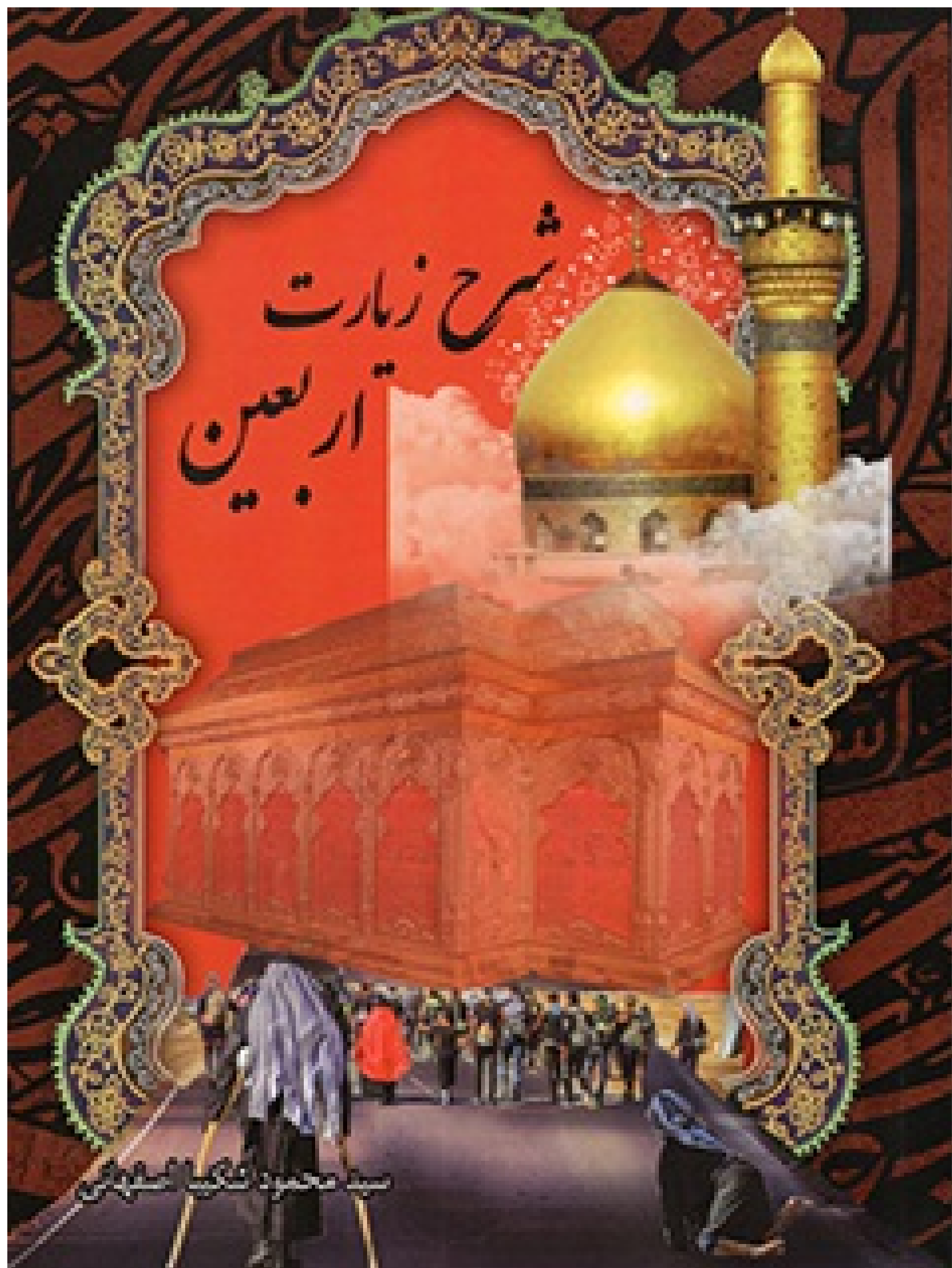

شرح زیارت اربعین

سید محمد تقی حسینی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شرح زیارت اربعین

نویسنده:

سید محمود شکیا اصفهانی

ناشر چاپی:

عطر عترة

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست	۵
شرح زیارت اربعین	۸
مشخصات کتاب	۸
اشاره	۸
فهرست کتاب	۱۲
نامه آیت اله مهدویزید عَزه	۱۹
پیشگفتار	۲۱
مقدمه	۲۳
معنای واژه زیارت	۲۳
اهمیت زیارت امام حسین علیه السلام	۲۳
معنای واژه اربعین	۲۹
کیفیت سند زیارت اربعین امام حسین علیه السلام	۳۸
شرح زیارت اربعین	۴۴
۱- فراز اول: «الْسَّلَامُ عَلَیْ وَلَیِّ اللَّهِ وَ حَبِیبِهِ» (سلام بر ولی و دوست خدا).	۴۴
اشاره	۴۴
معنای سلام:	۴۴
شرح و توضیح «وَلَیِّ اللَّهِ»	۴۹
احتمال اول	۴۹
احتمال دوم	۵۲
معنای حبیب:	۵۴
۲- فراز دوم: «الْسَّلَامُ عَلَی خَلِیلِ اللَّهِ وَ نَجِیبِهِ» (سلام بر دوست و برگزیده خدا)	۵۶
۳- فراز سوم: «الْسَّلَامُ عَلَی صَفِیِّ اللَّهِ وَ ابْنِ صَفِیَّتِهِ» (سلام بر برگزیده و فرزند برگزیده خدا).	۶۰
۴- فراز چهارم: «الْسَّلَامُ عَلَی الْحَسَنِ الْفَظْلُومِ الشَّهِیدِ» (سلام بر حسین علیه السلام ستمدیده شهید (در راه خدا)).	۶۲
۵- فراز پنجم: «الْسَّلَامُ عَلَی أَسِیرِ الْکُرْبَاتِ وَ قَتِیلِ الْعِزَّاتِ» (سلام بر اسیر غم ها و مصیبت ها و کشته اشک ها و گریه ها).	۷۰
اشاره	۷۰
عزاداری و گریه امام رضا علیه السلام	۸۰
نتیجه گریه بر امام حسین علیه السلام	۸۳
۶- فراز ششم: «اللَّهُمَّ إِنِّی أَشْهَدُ أَنَّهُ وَلِیکَ وَ ابْنُ وَلِیکَ وَ صَفِیکَ وَ ابْنُ صَفِیکَ» (خدایا من شهادت می دهم که امام حسین علیه السلام ولی تو و فرزند ولی تو است و برگزیده از سوی تو و فرزند برگزیده از سوی تو است).	۸۹
۷- فراز هفتم: «الْفَائِزُ بِکَرَامَتِکَ» ((شهادت می دهم) که به سبب لطف و بزرگواریت، رستگار شد).	۹۳
۸- فراز هشتم: «أَكْرَمْتَهُ بِالشَّهَادَةِ» (با شهادت او را گرامی داشتی).	۹۶
۹- فراز نهم: «وَ حَبِیْؤُهُ بِالشَّعَادَةِ» (و خوشبختی را مخصوص او نمودی).	۹۸

- ۱۰- فراز دهم: «وَاجْتَنِبَتْهُ بِطَلِيبِ الْوَلَدَةِ» (و او را در ولادت به پاکی برگزیدی).-----۱۰۱
- ۱۱- فراز یازدهم: «وَ جَعَلْتَهُ سَيِّدًا مِنَ الشَّادَةِ وَ قَائِدًا مِنَ الْقَادَةِ» (و (شهادت می دهم که) او را سروری از سروران و پیشوایی از پیشوایان قرار دادی).-----۱۰۳
- ۱۲- فراز دوازدهم: «وَ دَائِدًا مِنَ الدَّادَةِ» ((شهادت می دهم) که او را مدافعی از مدافعان قرار دادی).-----۱۰۷
- ۱۳- فراز سیزدهم: «وَ أَعْطَيْتَهُ مُوَارِبَتِ الْأَنْبِيَاءِ» ((شهادت می دهم) که خداوند میراث انبیاء را به تو [یعنی حسین علیه السلام] بخشید).-----۱۱۳
- ۱۴- فراز چهاردهم: «وَ جَعَلْتَهُ حُجَّةً عَلَى خُلُقِكَ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ»-----۱۲۳
- ۱۵- فراز پانزدهم: «فَاعْذَرْ فِي الدُّعَاءِ وَ مَنَحَ التُّضَخَ»-----۱۲۷
- ۱۶- فراز شانزدهم: «وَ يَذَلْ مُهَجَّتَهُ فِيكَ لِيَسْتَنْفِذَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَ خَيْرِهِ الصَّلَاةِ»-----۱۳۴
- اشاره -----۱۳۴
- جهل -----۱۳۴
- اما جهل در مقابل عقل -----۱۳۷
- اما جهل در مقابل علم -----۱۳۸
- ۱۷- فراز هفدهم: «وَ قَدْ تَوَازَرَ عَلَيْهِ مَنْ عَوَّثَهُ الدُّنْيَا»-----۱۴۵
- ۱۸- فراز هجدهم: «وَ بَاعَ حَقَّهُ بِالْأَرْذَلِ الْأَذْنَى وَ شَرَى آخِرَتَهُ بِالثَّمَنِ الْأَوْحَسِ»-----۱۴۹
- ۱۹- فراز نوزدهم: «وَ تَعَطَّرَسَ وَ تَرَدَّى فِي هَوَاةٍ»-----۱۵۲
- اشاره -----۱۵۲
- اما تکبر: -----۱۵۲
- اسباب و علت تکبر: -----۱۵۵
- اما هوای نفس: -----۱۵۷
- ۲۰- فراز بیستم: «وَ أَشْخَطَكَ وَ أَشْخَطَ نَبِيَّكَ»-----۱۶۲
- ۲۱- فراز بیست و یکم: «وَ أَطَاعَ مِنْ عِبَادِكَ أَهْلَ الشَّقَاقِ وَ الثَّقَاقِ»-----۱۶۵
- ۲۲- فراز بیست و دوم: «وَ حَمَلَهُ الْأَوْزَارَ الْمُسْتَوْجِبِينَ لِلنَّارِ»-----۱۷۲
- ۲۳- فراز بیست و سوم: «فَجَاهَدَهُمْ فِيكَ صَابِرًا مُخْتَبِئًا حَتَّى شَفِكَ فِي طَاعَتِكَ ذَمَّهُ»-----۱۷۴
- اشاره -----۱۷۴
- ۱- مجاهدت در راه خدا: -----۱۷۴
- ۲- صابر بودن حضرت علیه السلام : -----۱۷۷
- ۳- اخلاص امام حسین علیه السلام : -----۱۸۳
- ۴- ریخته شدن خون حضرت علیه السلام در راه اطاعت خداوند -----۱۸۷
- ۲۴- فراز بیست و چهارم: «وَ اشْتَبِيحَ خَرِيفَهُ» (و (دشمنان) هتک حریمش را مباح و جایز دانستند).-----۱۸۹
- اشاره -----۱۸۹
- امام حسین علیه السلام از چند جهت داری حرمت است: -----۱۸۹
- ۱- از جهت اینکه حضرت علیه السلام ذرته رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است و این خود کم حریمی نیست. -----۱۸۹
- ۲- از جهت ایمان -----۱۹۲

۱۹۴	۳- از جهت امامت
۱۹۸	۲۵- فراز بیست و پنجم: «اللَّهُمَّ فَالْعَنُوهُمْ لَعْنًا وَبَيِّنًا وَعَذِّبْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا»
۲۰۸	۲۶- فراز بیست و ششم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ»
۲۱۴	۲۷- فراز بیست و هفتم: «أَشْهَدُ أَنَّكَ أَمِيرِنَ اللَّهِ وَابْنُ أَمِينِهِ»
۲۱۷	۲۸- فراز بیست و هشتم: «عَشْتُ سَعِيداً وَمَضَيْتُ حَمِيداً»
۲۳۰	۲۹- فراز بیست و نهم: «وَمُتْ فَقِيْداً مَظْلُوماً شَهِيداً»
۲۳۶	۳۰- فراز سی ام: «وَأَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ مُنْجِزُ مَا وَعَدَكَ»
۲۴۱	۳۱- فراز سی و یکم: «وَمُهْلِكُ مَنْ خَذَلَكَ وَمُعَذِّبُ مَنْ قَتَلَكَ»
۲۴۸	۳۲- فراز سی و دوم: «وَأَشْهَدُ أَنَّكَ وَفِيْتَ بِعَهْدِ اللَّهِ»
۲۵۳	۳۳- فراز سی و سوم: «وَوَجَّهْتُ فِي سَبِيلِهِ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِيْنُ»
۲۵۶	۳۴- فراز سی و چهارم: «فَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ وَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ظَلَمَكَ وَ لَعَنَ اللَّهُ أَنَّهُ سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَرَضِيَتْ بِهِ»
۲۶۸	۳۵- فراز سی و پنجم: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنِّي وَلِيُّ لِمَنْ وَالَاهُ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ»
۲۷۲	۳۶- فراز سی و ششم: «أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُوراً فِي الْأَصْلَابِ الشَّامِيَةِ وَ الْأَرْحَامِ الطَّاهِرَةِ لَمْ تُنَجِّنِكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا وَ لَمْ تُلْبِسْكَ الْمَذَلِّهِمَاتُ مِنْ ثِيَابِهَا»
۲۸۱	۳۷- فراز سی و هفتم: «وَأَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ دَعَائِمِ الدِّينِ وَ أَرْكَانِ الْمُسْلِمِينَ وَ مَعْقِلِ الْمُؤْمِنِينَ»
۲۸۷	۳۸- فراز سی و هشتم: «وَأَشْهَدُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الْبَرُّ الْتَقِيُّ الرَّضِيُّ الرَّكِيُّ الْهَادِي الْمُهْدِيُّ»
۲۹۹	۳۹- فراز سی و نهم: «وَأَشْهَدُ أَنَّ الْأَيْمَةَ مِنْ وَلَدِكَ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ أَغْلَامُ الْهُدَى وَ الْعَزْوَةُ الْوُثْقَى وَ الْحُجَّةُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا»
۳۰۳	۴۰- فراز چهل و یکم: «وَأَشْهَدُ أَنِّي بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَ بِإِيَابِكُمْ مُوقِنٌ بِشَرَائِعِ دِينِي وَ خَوَاتِيمِ عَمَلِي»
۳۱۱	۴۱- فراز چهل و یکم: «وَقَلْبِي لِقَلْبِكُمْ سَلَمٌ وَ أَمْرِي لِأَمْرِكُمْ مَتَّبِعٌ وَ نَضْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةٌ حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَكُمْ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ عَدُوِّكُمْ»
۳۱۴	۴۲- فراز چهل و دوم: «ضَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ عَلَى أَرْوَاحِكُمْ وَ أَجْسَادِكُمْ وَ شَاهِدِكُمْ وَ غَائِبِكُمْ وَ ظَاهِرِكُمْ وَ بَاطِنِكُمْ أَمِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ»
۳۱۴	اشاره
۳۱۶	اذا يركات و ثمرات صلوات بر محمد صلى الله عليه و آله وسلم و آل محمد صلى الله عليه و آله وسلم .
۳۱۹	منابع
۳۲۷	درباره مرکز

سرشناسه : شکبیا اصفهانی، سید محمود، ۱۳۴۱ -

عنوان قراردادی : زیارتنامه اربعین. شرح

عنوان و نام پدیدآور : شرح زیارت اربعین / سید محمود شکبیا اصفهانی.

مشخصات نشر : قم: عطر عترة، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۲۹۵ ص.

شابک : ۱۰۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۲۴۳-۱۴۲-۴

وضعیت فهرست نویسی : فیفا

موضوع : حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴ - ۶۱ ق -- زیارت نامه ها

موضوع : Hosayn ibn Ali, Imam III, ۶۸۰ - ۶۲۵ -- Ziyarat-namah

موضوع : زیارتنامه اربعین -- نقد و تفسیر

موضوع : Arba'in prayer -- Criticism, interpretation, etc

موضوع : زیارتنامه ها -- نقد و تفسیر

موضوع : Ziyarat-namah (Prayers for visiting shrines) -- Analysis and appreciation*

رده بندی کنگره : BP۲۷۱/۷ / الف ۴ ش ۷ ۱۳۹۶

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۷۷۷

شماره کتابشناسی ملی : ۴۷۴۰۹۱۳

ص: ۱

شرح زیارت اربعین

«السَّلَامُ عَلَى وَلِيِّ اللَّهِ وَحَبِيبِهِ»

سید محمود شکیبا اصفهانی

ص: ۳

نامه آیت اله مهدوی زید عزّه. ۹

پیشگفتار ۱۱

مقدمه. ۱۳

معنای واژه زیارت... ۱۳

اهمیت زیارت امام حسین علیه السلام ۱۳

معنای واژه اربعین.. ۱۹

کیفیت سند زیارت اربعین امام حسین علیه السلام ۲۶

شرح زیارت اربعین.. ۳۰

فراز اول: «السَّلَامُ عَلَى وَلِيِّ اللَّهِ وَ حَبِيبِهِ» ۳۰

معنای سلام: ۳۰

شرح و توضیح «وَلِيِّ اللَّهِ». ۳۵

احتمال اول.. ۳۵

احتمال دوم. ۳۸

معنای حبیب: ۴۰

فراز دوم: «السَّلَامُ عَلَى خَلِيلِ اللَّهِ وَ نَجِيبِهِ». ۴۲

فراز سوم: «السَّلَامُ عَلَى صَفِيِّ اللَّهِ وَ ابْنِ صَفِيِّهِ». ۴۶

فراز چهارم: «السَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ الْمَظْلُومِ الشَّهِيدِ». ۴۸

فراز پنجم: «السَّلَامُ عَلَى أَسِيرِ الْكُرْبَاتِ وَ قَتِيلِ الْعَبْرَاتِ». ۵۵

عزاداری و گریه امام رضا علیه السلام ۶۵

نتیجه گریه بر امام حسین علیه السلام ۶۸

فراز ششم: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ وَلِيُّكَ وَابْنُكَ وَصَفِيُّكَ وَابْنُ صَفِيِّكَ». ۷۳

فراز هفتم: «الْفَائِزُ بِكَرَامَتِكَ». ۷۷

ص: ۵

فراز هشتم: «أَكْرَمَتْهُ بِالشَّهَادَةِ». ۸۰

فراز نهم: «وَحَبَوْتُهُ بِالسَّعَادَةِ». ۸۲

فراز دهم: «وَاجْتَبَيْتُهُ بِطِيبِ الْوِلَادَةِ». ۸۵

فراز یازدهم: «وَجَعَلْتُهُ سَيِّدًا مِنَ السَّادَةِ وَقَائِدًا مِنَ الْقَادَةِ». ۸۷

فراز دوازدهم: «وَذَائِدًا مِنَ الذَّادَةِ». ۹۱

فراز سیزدهم: «وَأَعْطَيْتُهُ مَوَارِيثَ الْأَنْبِيَاءِ». ۹۷

فراز چهاردهم: «وَجَعَلْتُهُ حُجَّةً عَلَى خَلْقِكَ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ». ۱۰۶

فراز پانزدهم: «فَأَعْدَرَ فِي الدُّعَاءِ وَ مَنَحَ النُّصْحَ». ۱۱۰

توضیح «وَمَنَحَ النُّصْحَ». ۱۱۴

فراز شانزدهم: «وَبَدَلَ مُهْجَتَهُ فَيْكَ لِيَسْتَنْقِذَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَ حَيْرَةِ الضَّلَالَةِ». ۱۱۷

جهل.. ۱۱۷

اما جهل در مقابل عقل.. ۱۲۰

اما جهل در مقابل علم.. ۱۲۱

فراز هفدهم: «وَقَدْ تَوَازَرَ عَلَيْهِ مَنْ غَرَّتْهُ الدُّنْيَا». ۱۲۶

فراز هجدهم: «وَبَاعَ حَظَّهُ بِالْأَرْذَلِ الْأَذْنَى وَ شَرَى آخِرَتَهُ بِالشَّمَنِ الْأَوْكَسِ». ۱۳۰

فراز نوزدهم: «وَتَغَطَّرَسَ وَ تَرَدَّى فِي هَوَاهُ». ۱۳۳

اما تکبر: ۱۳۳

اسباب و علّت تکبر: ۱۳۶

اما هوای نفس: ۱۳۷

فراز بیستم: «وَأَسْخَطَكَ وَ أَسْخَطَ نَبِيَّكَ». ۱۴۱

فراز بیست و یکم: «وَأَطَاعَ مِنْ عِبَادِكَ أَهْلَ الشَّقَاقِ وَ النِّفَاقِ». ۱۴۴

فراز بیست و دوم: «وَحَمَلَهُ الْأَوْزَارَ الْمُسْتَوْجِبِينَ لِلنَّارِ». ۱۵۱

فراز بیست و سوم: «فَجَاهَدَهُمْ فِيكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا حَتَّى سَفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمُهُ». ۱۵۳

۱- مجاهدت در راه خدا: ۱۵۳

۲- صابر بودن حضرت علیه السلام : ۱۵۶

۳- اخلاص امام حسین علیه السلام : ۱۶۰

ص: ۶

۴- ریخته شدن خون حضرت علیه السلام در راه اطاعت خداوند. ۱۶۴

فراز بیست و چهارم: «وَ اسْتَبِيحَ حَرِيمُهُ». ۱۶۶

امام حسین علیه السلام از چند جهت داری حرمت است: ۱۶۶

۱- از جهت اینکه حضرت علیه السلام ذریه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است و این خود کم حریمی نیست. ۱۶۶

۲- از جهت ایمان.. ۱۶۹

۳- از جهت امامت... ۱۷۱

فراز بیست و پنجم: «اللَّهُمَّ فَالْعَنُوهُمْ لَعْنًا وَبِيلاً وَ عَذِّبْهُمْ عَذَابًا أَلِيماً». ۱۷۵

فراز بیست و ششم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ». ۱۸۴

فراز بیست و هفتم: «أَشْهَدُ أَنَّكَ أَمِينُ اللَّهِ وَ ابْنُ أَمِينِهِ». ۱۹۰

فراز بیست و هشتم: «عِشْتَ سَعِيداً وَ مَضَيْتَ حَمِيداً». ۱۹۳

فراز بیست و نهم: «وَمُتَّ فَقِيداً مَظْلُوماً شَهِيداً». ۲۰۴

فراز سی ام: «وَ أَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ مُنْجِزُ مَا وَعَدَكَ». ۲۱۰

فراز سی و یکم: «وَ مُهْلِكُ مَنْ خَذَلَكَ وَ مُعَذِّبُ مَنْ قَتَلَكَ». ۲۱۵

فراز سی و دوم: «وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ وَفَيْتَ بِعَهْدِ اللَّهِ». ۲۲۲

فراز سی و سوم: «وَ جَاهَدْتَ فِي سَبِيلِهِ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ». ۲۲۶

فراز سی و چهارم: «فَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ وَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ظَلَمَكَ وَ لَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَرَضِيَتْ بِهِ». ۲۲۹

فراز سی و پنجم: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنِّي وَلِيُّ لِمَنْ وَالَاهُ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ». ۲۴۱

فراز سی و ششم: «أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُوراً فِي الْأَضْيَاءِ الشَّامِخَةِ وَ الْأَرْحَامِ الطَّاهِرَةِ لَمْ تُجَشِّكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا وَ لَمْ تُلْبِسْكَ الْمُدْلَهَمَاتُ مِنْ ثِيَابِهَا». ۲۴۵

فراز سی و هفتم: «وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ دَعَائِمِ الدِّينِ وَ أَرْكَانِ الْمُسْلِمِينَ وَ مَعْقِلِ الْمُؤْمِنِينَ». ۲۵۴

فراز سی و هشتم: «وَأَشْهَدُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الْبَرُّ التَّقِيُّ الرَّضِيُّ الرَّكِيُّ الْهَادِي الْمَهْدِيُّ». ۲۶۰

فراز سی و نهم: «وَأَشْهَدُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ مِنْ وَلَدِكَ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ أَعْلَامُ الْهُدَى وَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَ الْحُجَّةُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا» ۲۷۲

ص: ۷

فراز چهلّم: «وَأَشْهَدُ أَنَّيْ بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَبِإِيَابِكُمْ مُوقِنٌ بِشَرَائِعِ دِينِي وَخَوَاتِيمِ عَمَلِي». ٢٧٦

فراز چهل و يكّم: «وَقَلْبِي لِقَلْبِكُمْ سَلَمٌ وَ أَمْرِي لِأَمْرِكُمْ مُتَّبِعٌ وَ نُصْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةٌ حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَكُمْ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ عَدُوِّكُمْ»
٢٨٣

فراز چهل و دوم: «صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ عَلَى أَرْوَاحِكُمْ وَ أَجْسَادِكُمْ وَ شَاهِدِكُمْ وَ غَائِبِكُمْ وَ ظَاهِرِكُمْ وَ يَاطِنِكُمْ آمِينَ رَبِّ
الْعَالَمِينَ» ٢٨٦

اما برکات و ثمرات صلوات بر محمد صلى الله عليه و آله وسلم و آل محمد صلى الله عليه و آله وسلم . ٢٨٨

منابع . ٢٩١

ص: ٨

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ
سُلْطَانًا نَصِيرًا.

تمسّک به ثقلین، قرآن و عترت که مورد تأکید مکرر پیامبر خاتم حضرت رسول اعظم صلی الله علیه و آله وسلم قرار داشت و خاصه و عامه به قطعی بودن آن اعتراف دارند، تنها راه نجات از مغضوب بودن و ضلالت و اطمینان به وجود در صراط مستقیم می باشد. توسل و تمسّیک به هر یک از قرآن و عترت ما را به دیگری سفارش می نماید. قرآن به عنوان بیان کلی صراط مستقیم و عترت به عنوان جزئی و تطبیق و امضاء هر فردی با آن می باشد. تبلور عینی و مصداق واضح تمسّیک و توجّه به ثقلین در شبهای قدر ماه مبارک انجام می گیرد، که مؤمنین از یک طرف زیر سایه قرآن قرار می گیرند و از طرف دیگر با تکرار ده مرتبه نام هر یک از معصومین صلی الله علیه و آله وسلم را در پیشگاه عظمت الهی آنها را واسطه قرار می دهند.

گرچه پذیرش ولایت همه معصومین صلی الله علیه و آله وسلم طبق آیه اولی الامر و آیه ولایت واجب است و اطاعت از آنها نیز از طریق محبّت و عشق ورزیدن به آنها بهترین راه معقول می باشد، ولی نمونه اکمل و اتم این ولایت و اطاعت و محبّت، همانا محبّت و عشق به سیدالشّهداء علیه السلام بعد از معرفت به آن حضرت علیه السلام است که هر کسی می تواند، بواسطه آن خود را در حصن حصین عصمت قرار داده و با سفینه آن عزیز فاطمه^h اسرع حرکت کرده و خود را به ساحل نجات و صفات کمال برساند، و اولیاء الهی مواظبت شدید در ارتباط خالصانه با امام حسین علیه السلام داشته اند. آری حسینی شدن و کربلائی گشتن است که مزه شیرینی ایمان را در فدائی شدن و فانی گشتن و باقی به بقاء الله بودن را به ما تعلیم می دهد و این همان روحیه انقلابی داشتن است که شخص منتظر را دائماً در ارتباط با حضرت بقیه الله ارواحنا فداه نگه می دارد و او را وصل به زمان ظهور کرده تا در وجه الله از

منتقمین ثارالله باشد. {كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ * وَبَيَّتَ رَبُّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ} (۱).

کتابی که جناب فاضل ارجمند حضرت حجت الاسلام و المسلمین آقای سید محمود شکیبا در توضیح زیارت اربعین منقول از مولای صادق مصدق در قول و فعل علیه الصلاه و السلام در ضمن چهل و دو فراز نوشته اند و بنده نگاه فی الجمله ای به آن نمودم، حاوی مطالب و معارف فراوانی به تناسب عبارتهای زیارت اربعین می باشد، که امیدوارم خوانندگان عزیز با بهره گیری از نکته های آن به ازدیاد معرفت پرداخته و سپس بواسطه آن به عشق و علاقه وافر به ثقل اکبر و اصغر منتهی گشته و سبب انگیزه درونی و اراده باطنی در عمل تام به همه دستورات آنها بیانجامد که سعادت و کمال هر کسی در ریاضت دادن نفس به رعایت تقوای الهی می باشد. پس بازگشت اظهار مودّت ما به ثقلین به خود ما و رسیدن به قله کمال ماست، قال تعالی: {مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ} (۲) و قال سبحانه: {إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ} (۳). الهی بحق الحسین اشف صدر الحسین بظهور الحجه علیه السلام و اجعلنا من اعوانه و انصاره و اتباعه و شیعتہ و ارنا فی آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم ما یأملون و فی عدوّهم ما یحذرون اله الحق آمین. یا ذا الجلال و الاکرام یا الرحمن الرحیم.

سید ابوالحسن مهدوی

۴/۶/۹۵

ص: ۱۰

۱- . الرحمن، ۲۶ و ۲۷.

۲- . سبأ، ۴۷.

۳- . اسراء، ۷.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم : «أَمَّا الْحُسَيْنُ فَإِنَّهُ مِنِّي وَهُوَ ابْنِي وَوَلَدِي وَخَيْرُ الْخَلْقِ بَعْدَ أَخِيهِ وَهُوَ إِمَامُ الْمُسْلِمِينَ وَ
مَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ وَخَلِيفَةُ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَغِيَاثُ الْمُسْتَغِيثِينَ وَكَهْفُ الْمُسْتَجِيرِينَ وَحُجَّةُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ أَجْمَعِينَ وَهُوَ سَيِّدُ شَبَابِ
أَهْلِ الْجَنَّةِ وَبَابُ نَجَاةِ أُمَّةٍ أَمْرُهُ أَمْرِي وَطَاعَتُهُ طَاعَتِي مَنْ تَبِعَهُ فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَاهُ فَلَيْسَ مِنِّي» (۱)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: (اما حسین علیه السلام ، او از من است. او پسر من و زاده من است و بهترین
انسانها پس از برادرش می باشد. او امام مسلمانان است و مولای مؤمنان و خلیفه پروردگار جهانیان و یاور یاری خواهان و پناه
پناه جویان و حجت خداوند بر همه خلق اوست. او سرور جوانان بهشت و دروازه نجات اُمت است. فرمان او، فرمان من است و
اطاعت از او اطاعت از من، هر که از او پیروی کند، از من است و هر که نافرمانی او کند، از من نیست.

خدا را شاکر هستم، از اینکه بعد از دو سال موفق به اتمام این کتاب شریف و ارزشمند شدم. کتابی که بیانگر گوشه ای از
عظمت و مظلومیت و هدف قیام امام علیه السلام است. سبب و علت نوشتن این کتاب این بود، که اولاً در دستگاه با عظمت
امام عزیزتر از جانم سهمی از خدمت را داشته باشم و گوشه ای از محبت و عشقم را به حضرت علیه السلام اظهار نمایم. ثانیاً
مردم را بیشتر با امام علیه السلام آشنا کرده و کمی کار را برای واعظین و روحانیون محترم سهل و آسان کرده و یک باقیات
الصالحات از خود بجا گذاشته باشم.

برای آشنایی خوانندگان عزیز عرض می شود، این کتاب ضمن شرح زیارت اربعین امام حسین علیه السلام بطور خلاصه در
محور مسائل مختلف بحث شده است که عبارتند از: ۱ عظمت امام علیه السلام در کل هستی. ۲ مظلومیت امام علیه السلام .

۳ گریه و اشک بر امام علیه السلام و ثواب آن. ۴

ص: ۱۱

هدف قیام حضرت علیه السلام . ۵ سرانجام قاتلین امام علیه السلام .

۶ ثواب لعن بر قاتلین امام علیه السلام . ۷ پاکی امام علیه السلام از هر آلودگی . ۸ حجت بودن امام علیه السلام برای همگان . ۹ امام علیه السلام پناهگاهی برای همه پناهجویان . ۱۰ رجعت و بازگشت امام علیه السلام به دنیا در زمان امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف . ۱۱ در پایان اظهار محبت زائر به امام علیه السلام و یک دل و یک صدا شدن با حضرت علیه السلام . ۱۲ ثواب صلوات و درود به حضرات معصومین صلی الله علیه و آله وسلم .

خواننده محترم در پایان کتاب انشاء الله متوجه خواهد شد که معرفتش به امام عزیز و مهربان بیشتر شده است. در این کتاب سعی شده بیشتر از آیات و روایات و تاریخ اسلام استفاده شود و از خود مطلبی گفته نشود تا بهره بیشتری شامل خوانندگان محترم شود. سعی شده از منابع معتبر استفاده شود و فراز به فراز شرح داده شده تا مطالعه آن آسان تر باشد. امیدوارم این کتاب مورد رضای خداوند عزوجل و پسند اهل بیت عصمت و طهارت صلی الله علیه و آله وسلم گردد. ان شاء الله. در ضمن لازم است از همه عزیزانی که مرا در نوشتن و بهتر شدن، این کتاب یاری کردند، خصوصاً حجت الاسلام مجتبی مزروعی تشکر به عمل آورم. در پایان بی حساب خدا را شاکر هستم. الحمد لله رب العالمین.

ص: ۱۲

معنای واژه زیارت

در این مقدمه دو واژه زیارت و اربعین را شرح و توضیح مختصری می دهیم. زیارت در لغت به معنی دیدار کردن و قصد آهنگ چیزی را کردن است. از ماده «زَارَ يَزُورُ» و جمع آن «زُؤَار» است و «زائر» یعنی دیدار کننده و مؤنث آن «زائره» است (۱) و در اصطلاح به معنی دیدار کردن از شخص بزرگ و حضور در نزد او و تحیت گفتن به اوست. یکی از راه های اظهار محبت به اهل بیت عصمت و طهارت صلی الله علیه و آله وسلم از طریق زیارت است، خواه از راه دور باشد یا نزدیک البته زیارت از نزدیک عشق و محبت بیشتری در او نهفته است.

اهمیت زیارت امام حسین علیه السلام

امام حسن عسگری علیه السلام فرمودند: «عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ صَلَاةُ إِحْدَى وَ الْخُمْسِينَ وَ زِيَارَةُ الْأَرْبَعِينَ وَ التَّحَنُّمُ فِي الْيَمِينِ وَ تَغْفِيرُ الْحَبِيبِ وَ الْجَهْرُ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» (۲) (نشان های مؤمن پنج چیز است، اول: پنجاه و یک رکعت نماز در شبانه روز (واجب و نافله)، دوم: زیارت اربعین حضرت سید الشهداء علیه السلام، سوم: انگشت در دست راست نمودن، چهارم: پیشانی بر خاک گذاردن، پنجم: بلند گفتن بسم الله الرحمن الرحيم).

در روایات به شیعیان و دوستان اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم سفارش به زیارت شده، خصوصاً زیارت امام حسین علیه السلام، چرا که برکات زیادی در بر دارد. نظر شما را به روایاتی در این زمینه جلب می کنم. امام باقر علیه السلام می فرماید: «مُرُوا شِيعَتَنَا بِزِيَارَةِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ فَإِنَّ زِيَارَتَهُ تَدْفَعُ الْهَدْمَ وَ الْغَرَقَ وَ الْحَرَقَ وَ أَكَلَ السَّبْعِ وَ زِيَارَتُهُ مُفْتَرَضَةٌ عَلَى مَنْ أَقَرَّ لِلْحُسَيْنِ بِإِمَامَتِهِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ» (۳)

(زیارت امام حسین علیه السلام را به شیعیان ما دستور دهید، زیرا زیارت آن حضرت موجب دفع ویرانی و غرق شدن و آتش سوزی و طعمه درندگان شدن می گردد و زیارت او از جانب خداوند واجب است بر هر کسی که اقرار به امامت آن حضرت نمود).

ص: ۱۳

۱- فرهنگ أبجدی عربی فارسی، ص ۴۵۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۹۵، ص ۳۴۸.

۳- همان، ج ۹۸، ص ۱.

ابوالحسن فارسی گوید: «بسیار به زیارت سرورمان حضرت امام حسین علیه السلام می رفتم. فقیر شدم و بخاطر کهولت سن ضعیف شدم. زیارت را رها کردم. یک شب در خواب پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم را دیدم در حالی که امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام همراه ایشان بودند. بر ایشان گذشتم! امام حسین علیه السلام فرمودند: ای پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم این مرد بسیار به زیارت من می آمد، اما اکنون با من قطع رابطه نموده است. پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: آیا از کسی مانند امام حسین علیه السلام هجرت کرده (دوری گزیده) و زیارت او را رها می نمایی؟ گفتم: ای پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم! حاشا که از مولایم حضرت امام حسین علیه السلام دوری کنم. اما ضعیف و پیر شده ام و به همین دلیل رفتن به زیارت ایشان برایم سخت شده است و بخاطر فقر، زیارت ایشان را رها کرده ام. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: هر شب به پشت بام منزلت برو با انگشت سبابه به روی حرم حضرت امام حسین علیه السلام اشاره کن و بگو: «السَّلَامُ عَلَیْكَ وَ عَلَی حَیْدِكَ وَ اَیِّكَ السَّلَامُ عَلَیْكَ وَ عَلَی اُمِّكَ وَ اُخِیْكَ السَّلَامُ عَلَیْكَ وَ عَلَی الْأَئِمَّةِ مِنْ بَخُوشِ السَّلَامِ عَلَیْكَ يَا صَاحِبَ الدِّمْعَةِ السَّاکِبَةِ السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا صَاحِبَ الْمُصْطَبَةِ الرَّائِبَةِ لَقَدْ أَصْبَحَ كِتَابُ اللَّهِ فِیْكَ مَهْجُوراً وَ رَسُولُ اللَّهِ فِیْكَ مَحْزُوناً وَ عَلَیْكَ السَّلَامُ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَی أَنْصَارِ اللَّهِ وَ خُلَفَائِهِ السَّلَامُ عَلَی أَمْنَاءِ اللَّهِ وَ أَجْبَائِهِ السَّلَامُ عَلَی مَحَالِّ مَعْرِفَةِ اللَّهِ وَ مَعَادِنِ حِكْمَةِ اللَّهِ وَ حَفَظَةِ سِرِّ اللَّهِ وَ حَمَلَةِ كِتَابِ اللَّهِ وَ أَوْصِيَاءِ نَبِيِّ اللَّهِ وَ ذُرِّيَةِ رَسُولِ اللَّهِ وَ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ بَرَكَاتِهِ ثُمَّ سَلْ مَا شِئْتَ فَإِنَّ زِيَارَتَكَ تُقْبَلُ مِنْ قَرِيبٍ وَ بَعِيدٍ» پس آنچه را که می خواهی طلب نما، پس همانا زیارت تو از نزدیک و دور قبول می شود» (۱).

امام صادق علیه السلام می فرماید: «مَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ عَارِفاً بِحَقِّهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَوَابَ أَلْفِ حَجَّةٍ مَقْبُولَةٍ وَ أَلْفَ عُمْرَةٍ مَقْبُولَةٍ وَ غَفَرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ» (۲) (هر کسی حسین علیه السلام را با معرفت به حق و مقام او، زیارت کند، خداوند ثواب هزار حج پذیرفته و هزار عمره پذیرفته را برایش بنویسد و گناهان گذشته و آینده او را ببخشد). و نیز از امام صادق علیه السلام چنین نقل شده که حضرت فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَتَجَلَّى لِزُوَارِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَبْلَ أَهْلِ عَرَفَاتٍ وَ يَقْضِي حَوَائِجَهُمْ وَ يَغْفِرُ ذُنُوبَهُمْ وَ يُشَفِّعُهُمْ فِي مَسَائِلِهِمْ ثُمَّ يَنْثِي بِأَهْلِ عَرَفَاتٍ فَيَفْعَلُ بِهِمْ ذَلِكَ» (۳) (خداوند تبارک و تعالی پیش از جلوه کردن بر اهل عرفات بر زائران قبر حسین علیه السلام جلوه می کند و حاجاتشان را بر می آورد و گناهانشان را می بخشد و خواهشهای آنان از طرف دیگران را می پذیرد و سپس به اهل عرفات

ص: ۱۴

۱- همان، ص ۳۷۶.

۲- همان، ج ۹۷، ص ۲۵۷.

۳- همان، ص ۱۶۵.

می پردازد و با آنان نیز چنین می کند).

در روایت دیگری امام صادق علیه السلام می فرماید: «إِنَّ زَائِرَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ زَائِرُ رَسُولِ اللَّهِ» (۱) (زائر حسین بن علی C زائر رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم است). امام حسن مجتبی علیه السلام از رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم سؤال کردند: «يَا أَبَتِ مَا جَزَاءُ مَنْ زَارَكَ فَقَالَ مَنْ زَارَنِي أَوْ زَارَ أَبْيَاكَ أَوْ زَارَكَ أَوْ زَارَ أَخَاكَ كَانَ حَقًّا عَلَيَّ أَنْ أَزُورَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى أُخْلَصَهُ مِنْ ذُنُوبِهِ» (۲)

(ای پدرجان پاداش کسی که شما را زیارت کند چیست؟ حضرت صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: پسر من هر که زنده و مرده مرا یا پدر تو یا برادرت و یا خودت را زیارت کند، بر من است که در روز قیامت دیدارش کنم و او را از گناهان نجات دهم). امام صادق می فرماید: «مَنْ لَمْ يَأْتِ قَبْرَ الْحُسَيْنِ حَتَّى يَمُوتَ كَانَ مُتَّقِصَ الدِّينِ مُتَّقِصَ الْإِيمَانِ وَإِنْ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ كَانَ دُونَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الْجَنَّةِ» (۳) (هر که تا زنده است به زیارت قبر حسین علیه السلام نرود، دین و ایمانش ناقص باشد و اگر به بهشت هم برود، مقامش در آن جا از همه مؤمنان پایین تر باشد). و در روایت دیگر حضرت فرمودند: «مَنْ لَمْ يَأْتِ قَبْرَ الْحُسَيْنِ وَهُوَ يَزْعُمُ أَنَّهُ لَنَا شِيعَةٌ حَتَّى يَمُوتَ فَلَيْسَ هُوَ لَنَا بِشِيعَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَهُوَ مِنْ ضَيْفَانِ أَهْلِ الْجَنَّةِ» (۴)

(هر کس به زیارت قبر امام حسین علیه السلام نرود تا بمیرد، در حالی که گمان می کند، از شیعیان ماست، او از شیعیان ما نیست و اگر از اهل بهشت باشد، مهمان بهشتی ها است و در بهشت خانه ندارد).

اگر زائر امام علیه السلام پیاده به زیارت حضرت علیه السلام برود، خداوند ثواب بیشتری به او عنایت می کند، امام صادق علیه السلام به علی بن میمون الصائغ فرمودند: «يَا عَلِيُّ زُرِ الْحُسَيْنَ وَلَا تَدْعُهُ قَالَ قُلْتُ مَا لِمَنْ أَتَاهُ مِنَ الثَّوَابِ قَالَ مَنْ أَتَاهُ مَا شِئًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حَسَنَةً وَمَحَى عَنْهُ سَيِّئَةً وَرَفَعَ لَهُ دَرَجَةً فَإِذَا أَتَاهُ وَكَلَّ اللَّهُ بِهِ مَلَكََيْنِ يَكْتُبَانِ مَا خَرَجَ مِنْ فِيهِ مِنْ خَيْرٍ وَلَا يَكْتُبَانِ مَا يَخْرُجُ مِنْ فِيهِ مِنْ شَرٍّ وَلَمَّا غَيَّرَ ذَلِكَ فَإِذَا انْصَرَفَ وَدَعَا لَهُمَا قَالُوا يَا وَلِيَّ اللَّهِ مَغْفُورًا لَكَ أَنْتَ مِنْ حِزْبِ اللَّهِ وَحِزْبُ رَسُولِهِ وَحِزْبُ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا تَرَى النَّارَ بَعِيْنِكَ أَبَدًا وَلَا تَرَكَ وَلَا تَطْعَمُكَ أَبَدًا» (۵)

(ای علی! امام حسین علیه السلام را زیارت کن و او را رها نکن. راوی می گوید: عرضه داشتیم، هر کس به زیارت

ص: ۱۵

۱- همان، ص ۱۵۰.

۲- الاثالی للصدوق، ص ۵۹.

۳- بحار الأنوار، ج ۹۸، ص ۴.

۴- همان.

۵- کامل الزیارات، ص ۱۳۳.

ایشان برود، چه ثوابی برای او می نویسند؟ حضرت علیه السلام فرمودند: هر کس پیاده به زیارت ایشان بیاید، خدا به ازای هر قدمی که بر می دارد، یک حسنه برای او می نویسد و یک گناه از گناهان او را محو می نماید و بر درجه او یک درجه می افزاید [نزد خدا گرامی تر می شود] هنگامی که به زیارتگاه حضرت رسید، خداوند بر او دو فرشته مأمور می کند، هر کار خوبی که انجام می دهد برای او می نویسند، اما اگر کار بدی انجام دهد، برای او در نامه اعمال او نمی نویسند، چه از دهان او باشد یا از غیر آن و هنگامی که از زیارت باز می گردد و به بدرقه او می روند و می گویند: ای دوست خدا! خدا تو را بخشیده است، تواز سپاه خداوند و سپاه پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و سپاه اهل بیت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم هستی، به خدا سوگند هرگز آتش را به چشم نخواهی دید و آتش تو را نخواهد دید و هرگز خوراک دوزخ نخواهی بود).

فرزند مرحوم علامه حلی^W علامه را در خواب دید، و از احوال ایشان در آخرت سؤال کرد، علامه فرمود: «لَوْ لَا كِتَابُ الْآلَفَيْنِ وَ زِيَارَةُ الْحُسَيْنِ لَمَا هَلَكَتَنِي الْفِتَاوَى» یعنی: اگر کتاب الفین و زیارت امام حسین علیه السلام نبود، فتوایم مرا هلاک می کرد. (آن مرحوم در کتاب «الفین» دو هزار دلیل و برهان برای حقانیت و تقدم و افضلیت امیرالمؤمنین علیه السلام بر سایرین و بطلان خلافت دیگران اقامه نموده است)^(۱). امام صادق علیه السلام فرمودند: «مَا مِنْ أَحَدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا وَهُوَ يَتَمَنَّى أَنَّهُ مِنْ زُوَارِ الْحُسَيْنِ لِمَا يَرَى مِمَّا يُصْنَعُ بِزُوَارِ الْحُسَيْنِ مِنْ كَرَامَتِهِمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى»^(۲) (هیچ کس نیست در روز قیامت مگر اینکه آرزو می کند، ای کاش امام حسین علیه السلام را زیارت کرده بودم، آن هنگامی که می بیند که با زوار امام حسین علیه السلام چه می کنند، چقدر نزد خداوند مورد کرامت واقع می شوند). امام رضا علیه السلام می فرماید: «مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ بِشَطِّ الْفَرَاتِ كَمَنْ زَارَ اللَّهَ فَوْقَ عَرْشِهِ»^(۳) (هر کس ابا عبد الله علیه السلام را کنار شط فرات زیارت کند، مانند کسی است که خداوند را در بالای عرش زیارت کرده است). امام صادق علیه السلام می فرماید: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ فِي جَوَارِ نَبِيِّهِ وَ جَوَارِ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ فَلَا يَدْعُ زِيَارَةَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ»^(۴) (هر که می خواهد در جوار پیامبرش صلی الله علیه و آله وسلم و جوار امام علی علیه السلام و حضرت فاطمه^h باشد، زیارت امام حسین علیه السلام را رها نکند).

و در روایت دیگری فرمودند: «وَاللَّهِ لَوْ أَنِّي حَدَّثْتُكُمْ فِي فَضْلِ زِيَارَتِهِ لَتَرَكْتُمُ الْحَجَّ رَأْسًا وَ مَا

ص: ۱۶

۱- .روضات الجنات، ج ۲، ص ۲۸۲.

۲- .کامل الزیارت، ص ۱۳۵.

۳- .تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۴۶.

۴- .کامل الزیارات، ص ۱۳۵.

حَيَّجَ أَحَدٌ وَيَحْكُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ اتَّخَذَ كَرْبَلَاءَ حَرَمًا آمِنًا مُبَارَكًا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَ مَكَّةَ حَرَمًا» (۱) (به خدا قسم اگر در فضیلت زیارت امام حسین علیه السلام با شما سخن می گفتم، قطعاً حج را بطور کلی رها می کردید و هیچکدام از شما حج نمی رفت، مگر نمی دانی که خداوند سبحان قبل از اینکه مکه را حرم خود بگیرد، کربلا را حرم امن و مبارک خود گرفت...). امام باقر علیه السلام می فرماید: «لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي زِيَارَةِ الْحُسَيْنِ مِنَ الْفَضْلِ لَمَاتُوا شَوْقًا وَ تَقَطَّعَتْ أَنْفُسُهُمْ عَلَيْهِ حَسَرَاتٍ قُلْتُ وَمَا فِيهِ قَالَ مَنْ آتَاهُ تَشَوُّقًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ حَجٍّ مُتَقَبَّلَةٍ وَ أَلْفَ عُمْرَةٍ مَبْرُورَةٍ وَ أَجَرَ أَلْفِ شَهِيدٍ مِنْ شُهَدَاءِ بَدْرٍ وَ أَجَرَ أَلْفِ صَائِمٍ وَ ثَوَابَ أَلْفِ صِدْقٍ مُقْبُولٍ وَ ثَوَابَ أَلْفِ نَسِيمَةٍ أُرِيدَ بِهَا وَجْهُ اللَّهِ» (۲) (اگر مردم می دانستند، زیارت امام حسین علیه السلام چقدر فضیلت و ثواب دارد، به درستی که از شوق می مردند و نفسهایشان از روی حسرت بند می آمد. (راوی به امام عرض می کند) گفتم: چقدر فضیلت دارد، حضرت علیه السلام فرمودند: هر کس امام حسین علیه السلام را زیارت کند، از روی اشتیاقی که به او دارد، خدا برایش هزار حج مقبول و هزار عمره مبروره و اجر هزار شهید از شهدا بدر و اجر هزار روزه دارد و ثواب هزار صدقه قبول شده و ثواب هزار بنده آزاد کردن (مراد از آن رضای خدا باشد) می نویسد). امام صادق علیه السلام می فرماید: «زَائِرُ الْحُسَيْنِ مُشَفَّعٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِمَائِهِ رَجُلٌ كُلُّهُمْ قَدْ وَجِبَتْ لَهُمُ النَّارُ مِمَّنْ كَانَ فِي الدُّنْيَا مِنَ الْمُسْرِفِينَ» (۳)

(زائر امام حسین علیه السلام شفیع صد نفر در روز قیامت می باشد، کسانی که آتش دوزخ برایشان واجب شده است و کسانی که در دنیا از مسرفین بودند).

انبیاء و ملائکه هم زائر امام حسین علیه السلام هستند، در زیارت مطلقه امام حسین علیه السلام می خوانیم: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا مَلَائِكَهَ رَبِّي الْمُخَدِّقِينَ بِقَبْرِ الْحُسَيْنِ». امام صادق علیه السلام فرمودند: «بین قبر امام حسین علیه السلام تا آسمان هفتم رفت و آمد فرشتگان است» (۴)

و نیز فرمودند: «از آن جاست (یعنی کربلا) محل عروج ملائکه به سوی آسمان». هیچ ملک مقرب و پیامبر مرسل نیست، مگر این که از خداوند اجازه می گیرد تا به زیارت امام حسین علیه السلام مشرف شود (پس همیشه چنین است که) گروهی فرود آمده و گروهی بالا می روند و نیز از آن حضرت نقل شده است که آگاه باشید که هزار سال پیش از دفن جدم امام حسین علیه السلام در کربلا، فرشتگان به زیارت آن جا رفته اند و هیچ شب نیست مگر اینکه جبرئیل و میکائیل C به زیارت آن حضرت علیه السلام می روند. در زیارت جامعه می خوانیم:

ص: ۱۷

۱- . وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۱۴.

۲- . بحار الأنوار، ج ۹۸، ص ۱۸.

۳- . کامل الزیارات، ص ۱۶۵.

۴- . من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۵۷۹.

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ النَّبِيِّ وَ مَعْدِنَ الرَّسَالَةِ وَ مُخْتَلَفَ الْمَلَائِكَةِ». هر کسی که به زیارت امام حسین علیه السلام می رود، در حقیقت به انبیاء و ملائکه و امامان خصوصاً به امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف خود اقتداء کرده است، چرا که امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف مرتب به زیارت جدشان می روند و بیاد مصائبشان اشک می ریزند.

به فرمایش امام صادق زیارت امام حسین علیه السلام بر هر شیعه و محبّی واجب است، حضرت خطاب به خانم مسّنی به نام اُمّ سَعِيدِ الْأَحْمَسِيَّة فرمودند: «يَا أُمَّ سَعِيدٍ تَزُورِينَ قَبْرَ الْحُسَيْنِ قَالَتْ قُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ لِي زُورِيهِ فَإِنَّ زِيَارَةَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ وَاجِبَةٌ عَلَى الرَّجَالِ وَ النِّسَاءِ» (۱) ای ام سعید آیا قبر امام حسین علیه السلام را زیارت کرده ای؟ ام سعید گوید: به حضرت علیه السلام عرضه داشتیم، بله. حضرت علیه السلام فرمودند: ایشان را زیارت کنید، زیرا زیارت نمودن قبر امام حسین علیه السلام بر مردان و زنان واجب است. در روایت دیگر فرمودند: «عَجَبًا لِقَوْمٍ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ شِيعَةٌ لَنَا وَ يُقَالُ إِنَّ أَحَدَهُمْ يَمُرُّ بِهِ دَهْرُهُ وَ لَا يَأْتِي قَبْرَ الْحُسَيْنِ جَفَاءً مِنْهُ وَ [تَهَآوَنًا وَ عَجْزًا وَ كَسَلًا] تَهَآوَنَ وَ عَجَزَ وَ كَسَلَ أَمَّا وَ اللَّهُ لَوْ يَعْلَمُ مَا فِيهِ مِنَ الْفَضْلِ مَا تَهَآوَنَ وَ لَا كَسَلَ قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ وَ مَا فِيهِ مِنَ الْفَضْلِ قَالَ فَضْلٌ وَ خَيْرٌ كَثِيرٌ أَمَّا أَوَّلُ مَا يَصِيبُهُ أَنْ يُغْفَرَ لَهُ مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ وَ يُقَالُ لَهُ اسْتَأْنَفَ الْعَمَلَ» (۲) (تعجب است از گروهی که می پندارند شیعه هستند ولی گفته می شود روزگار بر ایشان می گذرد و احدی از ایشان به زیارت قبر حسین علیه السلام نمی روند، چه از روی جفا بوده و چه تنبلی و سستی کرده و چه عاجز و ناتوان باشند و چه کسلی و بی حالی منشأ آن باشد، به خدا سوگند اگر می دانستند در زیارت آن حضرت چیست هرگز تنبلی و کسلی را به خود راه نمی دادند. عرض کردم: فدایت شوم: چه فضیلتی در آن می باشد؟ حضرت فرمودند: فضل و خیر بسیاری در آن می باشد، اولین خیری که به زائر می رسد آن است که گناهان گذشته اش را خداوند آمرزیده و به او خطاب می شود: از ابتداء شروع به عمل بکن). امام رضا علیه السلام می فرماید: «إِنَّ لِكُلِّ إِمَامٍ عَهْدًا فِي عُنُقِ أَوْلِيَائِهِ وَ شِيعَتِهِ وَ إِنَّ مِنْ تَمَامِ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَ حُسْنِ الْأَدَاءِ زِيَارَةَ قُبُورِهِمْ فَمَنْ زَارَهُمْ رَغْبَةً فِي زِيَارَتِهِمْ وَ تَصَدِيقًا بِمَا رَغَبُوا فِيهِ كَانَ أَمْتَهُمْ شُفَعَاءَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (۳) (همانا هر امامی به گردن دوستداران و شیعیانش عهد و پیمانی دارد. و همانا از جمله نشانه های کمال وفاداری و نیکو به پا داشتن این عهد، زیارت نمودن قبور امامان است. پس هر کس امامان را از روی اشتیاق به زیارت ایشان و تصدیق نمودن به (ثواب) آنچه بدان رغبت نموده اند، زیارت نماید. امام روز قیامت نزد خداوند از آنها شفاعت می کنند).

ص: ۱۸

۱- . کامل الزیارات، ص ۱۲۲.

۲- . همان، ص ۲۹۲.

۳- . الکافی، ج ۴، ص ۵۶۷.

واژه اربعین به معنای چهل از بین اعداد از اهمیت خاصی بر خوردار و اسراری در آن نهفته است. این واژه در چهار آیه قرآن کریم آمده است، که عبارتند از:

۱ {وَإِذْ وَاَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً} (۱) «و (به یاد آرید) زمانی که چهل شب با موسی وعده نهادیم».

۲ {قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ} (۲) «خدا گفت: این سرزمین چهل سال بر آنها (به سزای گناهانشان) حرام شد، (در این مدت) همواره در روی زمین (بیابان سینا) سرگردان خواهند ماند. پس بر این گروه نافرمان اندوه مخور».

۳ {وَ وَاَعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَ أَتَمَمْنَا بِعَشْرِ فَنَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً} (۳) «و با موسی سی شب وعده گذاشتیم (سی شبانه روز که جهت آماده شدن برای دریافت تورات عبادت کند) و آن را با ده شب دیگر کامل کردیم، پس قرار وعده پروردگارش به چهل شب پایان یافت».

۴ {وَ وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَ وَضَعَتْهُ كُرْهًا وَ حَمْلُهُ وَ فِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَ عَلَىٰ وَالِدَيَّ وَ أَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَ أَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ} (۴) «و ما انسان را سفارش کردیم که به پدر و مادرش خوشی کند، (خاصه مادر) زیرا مادرش (بار وجود) او را به سختی حمل کرده و به سختی فرو نهاده و (دوران) بارداری و (شیرخواری تا) از شیر گرفتن او سی ماه است (که مجموع کمترین مدت زمان حمل شش ماه، و بیشترین مدت زمان شیر دادن دو سال است، یا بیشترین زمان حمل یک سال، و کمترین زمان شیر دادن هجده ماه). تا آن گاه که به کمال نیروی (جسمی و عقلی) خود و به چهل سالگی رسید گفت: پروردگارا، مرا الهام کن و توفیق ده تا نعمتی را که بر من و بر پدر و مادرم ارزانی داشته ای (نعمت ظاهری مادی و نعمت معنوی عقل و ایمان) سپاس گزارم و عمل صالحی که تو از آن خشنود شوی به جا آورم، و فرزندانم را برای من صالح گردان، که من به سوی تو بازگشتم و بی تردید از تسلیم شدگانم».

اهمیت عدد اربعین در روایات عبارتند از:

ص: ۱۹

۱- . بقره، ۵۱.

۲- . مائده، ۲۶.

۳- . اعراف، ۱۴۲.

۴- . احقاف، ۱۵.

۱ حفظ چهل حدیث، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا يَطْلُبُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا» (۱)

(هر کس از امت من چهل حدیث بخاطر خداوند عزوجل و آخرت حفظ کند، خداوند در روز رستاخیز او را با پیامبران و صدیقان و شهیدان و صالحان محشور فرماید و ایشان چه نیکو همدمانی هستند). و در روایت دیگر فرمودند: «مَنْ حَمَلَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَفِيهَا عَالِمًا» (۲) (هر کسی از امت من چهل حدیث حفظ کند، خداوند روز قیامت او را فقیه عالم مبعوث می کند). بخاطر همین است که بیشتر علمای اسلام شرح چهل حدیث نوشته و از خود بجای گذاشته اند.

۲ اجرای حدود الهی، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِقَامَةُ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ مَطَرٍ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً فِي بِلَادِ اللَّهِ» (۳) (جاری کردن یک حد از حدود الهی بهتر است از چهل شب بارش باران در سرزمین های خدا).

۳ عدم قبولی نماز، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً مِنْ حَرَامٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً» (۴)

(هر کس یک لقمه حرام بخورد، تا چهل شب نمازی از او پذیرفته نشود).

۴ احتکار کردن، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ جَمَعَ طَعَامًا يَتَرَبَّصُ بِهِ الْغُلَاءُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَقَدْ بَرَّئَ مِنَ اللَّهِ وَبَرَّئَ اللَّهُ مِنْهُ» (۵) (هر کس خوراکی را به امید گران شدن چهل روز انبار کند، از خداوند بری شده و خداوند نیز از او بری و بیراز است (یعنی محبت خدا از دلش خارج می شود) و خداوند هم چنین بنده ای را دوست ندارد).

۵ شراب خواری، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً فَإِنْ عَادَ فَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً مِنْ يَوْمٍ شَرِبَهَا فَإِنْ مَاتَ فِي تِلْكَ الْأَرْبَعِينَ مِنْ غَيْرِ تَوْبَةٍ سَقَاهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ طِينَةِ خَبَالٍ» (۶)

(کسی که شراب بنوشد تا چهل شب نمازی از او پذیرفته نشود و اگر دوباره نوشید از روزی که نوشیده تا چهل شب دیگر نمازش مقبول نیفتد و اگر در خلال آن چهل روز بمیرد و

ص: ۲۰

۱- . خصال، ج ۲، ص ۵۴۳.

۲- . کنز العمال، ح ۲۸۸۱۸.

۳- . همان، ح ۱۴۵۹۹.

۴- . همان، ح ۹۲۶۶.

۵- . بحار الأنوار، ج ۵۹، ص ۲۹۲.

۶- . همان، ج ۷۳، ص ۱۳۱.

توبه نکرده باشد، خداوند در روز رستاخیز او را از زردابه بدن دوزخیان بنوشاند).

۶ عدم اجابت دعا تا چهل سال، امام صادق علیه السلام می فرماید: «كَانَ بَيْنَ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ {قَدْ أَجِيبْتُ دَعْوَتُكُمَا} (۱) وَ بَيْنَ أَخْذِ فِرْعَوْنَ أَرْبَعِينَ عَامًا» (۲)

(از زمانی که خداوند عزوجل (در پاسخ به خواسته موسی و هارون و برای هلاک فرعون) فرمود: «هر آینه دعای شما اجابت شد» تا زمانی که فرعون نابود شد، چهل سال طول کشید).

۷ کنار زدن پرده های عفت و طهارت، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «مَا مِنْ عَبْدٍ إِلَّا وَ عَلَيْهِ أَرْبَعُونَ جُنَّةً حَتَّى يَعْمَلَ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً فَإِذَا عَمِلَ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً انْكَشَفَتْ عَنْهُ الْجَنَّةُ» (۳)

(هیچ بنده ای نیست جز آن که چهل پرده بر او باشد، آن که چهل گناه کبیره کند، چون چهل گناه بزرگ از او سرزد، آن پرده از رویش کنار رود). امام صادق علیه السلام در همین زمینه می فرماید: «إِنَّ لِلَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ أَرْبَعِينَ جُنَّةً فَمَنْ أَذْنَبَ ذَنْبًا كَبِيرًا رَفَعَ عَنْهُ جُنَّةً فَإِذَا عَيَابَ أَحَاهُ الْمُؤْمِنَ بِشَيْءٍ يَعْلَمُهُ مِنْهُ انْكَشَفَتْ تِلْكَ الْجَنَّةُ عَنْهُ وَ يَبْقَى مُهْتَكِ السَّيْرِ فَيَفْتَضِحُ فِي السَّمَاءِ عَلَى أَلْسِنَةِ الْمَلَائِكَةِ وَ فِي الْأَرْضِ عَلَى أَلْسِنَةِ النَّاسِ» (۴)

(خداوند تبارک و تعالی برای بنده مؤمن خود چهل پرده قرار داده است، هر گاه گناهی بزرگ از او سرزند یک پرده کنار می رود و چون از برادر مؤمن خود عیبی بداند و او را بدان سرزنش کند، دیگر پرده ها کنار روند و بی پرده ماند و بدین سان رسوایی اش در آسمان بر سر زبان فرشتگان افتد و در زمین بر سر زبان مردم).

۸ اخلاص داشتن، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَا أَخْلَصَ عَبْدٌ لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا إِلَّا جَرَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ» (۵) (هیچ بنده ای چهل روز برای خدا اخلاص نورزید مگر آن که چشمه های حکمت از دلش به زبانش جاری شد). و نیز فرمودند: «قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَا أَطَّلِعُ عَلَى قَلْبِ عَبْدٍ فَأَعْلَمَ مِنْهُ حُبَّ الْإِخْلَاصِ لِبَطَاعَتِي لَوْجَهِي وَ ابْتِغَاءِ مَرْضَاتِي إِلَّا تَوَلَّيْتُ تَقْوِيَمَهُ وَ سِيَاسَتَهُ» (۶) (خداوند عزوجل می فرماید: هرگاه دل بنده ام را بنگرم و دریابم که از روی اخلاص و برای خشنودی من طاعتم را به جا می آورد، اصلاح و تربیت او را خود به عهده گیرم).

ص: ۲۱

۱- . یونس، ۸۹.

۲- . الکافی، ج ۲، ص ۴۸۹.

۳- . همان، ص ۲۷۹.

۴- . بحارالأنوار، ج ۷۲، ص ۲۱۶.

۵- . همان، ج ۶۷، ص ۲۴۲.

۶- . همان، ج، ص ۱۳۶.

۹ ترک خوردن گوشت، امام صادق علیه السلام فرمودند: «اللَّحْمُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ مَنْ تَرَكَ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ يَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ وَ مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ فَأَذْنُوا فِي أُذُنِهِ» (۱)

(گوشت، گوشت می رویاند و هر کس چهل روز گوشت نخورد، بد خلق شود و هر کس بد اخلاق شد، در گوشش اذان بگوید).

۱۰ بدی و زشتی ربا، امام باقر علیه السلام فرمودند: «دِرْهَمٌ رَبًّا أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَرْبَعِينَ زَنِيَةً» (۲)

(یک درهم ربا نزد خداوند بدتر از چهل بار زنا کردن است).

۱۱ نمازی که با مسواک زدن خوانده شود، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم به امیرالمؤمنین علیه السلام سفارش نمودند: «يَا عَلِيُّ عَلَيْكَ بِالسَّوَاكِ وَ إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا تُقِلَّ مِنْهُ فَافْعَلْ فَإِنَّ كُلَّ صَلَاةٍ تُصَلِّيْهَا بِالسَّوَاكِ تَفْضُلٌ عَلَى الَّتِي تُصَلِّيْهَا بِغَيْرِ سَوْاكِ أَرْبَعِينَ يَوْماً» (۳) (ای علی! بر تو باد مسواک زدن، اگر توانستی که از این کار کم نکنی، چنین کن زیرا هر نمازی که با مسواک زدن بخوانی، از چهل روز نمازی که بی مسواک زدن، گزاری برتر است).

۱۲ زیان غیبت مسلمان به نماز و روزه، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ اغْتَابَ مُسْلِمًا أَوْ مُسْلِمَةً لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ صَلَاتَهُ وَ لَا صِيَامَهُ أَرْبَعِينَ يَوْماً وَ لَيْلَةً إِلَّا أَنْ يَغْفِرَ لَهُ صَاحِبُهُ» (۴)

(هر که از مردی مسلمان یا زنی مسلمان غیبت کند، خداوند متعال تا چهل شبانه روز نه نمازی از او می پذیرد و نه روزه اش را مگر این که غیبت شونده او را ببخشد).

۱۳ نکوهش و سرزنش خود نه دیگران، امام رضا علیه السلام فرمودند: «إِنَّ رَجُلًا كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ عَبْدَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَرْبَعِينَ سَنَةً فَلَمْ يَقْبَلْ مِنْهُ، فَقَالَ لِنَفْسِهِ مَا أَتَيْتُ إِلَّا مِنْكَ، وَ لَا الذَّنْبُ إِلَّا لَكَ، فَأَوْحَى اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِلَيْهِ ذَمُّكَ نَفْسَكَ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ أَرْبَعِينَ سَنَةً» (۵)

(مردی در بنی اسرائیل چهل سال خداوند را عبادت کرد ولی عبادت او مورد قبول قرار نگرفت، او متوجه نفس خود شد و گفت من از ناحیه تو این موضوع را می نگرم، و من برای تو این همه رنج کشیدم و نتیجه نگرفتم، در این هنگام خداوند به او وحی فرستاد و گفت این عمل تو بهتر از عبادت چهل سال بود).

۱۴ به نابینا کمک کردن، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ قَادَ ضَرِيْرًا أَرْبَعِينَ خُطْوَةً عَلَى أَرْضٍ سَهْلَةٍ لَا يَفِي بِقَدْرِ إِبْرِهِ مِنْ جَمِيعِهِ طَلَاعِ الْأَرْضِ ذَهَبًا فَإِنْ كَانَ فِيمَا قَادَهُ مَهْلَكَةٌ جَوَزَهُ عَنْهَا وَ جَدَّ

ص: ۲۲

۱- . الکافی، ج ۶، ص ۳۰۹.

۲- . بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۱۱۶.

۳- . همان، ج ۷۳، ص ۱۳۷.

۴- . همان، ج ۷۲، ص ۲۵۸.

۵- . قرب الاسناد، ص ۳۹۲.

ذَلِكَ فِي مِيزَانِ حَسَنَاتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَوْسَعَ مِنَ الدُّنْيَا مِائَةَ أَلْفِ مَرَّةٍ» (۱)

(هر کس نابینایی را در دشتی چهل قدم راه برد، اگر همه زمین پر از طلا گردد(به او داده شود) به اندازه سوزنی از پاداش این کار او داده نشده است. چنانچه او را از خطری که بر سر راهش قرار داشته باشد، بگذرانند، روز قیامت این کار در ترازوی حسنات او صد هزار بار بزرگتر از دنیا باشد).

۱۵ فضیلت علم آموزی، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ خَرَجَ يَطْلُبُ بَابًا مِنْ عِلْمٍ لِيُرَدَّ بِهِ بَاطِلًا إِلَى حَقٍّ أَوْ ضَلَالًا إِلَى هُدًى كَمَا كَانَ عَمَلُهُ ذَلِكَ كَعِبَادَةِ مُتَعَبِّدٍ أَرْبَعِينَ عَامًا» (۲) (هر که برای آموختن یک باب از دانشی بیرون رود، تا به وسیله آن باطلی را به حق یا گمراهی و ضلالتی را به هدایت باز گردانند، این کار او مانند عبادت چهل سال عبادت کننده است).

۱۶ انسانی که بدیش بیشتر از خوبیش باشد، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِذَا بَلَغَ الرَّجُلُ أَرْبَعِينَ سَنَةً وَلَمْ يَغْلِبْ خَيْرُهُ شَرَّهُ قَبِلَ الشَّيْطَانُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَقَالَ هَذَا وَجْهٌ لَا يُفْلِحُ» (۳)

(هرگاه آدمی به چهل سالگی رسد و خوبیش بر بدیش چیره نگردد، شیطان بر پیشانی او بوسه زند و گوید این چهره ای است که رستگار نمی شود).

۱۷ نوشتن قضا و قدر بر انسان، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «يَدْخُلُ الْمَلَكُ عَلَى النُّطْفَةِ بَعْدَ مَا تَشْتَقِرُّ فِي الرَّحِمِ بِأَرْبَعِينَ لَيْلَةً فَيَقُولُ يَا رَبِّ مَاذَا؟ أَشَقِيٌّ أَمْ سَعِيدٌ؟ أَذَكَرٌ أَمْ أُنْثَى؟ فَيَقُولُ اللَّهُ فَيَكْتُبُ عَمَلَهُ وَآثَرَهُ وَمُصَرِّبَتَهُ وَرِزْقَهُ وَأَجَلَهُ» (۴) (چهل شب پس از جای گرفتن نطفه در رحم، فرشته ای نزد آن می رود و می گوید: پروردگارا فرمان چیست؟ بدبخت یا خوشبخت؟ پسر یا دختر؟ پس خداوند دستور می دهد و سعادت یا شقاوت و دختر یا پسر بودن آن نطفه و نیز عمل و اثر و مصیبت و گرفتاری و روزی و اجلش نوشته می شود(البته قضا و قدر با توجه به علم الهی است یعنی خداوند می داند که او از اختیاراتش و تمام نعمتهای معنوی و مادی که برای او فراهم کرده حسن استفاده را می کند یا سوء استفاده، این علم الهی منافات با اختیار انسان ندارد)).

۱۸ سخن کم گفتن، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «لَمَّا أَهْبَطَ اللَّهُ آدَمَ إِلَى الْأَرْضِ مَكَثَ فِيهَا مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَمُكَّتْ، ثُمَّ قَالَ لَهُ بَنُوهُ يَا أَبَانَا تَكَلَّمْ، فَقَامَ خَطِيئًا فِي أَرْبَعِينَ أَلْفًا مِنْ وَلَدِهِ وَوُلْدِ وَلَدِهِ

ص: ۲۳

۱- . بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۱۵.

۲- . همان، ج ۱، ص ۱۸۲.

۳- . مشکات الأنوار، ص ۱۶۹.

۴- . كنز العمال، ح ۵۲۲.

فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي فَقَالَ يَا آدَمُ، أَقِلْ كَلَامَكَ تَرْجِعْ إِلَى جَوَارِي» (۱) (چون خداوند آدم را به زمین فرو فرستاد، او تا وقتی که خدا خواست در زمین باقی ماند. پس فرزندانش به او گفتند: ای پدر، سخن بگو. آدم در میان چهل هزار تن از فرزندان و نوادگان خود به خطبه ایستاد و فرمود: خداوند به من دستور داد و فرمود: ای آدم! سخن کم گوی تا به جوار من باز گردی).

۱۹ برکت سوره حمد: «إِنَّ مَنْ قَرَأَ الْحَمِيدَ أَرْبَعِينَ مَرَّةً فِي الْمَاءِ ثُمَّ يَصُبُّ عَلَى الْمُحْمُومِ يَشْفِيهِ اللَّهُ» (کسی که چهل بار سوره حمد را بر آبی بخواند، سپس آن را بر مریض تب دار بپاشد، شفا خواهد یافت).

۲۰ حریم مسجد، امام علی علیه السلام فرمودند: «حَرِيمُ الْمَسْجِدِ أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا وَالْجَوَارُ أَرْبَعُونَ دَارًا مِنْ أَرْبَعَةِ جَوَانِبِهَا» (۲)

(حریم مسجد چهل ذراع (۳))

است و همسایگی آن چهل خانه از چهار طرف مسجد است).

۲۱ اجر صدقه، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ عَلَى رَجُلٍ مُسْكِينٍ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ وَلَوْ تَدَاوَلَهَا أَرْبَعُونَ أَلْفَ إِنْسَانٍ ثُمَّ وَصَلَتْ إِلَى الْمُسْكِينِ كَانَ لَهُمْ أَجْرًا كَامِلًا» (۴)

(هر که برای مستمندی صدقه ای گرد آورد، اجری همانند اجر صدقه دهنده دارد و اگر چهل هزار انسان هم آن صدقه را دست به دست کنند، و سپس به دست مستمند برسد، باز به همه آنها اجر کامل داده می شود (و چیزی از صدقه دهنده کم نمی شود)).

۲۲ ترس از خدا، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِذَا أَتَى عَلَى الْعَبْدِ أَرْبَعُونَ سَنَةً يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ يَخَافَ اللَّهَ وَيَحْذَرَهُ» (۵) (چون آدمی به چهل سالگی رسد، باید از خدا بترسد و از او بر حذر باشد).

۲۳ مرز همسایگی، نبی اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «أَرْبَعُونَ دَارًا حَرَامًا» (۶) (تا چهل خانه همسایه به شمار می آیند).

۲۴ شهادت دادن مؤمن: «شهادت چهل مؤمن بر خوبی و نیکی شخصی که از دنیا رفته باعث

ص: ۲۴

۱- همان، ح ۶۸۹۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۷۱، ص ۱۵۱.

۳- فاصله آرنج تا انگشتان را زراع گویند که حدود نیم متر می باشد.

۴- بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۳۶۹.

۵- کنز العمال، ح ۱۰۳۲۹.

۶- همان، ح ۲۴۸۹۲.

۲۵ کامل کردن طینت و سرشت انسان: «خدای متعال انسان را از خاک آفرید و سرشت ذات انسان را در مدت چهل روز بیاراست».

۲۶ ذکر خدا، امام باقر علیه السلام فرمودند: «مَا أَجْمَلَ عَبْدٌ ذَكَرَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ أَرْبَعِينَ يَوْمًا إِلَّا زَهَّدَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِي الدُّنْيَا»(۲).

(هیچ بنده ئی ذکر خدا را در چهل روز خوشو انجام ندهد جز آنکه خدای عزوجل او را نسبت به دنیا زاهد سازد). لازم به تذکر است که انسان همیشه باید ذاکر خدا باشد، ولی اگر انسان چهل روز پیوسته مشغول ذکر خدا باشد، دیگر به این صفت خوب عادت می کند.

۲۷ حضرت یونس علیه السلام چهل شبانه روز در شکم ماهی بود و به این ذکر مبارک مشغول بود. {لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ}(۳) و به برکت این اربعین خداوند او را نجات داد(۴).

۲۸ رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در سن چهل سالگی به رسالت مبعوث شدند.

۲۹ وقتی هابیل به دست برادرش قابیل کشته شد، حضرت آدم چهل شبانه روز برای هابیل گریه کرد(۵).

چهل روز است گلگون گشته صحرا ز خون پاک فرزندان زهرا

چهل روز است خاموش است خاموش چراغ کاروان آل طاها

چهل روز است گشته ورد زینب

حسینم وا حسینم وا حسینا

سحر گه رهروی در سرزمینی همی می گفت این معما با قرینی

که ای صوفی شراب آنکه شود صاف که در شیشه بماند اربعینی

ص: ۲۵

۱- . خصال، ج ۲، ص ۵۳۸.

۲- . الکافی، ج ۲، ص ۱۶.

۳- . انبیاء، ۸۷.

٤- . بحار الأنوار، ج ١٤، ص ٣٨٣.

٥- . همان، ج ١١، ص ٢٤٠.

«أَخْبَرَنَا جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ هَارُونَ بْنِ مُوسَى بْنِ أَحْمَدَ التَّلْعُكَبَرِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ مَسْعَدَةَ وَالحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ فَضَالٍ عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مِهْرَانَ الْجَمَّالِ قَالَ: قَالَ لِي مَوْلَايَ الصَّادِقُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فِي زِيَارَةِ الْأَرْبَعِينَ تَزُورُ عِنْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ وَتَقُولُ

زیارت اربعین در مصباح المجتهد و تهذیب الاحکام شیخ طوسی به نقل از صفوان بن مهران جمال نقل شده است، که وی گفت مولا-یم امام صادق علیه السلام فرمودند: اربعین که شد حسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام را زیارت کنید، هنگامی که آفتاب بر آمد این زیارت نامه را بخوانید و حاجت های خود را از ذات اقدس مسألت کنید(۱).

السَّلَامُ عَلَى وَلِيِّ اللَّهِ وَ حَبِيبِهِ السَّلَامُ عَلَى خَلِيلِ اللَّهِ وَ نَجِيِّهِ السَّلَامُ عَلَى صَفِيِّ اللَّهِ وَ ابْنِ صَفِيِّهِ

سلام بر ولی و دوست خدا، سلام بر دوست و برگزیده خدا، سلام بر برگزیده و فرزند برگزیده خدا

السَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ الْمَظْلُومِ الشَّهِيدِ السَّلَامُ عَلَى أَسِيرِ الْكُرْبَاتِ وَ قَتِيلِ الْعَبْرَاتِ

سلام بر حسین علیه السلام ستمدیده شهید (در راه خدا) سلام بر اسیر غم ها و مصیبت ها و (سلام بر) کشته اشکها

اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّهُ وَلِيُّكَ وَ ابْنُ وَلِيِّكَ وَ صَفِيُّكَ وَ ابْنُ صَفِيِّكَ

خدایا به یقین گواهی می دهم که امام حسین علیه السلام ولی تو و فرزند ولی تو است و برگزیده از سوی تو و فرزند برگزیده از سوی تو است

الْفَائِزِ بِكَرَامَتِكَ أَكْرَمْتَهُ بِالشَّهَادَةِ وَ حَبَوْتَهُ بِالسَّعَادَةِ

که به سبب لطف و بزرگواریت رستگار گشته، با شهادت او را گرامی داشتی و خوشبختی را مخصوص او نمودی

ص: ۲۶

وَاجْتَبَيْتُهُ بِطِبِّ الْوِلَادَةِ وَجَعَلْتُهُ سَيِّدًا مِنَ السَّادَةِ وَقَائِدًا مِنَ الْقَادَةِ

و او را به در ولادت به پاکی برگزیدی و سروری از سروران و پیشوایی از پیشوایان قرار دادی

وَ دَائِدًا مِنَ الدَّادَةِ وَ أَعْطَيْتُهُ مَوَارِيثَ الْأَنْبِيَاءِ وَ جَعَلْتُهُ حُجَّةً عَلَى خَلْقِكَ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ فَأَعْذَرَ فِي الدُّعَاءِ وَ مَنَحَ النُّصْحَ

و او را مدافعی از مدافعان و وارث انبیاء و (از بین اوصیاء و جانشینان پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم) دلیل و راهنما بر خلق خود قرار دادی، پس او در دعوت مردم برای کسی جای عذری باقی نگذاشت و حق نصیحت و خیرخواهی را تمام و کامل آدا نمود

وَ بَذَلَ مُهْجَتَهُ فَيْكَ لِيَسْتَنْقِذَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَ خَيْرِهِ الضَّلَالَةِ

و (امام حسین علیه السلام) جانش را در راه تو بذل و بخشش نمود تا بندگان را از جهالت و نادانی و سرگردانی گمراهی نجات بخشد

وَ قَدْ تَوَازَرَ عَلَيْهِ مَنْ غَرَّتْهُ الدُّنْيَا وَ بَاعَ حَظَّهُ بِالْأَرْذَلِ الْأَذْنَى وَ شَرَى آخِرَتَهُ بِالثَّمَنِ الْأَوْكَسِ

و فریب خوردگان دنیا بر علیه حضرت علیه السلام پشت به پشت هم دادند و بهره خود را از دنیا به بی ارزش ترین و پست ترین چیز فروختند و (نیز) آخرتشان را به بهای ناچیز و بی ارزش فروختند

وَ تَغَطَّرَسَ وَ تَرَدَّى فِي هَوَاهُ وَ أَسْخَطَكَ وَ أَسْخَطَ نَبِيَّكَ

و (این فریب خوردگان دنیا) تکبر کردند و خود را در هوا و هوس انداختند و (با این عمل زشتی که مرتکب شدند) تو و پیامبرت را به خشم در آوردند

وَ أَطَاعَ مِنْ عِبَادِكَ أَهْلَ الشَّقَاقِ وَ النِّفَاقِ وَ حَمَلَهُ الْأَوْزَارِ الْمُسْتَوْجِبِينَ النَّارِ

و (فریب خوردگان دنیا) از آن بندگان که اهل شقاق و نفاق بودند اطاعت نمودند، (از همان کسانی که) حاملان بارهای سنگین گناه خود و دیگران هستند و سزاوار دوزخند

فَجَاهَدَهُمْ فَيْكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا حَتَّى سَفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمُهُ

پس امام علیه السلام در راه تو با دشمنان در حالی که صابر و با اخلاص بود، جهاد نمود تا اینکه خون شریفش، در راه اطاعت تو ریخته شد

وَ اسْتُبِيحَ حَرِيمُهُ اللَّهُمَّ فَالْعَنُوهُمْ لَعْنًا وَبَيِّنًا وَ عَذِّبْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

و (دشمنان) هتک حرمتش را مباح و جایز دانستند، خدایا آنان را لعن کن به لعنتی سخت و سنگین و عذاب کن به عذابی

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ أَشْهَدُ أَنَّكَ أَمِينُ اللَّهِ وَابْنُ أَمِينِهِ

سلام بر تو ای پسر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ، سلام بر تو ای پسر سرورِ جانشینان (امیرالمؤمنین علیه السلام)،
شهادت می دهم که تو امین خدا و فرزند امین خدائی

عِشْتَ سَعِيداً وَ مَضَيْتَ حَمِيداً وَ مُتَّ فَقِيداً مَظْلُوماً شَهِيداً

(شهادت می دهم) که تو با سعادت زندگی کردی و در گذشتی در حالی که مورد ستایش (همگان) و محروم (از حق خود)
و مظلوم و شهید بودی

وَ أَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ مُنْجِزٌ مَا وَعَدَكَ وَ مُهْلِكٌ مَنْ خَذَلَكَ وَ مُعَذِّبٌ مَنْ قَتَلَكَ

و شهادت می دهم که خداوند به آنچه به تو وعده داده است، وفا کند و خوارکنندگان (به حسب ظاهر) تو را هلاک و قاتلینت
را عذاب کند

وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ وَفَيْتَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ جَاهَدْتَ فِي سَبِيلِهِ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ

و شهادت می دهم که همانا تو به عهد خدا وفا کردی، و در راه خدا تا هنگام مرگ جهاد نمودی

فَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ وَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ظَلَمَكَ وَ لَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَرَضِيَتْ بِهِ

پس خدا لعنت کند آنکه تو را کشت و آنکه به تو ظلم نمود و آن جماعتی را که این مطلب (مصائب و شهادت) را شنیدند و
به آن راضی شدند

اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنِّي وَلِيُّ لِمَنْ وَالَاهُ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ

خدایا همانا من تو را شاهد می گیریم که من دوستم با آن که او را (حسین علیه السلام) دوست بدارد و دشمنم با آن که او را
دشمن دارد، پدر و مادرم فدای تو ای پسر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم

أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُوراً فِي الْأَصْلَابِ الشَّامِخَةِ وَ الْأَرْحَامِ الْمُطَهَّرَةِ لَمْ تُجَسَّكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا وَ لَمْ تُلَبِّسْكَ الْمُدْلِهَمَاتُ مِنْ ثِيَابِهَا

شهادت می دهم که همانا تو نوری در صُلب افراد بسیار بلند مرتبه و در رحم های بسیار پاکیزه بودی و دوران جاهلیت با آن
آلودگی هایش تو را آلوده نساخت و از لباس های چرکین و آلوده اش به تو نپوشاند

وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ دَعَائِمِ الدِّينِ وَ أَرْكَانِ الْمُسْلِمِينَ وَ مَعْقِلِ الْمُؤْمِنِينَ

و شهادت می دهم که همانا تو از ستون های دین و ارکان مسلمین و پناهگاه مؤمنانی

وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الْبُرِّ التَّقِيُّ الرَّضِيُّ الرَّكِيُّ الْهَادِي الْمَهْدِيُّ

و شهادت می دهم که همانا تو امامی نیکوکار، با تقوی، پسندیده، پاکیزه، هدایت کننده، هدایت یافته ای

وَ أَشْهَدُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ مِنْ وَلَدِكَ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ أَعْلَامُ الْهُدَى وَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَ الْحُجَّةُ عَلَى أَهْلِ

ص: ۲۸

و شهادت می دهم که امامان از نسل تو، سخن تقوی (حقیقت تقوا) و پرچم های هدایت و ریسمان مورد اعتماد و حجت و دلیل بر اهل دنیا هستند

وَ أَشْهَدُ أَنِّي بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَ بِإِيَابِكُمْ مُوقِنٌ بِشَرَائِعِ دِينِي وَ خَوَاتِيمِ عَمَلِي

و شهادت می دهم که من به شما ایمان و به رجعت شما یقین، به شرایع و دستورات دین و پایان عملم اعتقاد دارم

وَ قَلْبِي لِقَلْبِكُمْ سَلَامٌ وَ أَمْرِي لِأَمْرِكُمْ مُتَّبِعٌ وَ نُصْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةٌ حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَكُمْ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ عَدُوِّكُمْ

و قلبم تسلیم قلب شماست، و امرم تابع امر شماست و یاریم برای شما آماده تا خدا به شما اجازه دهد، پس با شما هستم با شما، نه با دشمن شما

صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ عَلَى أَرْوَاحِكُمْ وَ أَجْسَادِكُمْ وَ شَاهِدِكُمْ وَ غَائِبِكُمْ وَ ظَاهِرِكُمْ وَ بَاطِنِكُمْ آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ

درودهای خدا بر شما و بر پیکرها و روان های شما و بر حاضران و غائبان و بر باطن و بر ظاهران دعای ما را مستجاب کن، ای پروردگار جهانیان.

۱- فراز اول: «السَّلامُ عَلَى وَلِيِّ اللَّهِ وَحَبِيبِهِ» (سلام بر ولی و دوست خدا).

اشاره

از آداب و عادات و سنتهای بشری در طول تاریخ، احترام گذاشتن و تحیت گفتن به یکدیگر در هنگام ملاقات بوده و هست که هر طایفه و گروهی به طریقی خاص این سنت را بجا آورده و می آورند. مثلاً تحیت نصاری به یکدیگر دست بر دهان گذاشتن و تحیت ایرانیان خم شدن و تعظیم کردن بوده چنان که در زمان حاضر در بعضی کشورها کلاه از سر برداشتن نشانه احترام و تحیت گفتن است، و در کشورهای عربی تحیت و نشانه احترام به یکدیگر کلمه «حَتِّياك الله» یعنی (خدایت زنده بدارد). و جملاتی شبیه به آن می باشد (۱).

تحیت در اسلام، سلام گفتن است چنانکه از تفسیر آیه مبارکه {وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا} (۲)

«و به کسی که نزد شما اظهار سلام می کند نگویید: تو مؤمن نیستی». و در قرآن کریم آمده است: {وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ} (۳) «و چون کسانی که به آیات ما ایمان دارند، نزد تو آیند، بگو: درود بر شما».

معنای سلام:

برای سلام معانی مختلفی ذکر کرده اند که بطور اختصار عرض می کنیم:

الف) سلام یکی از اسماء خداوند عزوجل است و مراد از آن این است که خداوند حافظ تو باشد. {السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهِمُّ} (۴) «پاک، سلامت بخش، و مؤمن (به حقیقت خود) که نگهبان همه چیز

ص: ۳۰

۱- در مورد آداب سلام از مردمان مختلف به کتاب سلام در اسلام از شیخ محمود ارگانی حائری، ج ۱، ص ۳۳۲۵ و همچنین کتاب زیارت عاشورا و آثار معجزه آسای، ص ۵۳ و ۵۴ آن از ناصر رستمی لاهیجانی رجوع شود.

۲- نساء، ۹۴.

۳- انعام، ۱۵۴.

۴- حشر، ۲۳.

ب) سلام به معنای تسلیم است.

ج) سلام به معنای سلامتی است.

ریشه همه این معانی ذکر شده سلامتی است (۱).

سلام جمله ای است بسیار پرمحتوا. تحیتی است عظیم، سلام سخن خداوند و سخن ملائکه و سخن مؤمنین به یکدیگر است. خداوند به اهل بهشت سلام می کند. {سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ} (۲)

«از جانب پروردگاری مهربان به آنان سلام گفته می شود». در بعضی از تفاسیر ذیل آیه شریفه آورده اند، که جابر بن عبد الله انصاری نقل کرده است، پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «که اهل بهشت در نعیم خود مستغرق باشند که ناگاه نوری بر ایشان ساطع و لامع گردد، چون سر بالا کنند از آن نور آواز آید که «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ» (۳). بعضی چنین گفته اند: (که خدای تعالی بواسطه ملائکه بر اهل بهشت سلام کند بر این معنا که فرشتگان سلام خدا را به ایشان رسانند، یا آنکه هر وقت ملائکه به زیارت آنها آیند، بر این عبارت به ایشان سلام کنند «سَلَامٌ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ الرَّحِيمِ» (۴).

در جای دیگر آمده است که خداوند به صابران چنین تحیت می کند: {سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ} (۵).

«و به آنان می گویند: سلام بر شما بخاطر صبر و استقامتتان! چه خوشوست سرانجام آن سرای جاویدان». نگهبانان و دربانان بهشت به اهل آن چنین تحیت و احترام می گذارند: {سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ} (۶)

«سلام بر شما! گوارایتان باد این نعمتها! داخل بهشت شوید و جاودانه بمانید!». و سخن اهل بهشت سلام است: {لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا * إِلَّا

ص: ۳۱

۱- برای اطلاعات بیشتر مراجعه شود به کتاب التحقيق، ج ۵، ماده س ل م.

۲- یس، ۵۸.

۳- منهج الصادقین، جلد ۷، ص ۴۴۹.

۴- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۹۵.

۵- رعد، ۲۴.

۶- زمر، ۷۳.

«در آن باغهای بهشتی نه لغو و بیهوده ای می شنوند نه سخنان گناه آلود تنها چیزی که می شنوند سلام است سلام». اصلاً خود بهشت دارالسلام نام نهاده شده است: {وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ} (۲)

«و خداوند به سرای صلح و سلامت دعوت می کند». شب قدر را که اینقدر عظمت دارد خداوند می فرماید: {سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ} (۳) «شبی است سرشار از سلامت و برکت و رحمت تا طلوع سپیده».

با توجه به اینکه سلام کردن مستحب می باشد و جواب آن واجب چنانچه خداوند فرموده است: {وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوها} (۴) «هر گاه به شما تحیت گویند، پاسخ آن را بهتر از آن بدهید یا لا اقل به همان گونه پاسخ گوید». و همچنین فرموده است: {هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ} (۵) «آیا جزای خوشی جز خوشی است؟!». همه می دانیم که سلام کردن هم به نوعی احسان است چرا که با سلام به دیگری احترام می گذاریم. و نیز با توجه به اینکه اهل بیت علیهم السلام عامل به قرآن و سنت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم هستند، پس حتماً جواب زائر خویش را می دهند، ولی چون ما گوش برزخی نداریم جواب سلام را نمی شنویم، این احتمال هم است که جواب حضرت علیه السلام همان توجه امام علیه السلام به زائرش باشد، به خواسته های او، به حاجات او و احتمال دیگر اینکه جواب سلام از سوی حضرت علیه السلام همان لطف و عنایت و شفاعت در قیامت باشد. لذا عرضه می داریم: «السَّلَامُ عَلَى وَلِيِّ اللَّهِ وَ حَبِيبِهِ».

شاهد بر اینکه امام علیه السلام جواب سلام را می دهد، ولی برای شنیدن جواب گوش برزخی می خواهد داستانی است که مرحوم شیخ حسین بن شیخ مشکور W نقل فرموده است: در عالم رؤیا دیدم در حرم مطهر حضرت أباعبدالله علیه السلام مشرف هستم و حضرت در آنجا تشریف دارند. یک نفر جوان عرب بادیه نشین وارد حرم شد و با لبخند به آن حضرت علیه السلام سلام کرد و حضرت علیه السلام با لبخند جوابش را

ص: ۳۲

۱- . واقعه، ۲۵ و ۲۶.

۲- . یونس، ۲۵.

۳- . قدر، ۵.

۴- . نساء، ۸۶.

۵- . الرحمن، ۶۰.

دادند. فردای آن شب که شب جمعه بود به حرم مشرف شدم و در گوشه حرم توقف کردم ناگهان آن جوان عرب بادیه نشین را که در خواب دیده بودم، وارد حرم شد و چون مقابل ضریح مقدس رسید با لبخند به آن حضرت علیه السلام سلام کرد، ولی حضرت سیدالشهدا علیه السلام را ندیدم و مراقب آن عرب بودم تا از حرم خارج شد.

پشت سرش رفتم و سبب لبخندش را با امام علیه السلام پرسیدم و تفصیل خواب خود را برایش نقل کردم و گفتم چه کرده ای که امام علیه السلام با لبخند به تو جواب می دهد. گفت مرا پدر و مادر پیری است و در چند فرسخی کربلا ساکنیم و شب های جمعه که برای زیارت می آیم، یک هفته پدر را سوار الاغ کرده می آورم و یک هفته هم مادرم را می آورم تا اینکه شب جمعه ای که نوبت پدرم بود چون سوارش کردم، مادرم گریه کرد و گفت: مرا هم باید ببری شاید هفته دیگر زنده نباشم. گفتم: باران می بارد و هوا سرد است، مشکل است. نپذیرفت ناچار پدر را سوار کردم و مادرم را بدوش کشیدم و به زحمت بسیار آنها را به حرم رسانیدم و چون در آن حالت با پدر و مادرم وارد حرم شدم حضرت سیدالشهداء علیه السلام را دیدم و سلام کردم آن بزرگوار به رؤیم، لبخند زد و جوابم را داد و از آن وقت تا بحال هر شب جمعه که مشرف می شوم، حضرت سیدالشهداء علیه السلام را می بینم و با تبسم جوابم را می دهد(۱).

در ضمن خداوند متعال انبیای خودش را با سلام یاد می کند: {سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ} (۲)

«سلام بر نوح در میان جهانیان باد!». {سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ} (۳)

«سلام بر ابراهیم!». {سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَ هَارُونَ} (۴) «سلام بر موسی و هارون». و به طور کلی فرموده است: {وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ} (۵)

«و سلام بر رسولان!». {سَلَامٌ عَلَى إِلَ يَاسِينَ} (۶)

«سلام بر یاسین!». بعضی از این

ص: ۳۳

۱- کرامات الحسینیّه، ج ۱، ص ۹۷.

۲- صافات، ۷۹.

۳- صافات، ۱۰۹.

۴- صافات، ۱۲۰.

۵- صافات، ۱۸۱.

۶- صافات، ۱۳۰.

مفسران این آیه شریفه را سلام علی آل یاسین خوانده اند که مراد آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم است. مؤید آن است که از طرف شیعه و اهل سنت و جماعت به صحت پیوسته است که مراد از «یس» محمد صلی الله علیه و آله وسلم است و مراد از آل یاسین، آل محمد می باشد (۱).

معمولاً در تمام زیارتنامه های پیامبران و معصومین علیهم السلام و شهداء و صالحین و مقربین با لفظ سلام آغاز شده است و این خود اهمیت سلام را می رساند. و بنابر اینکه، سلام به معنای تسلیم باشد، عبارت چنین معنی می شود، من تسلیم شما هستم، «تسلیم از ناحیه من بر شما»، یعنی من تسلیم اوامر و نواهی شما هستم، هرچه بفرمائید گوش می کنم و عمل می نمایم. و اگر سلام به معنی سلامتی باشد، معنی سلام چنین می شود: که شما از ناحیه من در سلامتی و امنیت و آسایش هستید یعنی اعمال من طوری خواهد بود که هیچگونه آزار و آسیبی و صدمه ای به شما نخواهد رساند، در هیچ وقت و زمانی چرا که آنها از معصیت شیعیان اذیت و ناراحت می شوند.

و طبق فرمایش امام حسین علیه السلام سلام باید قبل از کلام باشد. مردی با امام حسین علیه السلام آغاز سخن کرد که خدا عافیت بخشد، حالت چگونه است؟ امام علیه السلام فرمودند: خدا عافیت دهد، سلام کردن بر سخن گفتن مقدم است، سپس فرمودند تا کسی سلام نداده به او اجازه سخن ندهید، «فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَهُ السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ عَافَاكَ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ لَا تَأْذَنُوا لِأَحَدٍ حَتَّى يُسَلِّمَ» (۲). و امام حسین علیه السلام در پاداش سلام فرمودند: سلام هفتاد حسنه دارد، شصت و نه حسنه آن از آن سلام کننده و یکی از آن جوابگو است «لِلسَّلَامِ سَبْعُونَ حَسَنَةً تِسْعٌ وَ سِتُّونَ لِلْمُبْتَدِيِّ وَ وَاحِدَةٌ لِلرَّادِ» (۳).

از جمله اعمالی که در حرم حضرت سیدالشهداء علیه السلام وارد شده است این است که زائر حضرت نزد سرایشان بایستد و بگوید: «يَا أَيُّهَا عَبْدُ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّكَ تَشْهَدُ مَقَامِي وَ تَسْمَعُ كَلَامِي وَ أَنَّكَ حَيٌّ عِنْدَ رَبِّكَ تُزَقُّ فَاسْأَلْ رَبَّكَ وَ رَبِّي فِي قَضَائِ حَوَائِجِي» (۴).

(ای ابا عبدالله شهادت می دهم که مرا می بینی و کلام مرا می شنوی و تو زنده ای و در نزد پروردگارت روزی می خوری پس درخواست کن از پروردگارت و

ص: ۳۴

- ۱- . مقام ولایت، ص ۱۸.
- ۲- . بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۱۷.
- ۳- . همان، ص ۱۲۰.
- ۴- . مفاتیح الجنان، اعمال حرم امام حسین.

شرح و توضیح «وَلِیُّ اللَّهِ»

شرح و توضیح «وَلِیُّ اللَّهِ» (۱)

احتمال اول

دو احتمال در معنی «وَلِیُّ اللَّهِ» است. احتمال اول: این که ولی در ولی الله به معنی سرپرست باشد به این معنی که امام حسین علیه السلام سرپرست و صاحب اختیار مردم است و به اعتبار اینکه ولی الله مضاف و مضاف الیه است مثل رسول الله معنی چنین می شود: امام حسین علیه السلام ولایتش منسوب به خداست، لذا هیچ کس قادر بر نصب و عزل آن نیست، و خداوند در کتاب خود می فرماید: {إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ} (۲) «سرپرست و ولی شما، تنها خداست و پیامبر او و آنها که ایمان آورده اند، همان ها که نماز را برپا می دارند و در حال رکوع، زکات می دهند». در شأن نزول آیه علامه مجلسی W از عبدالله بن عباس چنین نقل نموده است: «که روزی در کنار زمزم نشسته بود و برای مردم از قول پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم حدیث نقل می کرد، ناگهان مردی که عمامه ای بر سر داشت و صورت خود را پوشانده بود نزدیک آمد و هر مرتبه که «ابن عباس» از پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله وسلم حدیث نقل می کرد او نیز با جمله «قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم»، حدیث دیگر از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم نقل می نمود «ابن عباس» او را قسم داد تا خود را معرفی کند، او صورت خود را گشود و صدا زد: ای مردم هر کس مرا نمی شناسد، بداند من ابوذر غفاری هستم با این گوش های خودم از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم شنیدم، و اگر دروغ می گویم هر دو گوشم کرباد و با این چشمان خود این جریان را دیدم و اگر دروغ می گویم هر دو چشمم کور باد که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «عَلَيَّ قَاتِلُ الْبَرِّهِ وَقَاتِلُ الْكَفَرِ، مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ وَمُخَذَّلٌ مَنْ خَذَلَهُ» (علی علیه السلام پیشوای نیکان است و کشنده کافران، هر کس او را یاری کند خدا یاریش خواهد کرد و هر کس دست از یاریش بردارد خدا دست از یاری او بر خواهد داشت). سپس ابوذر اضافه کرد: ای مردم روزی از روزها نماز ظهر را با پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم خواندم، سائلی وارد مسجد شد و از مردم تقاضای کمک کرد و کسی به او چیزی نداد،

ص: ۳۵

۱- . برای ولی در لغت حدود بیست معنی آمده است.

۲- . مائده، ۵۵.

سائل دست خود را به سوی آسمان دراز کرد و گفت: خدایا گواه باش که در مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم سؤال کردم و کسی چیزی به من نداد. در این هنگام علی علیه السلام در حال رکوع بود و به انگشت کوچک دست راست خود که انگشتی در آن بود، اشاره کرد، پس سائل جلو آمد و انگشت را از انگشت او در آورد و این کار مقابل چشمان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم بود و چون پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم از نماز فارغ شد سر خود را به سوی آسمان بلند کرد و گفت: خدایا برادرم موسی از تو تقاضایی کرد و گفت: پروردگارا سینه مرا گشاد کن و کار مرا آسان ساز و از زبان من لکنت را باز کن تا سخن مرا در یابند و برای من وزیری از خاندان خودم قرار بده... خدایا من محمد پیامبر تو و برگزیده تو هستم، خدایا سینه مرا گشاد کن و کار مرا آسان نما و برای من از خاندانم علی برادرم را وزیرم قرار بده، به وسیله او پشت مرا محکم کن.

ابوذر می گوید: به خدا سوگند هنوز سخن پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم تمام نشده بود که جبرئیل علیه السلام از جانب خدا بر او نازل شد و گفت: یا محمد صلی الله علیه و آله وسلم آنچه خداوند راجع به برادرت بر تو بخشید، گوارایت باد. گفت: آن چیست ای جبرئیل علیه السلام؟ گفت: خداوند امت تو را تا روز قیامت به دوست داشتن او امر کرده و قرآن را بر تو نازل کرده: {إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ} (۱) «(۲)».

از آیه بدست می آید، که منظور از ولی در آیه به معنی سرپرستی و تصرف و رهبری مادی و معنوی است به خصوص اینکه این ولایت در ردیف ولایت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و ولایت خدا قرار گرفته و هر سه با یک جمله ادا شده است. در تفسیر المیزان ذیل آیه روایتی در این مورد آورده است: اینکه امام صادق علیه السلام آیه ای را که در حق شخص امیرالمؤمنین علیه السلام نازل شده است به همه اهل بیت علیهم السلام نسبت داده اند از آن جهت است که همه معصومین اهل بیت علیهم السلام هستند و تکلیف مردم نسبت به همه، یکی است.

خداوند در قرآن می فرماید: {وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمْ

ص: ۳۶

۱- . مائده، ۵۵.

۲- . بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۱۹۴.

«و کسانی که ولایت خدا و پیامبر او و افراد باایمان را بپذیرند، پیروزند زیرا حزب و جمعیت خدا پیروز است». نعمت ولایت نباید به فراموشی سپرده شود چرا که تمام نعمت هایی که نصیب انسان می شود، وقتی نعمت است که با ولایت همراه باشد و إِلَّا نعمت نخواهد بود چه نعمت مادی که نصیب انسان می شود و چه نعمت معنوی مثل تلاوت قرآن و نماز و ... چرا که بدون ولایت این نعمت ها برای انسان سودی نخواهد داشت. خداوند می فرماید: {وَاذْكُرُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ} (۲)

«و به یاد آورید نعمت خدا را بر شما». و در آیه ۳ مائده می فرماید: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا} «امروز، دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان آیین جاودان شما پذیرفتم». بنابراین ولایت هم نعمت و هم کمال نعمت است. وقتی خداوند ما را مأمور به یاد کردن نعمت می کند، نعمت تمام و کامل است که نعمت ولایت ائمه اطهار علیهم السلام باشد چرا که سزاوارتر است به یاد کردن و همچنین سؤال شدن از آن در قیامت چنانچه که می فرماید: {ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ} (۳) «سپس در آن روز همه شما از نعمتها بازپرسی خواهید شد! که مهمترین آن نعمت ها نعمت ولایت است».

علی بن ابراهیم قمی به سند خود از جمیل از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که به خدمت آن حضرت علیه السلام عرضه داشتم: «معنای آیه {ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ} (۴)

«سپس در آن روز همه شما از نعمتهایی که داشته اید بازپرسی خواهید شد!» چیست؟ فرمود: این امت بازخواست می شود از نعمت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم و سپس از نعمت ائمه اهل بیتش علیهم السلام» (۵).

پس چه باید کرد که در مقابل این نعمت بزرگ مسئول نباشیم؟ جواب آن روشن است باید مطیع آنها بود و از آنها پیروی کرد، چنانکه خداوند می فرماید: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ

ص: ۳۷

۱- . مائده، ۵۶.

۲- مائده، ۷.

۳- . تکاثر، ۸.

۴- . تکاثر، ۸.

۵- . تفسیر قمی، ج ۲، ص ۴۴۰.

«ای کسانی که ایمان آورده اید! اطاعت کنید خدا را! و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولو الامر اوصیای پیامبر را!» همه مفسران شیعه در این زمینه اتفاق دارند که منظور از «اولو الامر» امامان معصوم علیهم السلام می باشند. روایات متعددی در منابع شیعه مانند کتاب کافی و تفسیر عیاشی و کتب صدوق و غیر آن نقل شده است، که همگی گواهی می دهند که منظور از «اولی الامر» ائمه معصومین علیهم السلام می باشند و حتی در بعضی از آنها نام امامان یک یک صریحاً ذکر شده است. و نتیجه این اطاعت و پیروی هم به خود انسان بر می گردد چنانکه خداوند می فرماید: {وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِیماً} (۲)

«و هر کس اطاعت خدا و رسولش کند، به رستگاری (و پیروزی) عظیمی دست یافته است!» و در جایی دیگر می فرماید: {وَمِنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسْبُنَا أُولَئِكَ رَافِقاً} (۳) «و کسی که خدا و پیامبر را اطاعت کند، در روز رستاخیز همنشین کسانی خواهد بود که خدا، نعمت خود را بر آنان تمام کرده از پیامبران و صدیقان و شهدا و صالحان و آنها رفیقهای خوبی هستند!» در بعضی روایات «صدیق» به حضرت علی علیه السلام و امامان اهل بیت علیهم السلام تفسیر شده است (۴).

احتمال دوم

در بعضی تفاسیر ذیل آیه ۶۲ سوره نساء آمده است: «ولّی» در اصل از ماده «ولّی یلّی» گرفته شده است که به معنای نبودن واسطه میان دو چیز و نزدیک بودن و پی در پی بودن آنها است به همین دلیل به هر چیزی که نسبت به دیگری قرابت و نزدیکی داشته باشد، خواه از نظر مکان یا زمان یا نسب و یا مقام، «ولّی» گفته می شود و استعمال این کلمه به معنی «سرپرست» و «دوست» و مانند اینها نیز از همین جاست. بنابراین ولّی الله کسی است که میان او و خدا حائل و فاصله ای نیست. به تعبیر دیگر ولّی الله یعنی مقرب و نزدیک به خدا و ولّی الله چون مقرب به الله است. غیر

ص: ۳۸

۱- . نساء، ۵۹.

۲- . احزاب، ۷۱.

۳- . نساء، ۶۹.

۴- . نمونه، ج ۳، ص ۵۱۰.

خدا هر چه هست در نظرش کوچک و کم ارزش و یا بی ارزش است مثل کسی که به اقیانوس متصل است، دیگر قطره در نظرش ارزشی ندارد و یا مثل کسی که خورشید را می بیند، دیگر نسبت به یک شمع بی فروغ اعتنایی ندارد و دیگر قدرتی غیر از خداوند نمی بیند که از آن خوف و ترس داشته باشد (۱).

خداوند اولیاء خودش را چنین معرفی می کند: {أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} * الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ * لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} (۲) «آگاه باشید، دوستان و اولیای خدا، نه ترسی دارند و نه غمگین می شوند! همان ها که ایمان آوردند، و از مخالفت فرمان خدا پرهیز می کردند. در زندگی دنیا و در آخرت، شاد و مسرورند وعده های الهی تخلف ناپذیر است! این است آن رستگاری بزرگ!» همانطوری که عرض کردیم اولیاء جمع ولی در اصل از ماده «وَلَّى يَلِي» گرفته شده است که به معنی نبودن واسطه میان دو چیز و نزدیک بودن و پی در پی بودن آنها است بنابراین اولیاء خدا کسانی هستند که میان آنان و خدا حائل و فاصله ای نیست.

در بعضی از تفاسیر آمده است: «قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ {إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} (۳) ثُمَّ قَالَ تَذَرُونَ مَنْ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ قَالُوا مَنْ هُمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ هُمْ نَحْنُ وَ أَتْبَاعُنَا فَمَنْ تَبِعَنَا مِنْ بَعْدِنَا طُوبَى لَنَا وَ طُوبَى لَهُمْ أَفْضَلُ مِنْ طُوبَى لَنَا قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا شَأْنُ طُوبَى لَهُمْ أَفْضَلُ مِنْ طُوبَى لَنَا أَلَسْنَا نَحْنُ وَ هُمْ عَلَى أَمْرٍ قَالَ لَا لِأَنَّهُمْ حَمَلُوا مَا لَمْ تَحْمَلُوا عَلَيْهِ وَ أَطَاعُوا مَا لَمْ تُطِيقُوا» (۴) (امیرالمؤمنین علی علیه السلام آیه را تلاوت فرمودند و سپس از یاران خویش سؤال کردند، می دانید «اولیاء الله» چه اشخاصی هستند؟ عرضه داشتند، ای امیرمؤمنان علیه السلام شما خودتان بفرمائید که آنان کیانند؟ فرمودند: آنها دوستان خدا، ما و پیروان ما که بعد از ما می آیند، هستند. خوشا به حال ما و بیشتر از آن خوشا به حال آنها، بعضی پرسیدند، چرا بیشتر از ما؟ مگر ما و آنها هر دو پیرو یک مکتب نیستیم و کارمان یکنواخت نمی باشد؟ فرمود: نه، آنها مسئولیتهایی بر دوش دارند که شما ندارید و تن به مشکلاتی می دهند، که شما نمی دهید).

ص: ۳۹

۱- . تفسیر نمونه، ج ۸، ص ۳۳۲.

۲- . یونس، ۶۴۶۲.

۳- . یونس، ۶۲.

۴- . بحار، ج ۶۵، ص ۳۴.

و چون امام حسین علیه السلام ولی خداست و مقرب خداست هر کسی می خواهد به خداوند و ائمه اطهار علیهم السلام تقرب پیدا کند به وسیله امام حسین علیه السلام باید تقرب پیدا کند. چنانکه در زیارت عاشورا می خوانیم: «يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ وَاللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ وَإِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَإِلَى فَاطِمَةَ وَإِلَى الْحَسَنِ وَإِلَيْكَ بِمَوَالَتِكَ وَبِالْبَرَاءَةِ مِمَّنْ أَسَّسَ أَسَاسَ ذَلِكَ» (ای اباعبدالله علیه السلام به درستی که من تقرب می جویم بسوی خدا و رسولش و امیرمؤمنان و فاطمه و حسن علیهم السلام و به سوی تو به واسطه دوستی و علاقه به تو و بیزاری از هرکس که این ظلم و جور بی شمار را پایه گذاری کرد).

معنای حبیب:

در لغت «حبیب» به معنای علاقه مندی - محبوب و مورد علاقه آمده است. امام حسین علیه السلام دوست و علاقه مند به خداست. خداوند در قرآن کریم می فرماید: {وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ} (۱) «اما آنها که ایمان دارند، عشقشان به خدا، از مشرکان نسبت به معبودهایشان، شدیدتر است». در حدیثی از امام صادق علیه السلام آمده که مراد از این آیه، آل محمد علیهم السلام هستند. واقعاً امام حسین علیه السلام علاقه شدیدی به خداوند داشت نه اینکه فقط به زبان اظهار کند بلکه در عمل چنین بود. امام حسین علیه السلام چون خواست از مدینه بیرون رود ام سلمه نزد او آمد و عرض کرد فرزندم با رفتن به عراق مرا محزون نکن. از جدّ تو رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم شنیدم که فرمودند: فرزندم حسین علیه السلام در دیار عراق در سرزمینی به نام کربلا کشته خواهد شد. امام علیه السلام فرمودند: «يَا أَمَاءُ وَ أَنَا وَاللَّهِ أَعْلَمُ ذَلِكَ وَ إِنِّي مَقْتُولٌ لَا مَحَالَةَ وَ لَيْسَ لِي مِنْ هَذَا بُدٌّ وَ إِنِّي وَ اللَّهِ لَمَأْعَرِفُ الْيَوْمِ الَّذِي أُقْتَلُ فِيهِ وَ أَعْرِفُ مَنْ يَقْتُلُنِي وَ أَعْرِفُ الْبُقْعَةَ الَّتِي أُدْفَنُ فِيهَا وَ إِنِّي أَعْرِفُ مَنْ يَقْتُلُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي وَ قَرَابَتِي وَ شَيْعَتِي وَ إِن أَرَدْتُ يَا أَمِيَاهُ أُرِيكَ حُفْرَتِي وَ مَضْجَعِي. ثُمَّ أَشَارَ إِلَى جِهَةِ كَرْبَلَاءَ فَأَنْخَفَضَتْ الْأَرْضُ حَتَّى أَرَاهَا مَضْجَعَهُ وَ مَدْفَنَهُ وَ مَوْضِعَ عَسْكَرِهِ وَ مَوْقِفَهُ وَ مَشْهَدَهُ فَعِنْدَ ذَلِكَ بَكَتْ أُمُّ سَلَمَةَ شَدِيداً وَ سَلَمَتْ أَمْرَهُ إِلَى اللَّهِ فَقَالَ لَهَا يَا أَمِيَاهُ قَدْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ أَنْ يَرَانِي مَقْتُولاً مَذْبُوحاً ظُلماً وَ عِدْوَاناً وَ قَدْ شَاءَ أَنْ يَرَى حَرَمِي وَ رَهْطِي وَ نِسَائِي مُشَرَّدِينَ وَ أَطْفَالِي مَذْبُوحِينَ مَظْلُومِينَ مَأْسُورِينَ مُقْتَدِينَ وَ هُمْ يَسْتَعِيثُونَ فَلَا يَجِدُونَ نَاصِراً وَ لَا مُعِيناً» (۲).

(امام علیه السلام فرمودند: مادر جان! به خدا سوگند، آن روزی را که در آن کشته می شوم و نیز کسی که مرا می کشد و مکانی که در آن دفن می شوم همه را می شناسم و نیز کسانی که از خاندان و نزدیکان و پیروانم کشته می شوند، می شناسم. مادر جان خواسته خدای عزیز و با جلال است که مرا از ظلم و عدوان ظالمان کشته و سربریده و نیز خاندان و خویشان و زنان

ص: ۴۰

۱- . بقره، ۱۵۶.

۲- . بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۴۴۱.

مرا از دیار خود رانده و دور افتاده و هم کود کانم را سربریده و در زنجیر اسارت گرفتار، که فریادرس می خواهند و یار و یابوری نمی یابند، ببیند). امام حسین علیه السلام چون خداوند را شدیداً دوست دارد، فقط به خواسته محبوبش توجه می کند، فقط می خواهد، محبوبش را خشنود کند به هر قیمتی که هست. در زیارت جامعه می خوانیم: «وَالْتَّائِمِينَ فِي مَحَبَّةِ اللَّهِ» (یعنی سلام بر شما که در محبت خداوند تمام و کامل هستید). یعنی شما آخرین درجه محبت به خداوند را دارا هستید. امام سجاد علیه السلام در مناجات المحبین می فرماید: «مَنْ ذَا الَّذِي ذَاقَ حَلَاوَةَ مَحَبَّتِكَ فَرَامَ مِنْكَ بَدَلًا...» (یعنی خدایا کیست که شیرینی محبت تو را چشیده و بجای تو دیگری را بر گزیده باشد). یعنی کسی نیست شیرینی محبت تو را بجشد و با این وجود چیز دیگری را بر تو مقدم کند.

امام حسین علیه السلام هم محبتش به خداوند کامل است و هم شیرینی محبت را چشیده است. امام سجاد علیه السلام که پرورش یافته امام حسین علیه السلام است در مناجات خود با خداوند متعال چنین عرض می کند: «وَلَكِنْ أَذْخَلْتَنِي النَّارَ لِأَخْبَرَنَّ أَهْلَ النَّارِ بِحُبِّي لَكَ...» (۱) (خدایا اگر مرا در رستاخیز در آتش در آوری هر آینه دوزخیان را آگاه سازم، فریاد بر آورم، که خدا را دوست دارم). لذا هر کس امام حسین علیه السلام و اهل بیتش صلی الله علیه و آله وسلم را دوست داشته باشد، خود خدا را دوست داشته است، یعنی محبت به حسین علیه السلام محبت به خدا است. در زیارت جامعه می خوانیم: «وَمَنْ أَحَبَّكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ». (هر کسی شما را دوست داشته باشد، حتماً خدا را دوست داشته است). امیرالمؤمنین علیه السلام در دعای کمیل اینگونه محبت خودشان را به خداوند بیان می کنند: «فَهَبْنِي يَا إِلَهِي وَ سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ وَ رَبِّي صَبْرْتُ عَلَى عَذَابِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى فِرَاقِكَ» (پس گیرم ای خدا و آقا و مولا- و پروردگارم بر عذابت صبر نمایم پس چگونه بر جدائیت صبر کنم؟). فقط می توان الله اکبر گفت به این محبتی که خداوند نصیب و روزی اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم کرده است.

ص: ۴۱

۲- فراز دوم: «السَّلَامُ عَلَى خَلِيلِ اللَّهِ وَ نَجِيبِهِ» (سلام بر دوست و برگزیده خدا)

خلیل در لغت به معنی دوست صمیمی است. خداوند در بین انبیاء خودش مقام و منزلت خلیل را به حضرت ابراهیم علیه السلام عنایت کرد. چنانکه می فرماید: {وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا} (۱) «خداوند حضرت ابراهیم علیه السلام را به عنوان خلیل خود انتصاب کرد». در روایات علل مختلفی برای خلیل بودن حضرت ابراهیم علیه السلام ذکر شده است که عبارتند از:

الف) در حدیثی از امام صادق علیه السلام نقل شده است: «إِنَّمَا اتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا لِأَنَّهُ لَمْ يَرُدَّ أَحَدًا وَ لَمْ يَسْأَلْ أَحَدًا قَطُّ غَيْرَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ» (۲).

(خداوند ابراهیم علیه السلام را به عنوان خلیل خود انتخاب کرد زیرا هرگز تقاضا کننده ای را محروم نداشت و هیچگاه از کسی نیز تقاضا نکرد).

ب) ابی عمیر از کسی که یادش کرده نقل کرده که او به امام صادق علیه السلام عرض کرده: «لِمَ اتَّخَذَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا قَالَ لِكَثْرَةِ سُجُودِهِ عَلَى الْأَرْضِ» (۳).

(محضر حضرت ابی عبدالله علیه السلام عرضه داشتم چرا حق عزوجل حضرت ابراهیم علیه السلام را خلیل و دوست خود برگزید؟ حضرت علیه السلام فرمودند: زیرا بسیار بر زمین سجده می کرد).

ج) جابر بن عبدالله انصاری می گوید از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم شنیدم که فرمودند: «مَا اتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا إِلَّا لِإِطْعَامِهِ الطَّعَامَ وَ صَلَاتِهِ بِاللَّيْلِ وَ النَّاسِ نِيَامًا» (۴).

(خداوند حضرت ابراهیم علیه السلام را خلیل خود نکرد مگر بخاطر اطعام نمودنش و نیز بواسطه نماز شب خواندنش در هنگامی که مردم خواب بودند).

ص: ۴۲

۱- . نساء، ۱۲۵.

۲- . بحار الأنوار، ج ۱۲، ص ۴.

۳- . همان.

۴- . همان.

د) عبدالعظیم حسنی علیه السلام نقل می کند: از حضرت علی بن محمد العسکری علیهما السلام شنیدم که فرمودند: «إِنَّمَا اتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا لِكَثْرَةِ صَلَاتِهِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ» (۱). (خداوند عزوجل حضرت ابراهیم علیه السلام را بخاطر این که زیاد بر محمد و آل محمد صلوات الله علیهم درود و صلوات می فرستاد، خلیل و دوست خود قرار داد).

با نگاه اجمالی به سیره حضرت ابراهیم علیه السلام و فداکاری حضرت علیه السلام و حضرت اباعبدالله حسین علیه السلام به خوبی وجه خلیل الله بودن امام حسین علیه السلام را در می یابیم. همانطوری که حضرت ابراهیم علیه السلام در هنگامی که او را با منجنیق در آتش افکندند یاری غیر خدا را رد کرد. «در زمانی که جبرئیل علیه السلام به ملاقات ابراهیم علیه السلام آمد و به او گفت: «أَلَيْكَ حَاجَةٌ؟ آیا نیازی داری تا به تو کمک کنم. حضرت ابراهیم علیه السلام در عبارت کوتاه فرمود: «أَمَّا إِلَيْكَ فَلَا» (اما به تو نه)» (۲).

به آن کسی نیاز دارم که از همگان بی نیاز و بر همه مشفق است. امام حسین علیه السلام هم کمک دیگران را رد کردند. هنگامی که آسمان و زمین و فرشتگان آماده فرمان امام حسین علیه السلام شدند تا حضرت علیه السلام فرمان دهد، که ریشه همه ظالمان و کفار را یک جا بکنند.

امام حسین علیه السلام امداد و یاری هیچکس را نپذیرفتند و رو به سوی پروردگار کرده و عرض کردند: «إِلَهِي وَ سَيِّدِي! وَدَدْتُ أَنْ أَقْتَلَ وَ أُحْيِيَ سَبْعِينَ أَلْفَ مَرَّةٍ فِي طَاعَتِكَ وَ مَحَبَّتِكَ، سَيِّمًا إِذَا كَانَ فِي قَتْلِي نُصْرَةُ دِينِكَ وَ أَحْيَاءُ أَمْرِكَ وَ حِفْظُ نَامُوسِ شَرْعِكَ...» (۳) (الهی دوست دارم در راه فرمانبرداری و محبت تو هفتاد هزار بار کشته و زنده شوم. مخصوصاً که در کشته شدنم یاری دین و احیای امر و حفظ ناموس شریعت تو نهفته باشد).

و همچنین در روایت آمده است در کربلا گروه هایی از جتیان برای یاری امام علیه السلام آمدند و عرض کردند: «ما یاوران توایم هر چه خواهی فرمانمان ده که اگر بفرمایی همه دشمنان را می کشیم. امام علیه السلام کمک آنها را نپذیرفت. و برای آنها پاداش نیک از خدا خواست» (۴). و نیز نقل شده که:

ص: ۴۳

۱- همان، ج ۹۱، ص ۵۴.

۲- همان، ج ۱۲، ص ۵.

۳- فرهنگ سخنان امام حسین، ص ۵۳۶.

۴- لهوف، ص ۶۷.

«امام علیه السلام چون آهنگ نبرد کرد ناگهان غباری برخاست از درون آن شخص پر هیبت بر مرکبی شگفت نمایان شد، بر امام علیه السلام و بر جدّ و پدر و مادر او سلام داد. امام علیه السلام پاسخش را داد و فرمودند: تو کیستی که در این احوال دشوار بر مظلوم غریبی سلام می کنی. «مَنْ أَنْتَ وَ تُسَلِّمُ فِي هَذِهِ الْحَالَةِ عَلَى الْمَظْلُومِ الْغَرِيبِ» عرض کرد: ای فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم من زعفر زاهد پادشاه جتّیانم و لشکرم در این دشت است اینک اجازه ده تا با این دشمنانت بجنگیم. امام علیه السلام فرمودند: نه زیرا شما آنان را می بینید و ایشان شما را نمی بینند. «لَا فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَهُمْ وَ لَا يَرَوْنَكُمْ» عرض کرد ما به شکل آنان در می آییم چنانچه کشته شدیم شهید راه تو خواهیم بود، امام حسین علیه السلام فرمودند: خدا پاداش نیک دهد ای زعفر! دیگر از دنیا خسته ام، در رؤیا دیدم که امروز، خدا را دیدار می کنم در حالی که شهید شده و به خاک افتاده ام، برگرد و کاری با اینان نداشته باش، پس زعفر برگشت؟ «جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا يَا زَعْفَرُ، فَإِنِّي قَدْ سَمِعْتُ مِنَ الدُّنْيَا وَ رَأَيْتُ فِي الطَّيْفِ إِنِّي الْقَى اللَّهَ تَعَالَى فِي هَذَا الْيَوْمِ شَهِيدًا مُجَدَّلًا، فَارْجِعْ وَ لَا تَتَعَرَّضْ لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ» (۱).

و همانگونه که حضرت ابراهیم علیه السلام هیچ سائلی و تقاضا کننده ای را رد نمی کرد و از غیر خدا کمک نمی گرفت و کثیر السجود بود و اهل اطعام و رسیدگی به فقرا و اهل نماز شب بود، آقا أباعبدالله علیه السلام هم این چنین بودند. البته این مقام خلیل الله برای حضرت ابراهیم علیه السلام و امام حسین علیه السلام به این معنا نیست، که حقّ تعالی نیاز به دوست دارد، چرا که او غنی مطلق است، بی نیاز از هر چیزی، بلکه عنوان خلیل بخاطر اظهار خشنودی از آنهاست. چنانکه امام سجاد علیه السلام در دعای ابوحمزه ثمالی می فرمایند: «وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي تَجَبَّبَ إِلَيَّ وَ هُوَ غَنِيٌّ عَنِّي» (سپاس خدائی را که با من دوستی ورزید در حالی که از من بی نیاز است). برای پی بردن به مقام خلیل الله که مقامی است بس بزرگ و عظیم، باید به کلام امام صادق علیه السلام توجه کنیم. حضرت صادق علیه السلام می فرمایند: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ عَبْدًا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَهُ نَبِيًّا وَ إِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَهُ نَبِيًّا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَهُ رَسُولًا وَ إِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَهُ رَسُولًا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَهُ خَلِيلًا وَ إِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَهُ خَلِيلًا قَبْلَ أَنْ يَجْعَلَهُ

ص: ۴۴

اماماً فَلَمَّا جَمَعَ لَهُ الْأَشْيَاءَ {قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَاماً} (۱)» (۲). (خداوند تبارک و تعالی ابراهیم علیه السلام را پیش از آن که به پیامبری برگزیند، به بندگی خود گرفت و پیش از آن که به رسول برگزیند، به پیامبری برگزید و پیش از آن که خلیش گرداند او را به رسولی برگزید و پیش از آن که امامش قرار دهد او را به خلیلی گرفت و چون همه این مقامات را برایش فراهم آورد فرمود: «من تو را امام مردم قرار دادم»).

«نجیب» به معنی برگزیده در نوع خود است. امام حسین علیه السلام کسی است که خداوند او را انتخاب کرده برای امامت و رهبری امت، نه اینکه حضرت علیه السلام خودشان را برای امامت معرفی کرده باشند. چنانکه خداوند می فرماید: {وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ} (۳)

«در راه خدا چنان که شایسته جهاد است جهاد کنید! اوست که شما را برگزید». از حضرت باقر علیه السلام روایت شده است که: «مائیم برگزیدگان» (۴). در زیارت جامعه می خوانیم: «وَاجْتَبَاكُمْ بِقُدْرَتِهِ» یعنی (شهادت می دهم که برگزید خدای تعالی شما را به قدرت کامله خود!)

ص: ۴۵

۱- . بقره، ۱۲۴.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۱۷۵.

۳- . حج، ۷۸.

۴- . الکافی، ج ۱، ص ۱۹۱.

۳- فراز سوم: «السَّلامُ عَلَى صَفِيِّ اللَّهِ وَابْنِ صَفِيَّهِ» (سلام بر برگزیده و فرزند برگزیده خدا).

«صفی» به معنی برگزیده و انتخاب شده است. یعنی نه تنها خداوند انبیاء علیهم السلام را از بین مردم و مخلوقاتش به عنوان رهبر و پیشوا برگزید، بلکه ائمه اطهار علیهم السلام را نیز از بین مردم به عنوان وصی و جانشین رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم برگزید و انتخاب نمود، برای تأیید این مطلب به تفسیر ذیل آیه: {إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَ نُوحًا وَ آلَ إِبْرَاهِيمَ وَ آلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ. ذُرِّيَّهُ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} (۱) «خداوند آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را بر جهانیان برگزید، آنان فرزندان و دودمانی بودند که از نظر پاکی و تقوی و فضیلت بعضی از بعضی دیگر گرفته شده بودند و خداوند شنا و داناست» رجوع می کنیم.

در بعضی تفاسیر آورده شده است که: «منظور از آل ابراهیم علیهم السلام چنانچه از ظاهر لفظ آن در نظر ابتدایی به نظر می رسد ذریه طیین او مانند اسحاق علیه السلام و یعقوب علیه السلام و سایر انبیاء بنی اسرائیل علیهم السلام و همچنین اسماعیل علیه السلام و پاکان از ذریه او که سیدشان حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم است و همینطور کسانی که در مقامات ولایت به آنان ملحق شده اند، می باشند» (۲).

در تفسیر مجمع البیان در ذیل آیه شریف آمده است که آل ابراهیم علیه السلام همان آل محمد! هستند که اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم می باشند.

و در ذیل آیه شریفه {قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ سَلامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى} (۳) «یعنی بگو ستایش خدای یکتا را و درود بر بندگان که آنها را برگزید». از علی بن ابراهیم قمی نقل شده که امام علیه السلام فرمود: «منظور از این بندگان آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم هستند» (۴).

جالب این است که در جامعه کبیره می خوانیم:

ص: ۴۶

۱- آل عمران، ۳۳.

۲- المیزان، ج ۳، ص، ۱۶۶.

۳- نحل، ۵۹.

۴- تفسیر قمی، ج ۲، ص ۱۲۹.

بر شما ای برگزیدگان رسولان). یعنی شما امامان معصوم علیهم السلام کسانی هستید که از بین رسولان برگزیده و انتخاب شدید، به تعبیر دیگر شما امامان منابع عطری هستید، که از گل وجود تمام انبیاء و رسولان علیهم السلام گرفته شده اید. آری ائمه معصومین علیهم السلام همانگونه که در زیارت جامعه کبیره آمده است: «وَسَيِّمَالَهُ النَّبِيِّينَ» (آری آنان خلاصه و چکیده پیامبران هستند). امیرالمؤمنین علیه السلام در حدیث نورانیت می فرماید: «أَنَا قُدْرَةُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، أَنَا مُحَمَّدٌ وَ مُحَمَّدٌ أَنَا وَ أَنَا مِنْ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدٌ مِنِّي... أَنَا أَمِيرُ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ... أَنَا آدَمُ وَ أَنَا نُوحٌ وَ أَنَا إِبْرَاهِيمُ وَ أَنَا مُوسَى وَ أَنَا عِيسَى أَنَا الَّذِي حَمَلْتُ نُوحًا فِي السَّفِينَةِ بِأَمْرِ رَبِّي وَ أَنَا الَّذِي أَخْرَجْتُ يُوسُفَ مِنْ بَطْنِ الْحُوتِ بِإِذْنِ رَبِّي وَ أَنَا الَّذِي جَاوَزْتُ بِمُوسَى بَنِي عِمْرَانَ الْبَحْرَ بِأَمْرِ رَبِّي وَ أَنَا الَّذِي أَخْرَجْتُ إِبْرَاهِيمَ مِنَ النَّارِ بِإِذْنِ رَبِّي... وَ أَنَا الْخَضِرُ عَالِمُ مُوسَى وَ أَنَا مُعَلِّمُ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ» (۱)

(منم قدرت خدای عزوجل، منم محمد صلی الله علیه و آله وسلم و محمد صلی الله علیه و آله وسلم منم، من از محمد صلی الله علیه و آله وسلم و محمد صلی الله علیه و آله وسلم و محمد صلی الله علیه و آله وسلم از من، منم امیر و فرمانروای هر مرد و هر زن مؤمنه ای، منم آدم علیه السلام، منم ابراهیم علیه السلام و منم موسی علیه السلام و منم عیسی علیه السلام (یعنی هرچه کمال و فضائل در آنها است در من است هر چه خداوند به آن بزرگواران عنایت کرده به من هم عنایت کرده است)). (در همان حدیث امیرالمؤمنین فرمودند: «كُلُّنَا وَاحِدٌ أَوْلُنَا مُحَمَّدٌ وَ أَخْرَجْنَا مُحَمَّدٌ وَ أَوْسَطُنَا مُحَمَّدٌ وَ كُلُّنَا مُحَمَّدٌ فَلَا تَفَرَّقُوا بَيْنَنَا» (۲))

(همه ما یکی هستیم اول ما محمد و آخر ما محمد و اوسط ما محمد و همه ما محمدیم و فرقی بین ما نگذارید)).

و با توجه به اینکه امام حسین علیه السلام وارث امیرالمؤمنین علیه السلام می باشد و همگی نور واحد هستند، آنچه خدا به امیرالمؤمنین علیه السلام عنایت کرده است، امام حسین علیه السلام هم از آن برخوردار می باشد.

ص: ۴۷

۱- . رشحات ولایت، ص ۳۶۲.

۲- . بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۶.

۴- فراز چهارم: «السَّلامُ عَلَى الْحُسَيْنِ الْمَظْلُومِ الشَّهِيدِ» (سلام بر حسین علیه السلام ستمدیده شهید (در راه خدا)).

امام حسین علیه السلام هم مظلوم است و هم شهید. امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در زیارت ناحیه خطاب به جدشان امام حسین علیه السلام می فرمایند: «السَّلامُ عَلَى الْقَتِيلِ الْمَظْلُومِ» (سلام بر شهیدی که مظلومانه کشته شد). حضرت علیه السلام در دیر راهب مسیحی مظلومیت خود را چنین بیان می فرمایند، ابن شهر آشوب در کتاب مناقب می نویسد: «هنگامی که سر امام حسین علیه السلام را وارد قسیرین کردند راهبی از صومعه خود متوجه سر مقدس آن حضرت علیه السلام شد، دید نوری از دهان مبارک امام حسین علیه السلام خارج می شود و به طرف آسمان بالا می رود، آن راهب مبلغ ده هزار درهم آورد و سر حسین شهید علیه السلام را از آنان گرفت و داخل صومعه خویش نمود. راهب صدایی شنید ولی صاحب آن صدا را ندید. آن گوینده به راهب می گفت: خوشا به حال تو! و خوشا به حال آن کسی که از حرمت این حسین علیه السلام آگاه باشد. راهب سر خود را بلند کرد و گفت: پروردگارا! تو را به حق عیسی علیه السلام قسم می دهم که این سر را مأمور کنی با من تکلم نماید و آن سر تکلم کرد و گفت ای راهب چه منظوری داری؟ راهب گفت: تو کیستی؟ فرمود: «أَنَا ابْنُ مُحَمَّدٍ الْمُضِيِّ طَفَى وَ أَنَا ابْنُ عَلِيٍّ الْمُزْتَضَى وَ أَنَا ابْنُ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ وَ أَنَا الْمَقْتُولُ بِكَرْبَلَاءِ أَنَا الْمَظْلُومُ أَنَا الْعَطْشَانُ» بعد آن سر مقدس سکوت کرد. راهب صورت به صورت امام حسین علیه السلام نهاد و گفت: صورتم را از صورت تو بر نخواهم داشت تا اینکه بگویی من روز قیامت شفیع تو خواهم بود. آن سر مقدس به سخن آمد و فرمود: به دین جدم محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم باز گرد. راهب گفت: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ». امام حسین علیه السلام قبول نمود که شفیع وی شود. هنگامی که صبح شد موکلین آن سر مبارک را با درهم ها از آن راهب گرفتند: وقتی به وادی رسیدند، دیدند آن، درهم ها سنگ شده اند» (۱).

ص: ۴۸

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در زمینه مسئله شهادت فرمودند: «فَوْقَ كُلِّ ذِي بَرٍّ بَرٌّ حَتَّى يُقْتَلَ الرَّجُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِذَا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَيْسَ فَوْقَهُ بَرٌّ» (۱)

(بالای هر نیکی، نیکی است تا آن گاه که او در راه خدا کشته شود پس چون در راه خدا کشته شد بالاتر از آن، نیکی و ارزشی وجود ندارد).

لذا خود رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم آروزی شهادت داشتند و فرمودند: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ وَدِدْتُ أَنِّي أَقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأُقْتَلُ ثُمَّ أَحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أَحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ» (۲)

(سوگند به آن که جانم در دست اوست، دوست دارم که در راه خدا کشته شوم و سپس زنده گردم و باز کشته شوم). چرا که روح شهید نزد خداست و بهترین جایگاه را دارد. چنانکه خداوند در قرآن می فرماید: {وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ} (۳) (کسانی را که در راه خدا کشته شده اند البته مرده مپندارید، بلکه زنده اند و نزد پروردگارشان روزی می خورند). در جای دیگر خداوند می فرماید: {وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ} (۴) (و به آنها که در راه خدا کشته می شوند، مرده نگوئید! بلکه آنان زنده اند، ولی شما نمی فهمید!). و اما راجع به شهادت، ائمه معصومین علیهم السلام نیز سخنان و گفتارهای زیبایی دارند. امام حسن مجتبی علیه السلام فرمودند: «لَقَدْ حَدَّثَنِي حَبِيبِي حَدَّثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْأَمْرَ يَمْلِكُهُ اثْنَا عَشَرَ إِمَامًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَصَفْوَتِهِ مَا مِنَّا إِلَّا مَقْتُولٌ أَوْ مَسْمُومٌ» (۵)

(جَدِّ محبوبم رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به من فرمودند: که امامت را دوازده امام از اهل بیت و برگزیدگان او به عهده خواهند گرفت، هیچ یک از ما نیست مگر آن که یا کشته می شود یا مسموم). امام حسین علیه السلام نه تنها از مقام شهید برخوردار هستند. بلکه از مقام سیدالشهدا هم که به مراتب از مقام شهید بالاتر است نیز برخوردار هستند، مقامی که از بین ائمه اطهار علیهم السلام فقط به امام حسین علیه السلام داده شده است.

چنانکه امام صادق علیه السلام می فرمایند: «زُورُوا قَبْرَ الْحُسَيْنِ وَ لَا تَجْفُوهُ فَإِنَّهُ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ

ص: ۴۹

۱- . الکافی، ج ۲، ص ۳۴۸.

۲- . کنز العمال، ح ۱۰۵۶۴.

۳- . آل عمران، ۱۶۹.

۴- . بقره، ۱۵۴.

۵- . بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۲۱۷.

(حضرت امام حسین علیه السلام را زیارت کرده و به آن جناب جفا نکنید، زیرا آن وجود مبارک، سرور جوانان بهشت و آقا و سیدالشهدا می باشند). در زیارت ناحیه امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف حضرت خطاب به امام حسین علیه السلام عرضه می دارند: «السَّلَامُ عَلَى شَهِيدِ الشُّهَدَاءِ» (سلام بر شهید شهیدان). لذا روز قیامت که می شود تمام شهدا آرزوی این را دارند، که با سیدالشهدا امام حسین علیه السلام همنشین باشند. چنانکه امام صادق علیه السلام می فرمایند: «مَا مِنْ شَهِيدٍ إِلَّا وَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ مَعَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى يَدْخُلُوا الْجَنَّةَ مَعَهُ» (۲) (نیست شهیدی مگر آنکه دوست دارد که با حضرت امام حسین علیه السلام بوده تا در معیت آن جناب داخل بهشت شوند).

لذا ام البنین h چون به مقام امام حسین علیه السلام آگاه بود وقتی بشیر به مدینه آمد و خبر به شهادت رسیدن چهار فرزندش را به ام البنین h داد، ام البنین h گفت: «أَخْبِرْنِي عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ، أَوْلَادِي وَمَنْ تَحْتَ الْخَضِرَاءِ كُلُّهُمْ فِدَا ابْنِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ» از حسین به من خبر بده فرزندانم و آنچه در زیر آسمان کبود است همه به فدای اباعبدالله الحسین علیه السلام باشد. بشیر گفت: حسین علیه السلام را نیز کشتند، ام البنین h با صدای گریان و جانشوز گفت: «قَدْ قَطَعَتْ نِيَاطَ قَلْبِي» ای بشیر با این خبر، بندهای دلم را پاره کردی (۳). این گونه برخورد ام البنین h حاکی از آن است که او عالتیرین مرحله ایمان و کمال را، دارا بوده است، به طوری که شهادت چهار فرزند رشیدش را در برابر مقام امامت، سهل و کوچک می شمرد.

اما چرا امام حسین علیه السلام مظلوم شهید است. چون یزید و عمر سعد و شمر از هیچ ظلمی در حق حضرت علیه السلام و اهل بیت او دریغ نکردند. چنانکه در مصباح کفعمی نقل شده: حضرت سکینه وقتی که بابا را شناخت، بدن او را در آغوش گرفت و از شدت اندوه غش کرد و در عالم غشوه شنید پدرش می فرماید:

«شِيعَتِي مَا إِنْ شَرِبْتُمْ مَاءَ عَذْبٍ فَادْكُرُونِي أَوْ سَمِعْتُمْ بَغْرِبٍ أَوْ شَهِيدٍ فَأَنْدُبُونِي»

(ای پیروان من! هرگاه آب گوارا نوشیدید، مرا یاد کنید و هرگاه داستان غربت غریبی یا

ص: ۵۰

۱- همان، ج ۹۸، ص ۱.

۲- کامل الزیارات، ص ۱۱۱.

۳- منتهی الامال، ص ۸۲۳.

شهادت شهیدی را شنیدید، بر من بگریید)

«وَ أَنَا السَّبْتُ الَّذِي مِنْ غَيْرِ جُرْمٍ قَتَلُونِي وَ بُجِرِدِ الْخَيْلِ بَعْدَ الْقَتْلِ عَمْدًا سَحِقُونِي»

(من سبط و نبیره پیامبری هستم که بدون گناه مرا کشتند و بعد از کشتن از روی عمد بدنم را پایمال سم ستوران قرار دادند و کوبیدند)

«لَيْتُكُمْ فِي يَوْمٍ عَاشُورَا جَمِيعًا تَنْظُرُونِي كَيْفَ اسْتَسْقَى لِطِفْلِي فَأَبَا أَنْ يَرَحْمُونِي»

(ای کاش همه شما در روز عاشورا بودید و می دیدید که چگونه برای طفل صغیرم آب طلبیدم و آنان از ترحم به من خودداری کردند)

«وَ سَقُوهُ بَغْيٍ عَوَضَ الْمَاءِ الْمَعِينِ يَا لَرَزِهِ وَ مُصَابٍ هَذَا أَرْكَانَ الْحُجُونِ»

(کودکم را بجای آب با خون تیر ظلم سیراب کردند و چه فاجعه غم انگیز و دردناک که بر اثر آن کوه های بلند مکه به لرزه در آمد و ویران شد)

«وَيَا لَهُمْ قَدْ جَرَحُوا قَلْبَ رَسُولِ الثَّقَلَيْنِ فَالْعُنُوفُ مَا اسْتَطَعْتُمْ شِيعَتِي فِي كُلِّ حِينٍ».

(وای بر آنها که با این کار خود قلب مبارک رسول جن و انس صلی الله علیه و آله وسلم را جریحه دار کردند. ای شیعیان من هر چه توان دارید در هر زمان آنها را لعنت کنید)(۱).

آیا به کسی که عالم بخاطر او خلق شد باید چنین کنند، خداوند به وسیله جبرئیل علیه السلام بر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم سلام می رساند و می فرماید: «وَعِزَّتِي وَجَلَالِي إِنِّي مَا خَلَقْتُ سَمَاءَ مَبِيتِهِ وَلَا أَرْضًا مَدْحِيَّةً وَلَا قَمَرًا مُنِيرًا وَلَا شَمْسًا مُضِيئَةً وَلَا فَلَكًا يَدُورُ وَلَا بَحْرًا يَجْرِي وَلَا فُلُكًا تَسْرِي إِلَّا لِأَجْلِكُمْ وَمَحَبَّتِكُمْ»(۲)

(قسم به عزت و جلالم همانا من خلق و بنا نکردم آسمان و زمین را و نه ماه نوربخش و خورشید درخشنده را و نه ستاره ها و کهکشانها که می چرخد و نه دریاهاى جاری و روان را و نه کشتی سیار و در حال حرکت را مگر بخاطر شما و محبت به شما).

و آنها عوض اینکه به حضرت محبت کنند، ظلم کردند، آن هم بدترین ظلم ها. ظلم هایی که به حضرت علیه السلام و اهل بیتش صلی الله علیه و آله وسلم وارد نمودند، در حد شمارش نیست، ولی ما برای نمونه به بعضی از

ص: ۵۱

آنها اشاره می کنیم:

الف) بستن آب بر روی امام حسین علیه السلام و اهل بیت و اصحاب آن حضرت علیه السلام در حالی که آب مهریه مادرشان زهرا^h بود. و این بر امام حسین علیه السلام بسیار سخت بود. هلال بن نافع می گوید: در میان دو صف لشکر دشمن ایستاده بودم دیدم کودکی از حرم امام حسین علیه السلام بیرون آمد امام علیه السلام به سوی میدان می آمد کودک با گام های لرزان، دوان دوان خود را به امام علیه السلام رسانید، دامن حضرت علیه السلام را گرفت و گفت: «یا اَبه! اُنْظُرْ اِلَیَّ فَهَائِی عَطْشَانٌ» ای پدر به من بنگر و ببین تشنه ام. این تقاضای جگرسوز، از آن کودک شیرین زبان مانند نمکی بود که بر زخمهای قلب امام علیه السلام پاشیده شد، به طوری که اشک از دیدگان حسین علیه السلام جاری گشت، فرمود: «بُنَّیْهِ، اللّٰهُ یُسْقِیْکَ فَاِنَّهُ وَکِیْلِی» دخترم می دانم تشنه ای خداوند تو را سیراب کند که او وکیل و پناهگاه من است. هلال گفت پرسیدم: این دختر چه کسی بود و با امام حسین علیه السلام چه نسبتی داشت؟ گفتند: او رقیه دختر سه ساله امام حسین علیه السلام بود(۱).

در مقاتل آمده است که امام حسین علیه السلام، علی اصغرش را در آغوش گرفت و خطاب به قوم ظالم فرمود: «یا قَوْمُ اِنْ لَمْ تَزَحْمُونِیْ فَارْحَمُوْا هَذَا الطُّفْلَ اَمَّا تَرَوْنَهُ کَیْفَ یَتَلَطَّیْ عَطْشًا» ای قوم اگر به من رحم نمی کنید به این کودک رحم کنید آیا او را نمی بینید که چگونه از شدت حرارت تشنگی دهان را باز و بسته می کند؟(۲)

هنوز سخن امام علیه السلام تمام نشده بود به اشاره عمر سعد، حرمله بن کاهل اسدی گلوی نازک او را هدف تیر سه شعبه اش قرار داد که تیر به گلو اصابت کرد: «فَذَبِحَ الطُّفْلُ مِنَ الْوَرِیدِ اِلَی الْوَرِیدِ اَوْ مِنْ الْاُذُنِ اِلَی الْاُذُنِ» از شریان چپ تا شریان راست علی اصغر بریده شد و یا از گوش تا گوش او ذبح گردید(۳).

نیز در مقاتل آمده است وقتی که علی اکبر علیه السلام به میدان رفت و تعدادی از دشمن را به هلاکت رساند نزد پدر آمد عرض کرد: «قَالَ یا اَبَتِ الْعَطْشُ قَتَلَنِیْ...» (عرض کرد بابا تشنگی دارد، مرا می کشد). امام علیه السلام فرمودند: محبوب دلم صبر کن به زودی رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم تو را سیراب خواهد کرد

ص: ۵۲

۱- . انوار الشهادت.

۲- . البته این تقاضای امام علیه السلام برای اتمام حجت و اثبات مظلومیتشان بود.

۳- . معالی السبطين، ج ۱، ص ۴۲۴.

که بعد از آن هرگز تشنه نخواهی شد(۱).

خود امام حسین علیه السلام در آخرین لحظات شهادتشان خطاب به شمر فرمودند: «إِذَا كَانَ لِأَبَدٍ مِنْ قَتْلِي فَاسْقِنِي شَرْبَهُ مِنَ الْمَاءِ» (اکنون که ناگزیر به کشتن من کمر بسته ای با جرعه آبی مرا سیراب کن. شمر گفت: ای پسر ابوتراب آیا تو گمان نمی کنی که پدرت ساقی حوض کوثر است و از آن آب به دوستانش می دهد، صبر کن تا به دست او سیراب گردی)(۲).

و در نقل دیگر آمده، آن معلون گفت: «وَاللَّهِ لَا ذُقْتُ قَطْرَةً وَاحِدَةً مِنَ الْمَاءِ حَتَّى تَذُوقَ الْمَوْتَ غُصَّةً بَعْدَ غُصَّةٍ» (سوگند به خدا یک قطره از آب را نجشی تا مرگ را جرعه به جرعه با کمال سختی بجشی)(۳).

البته این تقاضاهای امام علیه السلام از دشمن، همه برای معرفی ظالمین بود، که به همگان برساند که آنها تا چه اندازه شقاوت دارند و خودشان و اهل بیتشان تا چه اندازه مظلوم هستند.

ب) جدا کردن سر مبارک امام علیه السلام از بدن و بر نیزه کردن و در مقابل زنان و فرزندان قرار دادن. امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در زیارت ناحیه می فرمایند: «السَّلَامُ عَلَى الرَّؤُوسِ الْمَشَّالَاتِ» (سلام بر سرهایی که بالای نیزه رفت). و در جایی دیگر از زیارت می فرمایند: «السَّلَامُ عَلَى الرَّأْسِ الْمَرْفُوعِ» (سلام بر سری که بالای نیزه رفت).

ج) تاختن اسب ها بر بدن مبارک حضرت علیه السلام .

در تاریخ کربلا آمده است، بعد از کشتن حضرت علیه السلام ، عمر سعد در میان سپاه خود اعلام کرد: «مَنْ يَتَدَبُّ لِلْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيُؤَاطِي الْخَيْلَ ظَهْرَهُ وَصَدْرَهُ»(۴).

(کیست که در مورد حسین علیه السلام داوطلب شود و بر پشت و سینه او اسب بتازد؟ ده نفر داوطلب شدند و بر بدن حسین علیه السلام تاختند، به گونه ای که استخوانهای سینه و پشت آن حضرت علیه السلام را درهم شکستند).

د) آتش زدن خیام اهل بیت حضرت علیه السلام و اصحابشان.

ه) بریدن انگشتان حضرت علیه السلام بخاطر انگشتر.

ص: ۵۳

۱- . مشیر الأحران، ص ۶۹.

۲- . یعنی حضرت را تمسخر کرد.

۳- . کبریت احمر، ص ۲۲۱.

۴- . اللهوف، ص ۱۳۵.

و) غارتگری دشمن: امام زمان علیه السلام در زیات ناحیه می فرماید: «السَّلَامُ عَلَى الْأَبْدَانِ السَّلَيبَةِ» (سلام بر بدنهایی که لباس هایشان غارت شد). و در جایی دیگر از زیارت می فرماید: «السَّلَامُ عَلَى الْمُخَدِّلِينَ فِي الْفَلَوَاتِ» (سلام بر بدن هایی که در بیابان ها بر روی خاک ها افتاد). وقتی که امام حسین علیه السلام به شهادت رسیدند دشمنان بی رحم که بخاطر دنیا به جنگ امام حسین علیه السلام آمده بودند، به غارتگری پرداختند، حتی لباس آن حضرت علیه السلام را به یغما برده و پیکر غرقه به خون آن بزرگوار را برهنه روی خاک گرم کربلا گذاشتند. عمر سعد زره آن مظلوم را برد. جمیع بن خلق شمشیرش را ربود. سپس گروه گروه به خیمه ها حمله کردند و وحشیانه به غارت پرداختند. آنچه بود، ربودند تا آنجا که نوشته اند: «حَتَّى جَعَلُوا يَنْتَرِعُونَ مِلْحَفَةَ الْمَرْأَةِ عَلَى ظَهْرِهَا» (۱)

(حتی چادری را که بانویی از خاندان نبوت صلی الله علیه و آله وسلم به کمرش بسته بود، کشیدند و بردند). امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در زیات ناحیه می فرماید: «السَّلَامُ عَلَى الْمَظْلُومِ بِلَا نَاصِرٍ» (سلام بر مظلومی که یار و یآوری نداشت). و در جایی دیگر از زیارت می فرماید: «السَّلَامُ عَلَى مَنْ هَتَكَتْ حُرْمَتُهُ، السَّلَامُ عَلَى مَنْ أُرِيقَ بِالظُّلْمِ دَمُهُ» (سلام بر آن کس که حریم او شکسته شد، سلام بر آن کسی که خون او به ستم ریخته شد).

ص: ۵۴

اسیر به کسی می گویند که در بند و اسارت دیگری قرار گرفته باشد. «کربات» جمع «کرب» معنی غم و اندوه، و «کربات» به معنی غم ها و اندوه ها است. کنایه از این است که حضرت علیه السلام یک غم و اندوه نداشته، غم ها و غصه ها حضرت علیه السلام را احاطه کرده بود و مانند یک اسیر، تسلیم تمام آن اندوه ها و غم ها بود و هیچ گونه اعتراضی نداشت چنانچه در آخرین لحظه که در خون خود غوطه ور بود در پیشگاه خداوند عرض کرد: «صَبْرًا عَلَى قَضَائِكَ يَا رَبِّ، لَا إِلَهَ سِوَاكَ يَا غِيَاثَ الْمُسْتَغِيثِينَ مَا لِي رَبِّ سِوَاكَ وَلَا مَعْبُودَ غَيْرِكَ صَبْرًا عَلَى حُكْمِكَ يَا غِيَاثَ مَنْ لَا غِيَاثَ لَهُ...» (۱)

(صبر بر تقدیرات، پروردگارا! ای که هیچ معبود حقی جز تو نیست ای فریادرس فریادخواهان هیچ صاحب اختیار و معبودی جز تو ندارم صبر بر داوریت ای دادرس بی پناهان...)

بیان چگونگی اسارت حضرت علیه السلام در غم ها و اندوه ها که به حق، هر کدام، انسانی را از پای در می آورد. حضرت اباعبدالله علیه السلام از دوران کودکی تا آخرین لحظه شهادتش، رنج ها و اندوه های زیادی را متحمل شدند که ما قادر به بیان همه آنها نیستیم ولی به بعضی از آنها اشاره ای می کنیم:

الف) غم فقدان رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم که بسیار برای امام حسین علیه السلام سخت بود، امام صادق علیه السلام راجع مصیبت رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِذَا أُصِيبَتْ بِمُصِيبَةٍ فَادْكُرْ مُصَابِكَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ النَّاسَ لَمْ يُصَابُوا بِمِثْلِهِ وَلَنْ يُصَابُوا بِمِثْلِهِ أَبَدًا» (۲)

(هرگاه مصیبتی به تو رسید، مصیبت رحلت رسول خدا را به یاد آر، زیرا مردم هرگز مصیبتی چون مصیبت رحلت رسول خدا را به خود ندیده اند و هیچگاه هم چنان مصیبتی نخواهد دید). مصیبت و غم و اندوه رحلت رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم بر همه

مؤمنین بزرگ بود، چه برسد به امام حسین علیه السلام که فرزند رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم است.

ب) مشاهده مسائل رنج آور و حوادثی که بر پدرشان امیرالمؤمنین علیه السلام وارد شد. از جمله آنها بردن امیرالمؤمنین علیه السلام برای بیعت با ابوبکر و بیست و پنج سال خانه نشین شدن امیرالمؤمنین علیه السلام در زمان خلافت ابوبکر و عمر و عثمان و جنگهایی که برای پدرشان بوجود آوردند.

ج) مشاهده آتش کشیدن درب خانه مادرشان و سیلی خوردن مادرشان و شهید شدن حضرت محسن علیه السلام برادرشان و بیماری و رنج های مادرشان و همه آن مصائبی که فاطمه زهرا^h را خمیده و شکسته کرد، دیدند و تحمّل کردند.

د) مصیبت از دست دادن فاطمه زهرا^h که انصافاً غم و اندوه بسیار سختی برای امام حسین علیه السلام بود، خصوصاً اینکه مخفیانه مادرشان را دفن نمودند و آهسته آهسته و آرام آرام گریه و عزاداری کردند، که کسی با خبر نشود.

ه) ضربت خوردن امیرالمؤمنین علیه السلام بوسیله ابن ملجم و قرار گرفتن پدر در بستر که غم بزرگی برای امام حسین علیه السلام محسوب می شد. محمد حنفیه می گوید: پدرم فرمود: مرا بر دارید و به محل نمازم ببرید، آنحضرت علیه السلام را به مکان نمازش حمل کردیم. مردم زار زار می گریستند، و به گونه ای جان سوز گریه می کردند، که نزدیک بود روح از بدنشان بیرون رود، امام حسین علیه السلام متوجه پدر شد و سخت گریه می کرد و در این حال به پدر عرض کرد: ما بعد از تو چه کنیم؟ و روز رحلت تو مانند روز رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بسیار جان سوز است، به خدا برایم سخت و طاقت فرسا است که تو را در چنین حالی بنگرم. امام علی علیه السلام صدا زد: ای حسین علیه السلام خود را به من نزدیک کن، حسین علیه السلام که چشمانش پر از اشک شده بود نزدیک شد. علی علیه السلام اشک های چشمان حسین علیه السلام را پاک کرد و دستش را بر روی قلب حسین علیه السلام گذاشت و فرمود: «یا بُنَّی قَدْ رَبَطَ اللَّهُ قَلْبَكَ بِالصَّبْرِ...» پسر جانم خداوند قلبت را با صبر و استقامت توان بخشید و بزرگترین پاداش را به تو و برادرت عنایت فرماید، آرام باش گریه نکن خداوند در قبال این مصیبت عظیم، به تو اجر می دهد(۱).

ز) غم شهادت پدر بزرگوارشان امیرالمؤمنین علیه السلام و غسل و دفن مخفیانه ایشان..

ح) غم مسموم شدن برادرشان امام حسن مجتبی علیه السلام، امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی امام

ص: ۵۶

حسین علیه السلام به بالین برادر آمد و وضع حال برادر را مشاهده نمود، گریست امام حسن علیه السلام فرمود برادرم چرا گریه می کنی؟ امام حسین علیه السلام فرمود: چگونه گریه نکنم در حالیکه تو را مسموم می بینم. مرا بی برادر نمودند. امام حسن علیه السلام فرمود: برادرم گرچه مرا با زهر مسموم کردند، در عین حال آنچه بخواهم از آب، شیر و دوا و... در اینجا آماده است و برادران و خواهران و بستگانم نزد من جمع هستند ولى «لَا يَوْمَ كَيْفُومِكَ يَا أَبَا عَازِدٍ اللَّهُ يَزِدُّكَ إِلَيْكَ ثَلَاثُونَ أَلْفَ رَجُلٍ يَدْعُونَ أَنَّهُمْ مِنْ أُمَّه جَدُّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ يَتَحَلُّونَ دِينَ الْإِسْلَامِ فَيَجْتَمِعُونَ عَلَى قَتْلِكَ وَ سَفْكِ دَمِكَ» هیچ روزی به سختی روز شهادت تو نیست ای اباعبدالله علیه السلام، سی هزار نفر که خود را از امت جد ما می نامند و مسلمان می دانند تو را محاصره کرده و به کشتن تو و ریختن خون تو، اقدام می نمایند آنها حرمت تو را هتک می کنند و زن و بچه تو را اسیر می نمایند و اموال تو را به غارت می برند، در این هنگام لعنت خدا بر بنی امیه روا گردد. برادرم چگونگی شهادت تو به قدری جان سوز است که: «وَيَبْكِي عَلَيْكَ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى الْوُحُوشُ فِي الْفَلَوَاتِ وَالْحَيَاتَانِ فِي الْبَحَارِ» همه چیز از آسمان و زمین بر تو گریه کنند، حتی حیوانات صحرائی و ماهیان در دریا برای مصیبت جانسوز تو اشک بریزند(۱).

(ط) غم و اندوه شهادت برادرشان امام حسن مجتبی علیه السلام و ممانعت از دفن ایشان، کنار قبر جدشان رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم و تیر باران کردن بدن مطهرشان توسط عایشه و مروان و همدستانشان که نگذاشتند، جنازه امام حسن علیه السلام کنار قبر جد بزرگوارشان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم دفن شود، عایشه دفن کردن امام حسن علیه السلام را نزد جدشان بی احترامی به رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم می دانست. وقتی که بنا شد، امام حسن علیه السلام را کنار قبر جدش دفن کنند، عایشه سوار بر استر شد و به آنجا آمد و ایستاد و گفت: «نَحْنُ ابْنُكُمْ عَنْ بَيْتِي فَإِنَّهُ لَا يُدْفَنُ فِي بَيْتِي وَ يُهْتَكُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ حِجَابُهُ» فرزند خود را از خانه من بیرون برید که نباید در اینجا چیزی دفن شود و نباید حجاب پیامبر دریده گردد(۲).

و نه گذاشت جنازه حضرت علیه السلام کنار جدش دفن شود: محدث قمی از صاحب مناقب نقل می کند: جنازه امام حسن علیه السلام را تیرباران کردند و هنگام دفن هفتاد چوبه تیر از آن بیرون آوردند.

ص: ۵۷

۱- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۲۱۸.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۳۰۰.

آیا اینها غم و اندوه برای امام حسین علیه السلام محسوب نمی شود، کدام غمی بزرگتر از این که نگذارند، بدن برادرشان را کنار رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم دفن کنند، کدام غم بالاتر از این که بدن برادرشان را تیر باران کنند؟!!

ی) غم و اندوه پشت کردن کوفیان به دعوت و کشتن سفیر امام علیه السلام، مسلم بن عقیل علیه السلام.

ل) غم و اندوه های کربلا که یکی بعد از دیگر بر امام حسین علیه السلام وارد شد، قابل شمارش نیست بعضی از آنها عبارت است از موعظه حضرت علیه السلام به لشکر عمر سعد و بی توجهی آنها به موعظه و مسخره کردن حضرت علیه السلام و بستن آب بر روی امام حسین علیه السلام و یارانش و شهادت علی اکبر، شهادت علی اصغر، شهادت برادرانشان عباس، عبدالله، جعفر، عثمان، شهادت عبدالله، شهادت قاسم و شهادت اصحابشان علیهم السلام و... همه و همه از اندوه هایی بود که حضرت علیه السلام را احاطه کرده بود، که هر کدام از آنها برای از پای در آوردن یک انسان کافی است.

«قتیل» یعنی کشته شده، «عبرات» جمع «عبره» به معنی اشک و گریه. یعنی سلام بر کشته اشک ها و گریه ها چرا که شهادت امام حسین علیه السلام همه را به گریه در آورده است و گریه برای امام حسین علیه السلام حد و مرزی ندارد، زمان و مکان ندارد، کوچک و بزرگ ندارد، غنی و فقیر ندارد، خوب و بد ندارد، سالم و مریض ندارد، جن و انس و ملک ندارد. مصیبت امام حسین علیه السلام بر اهل آسمان و زمین بزرگ و سخت است چنانچه در زیارت عاشورا آمده است که زائر امام حسین علیه السلام خطاب به حضرت علیه السلام می گوید: «يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ لَقَدْ عَظُمَتِ الرَّزِيَّةُ وَ جَلَّتْ وَ عَظُمَتِ الْمُصِيبَةُ بِكَ عَلَيْنَا وَ عَلَى جَمِيعِ أَهْلِ الْإِسْلَامِ وَ جَلَّتْ وَ عَظُمَتِ مُصِيبَتُكَ فِي السَّمَاوَاتِ عَلَى جَمِيعِ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ» (ای اباعبدالله علیه السلام هر آینه که مصیبت تو بر ما و بر تمام اهل اسلام بزرگ است و چه ناگوار و بزرگ است مصیبت تو در آسمان ها بر همه اهل آسمان ها). بنابراین چون مصیبت بزرگ است همه در شهادت حضرت گریان هستند و هر چه قدر شخص عظمت و بزرگیش نزد خدا و رسول صلی الله علیه و آله وسلم و اولیاء الهی علیهم السلام و جن و ملک بیشتر باشد، مصیبت او هم عظیم و بزرگ است و هر چقدر مصیبت بزرگتر باشد گریه برای فقدان او بیشتر است خصوصاً اینکه آن شخص مظلوم و شهید و امام معصوم باشد، لذا به جهت شهادت امام حسین علیه السلام، همه مخلوقات عالم گریان هستند.

امام صادق علیه السلام: «وَبَكَتْ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُونَ السَّبْعُ وَ مَا فِيهِنَّ وَ مَا بَيْنَهُنَّ وَ مَنْ

يَتَقَلَّبُ فِي الْجَنَّةِ وَ النَّارِ مِنْ خَلْقِ رَبَّنَا وَ مَا يُرَى وَ مَا لَا يُرَى» (۱) (هنگامی که حضرت حسین بن علی^ع به شهادت رسیدند آسمان های هفتگانه و طبقات هفتگانه زمین و آنچه در آنها و بین آنها بود و تمام موجودات و جنندگان بر روی آنها و بهشت و دوزخ و بالا-خره کلیه اشیایی که پروردگار ما آنها را آفریده و موجودات مرئی و نامرئی کلاً- بر آن حضرت علیه السلام گریستند).

صاحب دُرُ الثَّمِين روایت کرده در تفسیر قول خداوند که فرمود: {فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ} (۲) «آدم علیه السلام از پروردگارش کلماتی دریافت کرد». آدم علیه السلام ساق عرش و اسماء پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و ائمه علیهم السلام را دید و جبرئیل علیه السلام به او چنین تلقین کرد که بگو: «قُلْ يَا حَمِيدُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ يَا عَلِيَّ بِحَقِّ عَلِيٍّ يَا فَاطِمَةَ بِحَقِّ فَاطِمَةَ يَا مُحَسِّنُ بِحَقِّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ مِنْكَ الْإِحْسَانُ» پس هنگامی که نام امام حسین علیه السلام را بر زبان جاری کرد اشکش جاری شد و قلب او نرم و خاضع گشت و گفت ای برادر! جبرئیل علیه السلام در هنگام یاد کردن پنجمین از آنها قلبم شکست و اشکم جاری شد، جبرئیل گفت: این فرزند تو حسین علیه السلام است در این محل مصیبتی را می بیند که تمام مصیبت های روزگار در مقابل آن کوچک است، آدم علیه السلام گفت ای برادر آن چه مصیبتی است؟ جبرئیل علیه السلام در پاسخ او گفت او کشته می شود در حالی که تشنه، غریب و تنها، بی کس حتی هیچ یاور و کمک کاری برای او پیدا نمی شود، و ای آدم علیه السلام اگر تو او را در حالی که می گوید: وای از تشنگی! وای از کمی یاور! می دیدی به حدی عطش بر او مسلط می شود که گویا از تشنگی بین او و آسمان همانند دود حائل می گردد، و هیچکس پاسخ او را جز با شمشیرها و چشاندن مرگ نمی دهد. او ذبح می گردد، همانند ذبح شدن گوسفند و دشمنان او اسباب و لوازم منزل و خانه او را به غارت می برند و سر او و یارانش را در شهرها، در انظار مردم می گردانند و با آنان زنانشان نیز همراه می باشند، این چنین در علم خدای مَنان سبقت گرفته، پس از آن آدم علیه السلام و جبرئیل علیه السلام همانند مادر بچه مرده اشک می ریختند و گریه می کردند (۳).

در این روایت ملاحظه کردیم که چگونه حضرت آدم علیه السلام و جبرئیل علیه السلام پیش از شهادت امام

ص: ۵۹

۱- . الکافی، ج ۴، ص ۵۷۶.

۲- . بقره، ۳۷.

۳- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۴۵.

حسین علیه السلام برای ایشان گریه کردند. و تمام انبیاء علیهم السلام برای حضرت حسین علیه السلام گریه کردند، اگر بخواهیم آنها را ذکر کنیم، بحث بسیار طولانی می شود لذا فقط به بعضی اشاره می کنیم!

گریه حضرت عیسی علیه السلام برای امام حسین علیه السلام : در روایت است که عیسی علیه السلام بر زمین کربلا ورود کرد، در حالی که حواریون با ایشان بودند، پس از آن دید گروهی از آهوها در آنجا جمع شدند و همه گریانند، عیسی علیه السلام نشست، حواریون نیز نشستند، عیسی علیه السلام گریست، حواریون از عیسی بن مریم علیهما السلام سؤال کردند: ای روح خدا و کلمه او! چه چیزی شما را گریه انداخت؟ عیسی علیه السلام فرمود: آیا می دانید این چه زمینی است؟ گفتند: خیر، فرمود: این زمینی است که در آن فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم احمد و فرزند آن آزاد زن طاهره بتول h، شبیه مادر من کشته و دفن می شود، در آن خاک طینتی است که از مشک خوشبوتر است و طینت انبیاء و اولاد آنها دارای چنین طینتی هستند. عیسی علیه السلام فرمود: این گروه آهوها با من تکلم می کنند و در این زمین می چرخند، بخاطر عشقی که به تربت این فرزند مبارک دارند و من گمان می برم آنها در این قطعه زمین در امتیت به سر می برند(۱).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در موارد متعددی برای مظلومیت امام حسین علیه السلام و شهادت حضرت علیه السلام گریست از جمله آنها وقت و زمان نامگذاری حسین علیه السلام بود، چرا که جبرئیل علیه السلام خبر شهادت حضرت علیه السلام را به رسول صلی الله علیه و آله وسلم داد.

روایت شده: حسن و حسین علیهما السلام در روز عیدی بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم وارد شدند و مستقیماً در دامن جدشان نشستند، سپس هر دو گفتند: ای جد ما! امروز روز عید است و فرزندان عرب لباس های رنگارنگ مزین شده و لباس جدید پوشیده اند و برای ما لباس جدید و نوئی نیست و بدین خاطر ما به سوی شما آمده ایم.

پس اندکی پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به حال آن دو، تأمل ورزید و گریه افتاد، از طرفی در خانه خود لباسی که مناسب با آن دو باشد را سراغ نمی دید و از سوی دیگر مایل نبود آنها خاطرشان مضطرب و محزون باشد، پس رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم پروردگارش را خواند و عرضه داشت، بارالها! درخواست قلبی آن دو را جبران کن! پس از آن جبرئیل علیه السلام نزول یافت در حالی که با او دو حله سفیدی از حله های

ص: ۶۰

بهشتی بود، پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم خوشحال شد و به آن دو گفت! ای دو آقای جوانان اهل بهشت بگیرید دو لباسی که خیاط قدرت به اندازه طول شما دوخته، هنگامی که حسن و حسین علیهما السلام دو لباس را سفید دیدند، گفتند: ای جدّ ما! این چه لباسی است، در حالی که همه بچه های عرب لباس های رنگارنگ پوشیده اند؟ پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم ساعتی در امر آن دو به فکر فرو رفت. پس از آن جبرئیل علیه السلام گفت: ای محمد صلی الله علیه و آله وسلم نفس را پاک کن و چشم را به مطلوب بیفکن چرا که رنگ آمیز به رنگ خدای عزوجل بر این دو چنین حکم می فرماید، که دل های آن دو را شاد کنید، به هر رنگی که دوست می دارند، پس ای محمد صلی الله علیه و آله وسلم فرمان بده که طشت و آفتابه ای حاضر کنند. سپس جبرئیل علیه السلام گفت: یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم! من بر این دو لباس آب می ریزم و تو با دست خود این جامه را بمال و به هر رنگی که می خواهند آن را رنگ آمیزی کن، پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم حله حسن علیه السلام را در طشت گذاشت، جبرئیل شروع کرد، آب بریزد، سپس پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به حسن علیه السلام روی آورد و گفت! ای خنکی چشم من! تو چه رنگی برای حله ات اراده کرده ای؟ او گفت: من رنگ سبز را می خواهم، پس از آن پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم آن را در آب مالید به قدرت خدا همانند «زبرجد سبز» رنگ آلود شد، سپس پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم آن را خارج کرد و به حسن علیه السلام عطا کرد، و او آن را پوشید.

پس از آن پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم حله امام حسین علیه السلام را در طشت قرار داد جبرئیل علیه السلام آب بر روی آن می ریخت، پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به سوی امام حسین علیه السلام نظر کرد، فرمود: ای خنکی چشم من! تو چه رنگی برای حله ات منظور کرده ای؟ امام حسین علیه السلام گفت: ای جدّ من، من رنگ سرخ را اراده کرده ام، پس از آن پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم با دست خود آن را در آب می مالید سپس آن نیز همانند «یاقوت احمر» سرخ گردید که امام حسین علیه السلام آن را پوشید، پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم بدین خاطر خوشحال شد و حسن و حسین علیهما السلام هر دو خوشحال به سوی مادر روانه شدند. بعد از آن جبرئیل علیه السلام با مشاهده این صحنه گریست، پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم سؤال کرد: ای برادر من! مثل چنین روزی که دو فرزند من خوشحال شده اند، چرا گریه می کنی و محزون هستی؟ پس تو را به خدا قسم می دهم که علّت را بیان نموده، مرا با خبر کن؟ جبرئیل علیه السلام گفت: بدان ای رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم این که دو فرزند تو رنگ مختلف انتخاب کردند، حسن علیه السلام رنگ سبز را اختیار کرد و هیچ چاره ای برای او نیست جز این که با سم او را مسموم کنند و رنگ جسد او از زیادی سم سبز رنگ می شود و برای امام حسین علیه السلام چاره ای نیست جز این که

او را می کشند و ذبح می کنند و بدن او با خون سرش سرخ می شود بعد از آن پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم گریه نمودند و بسیار محزون شدند(۱).

از امام باقر علیه السلام نقل شده: هنگامی که امام حسین علیه السلام بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم وارد می شد، حضرت صلی الله علیه و آله وسلم او را به خود می چسباند، سپس به امیرمؤمنان علیه السلام می فرمود: او را بگیر و نگهدار. بعد از آن پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم او را می گرفت و پیوسته می بوسید و گریه می کرد. امام حسین علیه السلام می گفت: ای پدر برای چه گریانی؟ پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: ای پسر عزیزم من محل شمشیرها بر بدن تو را می بوسم و گریه می کنم... (۲).

از امام صادق علیه السلام نقل شده فرمودند: فاطمه h بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم وارد شد در حالی که اشک دو چشم پدر را ریزان دید، از او علت گریستن پرسید؟ ایشان در پاسخ گفت: جبرئیل علیه السلام مرا خبر داد که امام حسین علیه السلام کشته می شود، در این حال فاطمه h نیز جزع و ناله اش بلند شد. پس از آن رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فاطمه علیه السلام را خبر داد که او دارای چند فرزند به عنوان امام خواهد بود. در اینجا او نیز اطمینان و آرامش پیدا کرد (۳).

نقل شده عبدالله بن یحیی می گوید: ما همراه علی علیه السلام به صفین وارد شدیم، پس همین که روبروی نینوا قرار گرفتیم، ندا داده شد، صبر کنید ای بندگان خدا! علی علیه السلام می گوید: من بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم وارد شدم در حالی که دو چشم او پر از اشک بود عرضه داشتم! پدر و مادرم فدای تو باد ای رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم! چرا دو چشم شما پر از اشک است؟ آیا احدی شما را غضبناک کرده است؟ فرمودند: خیر، بلکه جبرئیل علیه السلام نزد من بود و مرا خبر داد که حسین علیه السلام در کنار فرات کشته می شود (۴).

گریه امیرالمؤمنین علیه السلام، ابن عباس می گوید: حضرت علی علیه السلام به سوی صفین حرکت می کرد، من با او همراه بودم هنگامی که به زمین نینوا، در کنار شط فرات رسید، با صدای بسیار بلند فرمود: ای ابن عباس: آیا این محل را می شناسی؟ گفتم: نه آن را نمی شناسم، ای امیرمؤمنان علیه السلام! پس از

ص: ۶۲

۱- بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۴۵.

۲- همان، ص ۲۶۲.

۳- کامل الزیارات، ص ۵۵.

۴- بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۴۸.

آن فرمود: اگر آن طور که من می شناسم تو آنرا می شناختی از آن گذر نمی کردی مگر این که همانند من گریه می کردی. ابن عباس می گوید: علی علیه السلام بسیار گریه کرد تا این که محاسن مبارکش، تر شد و اشک ها بر سینه ایشان سیلان پیدا کرد و ما نیز گریه کردیم... (۱)

ابن عباس می گوید: حضرت علی علیه السلام در جنگ صفین هنگام عبور از سرزمین کربلا «قَالَ فَبَكَى طَوِيلًا حَتَّى اخْضَلَّتْ لِحْيَتُهُ وَ سَالَتِ الدَّمُوعُ عَلَى صَدْرِهِ...» (۲) (گریه طولانی نمودند به طوریکه اشک محاسن ایشان را فرا گرفت و بر سینه مبارکشان جاری شد...). «ثُمَّ بَكَى بُكَاءً طَوِيلًا وَ بَكَينَا مَعَهُ حَتَّى سَقَطَ لَوَجْهِهِ وَ غَشِيَ عَلَيْهِ طَوِيلًا ثُمَّ أَفَاقَ» (۳) (آن گاه بسیار گریست و ما نیز با او گریستیم به گونه ای که آن حضرت علیه السلام با صورت به زمین فرود آمد و مدهوش شد و پس از مدتی به هوش آمد).

گریه رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم و علی و فاطمه و امام حسن علیهم السلام بعد از شهادت امام حسین علیه السلام: سعید بن مسیب از اصحاب امام سجاد علیه السلام می گوید: یکسال بعد از شهادت امام حسین علیه السلام برای شرکت در مراسم حج به مکه رفتم، ناگاه هنگام طواف مردی را دیدم که دستهایش قطع شده و صورتش مانند پاره شب تاریک سیاه است و پرده کعبه را گرفته و چنین دعا می کند: ای خدای کعبه مرا بیا مرز که گمان ندارم مرا بیا مرزی، گرچه ساکنان آسمان ها و زمین و همه مخلوقات شفاعت کنند، زیرا گناهم بسیار سنگین است. سعید گوید: من و جمعی کنار او اجتماع کردیم و به او گفتیم: وای بر تو اگر تو ابلیس باشی، شایسته نیست که نا امید از رحمت خدا شوی، تو کیستی و گناهت چیست؟! او گریه کرد و گفت: من خودم و گناهم را می شناسم، گفتم گناه خود را برای ما بیان کن چیست؟ گفت: من ساریان شتران امام حسین علیه السلام بودم، همراه آن حضرت از مدینه به سوی عراق آمدم، من اطلاع یافته بودم که بند شلوار (۴)

حضرت علیه السلام گرانقیمت است، آرزو می کردم که روزی آن بند

ص: ۶۳

- ۱- همان، ص ۲۵۳.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۵۲.
- ۳- همان، ص ۲۵۴.
- ۴- نقل می کنند که این بند گرانقیمت هنگام ازدواج امام حسین علیه السلام با شهربانو دختر یزدگرد سوم از دربار ساسانی به مدینه رسیده بود.

گرانقیمت به دست من برسد تا اینکه به کربلا رسیدیم و جریان شهادت امام حسین علیه السلام پیش آمد (۱). من خود را پنهان کرده بودم، تا اینکه پیکر سر بریده امام حسین علیه السلام را یافتم، هوای نفس و شقاوت بر من چیره شد تصمیم گرفتم آن بند قیمتی را از شلوار آن حضرت بیرون آورم، با دستم آن بند را پیدا کرده دریافتم آن بند قیمتی گره بسیار خورده است، یکی از آن گره ها را گشودم ناگاه دست راست امام حسین علیه السلام حرکت کرد و آن قسمت از لباس را محکم گرفت، هر چه توان داشتم، خواستم دست او را رد کنم، نتوانستم هوای نفس خبیث من، مرا بر آن داشت تا وسیله ای پیدا کنم و دست آن حضرت علیه السلام را از میچ قطع نمایم، شمشیر شکسته ای یافتم و دست راست او را قطع کردم، دستم را دراز کردم تا گره بند را بگشایم، ناگاه دست چپ امام علیه السلام حرکت کرد و آن قسمت از لباس را محکم گرفت، دست چپ آن حضرت علیه السلام را نیز از میچ بریدم، ناگاه دست بردم که بند را بیرون آوردم، ناگهان دیدم زمین لرزید و هوا دگرگون شد شنیدم، شخصی گریه جانسوز می کند و می گوید: «وَاِثْنَاهُ وَاقْتُولَاهُ وَذَبِيحَاهُ وَاحْسِيْنَاهُ وَغَرِيْبَاهُ يَا بَنِي قَتْلُوْكَ وَ مَا عَزَفُوْكَ وَ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ مَنْعُوْكَ» (آه فرزندم! وای از این کشته و سربریده، وای حسین جان، ای غریب، پسر من تو را با لب تشنه کشتند و مقامت را شناختند). در این هنگام من خود را بین کشته ها انداختم، ناگاه سه نفر را با یک زن با جمعیت بسیار دیدم، و فرشتگان همه جا را پر کرده بودند، آنها پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و علی و فاطمه و حسن علیهم السلام بودند، آنها گریه می کردند و مطلبی می گفتند، ناگاه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم مرا دید و به من فرمود: «سَوَّدَ اللَّهُ وَجْهَكَ يَا جَمَّالُ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ قَطَعَ اللَّهُ يَدَيْكَ وَ رَجَلَيْكَ وَ جَعَلَكَ فِي حِزْبٍ مِنْ سَيِّفِكَ دِمَاءَنَا» (ای ساربان خدا روی تو را در دنیا و آخرت سیاه کند! دست و پاها را ترا قطع نماید و تو را در ردیف آن گروهی قرار دهد که خون ما را ریختند). هنوز نفرین آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم تمام نشده بود که دستهایم خشک شد و چهره ام همچون پاره شب تاریک سیاه گردید و به این وضع گرفتار شدم، اکنون کنار خانه خدا آمده ام و از خدا می خواهم به من لطف کند و می دانم که هرگز خدا مرا نمی آرمزد، حاضران و هر کس این موضوع را شنید او را لعنت کرد (۲).

ص: ۶۴

۱- . با توجه به اینکه این ساربان که به نقل بعضی بریده بن وائل نام داشت از کسانی بود که از یاری امام حسین سرپیچی کرد و در عاشورا از کربلا بیرون رفته بود و خود را پنهان نموده بود.

۲- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۳۱۷.

در بعضی از روایات آمده: این شخص با جابر بن عبدالله انصاری در بازار مدینه ملاقات کرد و جریان خود را گفت: جابر آنچنان منقلب شد که مثل مادر بچه مرده گریه می کرد، و به او گفت لعنت خدا و فرشتگان و همه انسان ها بر تو باد.

امام سجاد علیهم السلام در طول ۳۵ سال عمر خود، همواره از مصائب کربلا یاد می کرد و می گریست و در حالی که اشک می ریخت می فرمود: «قَتَلَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ جَائِعًا قَتَلَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ عَطْشَانًا» (۱)

(حسین علیه السلام فرزند رسول خدا را گرسنه و تشنه کشتند).

امام باقر علیه السلام در مصیبت امام حسین علیه السلام گریه می کردند، کمیت شاعر می آمد و در حضور امام محمدباقر علیه السلام قصیده ای می خواند وقتی به این بیت رسید:

«وَقَتِيلٌ بِالطَّفِّ غُودِرَ مِنْهُمْ بَيْنَ غَوَاةٍ أُمِّهِ وَطَغَامٍ»

امام باقر علیه السلام گریست و فرمود: ای کمیت اگر نزد ما مالی بود به تو می دادیم، ولی برای تو همان چیزی هست که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به حسان بن ثابت فرمود: همیشه مورد تأیید روح القدس خواهی بود مادامی که از ما اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم حمایت می کنی (۲).

امام صادق علیه السلام جلسه عزاداری تشکیل می داد و حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام در مصیبت امام حسین علیه السلام گریه می کردند.

امام رضا علیه السلام فرمودند: در آغاز ماه محرم، دیگر پدرم شادمان و خندان دیده نمی شد و اندوه و ملال بر او چیره می گشت تا روز عاشورا که آن روز، روز مصیبت و گریه اش بود و می فرمود: «هُوَ الْيَوْمَ الَّذِي قُتِلَ فِيهِ الْحُسَيْنُ» (چنین روزی بود که حسین علیه السلام کشته شد) (۳).

عزاداری و گریه امام رضا علیه السلام

امام رضا علیه السلام دعبل بن علی خزاعی شاعر را در ایام سوگواری حضرت سیدالشهدا علیه السلام به حضور می پذیرفت و به او به عنوان یاری دهنده اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم خوش آمد، می گفت و از وی می خواست در روزهای غم و اندوه اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم یعنی عاشورا - در مورد مصایب جدّ خویش اباعبدالله علیه السلام مرثیه بسراید. آنگاه دعبل می گوید:

ص: ۶۵

۱- . همان، ص ۱۴۹.

۲- . الکافی، ج ۸، ص ۱۰۲.

۳- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۸۴.

«أَفَاطِمُ لَوْ خَلَّتِ الْحُسَيْنَ مُجَدَّلًا وَقَدْ مَاتَ عَطْشَانًا بِشَطِّ فُرَاتٍ»

(ای فاطمه! کاش حسین علیه السلام را می دیدی که بر زمین افتاده، در حالی که با لب تشنه در کنار رود فرات جان داده است).

آنگاه امام رضا علیه السلام پرده ای می کشد، تا اعضای خانواده پشت آن قرار گیرند. دعبل هم به قصیده طولانی و سوزناک خود ادامه می داد، صدای زنان پشت پرده بلند می شد، به طوری که امام علیه السلام در اثر گریه و سوگواری پر شور چند بار مدهوش می شدند(۱).

امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف هم در مصیبت جدشان اشک می ریزند، چنانچه در زیارت ناحیه آمده است: «فَلَيْتُنِي الدُّهُورُ، وَ عَاقِبِي عَنْ نَصِيرِكَ الْمَقْدُورُ، وَلَمْ أَكُنْ لِمَنْ حَارَبَكَ مُحَارِبًا، وَلِمَنْ نَصَبَ لَكَ الْعِدَاوَةَ مُنَاصِبًا، فَلَأَنْدُبَنَّكَ صَبَاحًا وَ مَسَاءً، وَلَأَبْكِيَنَّ عَلَيْكَ يَدَلَ الدَّمُوعِ دَمًا، حَسِيرَةً عَلَيْكَ وَ تَأْسُفًا عَلَى مَا دَهَاكَ وَ تَلَهْفًا، حَتَّى أَمُوتَ بِلَوْعَةِ الْمُصَابِ وَ غُصَّةِ الْاِكْتِيَابِ» (اکنون که روزگار، مرا به تأخیر انداخته و تقدیر الهی مرا از یاری تو بازداشته و در کربلا نبودم تا با دشمنانت بجنگم و با آنان که بنای دشمنی با تو را نهادند دشمنی کنم، صبح و شام برای تو گریه می کنم و در مصیبت تو به جای اشک از دیدگانم، خون جاری می کنم و از روی حسرت و افسوس بر تو و بخاطر تأسف و اندوه و سوز جگر بخاطر مصیبت هایی که بر تو وارد شد تا اینکه در اثر این مصیبت بزرگ و غم و اندوه فراوان بمیرم).

آسمان و زمین بر شهادت حسین بن علی علیهما السلام گریست، امیرالمؤمنین علیه السلام در تفسیر آیه: «فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ وَ مَا كَانُوا مُنْظَرِينَ» (۲)

«پس نه آسمان و زمین بر آنها گریست، و نه (در وقت نزول عذاب) مهلت یافتند»، فرمودند: «وَ الَّذِي فَلَقَ الْحَجَبَ وَ بَرَأَ النَّسِيمَ لَيَقْتُلَنَّ هَذَا وَ لَتَبْكِيَنَّ عَلَيْهِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ» (۳)

(قسم به کسی که دانه را شکافته و بنده را آفریده البته این حضرت حسین علیه السلام را خواهند کشت و آسمان و زمین بر او می گریند).

امام صادق علیه السلام: «مَا لَكُمْ لَا تَأْتُونَهُ يَعْنِي قَبْرَ الْحُسَيْنِ فَإِنَّ أَرْبَعَةَ آلَافٍ مَلَكٍ يَبْكُونَ عِنْدَهُ إِلَى

ص: ۶۶

۱- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۲۷۵.

۲- . دخان، ۲۹.

۳- بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۲۰۹.

يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (۱) (شما را چه می شود که به زیارت قبر امام حسین علیه السلام نمی روید چه آنکه چهار هزار فرشته تا روز قیامت بر سر قبر آن جناب حاضر بوده و به آن حضرت علیه السلام می گریند).

در روایت دیگر از امام صادق علیه السلام چنین آمده: «إِنَّ اللَّهَ وَكُلَّ بِقَبْرِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَرْبَعَةَ آلَافٍ مَلَكٍ شُعْنًا غُبْرًا يَبْكُونَهُ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى زَوَالِ الشَّمْسِ فَإِذَا زَالَتْ هَبَطَ أَرْبَعَةُ آلَافٍ مَلَكٍ وَصَعِدَ أَرْبَعَةُ آلَافٍ مَلَكٍ فَلَمْ يَزَلْ يَبْكُونَهُ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ» (۲)

(خداوند چهار هزار فرشته را بر قبر حضرت حسین بن علی صلی الله علیه و آله وسلم موکل قرار داده که جملگی ژولیده و غمگین بوده و از طلوع صبح تا زوال آفتاب بر آن جناب می گریند وقتی ظهر می شود چهار هزار فرشته دیگر به زمین فرو آمده و این چهار هزار نفر به آسمان می روند و فرشتگان بر زمین آمده پیوسته می گریند تا صبح طلوع کند).

در زیارت ناحیه مقدسه امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف آمده است: «السَّلَامُ عَلَى مَنْ بَكَتُهُ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ» (سلام بر آن کسی که فرشته های آسمان بر او گریه کردند). بنابراین همه موجودات برای امام حسین علیه السلام گریانند. لذا بی جهت نیست که امام حسین علیه السلام خود را اینگونه معرفی می کنند: «أَنَا قَتِيلُ الْعَبْرَةِ» (۳)

(یعنی من کشته ای هستم که گریه کننده هایی برای من وجود دارد).

امام حسن علیه السلام خطاب به امام حسین علیه السلام فرمودند: «وَيَفِيكَ عَلَيْكَ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى الْوُحُوشُ فِي الْفَلَوَاتِ وَالْحَيَاتَانُ فِي الْبَحَارِ» (۴) (همه چیز از آسمان و زمین بر تو گریه می کنند، حتی حیوانات صحرائی و ماهیان دریا برای مصیبت جانسوز تو اشک می ریزند). بنابراین همانطوری که امام حسین علیه السلام خود را معرفی کردند: «أَنَا قَتِيلُ الْعَبْرَةِ» (۵)

(من کشته گریه هستم). می بینیم همه در عزا و مصیبت حضرت گریان هستند.

امام صادق علیه السلام می فرمایند: امام علی علیه السلام نظر کردن به امام حسین علیه السلام و فرمودند: «يَا عَبْرَةَ

ص: ۶۷

۱- همان، ص ۲۲۲.

۲- همان، ج ۹۸، ص ۵۶.

۳- همان، ج ۴۴، ص ۲۷۹.

۴- بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۲۱۸.

۵- همان، ج ۴۴، ص ۲۷۹.

كُلُّ مُؤْمِنٍ فَقَالَ أَنَا يَا أَبَتَاهُ فَقَالَ نَعَمْ يَا بُنَيَّ» (۱)

(ای اشک همه مؤمنین!! امام حسین علیه السلام گفت: منظور تو من می باشم؟ فرمود: آری، ای پسر عزیزم!). چون امام حسین علیه السلام اشک هر مؤمنی است، لذا امام رضا علیه السلام می فرماید: «فَعَلَى مِثْلِ الْحُسَيْنِ فَلْيَبْكِ الْبَاكُونَ فَإِنَّ الْبَكَاءَ عَلَيْهِ يَحُطُّ الذُّنُوبَ الْعِظَامَ» (۲)

(برای مثل حسین علیه السلام باید گریه کنندگان، گریه کنند، چرا که گریه بر آن حضرت گناهان بزرگ را محو می کند).

نتیجه گریه بر امام حسین علیه السلام

امام حسین علیه السلام فرمود: «لَوْ يَعْلَمُ زَائِرِي مَا أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ لَكَانَ فَرَحُهُ أَكْثَرَ مِنْ جَزَعِهِ» (۳)

(اگر زائر و گریه کننده بر من از پاداشی که به سبب این امور در پیشگاه خدا می برد آگاه شود، هر آینه سرورش از ناراحتی اش بیشتر خواهد بود).

۱ رحمت خدا شامل حال گریه کننده بر حسین علیه السلام می شود، چنانکه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «أَلَا وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى الْبَاكِينَ عَلَى الْحُسَيْنِ رَحْمَةً وَ شَفَقَةً» (۴)

(آگاه باشید که خداوند بر گریه کنندگان برای حسین علیه السلام از روی رحمت و مهربانی درود می فرستد).

۲ طلب مغفرت از ناحیه امام حسین علیه السلام، امام صادق علیه السلام فرمودند: «وَإِنَّهُ لَيَرَى مَنْ يَبْكِيهِ فَيَسْتَغْفِرُ لَهُ رَحْمَةً لَهُ» (۵) (براستی که امام حسین علیه السلام کسی را که برای او گریه می کند، می بیند و از روی رحمت و مهر برای او استغفار می کند).

۳ دوری از جهنم، «قَالَ سُبْحَانَهُ يَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ وَاعْلَمْ أَنَّهُ مَنْ بَكَى عَلَيْهِ أَوْ أَبْكَى أَوْ تَبَاكَى حَرَمْتُ جَسَدَهُ عَلَى النَّارِ» (۶) (خداوند سبحان فرمود: ای موسی علیه السلام بدان که هرکس برای حسین علیه السلام گریه کند یا بگریاند و یا وانمود به گریه کردن، کند، بدنش را بر آتش حرام می کنم).

ص: ۶۸

۱- همان، ص ۲۸۰.

۲- همان، ص ۲۸۴.

۳- همان، ص ۲۸۱.

۴- همان، ص ۳۰۴.

۵- همان، ص ۲۸۱.

۶- همان، ص ۳۰۸.

۴ شاد بودن در قیامت، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «يَا فَاطِمَةُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كُلَّ عَيْنٍ بَاكِئَةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا عَيْنُ بَكْتٍ عَلَى مُصَابِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِنَّهَا ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ بِنَعِيمِ الْجَنَّةِ» (۱) (ای فاطمه علیه السلام هر چشمی در روز قیامت گریان است مگر چشمی که برای مصیبت حسین علیه السلام گریه کرده باشد که به وسیله نعمت های بهشت خندان و شادمان خواهد بود).

۵ همنشین شدن با امامان علیهم السلام، امام رضا علیه السلام فرمودند: «مَنْ تَذَكَّرَ مُصَابِنَا وَبَكَى لِمَا ارْتُكِبَ مِنَّا كَانَ مَعَنَا فِي دَرَجَتِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (۲)

(کسی که یاد آور مصیبت ما شود و برای آن ستم هائی که در حق ما شده گریه کند درجه وی فردای قیامت نظیر درجه ما خواهد بود).

۶ اجر و پاداش فراوان، امام صادق علیه السلام: «لِكُلِّ شَيْءٍ ثَوَابٌ إِلَّا الدَّمْعَةَ فِينَا» (۳)

(برای هر شیئی ثوابی است مگر گریه برای ما (اجر آن قابل محاسبه نیست)).

۷ بخشش گناه، امام صادق علیه السلام می فرماید: «مَنْ ذَكَرَنَا عِنْدَهُ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ وَ لَوْ مِثْلَ جَنَاحِ الذُّبَابِ غُفِرَ لَهُ ذُنُوبُهُ وَ لَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ» (۴)

(هر کس نزد او یادی از ما شود و به چشمانش اشک آید، گرچه به اندازه بال مگس باشد، گناهانش بخشیده می شود، هر چند به اندازه کف دریا باشد).

۸ اجر شهید، در حدیث مناجات حضرت موسی علیه السلام با خداوند عزوجل آمده است، که خداوند به موسی علیه السلام فرمود: «وَعَزَّتِي وَ جَلَالِي مَا مِتَّنْ رَجُلٍ أَوْ امْرَأَةٍ سِوَالِ دَمِيعِ عَيْنَيْهِ فِي يَوْمِ عِاشُورَاءَ وَ غَيْرِهِ قَطْرَةً وَاحِدَةً إِلَّا وَكُتِبَ لَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ» (۵)

(به عزت و جلالم قسم هیچ مرد و زنی نیست که اشکش در روز عاشورا یا غیرعاشورا جاری شود، اگرچه به اندازه قطره ای جاری شود مگر این که خداوند برای او پاداش صد شهید را می نویسد).

۹ گریه برای حسین علیه السلام موجب محبوبیت نزد خداوند و رسول صلی الله علیه و آله وسلم و یاری کردن اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم

ص: ۶۹

۱- همان، ص ۲۹۳.

۲- همان، ص ۲۷۸.

۳- کامل الزیارات، ص ۱۰۶.

٤- . بحار الأنوار، ج ٤٤، ص ٢٨٥.

٥- . مستدرک الوسائل، ج ١٠، ص ٣١٩.

می شود، امام صادق علیه السلام: «وَمَا مِنْ عَيْنٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ وَلَا عَبْرَةٍ مِنْ عَيْنٍ بَكَتْ وَدَمَعَتْ عَلَيْهِ وَ مَا مِنْ بَاكِ يَبْكِيهِ إِلَّا وَ قَدْ وَصَلَ فَاطِمَةَ عَلَيْهِ السَّلَام وَ أَسْعَدَهَا عَلَيْهِ وَ وَصَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَسَلَّمَ» (۱)

(هیچ چشمی نزد خداوند از آن چشم که بر حسین علیه السلام می گرید محبوب تر نیست و هیچ اشکی محبوب تر از اشکی نیست که بر آن مظلوم جاری شود و هیچ گریه کنی بر آن مظلوم نیست مگر این که به سبب گریه خود، حضرت فاطمه علیه السلام و رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم را یاری می کند).

۱۰ فرار آتش جهنم از گریه کننده بر حسین علیه السلام ، امام صادق علیه السلام : «اِذَا كَانَ يَوْمَ الْعَاشِرِ مِنْ شَهْرِ مُحَرَّمِ الْحَرَامِ تَنَزَّلَتْ الْمَلَائِكَةُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَعَ كُلِّ مِنْهُمْ قَارُورَةٌ مِنَ الْبُلُورِ الْاَبْيَضِ وَ يَدُورُونَ فِي كُلِّ بَيْتٍ وَ مَجْلِسٍ يَبْكُونَ فِيهِ عَلَى الْحُسَيْنِ فَيَجْمَعُونَ دُمُوعَهُمْ فِي تِلْكَ الْقَوَارِيرِ ، فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قُتِلَتْ نَارُ جَهَنَّمَ فَيَضْرِبُونَ تِلْكَ الدُّمُوعَ النَّارَ فَتَهْرَبُ النَّارُ عَنِ الْبَاكِ عَلَى الْحُسَيْنِ مَسِيرَهُ سِتِّينَ أَلْفَ فَرْسَخٍ» (۲). (هرگاه در ماه محرم، عاشورا فرا می رسد ملائکه ای که هریک در دست خود ظرف بلورین سفید رنگی دارند، از آسمان نازل شده و به هر خانه و مجلس که در آن برای حسین علیه السلام اشک ریخته می شود سر می کشند و اشک ها را در آن ظرف ها جمع می کنند و روز قیامت که آتش جهنم زبانه می کشد آن اشک ها را به آتش می زنند و آتش شصت فرسخ از گریه کننده بر حسین علیه السلام ، فرار می کند (یعنی دور می شود)).

۱۱ همراه شدن با سایر موجودات عالم مثل فرشتگان و جن و انس و پرندگان و آسمان و زمین، امام سجاد علیه السلام در ضمن خطبه ای که در شام برای معرفی خود خواندند، فرمودند: «أَنَا ابْنُ مَنْ بَكَتْ عَلَيْهِ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ أَنَا ابْنُ مَنْ نَاحَتْ عَلَيْهِ الْجِنَّ فِي الْأَرْضِ وَ الطَّيْرُ فِي الْهَوَاءِ» (۳)

(من فرزند کسی هستم که ملائکه آسمان بر او گریستند، من فرزند کسی هستم که جن در زمین و پرندگان در هوا بر او نوحه خواندند).

امام باقر علیه السلام فرمود: «مَا بَكَتِ السَّمَاءُ عَلَى أَحَدٍ بَعْدَ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا إِلَّا عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ

ص: ۷۰

۱- . کامل الزیارات، ص ۸۵.

۲- . حی علی العزاء، ص ۵۳.

۳- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۱۷۴.

صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ فَإِنَّهَا بَكَتْ عَلَيْهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا» (۱) (آسمان بعد از یحیی بن زکریا علیهما السلام بر هیچکس گریه نکرد مگر بر حسین بن علی علیهما السلام که چهل روز بر او گریه کرد).

۱۲ تأسی به وجود مبارک خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله وسلم و تمام الانبیا و رسولان و ملائکه مقرب و مؤمنان از انس و جن و تأسی به امامان علیهم السلام و حضرت زینب h و اهل بیت حسین صلی الله علیه و آله وسلم . در زیارت جامعه ائمه المؤمنین صلی الله علیه و آله وسلم می خوانیم: «بَلَّ يَتَقَرَّبُ أَهْلُ السَّمَاءِ بِحُبِّكُمْ وَ بِالْبَرَاءَةِ مِنْ أَعْدَائِكُمْ، وَ تَوَاتُرِ الْبُكَاءِ عَلَى مُصَابِكُمْ» (بلکه اهل آسمان بوسیله حب و دوستی شما (اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم) و بوسیله بیزاری از دشمنان شما و بوسیله گریه مداوم بر مصائب شما به خداوند تقرب می جویند).

۱۳ فرح و خوشحالی هنگام مرگ و در قیامت.

۱۴ پوشیدن جامه های بهشتی و سوار شدن بر اسب های بهشتی در آخرت.

۱۵ اعطای قصری در بهشت به ازای هر قطره اشک، امام سجاد علیه السلام: «أَيُّمَا مُؤْمِنٍ دَمَعَتْ عَيْنَاهُ لِقَتْلِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَام دَمْعَةً حَتَّى تَسِيلَ عَلَى خَدَّيْهِ بَوَّاهُ اللَّهُ بِهَا فِي الْجَنَّةِ غُرْفًا يَسْكُنُهَا أَحَقَابًا» (۲) (هرگاه مؤمنی بخاطر شهادت امام حسین علیه السلام گریه کند تا اینکه اشک بر گونه اش جاری شود، خداوند در بهشت خانه ای به او می دهد که مدت ها در آن ساکن گردد).

۱۶ بهره مندی از حوض کوثر.

۱۷ دعای اهل آسمانها برای اوست.

۱۸ اجابت دعا.

۱۹ کفاره عقوق والدین.

۲۰ رحمت خدا شامل گریه کنندگان امام حسین علیه السلام می شود، در روایت است: «روزی یکی از دوستان امام صادق علیه السلام به نام «مسمع» نزد حضرت رفت امام علیه السلام به او فرمود: ای مسمع تو از اهالی عراق هستی، آیا به زیارت مزار حضرت حسین علیه السلام می روی؟ مسمع آهی کشید و گفت: خیر، چون مردی مشهور از اهل بصره هستم و در نزدیکی ما کسانی هستند که پیرو و هوادار خلیفه

ص: ۷۱

۱- . همان، ص ۲۱۱.

۲- . همان، ج ۴۴، ص ۲۸۵.

هستند و تعداد زیادی از ناصبی ها و دشمنان شما را می شناسند و در نزدیک خانه من به سر می برند و من اطمینان ندارم که آنها جریان را به خلیفه گزارش ندهند. ترس این را دارم که مورد اذیت و آزار آنان قرار گیرم، امام علیه السلام فرمود: آیا ظلم هایی را که به جدّم حسین بن علی علیهما السلام روا داشته شده یاد می کنی؟ عرض کرد: بلی! امام علیه السلام پرسید: آیا بی تا بی و گریه هم می کنی؟ پاسخ داد: آری، گریه و بی تابي می کنم به طوری که خانواده ام نیز هنگام مشاهده من چنان دگرگون می شوند که دست از غذا خوردن می کشند و اشک از چشمانشان جاری می شود. امام علیه السلام فرمود: رَحِمَ اللَّهُ دَمْعَتَكَ رحمت خدا بر اشک چشمانت باد. به یقین بدان تو از کسانی محسوب می شوی که بخاطر ما بی تابي می کنند و به واسطه سرور ما خرسند و با غم ما شریک هستند و بخاطر ما در ترس از دشمن به سر می برند. بدان که هنگام مرگت اجداد و نیاکان من را بالای سرت خواهی دید که به ملک الموت سفارش می کنند بر تو آسان گیرد و به تو بشارتی خواهند داد که هرچه فکر کنی بالاتر است و ملک الموت از مادر به تو مهربان تر خواهد شد. آنگاه اشک از چشمان امام علیه السلام سرازیر شد و مسمع نیز با امام علیه السلام گریست، سپس فرمود: توجه داشته باش احدی بخاطر ترحم به ما و به دلیل مصائبی که بر ما وارد شده گریه نمی کند مگر آنکه قبل از آمدن اشکش پروردگار او را رحمت می نماید و وقتی اشک بر گونه اش جاری شد، در صورتی که یک قطره از آن در جهنم بیفتد، حرارت و آتش آن را خاموش می کند»(۱).

ص: ۷۲

۶- فراز ششم: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَهْدِيَ بَنِيَّ إِلَيْكَ وَابْنُ صَفِيكَ وَابْنُ صَفِيكَ» (خدایا من شهادت می دهم که امام حسین علیه السلام ولی تو و فرزند ولی تو است و برگزیده از سوی تو و فرزند برگزیده از سوی تو است).

در اینجا زائر امام حسین علیه السلام با شهادت دادن خودش اعلام می کند که من معرفت به امام حسین علیه السلام و جایگاه حضرت علیه السلام دارم، چنانچه زائر ائمه اطهار علیهم السلام در زیارت جامعه کبیره اعلام می کند: «عَارِفٌ بِحَقِّكُمْ مُقَرَّرٌ بِفَضْلِكُمْ» (یعنی من عارف و آگاه هستم به حق شما و معرفت دارم به شما و اقرار می کنم به فضلی که خداوند به شما عنایت کرده است). و در اینجا زائر با شهادت خود می گوید آنچه که تا به حال گفتم: «السَّلَامُ عَلَى وَلِيِّ اللَّهِ...» به همه آنها شهادت می دهم. یعنی شهادت می دهم، که امام حسین علیه السلام مصداق آیه ولایت {إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ} (۱) «جز این نیست که سرپرست و ولی امر شما خدا و فرستاده اوست و کسانی که ایمان آورده اند، آنها که نماز را برپا می دارند و در حالی که در رکوعند زکات می دهند». و مصداق آیه اولی الامر: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا} (۲)

«ای کسانی که ایمان آورده اید، خدا را اطاعت کنید و از فرستاده او و صاحبان امرتان (که جانشینان معصوم پیامبرند) اطاعت نمایید. پس اگر درباره چیزی (از امور دین یا دنیا) نزاع داشتید آن را به خدا و رسولش برگردانید (اختلاف در دین را به وسیله فقیه و اختلاف در دنیا را به واسطه قاضی به کتاب و سنت بازگردانید) اگر ایمان به خدا و روز واپسین دارید، این (برای شما) بهتر و خوش عاقبت تر است»، می باشد.

بنابراین شخص زائر با شهادت خود ولایت امام حسین علیه السلام و امامان علیهم السلام را قبول کرده چرا که عمل بدون ولایت قبول نیست و شخص از مؤمنین محسوب نخواهد شد. چنانچه رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم

ص: ۷۳

۱- . مائده، ۵۵.

۲- . نساء، ۵۹.

در شبی که به معراج رفتند، فرمودند به من وحی شد: «... يَا مُحَمَّدُ! إِنِّي خَلَقْتُكَ وَخَلَقْتُ عَلِيًّا وَفَاطِمَةَ وَالحَسَنَ وَالحُسَيْنَ وَالأئِمَّةَ مِنْ وَلَدِهِ مِنْ سِنِّ نُورٍ مِنْ نُورِي وَعَرَضْتُ وَلَايَتَكُمْ عَلَى أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ أَهْلِ الْأَرْضِينَ فَمَنْ قَبِلَهَا كَانَ عِنْدِي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَنْ جَحَدَهَا كَانَ عِنْدِي مِنَ الْكَافِرِينَ يَا مُحَمَّدُ لَوْ أَنَّ عَبْدًا مِنْ عِبِيدِي عَبْدَنِي حَتَّى يَنْقُطَ وَيَصِيرَ كَالشَّنِّ الْبَالِي ثُمَّ أَتَانِي جَاحِدًا لَوَلَايَتِكُمْ مَا غَفَرْتُ لَهُ حَتَّى يُقَرَّرَ بَوَلَايَتِكُمْ» (۱). ... ای محمد صلی الله علیه و آله وسلم من، تو و علی و فاطمه و حسن و حسین و امامان علیهم السلام از فرزندان او را از اصل نور خود آفریدم و ولایت شما را بر اهل آسمان ها و اهل زمین ها عرضه داشتم، پس هرکس آن را پذیرفت، نزد من از مؤمنان گردید و هر که آن را انکار کرد، از نظر من جزء کافران شد. ای محمد صلی الله علیه و آله وسلم اگر یکی از بندگان من آنقدر مرا عبادت کند تا آنکه قطعه قطعه شود و همچون مشک پوسیده گردد و سپس با انکار ولایت شما نزد من آید، من او نمی بخشم تا آنکه به ولایت شما اقرار و اعتراف نماید).

و مسئله ولایت بسیار مهم است و از پایه های اسلام است، که هیچ وقت از انسان ساقط نمی شود. چنانچه در روایتی از امام باقر علیه السلام چنین آمده است: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ إِقَامِ الصَّلَاةِ وَ إِيْتَاءِ الزَّكَاةِ وَ حِجِّ الْبَيْتِ وَ صَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ الْوَلَايَةِ لَنَا أَهْلِ الْبَيْتِ فَجُعِلَ فِي أَرْبَعٍ مِنْهَا رُخْصَةٌ وَ لَمْ يُجْعَلْ فِي الْوَلَايَةِ رُخْصَةٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ الزَّكَاةُ وَ مَنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مَالٌ فَلَيْسَ عَلَيْهِ حِجٌّ وَ مَنْ كَانَ مَرِيضًا صَلَّى قَاعِدًا وَ أَفْطَرَ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ الْوَلَايَةُ صَحِيحًا كَانَ أَوْ مَرِيضًا أَوْ ذَا مَالٍ أَوْ لَا مَالٍ لَهُ فَهِيَ لَازِمَةٌ وَاجِبَةٌ» (۲).

ریشه و اساس اسلام بر پنج پایه است، بر پا داشتن نماز، دادن زکات، حج خانه کعبه، روزه ماه رمضان، دوستی ما خانواده در چهار تایی آن رخصت و تخفیفی داده شده ولی در ولایت تخفیفی نیست، کسی که مال ندارد زکات بر او واجب نیست، کسی که مال ندارد حج بر او واجب نیست، کسی که بیمار است نماز را نشسته می خواند، روزه رمضان را افطار می کند، ولی تندرست باشد یا بیمار، دارا باشد یا ندار ولایت و دوستی ما را لازم دارد).

و نیز در روایت دیگری شبیه آن فرمودند: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةِ أَشْيَاءَ عَلَى الصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ الْحِجِّ وَ الصَّوْمِ وَ الْوَلَايَةِ قَالَ زُرَّارَةُ فَقُلْتُ وَ أَيُّ شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَفْضَلُ فَقَالَ الْوَلَايَةُ أَفْضَلُ لِأَنَّهَا

ص: ۷۴

۱- . بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۲۰۰.

۲- . خصال، ج ۱، ص ۲۷۸.

(اسلام بر پنج چیز پایه گذاری شده، بر نماز و زکات و حج و روزه و ولایت. زراره گوید: گفتیم: کدام اینها برتر است؟ فرمود: ولایت برتر است، زیرا کلید همه است، و والی، رهبر بر آنها است).

نماز مهمترین فرع دین است، امّا در شرایطی برای زن ها به طور کلی ساقط می گردد، بدون آنکه قضا داشته باشد و در مواقعی همچون بیماری ایستاده خواندن آن و در صورت عجز نشسته خواندن آن هم ساقط می گردد و سایر فروع دین مانند حج و زکات و روزه نیز هریک در شرایط خاصی واجب نیستند، تنها مسئله ولایت اهل بیت علیه السلام (۲) است که هیچگونه تخفیفی نسبت به آن برای هیچکس و در هیچ شرایطی داده نشده است تا وقتی که شخص زنده و مکلف است، وظیفه اش در برابر این امر قلبی ساقط نمی گردد. و باید به این نکته هم توجه نمائیم که ولایت بدون عمل معنا ندارد چنانچه امام باقر علیه السلام فرمودند: «مَنْ كَانَ لِلَّهِ مُطِيعًا فَهُوَ لَنَا وَلِيٌّ وَمَنْ كَانَ لِلَّهِ عَاصِيًا فَهُوَ لَنَا عَدُوٌّ وَمَا تَنَالُ وَلَايَتُنَا إِلَّا بِالْعَمَلِ وَالْوَرَعِ» (۳)

هرکس مطیع خدا باشد دوستدار ماست و هرکس نافرمانی خدا را بکند دشمن ماست ولایت ما جز با عمل و با ورع به دست نمی آید.

در حدیثی امام صادق علیه السلام می فرمایند: «وَاللَّهُ مِمَّا مَعَنَا مِنَ اللَّهِ بَرَاءَةٌ وَلَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ اللَّهِ قَرَابَةٌ وَلَا لَنَا عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ وَلَا نَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ إِلَّا بِاطَاعِهِ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مُطِيعًا لِلَّهِ تَنَفَّعَهُ وَلَايَتُنَا وَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ عَاصِيًا لِلَّهِ لَمْ تَنْفَعَهُ وَلَايَتُنَا وَيَحْكُمُ لَا تَعْتَرُوا وَيَحْكُمُ لَا تَعْتَرُوا» (۴)

(قسم به خدا با ما از طرف خدا براءت از دوزخ نیست و ما را با خدا خویشاوندی نیست و ما را بر خدا حجتی نیست، ما به خدا نزدیک نشویم جز با اطاعت او، هر کدام از شما که مطیع خدا باشید ولایت ما او را سودمند است و هر کدام شما گنهگار باشید ولایت ما او را سودی ندهد، وای بر شما، فریب نخورید، وای بر شما، فریب نخورید!)

منظور از براءت در این حدیث خلاصی و تبرئه از آتش و عذاب الهی است و اینکه فرموده اند ما چنین چیزی با خود همراه نداریم یعنی اینکه کسی گمان نکند به محض قبول ولایت دیگر حکم تبرئه از عذاب خدا را به دست آورده است و دیگر هر معصیتی را که بخواهد می تواند مرتکب شود.

ص: ۷۵

۱- . الکافی، ج ۲، ص ۱۸.

۲- . اللَّهُمَّ وَ نَحْنُ عِبِيدُكَ الْتَائِقُونَ إِلَى وَلِيِّكَ، الْمَذْكُورِ بِكَ وَ بَنِيِّكَ (مفاتیح الجنان، دعای ندبه).

۳- . الکافی، ج ۲، ص ۷۵.

۴- . همان.

بنابراین اگر در مسیر خدا باشیم، ولایت اهل بیت علیه السلام برای ما مفید است و إلاً مفید نخواهد بود.

امام سجاد علیه السلام در رابطه با عظمت قبول ولایت ائمه اطهار علیهم السلام فرمودند: «مَنْ مَاتَ عَلَى مُوَالَاتِنَا فِي غَيْبِهِ قَائِمًا أَعْطَاهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ مِثْلَ شَهِدَاءِ بَدْرٍ وَأُحُدٍ» (۱) (هر که در زمان غیبت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف ما بر موالات و دوستی ما بمیرد خداوند پاداش هزار شهید مانند شهیدان بدر و احد به او عطا می کند). در زیارت جامعه می خوانیم: «وَفَارَ الْفَائِزُونَ بِوَلَايَتِكُمْ» (بهره مند و رستگار شدند رستگاران از فیض ولایت و امامت و رهبری شما). و نیز می خوانیم: «وَمَا خَصَّنَا بِهِ مِنْ وَلَايَتِكُمْ طِيبًا لَخَلَقْنَا وَطَهَارَةً لِنُفُسِنَا وَتَزَكِيَةً لَنَا وَكَفَّارَةً لِدُنُوبِنَا» (ولایت شما را مخصوص ما گردانید بخاطر اینکه خلقت و روح ما پاک شود و رشد و نمو و تکامل شامل ما شود و گناهان ما بخشیده شود). بنابراین با قبول ولایت و رهبری ما هستیم که سود می بریم نه آنها. لذا در همان زیارت جامعه می خوانیم: «سَعِدَ مَنْ وَالَاكُمْ» (سعادتمند شد آن کسی که ولایت شما را پذیرفت). چرا که با قبول ولایت است که به واجبات الهی راهنمایی می شویم.

در زیارت حضرت صاحب الامر عجل الله تعالی فرجه الشریف، زائر حضرت اقرار می کند: «أَشْهَدُ أَنَّ بَوْلَايَتَكَ تُقْبَلُ الْأَعْمَالُ، وَتُزَكَّى الْأَفْعَالُ، وَتُضَاعَفُ الْحَسَنَاتُ، فَمَنْ حَيَّاهُ بِوَلَايَتِكَ، وَاعْتَرَفَ بِإِمَامِيَّتِكَ قُبِلَتْ أَعْمَالُهُ، وَصِيْدَتْ أَقْوَالُهُ، وَتَضَاعَفَتْ حَسَنَاتُهُ، وَمُحِيتْ سَيِّئَاتُهُ، وَمَنْ عَدَلَ عَنْ وَلَايَتِكَ وَجَهِلَ مَعْرِفَتَكَ وَاسْتَبَدَلَ بِكَ غَيْرَكَ كَبِهَ اللَّهُ عَلَى مِنْخَرِهِ فِي النَّارِ، وَلَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ لَهُ عَمَلًا، وَلَمْ يُقَمْ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزَنًا» (گواهی می دهم که همانا بوسیله دوستی تو پذیرفته گردد اعمال و پاک شود کردار و چند برابر گردد کارهای خوب و محو شود کارهای بد. پس هر که ولایت تو را داشت و به امامت تو اعتراف کرد اعمالش پذیرفته و گفتارش مورد تصدیق و گواهی است و کارهای خوشش مضاعف و بدیهایش محو گردد و هر که رو گرداند از ولایت و دوستی تو و تو را نشناسد و بجای تو دیگری را برگزیند خداوند او را سرنگونش کند با صورت در آتش دوزخ و هیچ کاری را از او نپذیرد و میزانی برای او در قیامت برپا نکند).

ص: ۷۶

۷- فراز هفتم: «الْفَائِزُ بِكَرَامَتِكَ» ((شهادت می دهم) که به سبب لطف و بزرگواریت، رستگار شد).

یعنی گواهی می دهم که خداوند با اکرامی که در حق حسین علیه السلام نمود او را رستگار و کامیاب کرد. فائز از ماده «فاز» یفوز فوزاً است به معنی پیروز شد، کامیاب شد، به مطلبی دست یافت. این فراز از زیارت اشاره به این است که امام حسین علیه السلام مصداق کامل آیات ذیل می باشد:

۱ {الَّذِينَ آمَنُوا وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْثَرُ دَرَجَةٍ عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ} (۱)

«کسانی که ایمان آورده و هجرت کرده و در راه خدا با مال و جانشان به جهاد پرداخته اند نزد خدا مقامی هر چه والاتر دارند و اینان همان رستگاراند».

امام حسین علیه السلام مصداق واقعی آیه فوق می باشند، چرا که حضرت علیه السلام هم مؤمن واقعی و هم مجاهد واقعی بود، حضرت علیه السلام از مدینه بسوی مکه و از مکه بسوی عراق و کوفه هجرت نمود. آری امام حسین علیه السلام بود که با هجرت خود، و با مال و جان خویش و عزیزانش، فداکاری نمود. و امام حسین علیه السلام است که درجه و مقامش نزد خداوند تبارک و تعالی بالاتر از همه می باشد. امام رضا علیه السلام فرمود: «يَا ابْنَ شَيْبٍ إِنَّ سِرَّكَ أَنْ يَكُونَ لَكَ مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا لِمَنْ اسْتَشْهَدَ مَعَ الْحُسَيْنِ فَقُلْ مَتَى مَا ذَكَرْتَهُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظِيماً» (۲)

(ای ابن شیب و اگر کسی بخواهد از ثواب مانند ثواب اصحاب امام حسین علیه السلام بهره مند شود، این جمله را بگوید: «یا لَیْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظِيماً»)

۲ و نیز خداوند می فرماید: {وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَ مَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَ رِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} (۳)

«خداوند به مردان و زنان با ایمان باغهایی وعده داده است که از زیر درختان آن نهرها جاری است. در آن جاودانه خواهند بود، و نیز خانه هایی پاکیزه در بهشت های جاودان به آنان وعده داده است

ص: ۷۷

۱- . توبه، ۲۰.

۲- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۸۶.

۳- . توبه، ۷۲.

و خشنودی خدا بزرگتر است. این است همان کامیابی بزرگ».

۳ و نیز خداوند می فرماید: {إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ} (۱)

«من هم امروز به پاس آنکه صبر کردند، به آنها پاداش دادم. آری، ایشانند که رستگارانند». در این دو آیه هم مصداق کاملش امام حسین علیه السلام می باشد، چرا که حضرت علیه السلام در تمام سختی هایی که متوجه اش شد، صبر پیشه کرد، چنانچه می دانیم حضرت علیه السلام در لحظات آخر عمر شریفشان فرمودند: «صَبْرًا عَلَى قَضَائِكَ يَا رَبِّ... صَبْرًا عَلَى حُكْمِكَ...» (۲).

آری امام حسین علیه السلام فائز و رستگار است چون او بود که صد در صد مطیع خدا و رسولش صلی الله علیه و آله وسلم بود و از غیر خدا ترسی نداشت.

۴ چنانکه خداوند می فرماید: {وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ} (۳)

(و کسی که خدا و فرستاده او را فرمان برد، و از خدا بترسد و از او پروا کند آنانند که خود کامیابند).

مطلب دیگری که لازم به ذکر می باشد، این است که در این فراز از زیارت آمده است: «الْفَائِزُ بِكَرَامَتِكَ» (یعنی امام حسین علیه السلام فائز و رستگار شد بواسطه لطف و کرم پروردگار). زیرا ائمه اطهار علیهم السلام هر چه دارند از فضائل و کمالات و نعمت ها آن را از ناحیه خداوند می دانند چنانچه خداوند در کتاب خود می فرماید: {وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ} (۴) «و هر نعمتی که دارید از خداست». و نیز می فرماید: {وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَ مَا أَصَابَكُمْ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكُمْ} (۵)

«هر چه از خوبیها به تو می رسد از جانب خداست و آنچه از بدی به تو می رسد از خود توست». خداوند راجع به رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: {وَأَنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ} (۶) «و راستی که تو را خویی والا است!» و در جای دیگر می فرماید: «فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ» (۷) «پس به برکت رحمت الهی، با آنان نرمخو و پُر مهر شدی، و اگر تندخو و سخت دل بودی قطعاً از پیرامون تو پراکنده می شدند». لذا برگزیدگان خدا همیشه دست به دامن

ص: ۷۸

۱- . مؤمنون، ۱۱۱.

۲- . فرهنگ جامع سخنان.

۳- . نور، ۵۲.

۴- . نحل، ۵۳.

۵- . نساء، ۷۹.

۶- . قلم، ۴.

۷- . آل عمران، ۱۵۹.

لطف و رحمت خدا می شوند چنانچه حضرت سلیمان علیه السلام از خداوند چنین تقاضا می کند: «وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ» (۱) (و مرا به رحمت خویش در میان بندگان شایسته ات داخل کن). حضرت علیه السلام نمی فرماید به واسطه اعمال و حسناتم، بلکه می فرماید بواسطه کرم و رحمت، این نشان می دهد که آنها هرچه دارند، آن را از خدا می دانند نه از خود.

ص: ۷۹

۸- فراز هشتم: «أَكْرَمَتْهُ بِالشَّهَادَةِ» (با شهادت او را گرامی داشتی).

در اینجا زائر امام حسین علیه السلام اقرار می کند، که خداوند با مقام شهادت به امام حسین علیه السلام اکرام نمود. فضائل و کراماتی که نصیب شهید می شود آنقدر زیاد است، که شهید فردای قیامت آرزو می کند که به دنیا بیاید و بار دیگر به درجه رفیع شهادت نائل گردد.

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم: «مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، يُحِبُّ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا، وَأَنْ لَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ، غَيْرُ الشَّهِيدِ، فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجَعَ، فَيَقْتُلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ، لِمَا يَرَى مِنَ الْكِرَامَةِ» (۱) (هیچ کس نیست که به بهشت رود و دوست داشته باشد به دنیا برگردد و از آنچه بر روی زمین است برخوردار شود مگر شهید که بر اثر مشاهده کرامت آرزو می کند برگردد و ده بار کشته شود). و در روایت دیگر از رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم آمده: «مَا مِنْ نَفْسٍ تَمُوتُ، لَهَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ، يُسِيرُهَا أَنْ تَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا إِلَّا الشَّهِيدُ، فَإِنَّهُ يَسِيرُهَا أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيَقْتُلَ مَرَّةً أُخْرَى مِمَّا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ» (۲) (هیچ کس نیست که بمیرد و نزد خداوند از خیری که بدان خشنود است برخوردار باشد و دوست داشته باشد به دنیا برگردد. گرچه دنیا و هرچه در آن است از آن او باشد مگر شهید که بر اثر مشاهده فضیلت شهادت آرزو می کند به دنیا برگردد تا یک بار دیگر کشته شود). بنابراین زائر امام حسین علیه السلام اقرار می کند که من به مقام شهادت آگاه هستم و می دانم شما در راه خدا شهید شدید و می دانم که این عنایتی از سوی خداوند متعال بود که بوسیله آن به شما اکرام نمود.

در حدیث قدسی در مورد امام حسین علیه السلام از ناحیه ذات اقدس الهی چنین آمده است: «وَجَعَلْتُ حُسَيْنًا خَازِنَ وَحْيِي وَ أَكْرَمْتُهُ بِالشَّهَادَةِ وَ خَتَمْتُ لَهُ بِالسَّعَادَةِ فَهُوَ أَفْضَلُ مَنْ اسْتُشْهِدَ وَ أَرْفَعُ الشُّهَدَاءَ دَرَجَةً جَعَلْتُ كَلِمَتِي التَّائِمَةَ مَعَهُ وَ حُجَّتِي الْبَالِغَةَ عِنْدَهُ بِعِزَّتِهِ أُثِيبُ وَ أَعَاقِبُ» (۳) (و حسین علیه السلام را نگهبان وحی خویش قرار دادم، او را به شهادت کرامت بخشیدم و پایانی با سعادت برای او مقرر داشتم، پس او برترین شهیدان است و از همه شهیدان درجه اش بالاتر است، من کلمه تائمه خود را همراه

ص: ۸۰

۱- پیام امام امیرالمؤمنین علیه السلام، ج ۵، ص ۲۴۸.

۲- کنز العمال، ج ۱۰۵۴۲.

۳- الکافی، ج ۱، ص ۵۲۸.

او قرار دادم و حجت رسای خویش را نزد او نهادم و به وسیله خاندان او پاداش دهم و کیفر می دهم).

چنانکه محمد بن مسلم از امام باقر علیه السلام و امام صادق علیه السلام نقل می کند که فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَوَّضَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ قَتْلِهِ أَنْ جَعَلَ الْأَمَامَةَ فِي ذُرِّيَّتِهِ وَ الشَّفَاءَ فِي تَرْبِيَّتِهِ وَ إِجَابَةَ الدُّعَاءِ عِنْدَ قَبْرِهِ» (۱) (خداوند تعالی در عوض شهادت امام حسین علیه السلام، امامت را در نسل او و شفاعت را در تربت او و اجابت دعا را نزد قبر او قرار داد). امام حسن عسکری علیه السلام فرمودند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ الْمَوْلُودِ فِي هَذَا الْيَوْمِ الْمَوْعُودِ بِشَهَادَتِهِ قَبْلَ اسْتِهْلَالِهِ وَ وَلَادَتِهِ بَكَّتُهُ السَّمَاءُ وَ مَنْ فِيهَا وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ عَلَيْهَا وَ لَمَّا يَطُؤُا لَبَتِيهَا قَتِيلَ الْعَبْرَةِ وَ سَيِّدِ الْأَسِيرَةِ الْمَمْدُودِ بِالنُّصْرَةِ يَوْمَ الْكَرِّهِ الْمُعَوَّضِ مِنْ قَتْلِهِ أَنَّ الْأَائِمَّةَ مِنْ نَسْلِهِ وَ الشَّفَاءَ فِي تَرْبِيَّتِهِ» (۲)

(بار الها از تو می خواهم به حق نوزادی که در چنین روزی (سوم شعبان) متولد شده، او که پیش از ولادت وعده شهادتش داده شده، او که آسمان و زمین و اهل آنها در مصیبت وی گریستند در حالی که هنوز بر زمین گام نهاده بود. او که کشته اشک است و بزرگ خاندان، کسی که در رجعت پیروز گردد و او که به عنوان پاداش (جانبازی و) شهادتش ادامه امامت در نسلش و شفا در تربتش قرار داده شد).

در فضیلت شهادت همین بس که رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم مشاهده کردند کسی دعا می کند و عرض می کند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا تُسْأَلُ فَأَعْطِنِي أَفْضَلَ مَا تُعْطَى فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَسَلَّمَ إِنَّ اسْتِجَابَ لَكَ أَهْرِيْقَ دُمُكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» (۳) (خداوند من بهترین چیزی که بندگانت از تو می خواهند را از تو می طلبم پس بهترین عطایت را به من ارزانی دار پس پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: هرگاه دعای تو مستجاب شود در راه خدا شهید خواهی شد).

ص: ۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۲۱.

۲- اعمال سوم شعبان.

۳- مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۱۳.

۹- فراز نهم: «وَحَبْوَتُهُ بِالسَّعَادَةِ» (و خوشبختی را مخصوص او نمودی).

«حَبْوَتُهُ» از ماده «حابی، محاباة و حباء» الرجل آمده است، یعنی او را مخصوص خود گردانید. امام حسین علیه السلام سعادت‌مندی است، که خداوند این سعادت را مخصوص او نمود. لذا تمام اسباب سعادت و خوشبختی را برای حضرت علیه السلام فراهم نمود. امیرالمؤمنین علیه السلام می فرمایند: «مِنَ السَّعَادَةِ التَّوْفِيقُ لِصَالِحِ الْأَعْمَالِ» (۱).

(توفیق داشتن برای انجام کارهای نیک از خوشبختی است). بنابر این خداوند توفیق انجام تمام اعمال صالح را به امام حسین علیه السلام عنایت فرمود، چرا که کار نیک و عمل صالحی نبود، که حضرت علیه السلام از آن بی نصیب باشند. و نیز رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ اسْتِخَارَةُ اللَّهِ وَ رِضَاُهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ» (۲).

(از سعادت و خوشبختی فرزند آدم درخواست خیر از خداوند و خشنودی به قضای خداوند است). امام حسین علیه السلام هم طلب خیر از خداوند کردند و هم راضی به قضای پروردگار عالم بودند.

پس از آنکه امام حسین علیه السلام از مدینه به سوی مکه حرکت کرد، در مکه سخنان زیادی ایراد فرمود، در یکی از آنها فرمود: «الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ مَا شَاءَ اللَّهُ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ...، رَضِيَ اللَّهُ رِضَانًا أَهْلَ الْبَيْتِ، نَضِيرٌ عَلَى بَلَائِهِ» (۳).

(سپاس برای خداست آنچه خدا بخواهد، همان خواهد بود و قوه و نیرویی جز بواسطه خدا نیست... خشنودی خدا خشنودی ما اهل بیت علیهم السلام است و در مقابل بلای او صبر می کنیم). و همچنین امام حسین علیه السلام هنگام وداع با قبر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم چنین فرمودند: «اللَّهُمَّ! إِنَّ هَذَا قَبْرُ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٌ وَ أَنَا ابْنُ بِنْتِ مُحَمَّدٍ وَ قَدْ حَضَرَنِي مِنَ الْأَمْرِ مَا قَدْ عَلِمْتُ، اللَّهُمَّ! وَ إِنِّي أَحِبُّ الْمَعْرُوفَ وَ أَكْرَهُ الْمُنْكَرَ، وَ أَنَا أَسْأَلُكَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ بِحَقِّ هَذَا الْقَبْرِ وَ مَنْ فِيهِ مَا

ص: ۸۲

۱- غرر الحکم و درر الکلم، ص ۶۷۴.

۲- تحف العقول، ص ۵۵.

۳- نزهه الناظر و تنبيه الخاطر، ص ۸۶.

اخْتَرْتُ مِنْ أَمْرِي هَذَا مَا هُوَ لَكَ رِضَىٰ وَلِرَسُولِكَ رِضَىٰ» (۱) (خداوندا این قبر پیامبر تو محمد صلی الله علیه و آله وسلم است و من فرزند دختر پیامبرت هستم. برای من پیشامدی رخ داده که خود می دانی. پروردگارا! من معروف را دوست دارم و از منکر بیزارم، ای صاحب جلال و کرامت! به حق این قبر و صاحب آن از تو می خواهم راهی را برای من برگزینی که رضای تو و رسالت در آن باشد).

بنابراین خداوند سعادت و خوشبختی را مخصوص امام حسین علیه السلام نمود، چون او راضی به قضای الهی بود. از جمله سعادت هائی که خداوند نصیب و روزی امام حسین علیه السلام نمود، این است بسیاری از آیات الهی که برخی رقم آن را ۲۸ آیه و برخی دیگر تا ۲۵۰ آیه ذکر کرده اند، به اطلاق و عموم و یا به طور خاص، بر امام حسین علیه السلام تطبیق شده و یا یکی از افراد مورد نظر در آیه امام حسین علیه السلام بوده اند. مواردی مثل آیه مباحله (آل عمران، ۶۱)، آیه تطهیر (احزاب، ۳۳)، آیه ذوالقربی (شوری، ۲۳)، آیه اطعام (انسان، ۷ و ۸) و آیات سوره فجر که سوره فجر را سوره آن حضرت علیه السلام نامیده اند.

امام صادق علیه السلام ضمن بیان معرفی حضرت علیه السلام به صاحب نفس مطمئنه، فرمودند: «اقْرَءُوا سُورَةَ الْفَجْرِ فِي فَرَائِضِكُمْ وَ تَوَافِلِكُمْ فَإِنَّهَا سُورَةُ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ ارْتَبُوا فِيهَا رَحِمَكُمُ اللَّهُ» (سوره فجر را در نمازهای واجب و مستحب خود بخوانید که سوره حسین بن علی C است و در آن راغب باشید، خداوند متعال شما را مورد رحمت خود قرار دهد). ابو اسامه که در مجلس حاضر بود، گفت: چگونه این سوره مخصوص حسین علیه السلام گردید؟ امام علیه السلام فرمودند: «أَلَا تَسْمَعُ إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى {يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ * ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً * فَادْخُلِي فِي عِبَادِي * وَ ادْخُلِي جَنَّتِي} (۲) إِنَّمَا يَغْنِي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا فَهُوَ ذُو النَّفْسِ الْمُطْمَئِنَّةِ الرَّاضِيَةِ الْمَرْضِيَّةِ وَ أَصِيحَابُهُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمُ الرِّضْوَانُ عَنِ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ هُوَ رَاضٍ عَنْهُمْ» (آیا این سخن خداوند متعال را نشنیده ای که می گوید: «ای جان آرام گرفته و اطمینان یافته! به سوی پروردگارت در حالی که از او خشنودی و او هم از تو خشنود است، باز گرد. پس در میان بندگانم در آی و در بهشتم وارد

ص: ۸۳

۱- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۳۲۸.

۲- . فجر، ۲۷۳۰.

شو» همانا حسین علیه السلام را قصد می کند که دارای نفس مطمئنه و راضی است و اصحاب او از آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم در روز قیامت از خداوند راضیید و خداوند نیز از آنان راضی است(۱).

در حدیث قدسی خواندیم که خداوند فرمود: «وَجَعَلْتُ حُسَيْنًا خَازِنَ وَحْيِي وَ أَكْرَمْتُهُ بِالشَّهَادَةِ وَ خَتَمْتُ لَهُ بِالسَّعَادَةِ»(۲)

(حسین علیه السلام را خازن وحی خویش قرار داده و او را با شهادت کرامت بخشیدم و پایانی با سعادت برای وی مقرر داشتم).

و خداوند می فرماید بطور کلی مردم در قیامت به دو دسته تقسیم می شوند: {فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَ سَعِيدٌ * فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَ شَهِيقٌ * خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ

إِنَّ رَبَّكَ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ * وَ أَمَّا الَّذِينَ سَعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرُ مَجْذُوزٍ}(۳)

«گروهی بدبختند و گروهی خوشبخت! * و برای آنان در آنجا، «زفیر» و «شهیق»(۴)

است ... * جاودانه در آن خواهند ماند، تا آسمانها و زمین برپاست مگر آنچه پروردگارت بخواهد! پروردگارت هر چه را بخواهد انجام می دهد! * امّا آنها که خوشبخت و سعادتمند شدند، جاودانه در بهشت خواهند ماند، تا آسمانها و زمین برپاست، مگر آنچه پروردگارت بخواهد! بخششی است قطع نشدنی!»

ص: ۸۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۳.

۲- الکافی، ج ۱، ص ۵۲۸.

۳- هود، ۱۰۵۱۰۸.

۴- ناله های طولانی دم و بازدم.

۱۰- فراز دهم: «وَاجْتَنِبَتْهُ بِطِيبِ الْوَلَادَةِ» (و او را در ولادت به پاکی برگزیدی).

یعنی شهادت می دهم که خداوند تولد او را از هر نظر پاک و پاکیزه قرار داد. زائر امام حسین علیه السلام در همین زیارت و در زیارت وارث شهادت می دهد: «يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُورًا فِي الْأَصْلَابِ الشَّامِخَةِ وَالْأَرْحَامِ الْمُطَهَّرَةِ لَمْ تُنَجِّسْكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسَتِهَا وَلَمْ تَلْبِسْكَ مِنْ مُيَذْلِهَمَاتِ ثِيَابِهَا» (شهادت می دهم که نوری بودی در صلب بزرگ و بلند مرتبه پدران و رحم پاک و پاکیزه مادران خود عصر جاهلیت شما را با آلودگی هایش آلوده نساخت و شما را متلبس نکرد به لباس کثیفش). و این طهارت و پاکی ولادت حضرات معصومین علیهم السلام جز با قدرت الهی ممکن نخواهد بود. اراده خداوند بر این تعلق گرفته اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم از هر نظر پاک و پاکیزه باشند چنانچه می فرمایند: {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا} (۱)

«خداوند فقط می خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم دور کند و کاملاً شما را پاک سازد».

و اراده خداوند طبق سخن مفسرین اراده تکوینی است نه تشریعی چرا که اراده تشریعی همان امر به پاکی، منحصر به اهل بیت پیامبر علیهم السلام نیست، بلکه همه مردم در آن مشترک هستند برای اینکه همه مردم به حکم شرع موظفند از هر گونه گناه و پلیدی پاک باشند. و منظور از رجس، شیء ناپاک است، هر نوع ناپاکی است چه ناپاکی از نظر طبع آدمی چه عقل و یا شرع و چه غیر اینها. لذا هیچ آلودگی نه در نطفه آنها و نه در تولد آنها و نه در حیات و ممات آنها وجود ندارد و جمله «يُطَهِّرُكُمْ» به معنی پاک ساختن، در حقیقت تأکیدی است بر مسئله «اذهاب رجس» و نفی پلیدی ها و ذکر «تطهیراً» به صورت مفعول مطلق در اینجا نیز تأکید دیگری بر این معنی است. و منظور از اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم به اتقان همه علمای اسلام و مفسران اهل بیت پیامبر علیهم السلام است و آنهم خمس طیبیه صلی الله علیه و آله وسلم. بنابراین خدا خواسته است که هر گونه پلیدی ظاهری و باطنی، مخفی و آشکار و کوچک

ص: ۸۵

و بزرگ در هیچ زمان و مکانی در وجود نازنین چهارده معصوم علیهم السلام وجود نداشته باشد چرا که اوست که بر همه چیز قادر است! {إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} (۱) «محققاً خداوند بر هر چیزی تواناست» و در زیارت هر یک از آن بزرگواران آمده است: «أَشْهَدُ أَنَّكَ طَهَّرْتَ طَاهِرًا مُطَهَّرًا مِنْ طُهْرٍ طَاهِرٍ مُطَهَّرٍ» (گواهی می دهم که تو پاک طینت و پاک و پاکیزه ای از پدران و مادران پاک طینت و پاک و پاکیزه). و در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «و طَهَّرَكُم مِّنَ الدَّنَسِ وَ أَذْهَبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ طَهَّرَكُم تَطْهِيرًا» (شهادت می دهم خداوند رجس و پلیدی را از آن بزرگواران دور کرده و لباس عصمت و طهارت را بر قامت آنان پوشانده است). دنس به معنی چرک و پلیدی است بنابراین زائر اول اشاره به پلیدی ظاهر می کند و بعد به هر نوع پلیدی و ناپاکی.

امام باقر علیه السلام «قَالَ: لِلْإِمَامِ عَشْرُ عَلَامَاتٍ يُوَلَّدُ مُطَهَّرًا مَخْتُونًا وَإِذَا وَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ وَقَعَ عَلَى رَاحَتِهِ رَافِعًا صَوْتَهُ بِالشَّهَادَتَيْنِ وَ لَمَّا يُجْنَبُ وَ تَنَامُ عَيْنَاهُ وَ لَا يَنَامُ قَلْبُهُ وَ لَا يَتَنَاءَبُ وَ لَا يَتَمَطَّى وَ يَرَى مِنْ خَلْفِهِ كَمَا يَرَى مِنْ إِمَامِهِ وَ نَجْوُهُ كَرَائِحِهِ الْمِسْكِ وَ الْأَرْضُ مُوَكَّلَةٌ بِسِتْرِهِ وَ ابْتِلَاعِهِ وَ إِذَا لَبَسَ دِرْعَ رَسُولِ اللَّهِ كَانَتْ عَلَيْهِ وَفَقًا وَ إِذَا لَبَسَهَا غَيْرُهُ مِنَ النَّاسِ طَوِيلُهُمْ وَ قَصِيرُهُمْ زَادَتْ عَلَيْهِ شِبْرًا وَ هُوَ مُحَدَّثٌ إِلَى أَنْ تَنْقَضِيَ أَيَّامُهُ» (۲)

(فرمود: برای امام ده نشانه است: ۱ پاک و ختنه شده متولد گردد. ۲ به کف دست بر زمین آید و آواز خود را در وقتی که نوزاد است به ادای شهادتین بلند کند. ۳ جنب نشود. ۴ دیده اش بخوابد و دلش بیدار باشد. ۵ خمیازه نمی کشد. ۶ از پشت سر خود ببیند چنانچه از پیش رو ببیند. ۷ فضله اش بوی مشک دهد. ۸ زمین آن را ببلعد و موکل نهان کردنش باشد. ۹ چون زره رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم را در بر کند به اندام او رسا باشد و چون دیگری از مردم آن را بپوشد چه دراز قد چه کوتاه قد، یک وجب بر قامتش بلند باشد. ۱۰ و امام تا بمیرد مُحَدَّث (۳)

باشد).

ص: ۸۶

۱- . بقره، ۲۰.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۳۸۸.

۳- . یعنی فرشته به او خبر دهد و اخبار غیب را از او دریافت کند.

۱۱- فراز یازدهم: «وَجَعَلْتَهُ سَيِّدًا مِّنَ السَّادَةِ وَ قَائِدًا مِّنَ الْقَادَةِ» (و (شهادت می دهم که) او را سروری از سروران و پیشوایی از پیشوایان قرار دادی).

سید یعنی سرور و آقا و بزرگ و رهبر. و قائد به معنی پیشوا و رهبر می باشد و جمع آن قاده است. عمار یاسر می گوید: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم مکرر فرمود: «الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنِ سَيِّدَيِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ هُمَا رِيحَانَتَيِ مِنَ الدُّنْيَا» (۱)

(حسن و حسین C دو آقای جوانان اهل بهشتند، آنها دو گل خشبوی من در دنیا می باشند). سیادت و بزرگی که خداوند به امام حسین علیه السلام عنایت فرموده، بی شمار است ولی ما به عنوان نمونه به بعضی از آنها اشاره می کنیم:

۱ بزرگی در حسب و نسب چرا که امام حسین علیه السلام جدشان رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم خاتم النبیین است و جدّه ایشان حضرت خدیجه h می باشد، پدرشان امیرالمؤمنین علیه السلام سید الوصیین و مادرشان فاطمه زهرا h سیده النساء العالمین می باشند.

۲ مقام عصمت و طهارت از هر گونه آلودگی.

۳ مقام سیدالشهداء.

۴ قرار دادن شفاء در تربت ایشان. در روایت آمده است، شخصی به حضرت صادق علیه السلام عرض کرد: «بسیاری از داروها را خوردم ولی نتیجه نگرفتم، حضرت علیه السلام فرمودند: تربت جدم أبا عبدالله را بگیر و این دعا را بر آن بخوان و بخور شفا در آن است، «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذِهِ الطَّيْنَةِ، وَ بِحَقِّ الْمَلِكِ الَّذِي أَخَذَهَا، وَ بِحَقِّ النَّبِيِّ الَّذِي قَبَضَهَا، وَ بِحَقِّ الْوَصِيِّ الَّذِي حَلَّ فِيهَا، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ، وَ افْعَلْ بِي كَذَا وَ كَذَا» (اشْفَعْنِي)» (۲)

(خدایا از تو می خواهم به حق این تربت و به حق فرشته ای که آن را اخذ نموده و به حق پیامبری که آن را قبض کرده و به حق وصی که در

ص: ۸۷

۱- . سیره چهارده معصوم، ص ۲۴۳.

۲- . الامالی للطوسی، ص ۳۱۸.

آن حلول نموده، درود فرست بر محمد و اهل بیتش و بجای کذا و کذا بگویند: من را شفاء بده).

۵ جواز خوردن تربت ابا عبدالله علیه السلام، امام کاظم علیه السلام فرمودند: «لَا تَأْخُذُوا مِنْ تُرْبَتِي شَيْئًا لَسَبَرَكُوا بِهِ فَإِنَّ كُلَّ تُرْبَةٍ لَنَا مُحَرَّمَةٌ إِلَّا تُرْبَةَ جَدِّي الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ C فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَهَا شِفَاءً لِشِيعَتِنَا وَ أَوْلِيَائِنَا» (۱)

(از تربت من برای تبرک چیزی بر ندارید، زیرا خوردن تربت ما حرام است مگر تربت جدم حسین بن علی C زیرا خداوند تعالی در این تربت برای شیعیان و دوستان ما شفاء قرار داده است).

۶ قرار دادن امامت در نسل و ذریه او.

۷ استجابت دعا زیر قبه امام حسین علیه السلام و آنقدر دعا کردن در آستان با عظمت امام حسین علیه السلام مهم است که امام هادی علیه السلام به ابو جعفری (یکی از اصحاب امام) فرمودند: «يَا أَبَا هَاشِمٍ ابْعَثْ رَجُلًا مِنْ مَوَالِينَا إِلَى الْحَيْرِ يَدْعُو اللَّهَ لِي فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ فَاسْتَقْبَلَنِي عَلِيُّ بْنُ بِلَالٍ فَأَعْلَمْتُهُ مَا قَالَ لِي وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يَكُونَ الرَّجُلَ الَّذِي يَخْرُجُ فَقَالَ السَّمْعُ وَ الطَّاعَةُ وَ لَكِنِّي أَقُولُ إِنَّهُ أَفْضَلُ مِنَ الْحَيْرِ إِذَا كَانَ بِمَنْزِلِهِ مَنْ فِي الْحَيْرِ وَ دَعَاؤُهُ لِنَفْسِهِ أَفْضَلُ مِنْ دُعَائِي لَهُ بِالْحَيْرِ فَأَعْلَمْتُهُ صِلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ مَا قَالَ فَقَالَ لِي قُلْ لَهُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص أَفْضَلُ مِنَ الْبَيْتِ وَ الْحَجَرِ وَ كَانَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَ يَسْتَلِمُ الْحَجَرَ وَ إِنَّ لِلَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِقَاعًا يُحِبُّ أَنْ يُدْعَى فِيهَا فَيَسْتَجِيبَ لِمَنْ دَعَاهُ وَ الْحَيْرُ مِنْهَا» (۲) (ای ابا هاشم شخصی از دوستان ما را به حائر بفرست تا برایم دعا کند، از نزد آن حضرت بیرون آمدم در این هنگام با علی بن بلال مواجه شدم فرموده حضرت را برایش بازگو نموده و از وی راجع به شخصی که حضرت فرموده اند درخواست کرده و جویا شدم. علی بن بلال گفت: شنیدم و اطاعت می کنم ولی می گویم: حضرت خودشان از حائر افضل و برتر هستند زیرا ایشان به منزله کسی است که در حائر می باشد (یعنی حضرت سید الشهداء) و دعاء آن جناب برای خودشان افضل و برتر است از دعاء من برای ایشان در حائر. من محضر امام علیه السلام مشرف شده و مقاله علی بن بلال را خدمتش عرض کردم، حضرت به من فرمودند: به او بگو: رسول خدا از بیت و حجر الاسود افضل بودند ولی در عین حال دور بیت طواف می کرده و حجر را استلام می فرمودند، خداوند متعال بقاع و

ص: ۸۸

۱- . عیون الاخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۱۰۴.

۲- . بحار الأنوار، ج ۹۸، ص ۱۱۴.

مواضعی دارد که می خواهد در آن جاها خوانده شود تا دعاء، دعاکننده را مستجاب فرماید و حائر از جمله این مواضع می باشد).

۸ دارا بودن تمام صفات حمیده و دور بودن از تمام صفات رذیله. امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «أَرْبَعُ خِصَالٍ يَسُودُ بِهَا الْمَرْءُ الْعِفَّةُ وَالْأَدَبُ وَالْجُودُ وَالْعَقْلُ» (۱)

(چهار خصلت است که انسان بوسیله آن سرور و آقا می شود: عفت، ادب، بخشنندگی و خردمندی). امام حسین علیه السلام نه تنها این صفات را به طور کامل و اکمل دارا بودند، بلکه بقیه صفات حمیده را بطور کامل و اکمل دارا بودند. و ادب و عفت و جود و عقل حضرت علیه السلام بی نظیر بود.

مقام سیادت خیلی مقام عظیمی است. خداوند راجع به حضرت یحیی علیه السلام چنین می فرماید: {فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَ سَيِّدًا وَ حَصُورًا وَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ} (۲) «و هنگامی که او در محراب ایستاده، مشغول نیایش بود، فرشتگان او را صدا زدند که: خدا تو را به یحیی بشارت می دهد، کسی که کلمه خدا، مسیح را تصدیق می کند و سید و رهبر خواهد بود و از هوسهای سرکش برکنار، و پیامبری از صالحان است». در آیه می بینیم که سید مقدم شده است بر حضور و نبی و این خود نشان می دهد که مقام سیادت چقدر بزرگ و عالی است. حنان بن سدير از امام صادق علیه السلام سؤال کرد: «مَا تَقُولُ فِي زِيَارَةِ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ زُرُّهُ وَ لَا تَجْفُهُ فَإِنَّهُ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ وَ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ شَبِيهُ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَ عَلَيْهِمَا بَكَتِ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ» (۳)

(در زیارت امام حسین علیه السلام چه می فرمایید: آن حضرت علیه السلام فرمود: آن حضرت علیه السلام را زیارت کن و جفا منما، زیرا او سرور شهیدان و سرور جوانان اهل بهشت و شبیه به یحیی بن زکریا است و بر آن دو بزرگوار آسمان و زمین گریستند). لذا در زیارت مطلقه امام حسین علیه السلام می خوانیم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ».

«قائداً من القاده»: خداوند امام حسین علیه السلام را پیشوایی از پیشوایان اسلام قرار داد چرا که پیشوا

ص: ۸۹

۱- همان، ج ۱، ص ۹۴.

۲- آل عمران، ۳۹.

۳- بحار الأنوار، ج ۹۸، ص ۵.

به دو قسم تقسیم می شود، پیشوای کفر که انسان ها را به راه کفر و معصیت و باطل می برد و پیشوای حقّ که مردم را به حقّ که توحید و قرآن و اسلام و عدالت است، هدایت و راهنمایی می کند چنانکه در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «السَّلَامُ عَلَی الْأَئِمَّةِ الدُّعَاةِ وَالْقَادَةِ الْهُدَاهِ» (سلام بر امامان دعوت کننده به حق و پیشوایان هدایت کننده به حق و حقیقت). آری امام حسین از جمله پیشوایانی است که مردم را به حق و حقیقت دعوت نمود و آنچنان به دعوت خود ادامه داد تا اینکه شربت شهادت در راه حق نوشید.

۱۲- فراز دوازدهم: «وَذَائِدًا مِنَ الذَّادَةِ» ((شهادت می دهم) که او را مدافعی از مدافعان قرار دادی).

«ذائد» به معنی دفاع کننده و منع کننده و دفع کننده است و «الذاده» جمع «ذائد» از «ذاد یذود ذودا» می باشد. در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «وَالذَّادَةُ الْحَمِيَاهُ» (یعنی دفاع کنندگان و مدافعان و طرفداران و حامیان دین خدا). بنابراین همه ائمه معصومین صلی الله علیه و آله وسلم مدافع دین مقدس اسلام بودند، ولی دفاع امام حسین علیه السلام از دین اسلام یک نوع دفاع خاصی بود. زمانی که معاویه از دنیا رفت، فرزند مسلمان نمای خودش به نام یزید به جای او بر منصب قدرت نشست و خواست از امام حسین علیه السلام بیعت بگیرد ولی امام علیه السلام زیر بار بیعت نرفت و فرمود: «وَعَلَى الْإِسْلَامِ السَّلَامُ إِذْ قَدْ بَلَّيْتَ الْأُمَّةَ بِرَأْعٍ مِثْلِ يَزِيدٍ» (۱)

(چون اسلام گرفتار زمامداری مثل یزید شد، باید با اسلام خداحافظی کرد). و حضرت علیه السلام با هجرت خود از مدینه شروع به دفاع از دین نموده و از مصادیق کامل آیه ۱۳ سوره شوری قرار گرفتند، چنانچه می فرماید: {شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ} «از احکام دین، آنچه را که به نوح علیه السلام درباره آن سفارش کرد، برای شما تشریع کرد و آنچه را به تو وحی کردیم و آنچه را که درباره آن به ابراهیم و موسی و عیسی صلی الله علیه و آله وسلم سفارش نمودیم که: دین را برپا دارید و در آن تفرقه اندازی نکنید».

امام حسین علیه السلام به خواسته خداوند که می فرماید: دین را برپا دارید که از زندگیتان جدا نشود، کاملاً عمل کرده و تمام غم ها و غصه ها را با جان و دل پذیرفتند. لذا مردم را آگاه کردند که دین در خطر است باید قیام کرد، در نامه ای به جمعی از بزرگان بصره با صراحت اعلام کردند، سنت و دین خدا مرده و به فراموشی سپرده شده و من وظیفه دارم سنت و دین را احیاء و مردم را هدایت

ص: ۹۱

کنم: «وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ وَبِئَنِّيهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، فَإِنَّ السُّنَّةَ قَدْ أُمِيتَتْ، وَإِنَّ الْبِدْعَةَ قَدْ أَحْيِيَتْ، وَإِنْ تَسْمَعُوا قَوْلِي، وَتَطِيعُوا أَمْرِي، أَهْدِيَكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ» (۱)

(من شما را به کتاب خدا و سنت پیامبرش صلی الله علیه و آله وسلم فرا می خوانم، چرا که سنت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم از بین رفته و بدعت در دین زنده شده است، اگر سخنانم را بشنوید و فرمانم را اطاعت کنید، شما را به راه راست هدایت می کنم).

حضرت علیه السلام در نامه دیگر برای جمعی استناد کردند، بر کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که حضرت صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ رَأَى سُلْطَانًا جَائِرًا مُسَيِّئًا لِحُرْمٍ أَوْ تَارِكًا لِعَهْدِ اللَّهِ، وَمُخَالِفًا لِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، فَعَمِلَ فِي عِبَادِ اللَّهِ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ، ثُمَّ لَمْ يُغَيِّرْ عَلَيْهِ بِقَوْلٍ وَلَا فِعْلٍ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ مُدْخَلَهُ» (۲)

(کسی که ببیند سلطان ستمکاری حرام را حلال می داند یا عهد خدا را ترک می کند و با سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم مخالفت می کند و با بندگان خدا با گناهکاری و دشمنی رفتار کند سپس در گفتار و عمل بر ضد آن سلطان از خود غیرت نشان ندهد، سزاوار است بر خدا که او را در جایگاه ستمگر یعنی جهنم وارد کند). و بعد حضرت علیه السلام مردم را شاهد بر بی دینی یزید دانسته و فرمودند: «وَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ هَؤُلَاءِ لَزِمُوا طَاعَةَ الشَّيْطَانِ، وَتَوَلَّوْا عَنْ طَاعَةِ الرَّحْمَنِ، وَأَظْهَرُوا الْفَسَادَ، وَعَظَّلُوا الْحُدُودَ، وَاسْتَأْثَرُوا بِالْفَقِيءِ، وَأَحْلَوْا حَرَامَ اللَّهِ، وَحَرَّمُوا حَلَالَهُ. وَأَنَا أَحَقُّ مِنْ غَيْرِي بِهَذَا الْأَمْرِ لِقَرَابَتِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَام» (۳) (شما می دانید که این جماعت، ملازم اطاعت شیطان شدند و از طاعت خدای رحمان روی گرداندند و فساد و گناه را آشکار ساختند و اجرای حدود الهی را تعطیل و مال مسلمین را به خود اختصاص دادند و حرام خدای را حلال و حلال را حرام شمردند و من امروز بر این امر به سبب پیوندی که با رسول خدا دارم از هر کس سزاوارترم).

این جملات صراحت دارد که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم دستور داده است که باید علیه سلطان ستمگر قیام کرد و خود حضرت علیه السلام نیز آشکارا یزید را جائر و ستمگر می دانستند و نیز امام حسین علیه السلام در زمانی که در مسیر راه کربلا با فرزندی برخورد کردند اعلام کردند که هدف من از قیام، یاری دین و از بین بردن بدعت هاست: «يَا فَرْزَدَقُ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَزِمُوا طَاعَةَ الشَّيْطَانِ، وَتَرَكُوا طَاعَةَ الرَّحْمَانِ، وَأَظْهَرُوا

ص: ۹۲

۱- . مکاتیب الأئمة علیه السلام ، ج ۳، ص ۱۳۲.

۲- . همان، ص ۱۴۳.

۳- . همان.

الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ، وَابْتَطَلُوا الْحُدُودَ، وَشَرِبُوا الْخُمُورَ، وَاسْتَأْثَرُوا فِي أَمْوَالِ الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ، وَ أَنَا أَوَّلِي مَنْ قَامَ بِنُصْرَةِ دِينِ اللَّهِ وَاعْزَازِ شَرْعِهِ، وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِهِ، لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا» (ای فرزددق! اینان گروهی اند که پیروی شیطان را پذیرفتند و اطاعت خدای رحمان را رها کردند و در زمین فساد را آشکار ساختند و حدود الهی را از بین بردند، باده‌ها نوشیدند و دارایی‌های فقیران و بیچارگان را ویژه خود ساختند و من از هر کس به یاری دین خدا و سربلندی آیینش و جهاد در راهش سزاوارترم. تا آیین خدا پیروز و برتر باشد).

حضرت علیه السلام در این جملات به صراحت می‌فرمایند، که من برای یاری دین و سربلندی شریعت قیام کرده‌ام. بنابراین امام حسین علیه السلام واقعاً مدافع دین جدش رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم بود چرا که هرچه داشت برای اسلام تقدیم کرد تا دین مقدس اسلام بماند و محو نشود و زحمات ۲۳ ساله (۱)

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم و زحمات پدرشان امیرالمؤمنین علیه السلام و مادرشان فاطمه زهرا (ع) و برادرشان امام حسن مجتبی علیه السلام از بین نرود.

علمای اسلام و تشیع می‌فرمایند: برای وجود یک شیء و بقای آن نیاز به دو علت است، یکی علت محدثه یعنی چیزی و یا کسی که آن را بنا و پایه‌گذاری کند. و برای ادامه آن نیاز به علت دیگری دارد و آن علت مبقیه است، یعنی کسی یا چیزی که آن را محافظت کند، که آن از بین نرود و باقی باشد. ما معتقدیم که علت تأسیس دین مقدس اسلام محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم بوده و علت مبقیه آن ائمه اطهار علیهم السلام هستند. بنابراین امام حسین علیه السلام علت بقا و استمرار دین شریف جدشان می‌باشند، شاهد بر این مطلب سخن فرزند عزیزشان امام سجاد علیه السلام است. ابراهیم بن طلحه بن عبیدالله خطاب به امام زین العابدین علیه السلام چنین عرض کرد: «يَا عَلِيُّ بْنَ الْحُسَيْنِ، مَنْ غَلَبَ وَهُوَ مُغَطَّى رَأْسُهُ، وَهُوَ فِي الْمَحْمِلِ. قَالَ: فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ: إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَغْلَمَ مَنْ غَلَبَ، وَدَخَلَ وَقْتُ الصَّلَاةِ، فَأَذِّنْ ثُمَّ أَقِمِ» (۲) (ای علی بن الحسین علیه السلام چه کسی در این مبارزه پیروز شد در حالی که سر پدرت جدا شده و او را حمل می‌کند، پس امام علیه السلام فرمودند: می‌خواهی بدانی چه کسی

ص: ۹۳

۱- به عبارتی می‌توان گفت: زحمات ۶۳ ساله.

۲- الاُمَالی للطوسی، ص ۶۷۷.

پیروز شده است هنگامی که وقت نماز فرا رسید اذان و اقامه بگو. یعنی آنگاه متوجه می شوی که محمد صلی الله علیه و آله وسلم جدّ ما ماندگار شده است). از این جملات فهمیده می شود که حکومت بنی امیه به ویژه یزید در پی محو کل اسلام و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بوده است ولی امام حسین علیه السلام با شهادتش از این کار جلوگیری کرد و اسلام و نام محمد صلی الله علیه و آله وسلم را بیمه کرد.

اشعار کفر آمیز یزید شاهد خوبی است بر اینکه او در فکر محو دین بوده است:

«لَعِبْتُ هَاشِمٌ بِالْمُلْكِ فَلَا خَبْرٌ جَاءَ وَلَا وَحْيٌ نَزَلَ»

(هاشم با سلطنت بازی کرد، زیرا نه خبری آمده است و نه وحیی نازل شده است)

«لَيْتَ أَشْيَاخِي يَبْذُرُ شَهْدُوا جَزَعَ الْخَزْرَجِ مِنْ وَقَعِ الْأَسَلِ»

(کاش کسان من که در جنگ بدر کشته شدند، می دیدند که چگونه قبیله خزرج از زدن نیزه، زاری می کنند)

«لَأَهْلُوا وَاسْتَهْلُوا فَرَحًا ثُمَّ قَالُوا يَا يَزِيدُ لَا تُشَلْ»

(در آن حال از شادی فریاد می زدند و می گفتند: ای یزید دست شل مباد)

«لَسْتُ مِنْ خِنْدِفَ إِنْ لَمْ أَنْتَقِمْ مِنْ بَنِي أَحْمَدَ مَا كَانَ فَعَلًا»^(۱)

(من از خندف نباشم اگر از فرزندان احمد در برابر آنچه کرده اند، انتقام نگیرم)

یزید در مقابل اسرای کربلا در حالی که با چوب خیزران به لب و دندان حضرت اباعبدالله علیه السلام می زد، و این اشعار را خواند و به صراحت وجود وحی و رسالت را انکار کرد. قیام امام حسین علیه السلام نه تنها اصل اسلام و رسالت را از خطر حذف و نابودی حفظ نمود، بلکه در طول تاریخ بقای اسلام و تشیع و توسعه آن را بیمه کرد. و در اشعار دیگرش چنین گفت:

«قَدْ قَتَلْنَا الْقَوْمَ مِنْ سَادَاتِهِمْ وَ عَدَلْنَاهُ يَبْذُرُ فَاَعْتَدَلْ»^(۲)

(سالار قوم و سرو خاندانشان را کشتیم، این کار را به تاوان کشتگان بدر انجام دادیم و اکنون بی حساب شدیم).

ص: ۹۴

۱- . الإحتجاج، ج ۲، ص ۳۰۷.

۲- . مشیر الأحزان، ص ۱۰۱.

«لَعِبْتُ هَاشِمٌ بِالْمُلْكِ فَلَا خَبْرَ جَاءَ وَلَا وَحْيَ نَزَلَ» (۱)

(هاشم با سلطنت بازی کرد، زیرا نه خبری آمده است و نه وحیی نازل شده است).

و نیز در ابیات دیگرش گفت:

«لَمَّا بَدَتْ تِلْكَ الْحُمُولُ وَأَشْرَقَتْ تِلْكَ الشُّمُوسُ عَلَى رُبَى جِیْرُونَ»

(هنگامی که آن شتران و نیز آن سرها از فراز تپه در جیرون پدیدار شدند).

«صَاحَ الْغُرَابُ فَقُلْتُ صَاحٌ أَوْ لَا تَصَاحُ فَلَقَدْ قَضَيْتُ مِنَ النَّبِيِّ دُیُونِي» (۲)

(کلاغ بانگ برآورد گفتم می خواهی بانگ کن و می خواهی نکن چرا که من تقاص خود را از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به تمامی گرفتم).

و نه تنها یزید بی دین بود و پدرش معاویه هم مسلمان نما و بی دین بود. معاویه بن ابی سفیان دوستی قدیمی به نام مغیره بن شعبه داشت که همانند و هم پیاله وی بود. مطرف فرزند مغیره بن شعبه می گوید: پدرم همیشه نزد معاویه می رفت و با او گفتگو می کرد و هنگامی که نزد من باز می گشت از او و زیرکی اش سخن می گفت و از کارهای او اظهار شگفتی می نمود. یک شب که از نزد معاویه باز گشت لب به غذا نزد و اندوهگین به نظر می رسید. گمان کردم از دست ما ناراحت شده است لذا ساعتی درنگ کردم سپس پرسیدم: چرا امشب تو را اندوهگین می بینم؟! گفت: پسر من از نزد کافرترین و خبیث ترین مردم می آیم. گفتم: منظورت چه کسی است؟ گفت: در خلوت به معاویه گفتم: دیگر سنی از تو گذشته است و پیر شده ای، کاش راه عدل و خیرخواهی پیش می گرفتی و به برادرانت بنی هاشم و به خویشاوندانت رسیدگی می کردی. به خدا قسم امروز چیزی ندارند که از آن بترسی، وانگهی این کار نام نیکی برایت بر جای می نهد و ثوابش برایت باقی می ماند. معاویه گفت: هیهات! هیهات! به کدام نام نیک دلخوش باشم. برادر تیمی ما (ابوبکر) راه عدالت در پیش گرفت و کارها کرد امّا به محض آن که مرد نامش نیز از یادها رفت. مگر این که کسی بگوید: ابوبکر چنین بود. پس از او برادرمان از خاندان عدی (عمر) بر سر کار آمد و آستین بالا زد و ده سال تلاش کرد امّا او نیز به محض آن که مرد نامش نیز به فراموشی سپرده شد مگر این که کسی از

ص: ۹۵

۱- . الإحتجاج، ج ۲، ص ۳۰۷.

۲- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۱۹۹.

عمر یادی کند و بگوید: عمر چنان بود... اما نام محمد صلی الله علیه و آله وسلم روزانه پنج بار به بانگ بلند یاد می شود و می گویند: «أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ» با این اوصاف چه کاری می ماند و چه نامی پایدار خواهد ماند؟ نه... ای بی پدر، به خدا قسم که جز به دفن کردن کامل این نام رضایت نخواهم داد(۱).

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «ثُمَّ إِنَّ هَذَا الْإِسْلَامَ دِينُ اللَّهِ الَّذِي اصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ وَ اصْطَنَعَهُ عَلَى عَيْنِهِ وَ أَصْفَاهُ خَيْرَهُ خَلْقِهِ وَ أَقَامَ دَعَائِمَهُ عَلَى مَحَبَّتِهِ أَذَلَّ الْأَذْيَانَ بِعِزَّتِهِ وَ وَضَعَ الْمِلَلَ بِرَفْعِهِ وَ أَهَانَ أَعْدَاءَهُ بِكَرَامَتِهِ وَ خَذَلَ مُحَادِّثِهِ بِنَصْرِهِ وَ هَدَمَ أَرْكَانَ الضَّلَالَةِ بِرُكْنِهِ»(۲)

(این اسلام دین خداست، که آن را برای خود برگزید، و به دیده عنایت خویش پرورید، و بهترین آفریدگان خود را (ائمه اطهار صلی الله علیه و آله وسلم) مخصوص رساندن دین به مردمان گردانید. ستون های آن را بر دوستی خود استوار داشت، و با عزت آن، دیگر دین ها را خوار، و به سربلندی آن دیگر ملت ها را پست و بی مقدار، و به ارجمندی آن دشمنانش را بی اعتبار، و با یاری کردن آن مخالفانش را ذلیل و بی یار نمود، و با استواری پایه اش، پایه های گمراهی را ویران فرمود).

و نیز در جای دیگر فرمودند: «وَلَعَمْرِي لَوْ كُنَّا نَأْتِي مَا أَتَيْتُمْ مَا قَامَ لِلدِّينِ عَمُودٌ وَلَا اخْضُرَّ لِلْإِيمَانِ عَمُودٌ»(۳) (به جانم قسم اگر ما در آن زمان رفتاری مانند رفتار امروز شما داشتیم پایه ای از بنای اسلام بر پا نمی شد، و شاخه ای از درخت ایمان سبز نمی گشت). و در جایی دیگری حضرت علیه السلام به مالک اشتر چنین می نویسد: «فَإِنَّ هَذَا الدِّينَ قَدْ كَانَ أَسِيرًا فِي أَيْدِي الْأَشْرَارِ يُعْمَلُ فِيهِ بِالْهَوَى وَ تُطَلَّبُ بِهِ الدُّنْيَا»(۴)

(این دین اسیر دست اشرار بود، در آن به هوا و هوس عمل می کردند، و وسیله دنیا طلبی آنان بود). یعنی ما بودیم که دین اسلام را زنده و حیات دوباره به او دادیم.

ص: ۹۶

۱- همان، ج ۳۳، ص ۱۶۹.

۲- همان، ج ۶۵، ص ۳۴۴.

۳- همان، ج ۳۰، ص ۳۲۹.

۴- همان، ج ۳۳، ص ۶۰۵.

۱۳- فراز سیزدهم: «وَأَعْطَيْتُهُ مَوَارِيثَ الْأَنْبِيَاءِ» ((شهادت می‌دهم) که خداوند میراث انبیاء را به تو [یعنی حسین علیه السلام] بخشید).

«اعطاء» به معنی بخشش است و لازمه بخشش آن است، که چیزی را در اختیار کسی قرار دهند. «موارث» جمع «میراث» است. و «ارث» چیزی است که میت از خودش باقی می‌گذارد و نیز به معنی مال و ثروتی است که بدون تجارت و معامله از کسی به کسی می‌رسد و ارث در اینجا هم جنبه معنوی و هم مادی دارد. و «انبیاء» جمع «نبی» است و «نبی» یعنی کسی که از غیب بواسطه الهام الهی خبر می‌دهد. در زیارت جامعه می‌خوانیم: «وَوَرَّثَهُ الْأَنْبِيَاءُ» (سلام بر شما که وارث انبیاء و پیامبران هستید). بنابراین خداوند امام حسین علیه السلام را وارث تمام پیامبران خویش قرار داده است.

در روایت است که امام صادق علیه السلام فرمودند: «إِنَّ سُلَيْمَانَ وَرَثَ دَاوُدَ، وَإِنَّ مُحَمَّدًا وَرَثَ سُلَيْمَانَ، وَإِنَّا وَرَثَتُنَا مُحَمَّدًا، وَإِنَّ عِنْدَنَا عِلْمَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالزَّبُورِ، وَتَبَيَّنَ مَا فِي الْأَلْوَحِ» (۱) (به راستی سلیمان علیه السلام از داود علیه السلام ارث برد و محمد صلی الله علیه و آله و سلم از سلیمان علیه السلام ارث برد و ما از محمد صلی الله علیه و آله و سلم ارث بردیم و در پیش ما است علم تورات و انجیل و زبور و شرح آنچه در الواح است).

و نیز در روایت دیگری فرمودند: «إِنَّ دَاوُدَ وَرَثَ عِلْمِ الْأَنْبِيَاءِ، وَإِنَّ سُلَيْمَانَ وَرَثَ دَاوُدَ، وَإِنَّ مُحَمَّدًا صُلِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَرَثَ سُلَيْمَانَ، وَإِنَّا وَرَثَتُنَا مُحَمَّدًا صُلِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، وَإِنَّ عِنْدَنَا صُحُفَ إِبْرَاهِيمَ وَ الْأَلْوَحِ مُوسَى» (۲).

(داود علیه السلام علوم همه انبیاء را به ارث برد و سلیمان وارث داود علیه السلام شد و محمد صلی الله علیه و آله و سلم وارث سلیمان علیه السلام است و ما هم وارث محمد صلی الله علیه و آله و سلم، نزد ما است صحف ابراهیم علیه السلام و الواح موسی علیه السلام).

امام علی بن موسی الرضا علیهما السلام فرمودند: «فَإِنَّ مُحَمَّدًا كَانَ أَمِينَ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ فَلَمَّا قُبِضَ كُنَّا

ص: ۹۷

۱- همان، ج ۲۶، ص ۱۸۳.

۲- الکافی، ج ۱، ص ۲۲۵.

(به راستی محمد صلی الله علیه و آله وسلم امین خدا بود در میان خلقتش و چون وفات کرد ما خانواده وارثانش شدیم). در حدیثی امام باقر علیه السلام می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ سِتْرَيْنِ النَّبِيِّينَ مِنْ آدَمَ هَلَمْ جَزَّأً إِلَى مُحَمَّدٍ قِيلَ لَهُ وَ مَا تِلْكَ السُّنَنُ قَالَ عَلَّمَ النَّبِيِّينَ بِأَسْرِهِ إِنَّ اللَّهَ جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عَلَّمَ النَّبِيِّينَ بِأَسْرِهِ وَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَيَّرَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ» (۲)

(خدای عزوجل سنت پیغمبران را از آدم علیه السلام تا محمد صلی الله علیه و آله وسلم برای آن حضرت علیه السلام گرد آورد، به او عرض شد: این سنت ها چه بود؟ فرمود: علم و دانش همه پیغمبران یک جا، و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم آن را به علی علیه السلام منتقل کرد).

و نیز امام صادق علیه السلام فرمودند: «الْوَحْيُ مُوسَى عِنْدَنَا وَ عَصَا مُوسَى عِنْدَنَا وَ نَحْنُ وَرَثَةُ النَّبِيِّينَ» (۳)

(الواح موسی و عصای او نزد ماست و ما وارث پیغمبرانیم). خداوند نه تنها ائمه اطهار علیهم السلام را وارثان انبیاء صلی الله علیه و آله وسلم قرار داد، بلکه آنها را وارث کتاب خود قرآن مجید قرار داد، امام کاظم علیه السلام می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ}» (۴)

ثُمَّ قَالَ: {ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا}» (۵)

فَنَحْنُ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ، وَ أَوْرَثْنَا هَذَا الَّذِي فِيهِ تَبَيَّنُ كُلُّ شَيْءٍ» (۶) (به راستی خدا می فرماید: «هیچ پنهانی نباشد جز آنکه در کتاب مبین باشد» سپس فرموده است: «به ارث دادیم کتاب را به آن کسانی که برگزیدیم از بندگان خود» پس ماییم که خدای عزوجل ما را برگزیده است و به ما به ارث داده این کتابی را که در آن شرح و بیان هر چیزی است).

و در زیارت وارث امام حسین علیه السلام به عنوان وارث پیامبران اولی العزم مطرح شده است. وقتی حضرت علیه السلام وارث پیامبران اولی العزم باشد حتماً به طریق اولی وارث سایر پیامبران دیگر هم می باشد. «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ صَ مُوهِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ نُوحٍ نَبِيِّ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عِيسَى رُوحِ

ص: ۹۸

۱- . بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۴۶.

۲- . بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم، ج ۱، ص ۱۱۷.

۳- . بحار الأنوار، ج ۴۷، ص ۲۶.

۴- . نمل، ۷۵.

۵- . سبأ، ۲۹.

اللَّهُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ حَبِيبِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ» (سلام بر تو ای وارث آدم علیه السلام برگزیده خدا، سلام بر تو ای وارث نوح علیه السلام پیامبر خدا، سلام بر تو ای وارث ابراهیم علیه السلام دوست خدا، سلام بر تو ای وارث موسی علیه السلام هم کلام خدا، سلام بر تو ای وارث عیسی علیه السلام روح خدا، سلام بر تو ای وارث محمد صلی الله علیه و آله وسلم حبیب خدا، سلام بر تو ای وارث امیرمؤمنان علیه السلام).

خداوند راجع حضرت آدم علیه السلام می فرماید: {وَوَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا} (۱) «و خدا همه معانی نامها را به آدم علیه السلام آموخت». و این علوم بوسیله ارث به امام حسین علیه السلام رسید و همچنین آن علوم و فضائل و نیرو و توانایی که خداوند به حضرت نوح علیه السلام و ابراهیم علیه السلام و موسی علیه السلام و عیسی علیه السلام و رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم عنایت کرده بود، به عنوان ارث به حضرت علیه السلام رسید. امام باقر علیه السلام فرمودند: «آن علم می که خداوند در اختیار ملائکه و رسولانش و پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم نهاد، همه ما آن را می دانیم» (۲).

ابوبصیر که از شاگردان برجسته امام باقر علیه السلام بود، و هر دو چشمش نابینا شده بود به حضور امام باقر علیه السلام آمد و چنین گفت: آیا شما وارث پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم هستید؟ امام باقر علیه السلام فرمودند: آری ابوبصیر: آیا پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله وسلم وارث پیامبران پیشین بود و هر چه آنها می دانستند، می دانست؟ امام باقر علیه السلام فرمود: آری. ابوبصیر روی این اساس، آیا شما می توانید مانند بعضی از پیامبران مرده را زنده کنید و کور مادرزاد را بینا نماید و مبتلا به بیماری پیسی را درمان نمایید؟ امام باقر علیه السلام فرمودند: آری ما می توانیم به اذن خدا. آنگاه امام باقر علیه السلام به ابوبصیر فرمود: جلو بیا. ابوبصیر می گوید: نزدیک رفتم، امام باقر علیه السلام دست به چهره و چشم مالیدند، هماندم خورشید و آسمان و زمین و خانه ها و هر چه در شهر بود، همه را دیدم، آنگاه به من فرمود: می خواهی این گونه باشی و در روز قیامت در سود و زیان با مردم شریک گردی؟ یا آنکه به حال اول برگردی و بدون بازخواست به بهشت بروی؟ گفتم می خواهم به همانگونه که بودم، برگردم. امام باقر علیه السلام بار دیگر دست بر چشم کشید، و چشمانم به حال اول برگشتند. ابوبصیر این جریان را برای ابن ابی عمیر (۳)

نقل کرد، ابن ابی عمیر گفت: من

ص: ۹۹

۱- . بقره، ۳۱.

۲- . بحارالأنوار، ج ۴، ص ۱۱۳.

۳- . یکی از شاگردان ممتاز امام.

گواهی می‌دهم که این حادثه حق و راست است، چنانکه روز، حق است (۱).

و نیز در حالات امام کاظم علیه السلام آمده است: امام کاظم علیه السلام در منی بود، بانویی را دید که گریه می‌کند و بچه هایش نیز در کنارش گریه می‌کنند، بخاطر آنکه گاوی شیرده داشتند و آن گاو مرده بود. امام کاظم علیه السلام نزد آن بانو رفت و فرمود: ای کنیز خدا، چرا گریه می‌کنی؟ آن بانو عرض کرد: ای بنده خدا من دارای چند کودک یتیم هستم و تنها در زندگی یک گاو داشتم که زندگی من و بچه‌هایم به وسیله آن گاو تأمین می‌شد، اکنون آن گاو مرده و دست من و بچه‌هایم از همه چیز کوتاه شده است و بیچاره شده‌ایم. امام کاظم علیه السلام فرمود: ای کنیز خدا آیا می‌خواهی آن گاو را برای تو زنده کنم؟ به دل بانو افتاد که در پاسخ عرض کرد: آری. امام کاظم علیه السلام به کنار رفت و دو رکعت نماز خواند و دست به سوی آسمان بلند کرد و لبهایش را تکان داد که معلوم بود دعا می‌کند سپس درخواست، گاو را صدا زد و با نوک عصا به پنجه پای آن گاو مرده زد، ناگهان آن گاو برخاست و راست ایستاد، وقتی که زن آن منظره را دید، جیغ کشید و فریاد می‌زد: «عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ وَ رَبُّ الْكَعْبَةِ» سوگند به خدای کعبه این عیسی بن مریم است. امام کاظم علیه السلام به میان مردم رفت و از آنجا گذشت (۲).

علی بن حمزه گوید: در خدمت حضرت صادق علیه السلام برای انجام حج رفتم، در بین راه زیر درخت خرماي خشکی نشستیم. امام علیه السلام زبان به دعائی گشود که من نفهمیدم. بعد فرمود: «يَا نَحْلَهُ أَطْعَمِينَا مِمَّا جَعَلَ اللَّهُ فِيكَ مِنْ رِزْقِ عِبَادِهِ» ای نخل از آنچه در نهاد تو خداوند قرار داده بما بخوران. دیدم درخت خرماي خشک بطرف حضرت صادق علیه السلام کج شد دارای برگ بود و خرما داشت به من فرمود، نزدیک شو بسم الله بگو و بخور عالی ترین و لذیذترین خرمايی بود که تاکنون خورده بودم. در این موقع مرد عربی گفت سیحری از امروز بزرگتر ندیده بودم. امام علیه السلام فرمود: «نَحْنُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ لَيْسَ فِينَا سَاحِرٌ وَ لَمَّا كَاهِنٌ بَلْ نَدْعُو اللَّهَ فَيَجِيبُ فَإِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ أَدْعُو اللَّهَ فَيَمْسَحَكَ كَلْبًا تَهْتَدِي إِلَى مَنْزِلِكَ وَ تَدْخُلُ عَلَيْهِمْ وَ تُبْصِرُ لِأَهْلِكَ» ما وارث انبیاء هستیم اهل سحر و شعبده بازی نیستیم، از خدا تقاضا کردم اجابت فرمود، اگر بخواهم دعا می‌کنم، خدا تو را بصورت سگی در آورد، بروی

ص: ۱۰۰

۱- . الکافی، ج ۱، ص ۴۷۰.

۲- . الکافی (ط دارالحدیث)، ج ۲، ص ۵۶۲.

به خانه پیش خانواده ات و برای آنها دم بجنبانی. اعرابی از روی نادانی گفت دعا کن. در همان موقع بصورت سگی در آمد و رفت. حضرت صادق علیه السلام به من فرمود از پی او برو رفته تا وارد منزلش شد شروع به دم جنبانیدن برای زن و فرزند خود کرد. چوبی برداشته او را از خانه بیرون کردند. برگشتم خدمت حضرت صادق علیه السلام در همان میان که ما حرف او را می زدیم، آمد مقابل امام علیه السلام ایستاد. اشک هایش جاری بود، خود را به خاک می مالید و صدائی تضرع آمیز در می آورد. امام علیه السلام بر او رحم نموده دعا کرد به حال اول برگشت، فرمود حالا- ایمان آوردی. عرض کرد هزار هزار مرتبه (۱).

خداوند راجع به حضرت سلیمان علیه السلام می فرماید: ﴿وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾ (۲) «سلیمان علیه السلام وارث داود علیه السلام شد و سلیمان علیه السلام گفت: ای مردم به ما سخن گفتن پرندگان تعلیم داده شده است و از هر چیزی به ما داده شده است». و چون امام حسین علیه السلام وارث انبیاء است، که از جمله آنها حضرت سلیمان علیه السلام است لذا کاملاً به زبان پرندگان واقف و آگاه است. در حدیثی محمد بن ابراهیم نقل می کند از امام حسین علیه السلام در حالی که حضرت علیه السلام در سنین کودکی بودند، از آوای پرندگان و حیوانات که حدود پنجاه و پنج پرنده و حیوان بود، سؤال شد و حضرت علیه السلام آوای آنها را معنی کردند و چون زیاد است، ما فقط به بعضی از آنها اشاره می کنیم.

«امام حسین علیه السلام فرمودند: «وَإِذَا صَاحَ الدَّيْكُ يَقُولُ مَنْ عَرَفَ اللَّهَ لَمْ يَنْسَ ذِكْرَهُ» هرگاه خروس صدا کند، می گوید: هر که خدا را بشناسد، یاد او را فراموش نمی کند. «وَإِذَا قَرَّعَتِ الدَّجَاجَةُ تَقُولُ يَا إِلَهَ الْحَقِّ أَنْتَ الْحَقُّ وَقَوْلُكَ الْحَقُّ يَا اللَّهُ يَا حَقُّ» هرگاه مرغ قد قد کند، می گوید: ای خدای حق! تو حقی و سخن تو حق است. ای الله ای حق. «وَإِذَا صَاحَ الْغُرَابُ يَقُولُ يَا رَازِقُ ابْعَثْ بِالرَّزْقِ الْحَلَالِ» هرگاه کلاغ صدا کند، می گوید: ای روزی رسان! روزی حلال برسان. «وَإِذَا صَاحَتِ الْبَطَّةُ تَقُولُ غُفْرَانُكَ يَا اللَّهُ غُفْرَانُكَ» هرگاه اردک صدا کند، می گوید: آمرزش تو ای خدا، آمرزش تو. «وَإِذَا صَاحَ الْهُدْهُدُ يَقُولُ مَا أَشَقَى مَنْ عَصَى اللَّهَ» هرگاه هدهد صدا کند، می گوید:

ص: ۱۰۱

۱- . بحار الأنوار، ج ۴۷، ص ۱۱۰.

۲- . نمل، ۱۶.

چه بدبخت است آن که نافرمانی خدا کند. «وَ إِذَا صَاحَ الْقَمَرِيُّ يَقُولُ يَا عَالِمَ السِّرِّ وَ النَّجْوَى يَا اللَّهَ» هرگاه قمری صدا کند، می گوید: ای دانای نهان ها و رازها، ای خدا!! «وَ إِذَا صَاحَ الدُّبْسِيُّ يَقُولُ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ سِوَاكَ يَا اللَّهَ» هرگاه دبسی (۱)

صدا کند، می گوید تو همان ذات کامل مطلقى که هیچ معبود بحقى جز تو نیست، ای خدا!! «وَ إِذَا صَاحَ الْبَبْعَاءُ يَقُولُ مَنْ ذَكَرَ رَبَّهُ غَفَرَ ذَنْبَهُ» هرگاه طوطی صدا کند، می گوید: هر که پروردگار خود را یاد کند گناهش بخشوده شود. «وَ إِذَا صَاحَ الْبُلْبُلُ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَقًّا حَقًّا» هرگاه بلبل صدا کند، می گوید: نیست خدایی جز پروردگار عالمیان که حق است. «وَ إِذَا صَاحَتِ السَّمَانَةُ تَقُولُ يَا ابْنَ آدَمَ مَا أَغْفَلَكَ عَنِ الْمَوْتِ» هرگاه بلدرچین صدا کند، می گوید: ای فرزند آدم چه قدر از مرگ غافل؟ «وَ إِذَا صَاحَ السَّنَوْذِيُّ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ آلُهُ خَيْرُهُ اللَّهُ» هرگاه باز شکاری صدا کند، می گوید: هیچ معبود بحقى جز خدا نیست، محمد صلى الله عليه و آله وسلم رسول خداست و آل او صلى الله عليه و آله وسلم برگزیدگان خدايند. «وَ إِذَا صَاحَ الْحَمَلُ يَقُولُ كَفَى بِالْمَوْتِ وَاعِظًا» هرگاه بَرّه صدا کند، می گوید: مرگ برای پند آموزی بس است. «وَ إِذَا صَاحَ الثَّوْرُ يَقُولُ مَهْلًا يَا ابْنَ آدَمَ أَنْتَ بَيْنَ يَدَيَّ مَنْ يَرَى وَ لَا يَرَى وَ هُوَ اللَّهُ» هرگاه گاو صدا کند، می گوید: آرام ای آدمیزاده تو در برابر کسی هستی که بیند و دیده نشود و او خداست. «وَ إِذَا صَاحَ الْفِيلُ يَقُولُ لَا يُغْنِي عَنِ الْمَوْتِ قُوَّةٌ وَ لَا حِيلَةٌ» هرگاه فیل صدا کند، می گوید: هیچ نیرو و نیرنگی جلو مردن را نگیرد. «وَ إِذَا صَاحَ النَّسِيرُ فَإِنَّهُ يَقُولُ يَا ابْنَ آدَمَ عِشْ مَا شِئْتَ فَأَخِرُهُ الْمَوْتُ» هرگاه کرکس صدا کند، می گوید: ای آدمیزاده زندگی کن هر شکلی خواهی که پايانش مرگ است. «وَ إِذَا صَاحَ ابْنُ آوَى يَقُولُ الْوَيْلُ الْوَيْلُ الْوَيْلُ لِلْمُذْنِبِ الْمُصِرِّ» هرگاه شغال صدا کند، می گوید: وای وای وای بر گنهکاری که در گناه خود اصرار و پافشاری می کند. «وَ إِذَا صَاحَ الْكَلْبُ يَقُولُ كَفَى بِالْمَعَاصِي ذُلًّا» هرگاه سگ صدا کند، می گوید: بس است گناه برای خواری. «وَ إِذَا صَاحَ الْعُقَابُ يَقُولُ مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ لَمْ يَشَقَّ» هرگاه عقاب صدا کند، می گوید: هر که فرمان خدا برد بدبخت نشود. «وَ إِذَا صَاحَ الْكَوْكَدُنُ يَقُولُ أَغْنَى وَ إِلَّا هَلَكْتُ يَا مَوْلَايَ» هرگاه کرگدن صدا کند، می گوید:

ص: ۱۰۲

بفریادرس و گر نه نابود شوم ای مولایم. «ثُمَّ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَلَهُ تَسْبِيحٌ يَحْمَدُ بِهِ رَبُّهُ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ {وَأِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ} (۱)» سپس فرمود: خداوند هیچ پدیده ای را نیافریده مگر آنکه تسبیحی دارد که با آن پروردگار خود را می ستاید، سپس این آیه را تلاوت کرد: «همه تسبیح او می گویند و هر موجودی، تسبیح و حمد او می گوید ولی شما تسبیح آنها را نمی فهمید» (۲).

ما سمیعیم و بصیریم و خوشیم با شما نامحرمان ما خامشیم (۳)

بنابراین امام حسین علیه السلام وارث تک تک انبیاء صلی الله علیه و آله وسلم، خصوصاً پیامبران اولی العزم صلی الله علیه و آله وسلم می باشد. و ما حتی اگر بخواهیم نمونه هائی از علوم و کمالات و فضائلی که از طریق ارث به حضرت علیه السلام رسید بیان کنیم بحث بسیار طولانی خواهد شد. لذا فقط به حدیثی اشاره می کنیم که دلالت می کند بر اینکه بالاتر از آنچه از طریق ارث از انبیاء صلی الله علیه و آله وسلم به امام حسین علیه السلام رسیده است را امام علیه السلام وارث آن شده و آن قرآن است. ابراهیم گوید: پدرم گفت، به امام کاظم علیه السلام عرض کردم: «جُعِلَتْ فِدَاكَ أَخْبِرْنِي عَنِ النَّبِيِّ وَرِثَ مِنَ النَّبِيِّينَ كُلُّهُمْ قَالِ لِي نَعَمْ قُلْتُ مِنْ لَدُنْ آدَمَ إِلَى أَنْ انْتَهَتْ إِلَى نَفْسِهِ قَالِ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا وَكَانَ مُحَمَّدٌ أَعْلَمَ مِنْهُ قَالِ قُلْتُ إِنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ كَانَ يُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ قَالِ صِدَقْتَ قُلْتُ وَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ كَانَ يَفْهَمُ مَنْطِقَ الطَّيْرِ هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَقْدِرُ عَلَى هَذِهِ الْمَنَازِلِ قَالِ فَقَالَ إِنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ قَالِ لِلْهُدْهِدِ حِينَ فَقَدَهُ وَ شَكَّ فِي أَمْرِهِ فَقَالَ مَا لِي لَا أَرَى الْهُدْهِدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ { (۴)»

وَ غَضِبَ عَلَيْهِ فَقَالَ {لَأَعَذِّبَنَّكَ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّكَ أَوْ لِيَأْتِيَنَّكَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ} (۵)

وَ إِنَّمَا غَضِبَ عَلَيْهِ لِأَنَّهُ كَانَ يَدُلُّهُ عَلَى الْمَاءِ فَهَذَا وَ هُوَ طَيْرٌ فَقَدْ أُعْطِيَ مَا لَمْ يُعْطِ سُلَيْمَانُ وَ قَدْ كَانَتْ الرِّيحُ وَ النَّمْلُ وَ الْجَنْ وَ الْبَاسُ وَ الشَّيَاطِينُ الْمَرْدَةُ لَهُ طَائِعِينَ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ يَعْرِفُ الْمَاءَ تَحْتَ الْهَوَاءِ فَكَانَ الطَّيْرُ يَعْرِفُهُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ {وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا

ص: ۱۰۳

۱- . اسراء، ۴۴.

۲- . بحار الأنوار، ج ۶۱، ص ۲۷.

۳- . مثنوی معنوی، دفتر سوم، ص ۳۸۷.

۴- . نمل، ۲۰.

۵- . نمل، ۲۱.

سَيَّرَتْ بِهِ الْجِبَالَ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَى بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا} (۱)

وَقَدْ وَرَّثْنَا هَذَا الْقُرْآنَ فِيهِ مَا يَقْطَعُ بِهِ الْجِبَالَ وَيَقْطَعُ الْمَدَائِنَ بِهِ وَيُحْيِي بِهِ الْمَوْتَى وَنَحْنُ نَعْرِفُ الْمَاءَ تَحْتَ الْهَوَاءِ وَإِنَّ فِي كِتَابِ اللَّهِ لَآيَاتٍ مَا يُرَادُ بِهَا أَمْرٌ إِلَى أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ بِهِ مَعَ مَا فِيهِ إِذْنُ اللَّهِ فَمَا كَتَبَهُ لِلْمَاضِينَ جَعَلَهُ اللَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ {مَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ} (۲)

ثُمَّ قَالَ {ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا} (۳)

فَنَحْنُ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا اللَّهُ فَوَرَّثْنَا هَذَا الَّذِي فِيهِ تَبَيَّنَ كُلُّ شَيْءٍ (۴)

(قربانت شوم به من خبر ده که آیا پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم وارث همه پیغمبران است؟ فرمود: آری، گفتم: از دوران آدم تا به خود آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم برسد؟ فرمود: خدا هیچ پیغمبری را مبعوث نکرده جز اینکه محمد صلی الله علیه و آله وسلم از او اعلم است، گوید: گفتم: عیسی بن مریم علیهما السلام مرده ها را به اذن خدا زنده می کرد؟ فرمود: راست گفتم و گفتم: سلیمان بن داود علیهما السلام هم زبان پرندگان را می دانست، رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم هم دارای این مراتب بود؟ گوید: فرمود: به راستی سلیمان بن داود علیهما السلام وقتی هدهد را گم کرد و در باره اش به شک افتاد گفت: «چه شد مرا که هدهد را نمی بینم با اینکه غیب کرده بود» وقتی دید که حاضر نیست به او خشم کرد و گفت: «هر آینه او را شکنجه سختی دهم یا آنکه دلیل و عذر روشنی برای غیب خود بیاورد» همانا به او خشم کرد برای آنکه رهنمای او بود، برای آب. بنابراین به همین پرنده کوچک چیزی عطا شده بود که سلیمان علیه السلام نداشت و با اینکه باد و مورچه و انس و جن و شیاطین و سرکشان همه مطیع او بودند، آب را زیر هوا تشخیص نمی داد و آن پرنده تشخیص می داد، به راستی خدا در کتاب خود می فرماید: «اگر بوسیله قرآن کوهها به حرکت در آیند و زمین را طی الارض درنوردد و مرده ها را به سخن آورد (باز کافران ایمان نخواهند آورد)». ما وارث این قرآنیم که در آن است آنچه کوهها را به گردش در آورد و کشورها را قطع مسافت کند و مرده ها بدان زنده شوند، ما آب را زیر هوا بشناسیم، و به راستی در کتاب خدا آیاتی است که هر چه به وسیله آن خواسته شود به اذن خدا اجرا گردد و به

ص: ۱۰۴

۱- . رعد، ۳۰.

۲- . نمل، ۷۵.

۳- . فاطر، ۳۲.

۴- . بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم ، ج ۱، ص ۴۷.

آنچه که خدا بدان اجازه داده و در کتب گذشتگان ثبت شده و خدا همه را در اُمّ الکتاب برای ما مقرر داشته، به راستی خدا فرماید: «هیچ پوشیده و پنهانی در آسمان و زمین وجود ندارد جز آنکه در کتاب مبین باشد» سپس فرموده است: «به ارث دادیم کتاب را به آن کسانی که برگزیدیم از بندگان خود» مائیم که خدای عزّوجلّ ما را برگزیده است و به ما ارث داده این کتابی را که در آن شرح و بیان هر چیزی هست).

ص: ۱۰۵

((شهادت می دهم) که او را (امام حسین علیه السلام) حجت و راهنما بر خلق خود از اوصیا(۱) قرار دادی)

«حجت» در لغت به معنی غلبه، قصد، برهان و دلیل آمده است، راغب گوید، «حجت» دلیلی است که مقصود را روشن می کند. در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «وَحُجِّجَ اللَّهُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَالْأُولَى وَرَحِمَهُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ» (و درود بر شما ای حجت های خدا بر اهل دنیا و آخرت و پیشینیان و رحمت خدا و برکات خدا بر شما باد). و همچنین در همین زیارت می خوانیم: «وَرَضِيَ يَكُمُ خُلَفَاءُ فِي أَرْضِهِ وَحُجِّجًا عَلَى بَرِيَّتِهِ وَ أَنْصَارًا لِدِينِهِ» (پسندید خدا شما را که جانشینانش در زمین باشید و حجت های خدا بر مردم باشید و انصار و یاران دینش باشید). ائمه اطهار علیهم السلام حجت و راهنما بر همه خلق اعم از ملائکه و انس و جن هستند. امام صادق علیه السلام می فرماید: «الْأَوْصِيَاءُ هُمْ أَبْوَابُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ الَّتِي يُؤْتَى مِنْهَا وَلَوْلَاهُمْ مَا عَرَفَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ وَ بِهِمْ اخْتَجَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ»(۲)

(اوصیاء پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم همان ابواب خداوند عزوجل باشند که از ناحیه آنها به حضرت او توجه شود، اگر آنها نبودند، خدا عزوجل شناخته نمی شد، و خدا بوسیله آنها بر خلق خود اتمام حجت کرده است). در حدیث دیگری امام باقر علیه السلام فرمودند: «بَنَّا عِبَادَ اللَّهِ، وَ بَنَّا عُرِفَ اللَّهُ، وَ بَنَّا وَحَّدَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى»(۳) (بوسیله ما خدا پرستیده شد و بوسیله ما خدا شناخته شد و بوسیله ما خداوند تبارک و تعالی به یگانگی دانسته شد). و در حدیث دیگر امام صادق علیه السلام فرمودند: «... وَ لَوْلَا نَحْنُ مَا عُبِدَ اللَّهُ»(۴)

(اگر ما نبودیم خدا عبادت نمی شد). و نیز امام علی بن موسی الرضا علیهما السلام می فرمایند: «الْإمام

ص: ۱۰۶

۱- یعنی جانشینان پیامبران.

۲- همان، ص ۱۹۳.

۳- الکافی، ج ۱، ص ۱۴۵.

۴- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۹۴.

أَمِينُ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ، وَ حُجَّتُهُ عَلَى عِبَادِهِ، وَ خَلِيفَتُهُ فِي بِلَادِهِ، وَ الدَّاعِي إِلَى اللَّهِ، وَ الذَّابُّ عَنْ حُرْمِ اللَّهِ» (۱)

(امام امین خدای عزوجل است در میان خلقتش و حجت او است بر بندگانش و خلیفه او است در بلادش و دعوت کننده به سوی خدای عزوجل است و دفاع کننده از حقوق خدای جل جلاله است).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «خَدَّثَنِي جَبْرِئِيلُ عَنْ رَبِّ الْعِزَّةِ حَيْلَ جَلَالِهِ أَنَّهُ قَالَ مَنْ عَلِمَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَخِدْيَ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدِي وَرَسُولِي وَأَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَلِيفَتِي وَأَنَّ الْأَئِمَّةَ مِنْ وَلَدِهِ حُجَجِي أَدْخَلْتُهُ جَنَّتِي بِرَحْمَتِي وَنَجَّيْتُهُ مِنَ النَّارِ بِعَفْوِي وَابْتَحْتُ لَهُ جِوَارِي وَأَوْجَبْتُ لَهُ كَرَامَتِي وَآتَمَمْتُ عَلَيْهِ نِعْمَتِي وَجَعَلْتُهُ مِنْ خَاصَّتِي وَخَالِصَتِي إِنْ نَادَانِي لَيْبَتُهُ وَإِنْ دَعَانِي أَجَبْتُهُ وَإِنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ وَإِنْ سَكَتَ ابْتَدَأْتُهُ وَإِنْ أَسَاءَ رَحِمْتُهُ وَإِنْ فَرَّ مَنِّي دَعَوْتُهُ وَإِنْ رَجَعَ إِلَيَّ قَبِلْتُهُ وَإِنْ فَرَعَ بَابِي فَتَحْتُهُ وَمَنْ لَمْ يَشْهَدْ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَخِدْيَ أَوْ شَهِدَ بِذَلِكَ وَلَمْ يَشْهَدْ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدِي وَرَسُولِي أَوْ شَهِدَ بِذَلِكَ وَلَمْ يَشْهَدْ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَلِيفَتِي أَوْ شَهِدَ بِذَلِكَ وَلَمْ يَشْهَدْ أَنَّ الْأَئِمَّةَ مِنْ وَلَدِهِ حُجَجِي فَقَدْ جَحَدَ نِعْمَتِي وَصَغَّرَ عَظَمَتِي وَكَفَرَ بِآيَاتِي وَكُتُبِي وَرُسُلِي إِنْ قَصِدَ دَنِي حَاجَّتُهُ وَإِنْ سَأَلَنِي حَرَمْتُهُ وَإِنْ نَادَانِي لَمْ أَسْمَعْ نِدَاءَهُ وَإِنْ دَعَانِي لَمْ أَسْتَجِبْ دُعَاءَهُ وَإِنْ رَجَانِي حَاجَّتُهُ وَذَلِكَ جَزَاؤُهُ مِنِّي {وَمَا أَنَا بِظَلَامٍ لِلْعَبِيدِ (۲)}» (۳)

(جبرئیل علیه السلام مرا از سوی پروردگار عزوجل حدیث فرمود: هر کس بداند اینکه شایسته پرستشی جز من نیست و نیز بداند که محمد صلی الله علیه و آله وسلم بنده من و فرستاده من است، و علی بن ابی طالب علیه السلام خلیفه من و امامانی که از نژاد اویند حاجتهای من هستند، او را به رحمت خود وارد بهشت می سازم و با گذشت خود از آتش دوزخ نجاتش دهم و همسایگی خود را بر او روا دارم، و کرامتم را بر او واجب و نعمتم را بر او تمام نمایم و او را از خاصان و خالصان خویش قرار دهم، اگر مرا صدا زند پاسخ گویم، و اگر بخواند اجابت کنم، و اگر سؤال کند عطا نمایم، و اگر خاموش باشد بدو آغاز کنم، و اگر بد کند به او مهر ورزم، و اگر از من گریزد او را

ص: ۱۰۷

۱- . الکافی، ج ۱، ص ۲۰۰.

۲- . ق، ۲۹.

۳- . بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۱۹.

بخوانم، و اگر باز گردد بپذیرم و اگر درب خانه ام را کوبد، باز نمایم. و اما کسی که بخدائی من و اینکه غیر از من شایسته پرستشی نیست گواهی ندهد یا خدائی مرا بپذیرد ولی به بندگی و رسالت محمد صلی الله علیه و آله وسلم اعتراف ننماید یا اینکه او را هم اقرار کند ولی خلافت علی بن ابی طالب علیه السلام را قبول نکند یا به آن هم گواهی دهد، ولی امامانی را که از نژاد و فرزندان اویند حجت من نداند نعمت مرا انکار کرده، و آیات و کتابهای مرا کافر شده، اگر آهنگ من کند، پرده آویزم و اگر از من سؤال کند محرومش نمایم، و اگر مرا صدا زند ندایش را نشنوم، و اگر مرا بخواند دعایش را گوش ندهم، و اگر به من امیدوار شود، ناامیدش سازم، و این کیفری است که از من می بیند، و من به بندگانم ستم نمی کنم).

امام صادق علیه السلام می فرماید: «الْحُجَّةُ قَبْلَ الْخَلْقِ، وَ مَعَ الْخَلْقِ، وَ بَعْدَ الْخَلْقِ» (۱)

(حجت خدا پیش از خلق بوده و با خلق باشد و بعد از خلق هم باشد). امام علی علیه السلام فرمود: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ لَمَّا تَخْلِي أَرْضَكَ مِنْ حُجَّتِهِ لَكَ عَلَى خَلْقِكَ» (۲) (بار خدایا به راستی تو زمین را از حجت خود بر خلقت خالی نگذاری). امام باقر علیه السلام فرمودند: «لَوْ أَنَّ الْأَمَامَ رُفِعَ مِنَ الْأَرْضِ سَاعَةً لَمَاجَتْ بِأَهْلِهَا كَمَا يَمْوجُ الْبَحْرُ بِأَهْلِهِ» (۳)

(اگر به فرض محال امام علیه السلام یک ساعت از زمین برداشته شود، زمین بر اهل خود موج بردارد، بالا- و پائین شود، چنانچه دریا با اهل خود موج بردارد). امام صادق علیه السلام می فرماید: «لَوْ لَمْ يَبْقَ فِي الْأَرْضِ إِلَّا اثْنَانِ لَكَانَ أَحَدُهُمَا الْحُجَّةَ» (۴) (اگر در زمین نماند جز دو کس باید یکی از آنها حجت و امام باشد). و در روایت دیگر حضرت علیه السلام فرمودند: «لَوْ كَانَ النَّاسُ رَجُلَيْنِ لَكَانَ أَحَدُهُمَا الْأَمَامَ وَقَالَ إِنَّ آخَرَ مَنْ يَمُوتُ الْأَمَامَ لِنَّا يَحْتَجُّ أَحَدٌ عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ أَنَّهُ تَرَكَهُ بَغَيْرِ حُجَّتِهِ لِلَّهِ عَلَيْهِ» (۵)

(اگر تنها دو مرد در زمین باشند، باید یکی از آن دو امام باشد و فرمود: به درستی که آخر کسی که بمیرد امام است تا کسی نماند که بر خدای عزوجل عذر آورد که او را بی حجت وا گذاشته

ص: ۱۰۸

۱- . الکافی، ج ۱، ص ۱۷۷.

۲- . همان، ص ۱۷۸.

۳- . همان، ص ۱۷۹.

۴- . همان.

۵- . همان، ص ۱۸۰.

ابوحزمه می گوید، به امام صادق علیه السلام عرض کردم: «قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَبْقَى الْأَرْضُ بَعْدَ بَقِيَّتِ الْأَرْضِ بِغَيْرِ إِمَامٍ لَسَاخَتْ» (۱)

(آیا زمین بی امام می ماند؟ فرمود: اگر زمین بی امام شود، اهل خود را در خود فرو برد و هلاک کند). و نیز امام صادق علیه السلام فرمودند: «مَا زَالَتِ الْأَرْضُ إِلَّا وَ لِلَّهِ فِيهَا الْحُجَّةُ يُعَرِّفُ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ وَ يَدْعُو النَّاسَ إِلَى سَبِيلِ اللَّهِ» (۲)

(زمین از حالی به حالی نگردد جز آنکه برای خدا در آن حجتی باشد، که حلال و حرام را به مردم بفهماند و ایشان را به راه خدا دعوت نماید). امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ حُجَجٍ فِي أَرْضِكَ حُجَّةٍ بَعْدَ حُجَّةٍ عَلَى خَلْقِكَ يَهْدُونَهُمْ إِلَى دِينِكَ وَ يُعَلِّمُونَهُمْ عِلْمَكَ كَيْلًا يَتَفَرَّقَ أَتْبَاعُ أَوْلِيَائِكَ» (۳)

(بار خدایا به راستی مطلب این است که به ناچار حجت هائی در زمین تو باید باشند، که یکی پس از دیگری بر خلق تو قرار گیرند تا مردم را به دینت رهبری کنند و از دانشت به آنها بیاموزند، تا پیروان اولیاء تو پراکنده و نابود نگردند).

لذا انسان باید از خداوند بخواهد تا حجتش را به او معرفی کند، چرا که اگر انسان حجت های الهی را بشناسد و پی به مقام و منزلت آنها ببرد، قطعاً از آنها پیروی می کند و هرگز از آنها جدا نمی شود. در دعائی که امام صادق علیه السلام به ما تعلیم داده اند، چنین می خوانیم: «اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي نَفْسَكَ؛ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي نَفْسَكَ لَمْ أَعْرِفْ نَبِيَّكَ؛ اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي رَسُولَكَ؛ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي رَسُولَكَ لَمْ أَعْرِفْ حُجَّتَكَ؛ اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي حُجَّتَكَ؛ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ عَنْ دِينِي» (۴) (خدایا خود را به من بشناسان، زیرا اگر تو خود را به من نشناسانی، من پیامبر تو را نشناسم، بار خدایا پیغمبرت را به من بشناسان، زیرا اگر تو پیغمبر خود را به من نشناسانی، من حجت تو را نشناسم، بار خدایا حجت خود را به من بشناسان، زیرا اگر تو حجت را به من نشناسانی، من از دینم گمراه شوم).

ص: ۱۰۹

۱- . همان، ص ۱۷۹.

۲- . همان، ص ۱۷۸.

۳- . همان، ص ۳۳۹.

۴- . دعای زمان غیبت.

(پس) امام حسین علیه السلام (در دعوت مردم برای کسی جای عذری باقی نگذاشت و حق نصیحت و خیرخواهی را (تمام و کامل) ادا نمود).

«اعذر» از ماده «عذر» است و «دعا» یعنی خواستن و طلب کردن و صدا زدن و دعوت کردن است و «منح» یعنی چیزی را به کسی دادن است، «منح الناقه» یعنی شتر را به او داد. «نصح» به معنی نصیحت و پند و اندرز و خیرخواهی است.

امام حسین علیه السلام به چند دلیل واقعاً هیچ عذری را برای کسی باقی نگذاشت:

۱ به دعوت کوفیان جواب مثبت داد، همان زمانی که خبر مرگ معاویه، و بیعت نکردن امام حسین علیه السلام با یزید و ورود آن حضرت علیه السلام به مکه به مردم کوفه رسید. شیعیان کوفه در منزل سلیمان بن صرد خزاعی اجتماع کردند، پس از گفتگو و بیانات سلیمان، نامه دعوت از امام حسین علیه السلام برای ورود به کوفه، در آن مجلس نوشته شد، نویسندگان نامه افرادی مانند سلیمان بن صرد، مسیب بن نجیه، رفاعه بن شداد، حبیب بن مظاهر و شیعیان دیگر بودند.

افرادی این نامه را با شتاب به مکه نزد امام حسین علیه السلام بردند و در دهم ماه رمضان نامه را به امام حسین علیه السلام تحویل دادند. مردم کوفه نامه های دیگری نیز فرستادند، که روی هم حدود یکصد و پنجاه نامه می شد، یکی از نامه های آن ها چنین بود: «بسم الله الرحمن الرحيم، نامه ای است به حسین بن علی علیهما السلام از شیعیان آن حضرت از مؤمنین و مسلمانان پس از حمد و ثنای پروردگار، بزودی به نزد ما بشتاب زیرا مردم چشم براه تو هستند، و اندیشه ای جز تو ندارند، فاعجل، فاعجل ثم العجل، پس بشتاب پس بشتاب پس بشتاب والسلام» (۱).

طبق روایتی مردم کوفه نوشتند: «در کوفه صد هزار شمشیر آماده دفاع از تو است بنابراین، آمدن به کوفه را تأخیر نینداز» (۲).

بعد از رسیدن نامه به دست امام حسین علیه السلام، ایشان حضرت مسلم علیه السلام را به سوی کوفه فرستاد، حضرت مسلم علیه السلام نامه امام حسین علیه السلام را برای آنها خواند و آنها با شنیدن فرازهای نامه گریه می کردند، آن نامه چنین بود: «بسم الله الرحمن الرحيم، نامه ای است از حسین بن علی علیهما السلام به سوی مؤمنان و مسلمانان، اما بعد همانا هانی و سعید نامه های شما را به ما رساندند، و این دو نفر آخرین فرستادگان شما بودند،

ص: ۱۱۰

۱- . الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸.

۲- . همان، ص ۷۱.

و من به همه گفتار و مطالب شما آگاهی یافتم سخن بیشتر شما این بود که ما امام و پیشوا نداریم، پس به سوی ما بیا، شاید خداوند بوسیله تو ما را هدایت کند، من هم اکنون برادرم و پسر عمویم و آن کس که مورد اطمینان و وثوق من در میان خاندانم است یعنی مسلم بن عقیل علیه السلام را به سوی شما فرستادم تا اگر مسلم علیه السلام برای من نوشت که رأی و اندیشه گروه شما و خردمندان و دانیانان همانند سخن فرستادگان شما و آنچه در نامه هایتان خواندم می باشد ان شاء الله بزودی به سوی شما خواهم آمد» (۱).

بعد از قرائت نامه حضرت علیه السلام، طولی نکشید، که هیجده هزار نفر با حضرت مسلم علیه السلام بیعت کردند و آن حضرت علیه السلام همین موضوع را در ضمن نامه ای برای امام حسین علیه السلام نوشت. وقتی امام حسین علیه السلام در مسیر خود به سوی کربلا، نماز ظهر را در منزلگاه شراف با یاران خود و حر و لشکرش اقامه کرد برخاست و حمد و ثنای خدا گفت و آنگاه فرمود: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي لَمْ آتِكُمْ حَتَّى أَتْنِي كُتُبُكُمْ وَقَدِمْتُ عَلَى رُسُلِكُمْ أَنْ أَقْدَمَ عَلَيْنَا فَإِنَّهُ لَيْسَ لَنَا إِمَامَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَجْمَعَنَا بِكَ عَلَى الْهُدَى وَالْحَقِّ فَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى ذَلِكَ فَقَدْ جِئْتُمْ فَأَعْطُونِي مَا أَطْمَنُّ إِلَيْهِ مِنْ عَهْدِكُمْ وَمَوَائِقِكُمْ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَكُنْتُمْ لِمَقْدَمِي كَارِهِينَ انْصَرَفْتُ عَنْكُمْ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي جِئْتُ مِنْهُ إِلَيْكُمْ» (۲).

(ایها الناس! من نزد شما نیامدم تا اینکه نامه ها و فرستادگان شما برای من آمدند و گفتند: نزد ما بیا. زیرا ما امام نداریم، شاید خدا جمیع ما را بوسیله تو به راه حق هدایت نماید. اگر شما بر این قول و قرار خود هستید پس با من یک عهد و پیمانی ببندید که باعث اطمینان من شود و اگر این عمل را انجام نمی دهید و از آمدن من راضی نیستید من بطرف همان مکانی باز میگردم که از آنجا آمده ام). بنابراین آن ها نمی توانند بگویند کسی نبود که رهبر ما باشد، تا به فرمان او قیام کنیم و پشت سر او حرکت کنیم.

۲ اینکه حضرت علیه السلام خودشان را بطور روشن و کامل برای مردم معرفی نمودند و حجت را تمام کردند. امام حسین علیه السلام در کربلا- در حالی که بر اسب سوار بود با صدای بلند فرمود: «يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ وَجُلُوهُمْ يَسْمَعُونَ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ اسْمِعُوا قَوْلِي وَلَا تَعْجَلُوا حَتَّى أَعْظِمَكُمْ بِمَا يَحِقُّ لَكُمْ عَلَيَّ وَحَتَّى أَعِزِّرَ عَلَيْكُمْ فَإِنْ أَعْطَيْتُمُونِي النِّصْفَ كُنْتُمْ بِذَلِكَ أَسْعَدَ وَإِنْ لَمْ تُعْطُونِي النِّصْفَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ فَاجْمِعُوا رَأْيَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ إِنَّ وَلِيَّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَلَ

ص: ۱۱۱

۱- همان، ص ۳۸.

۲- مستدرک الوسائل، ج ۴، ص ۲۹.

الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ثُمَّ حَمَدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ ذَكَرَ اللَّهَ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ وَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ وَ عَلَى مَلَائِكَتِهِ وَ عَلَى أَنْبِيَائِهِ فَلَمْ يُسْمِعْ مُتَكَلِّمٌ قَطُّ قَبْلَهُ وَ لَا بَعْدَهُ أَبْلَغُ مِنْهُ فِي مُنْطِقٍ.

ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَأَنْشِئُونِي فَأَنْظُرُوا مَنْ أَنَا ثُمَّ رَاجِعُوا أَنْفُسَكُمْ وَ عَابِئُوهُمْ فَأَنْظُرُوا هَلْ يَصْلُحُ لَكُمْ قَتْلِي وَ انْتِهَاكَ حُرْمَتِي أَلَسْتُ ابْنَ نَبِيِّكُمْ وَ ابْنَ وَصِيِّهِ وَ ابْنَ عَمِّهِ وَ أَوَّلِ مُؤْمِنٍ مُصَدِّقٍ لِرَسُولِ اللَّهِ ص بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ أَوْ لَيْسَ حَمْرُهُ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ عَمِّي أَوْ لَيْسَ جَعْفَرُ الطَّيَّارِ فِي الْجَنَّةِ بِجَنَاحَيْنِ عَمِّي أَوْ لَمْ يَبْلُغْكُمْ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ لِي وَ لِأَخِي هِذَانِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَإِنْ صَدَّقْتُمُونِي بِمَا أَقُولُ وَ هُوَ الْحَقُّ وَ اللَّهُ مَا تَعَمَّدْتُ كَذِبًا مُذْ عَلِمْتُ أَنَّ اللَّهَ يَمُقُّ عَلَيْهِ أَهْلُهُ وَ إِنْ كَذَّبْتُمُونِي فَإِنَّ فِيكُمْ مَنْ إِنْ سَأَلْتُمُوهُ عَنْ ذَلِكَ أَخْبَرَكُمْ أَسْأَلُوا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ وَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ وَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ وَ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ وَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُخْبِرُوكُمْ أَنَّهُمْ سَمِعُوا هَذِهِ الْمَقَالَهَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ لِي وَ لِأَخِي أَوْ مَا فِي هَذَا حَاجِزٌ لَكُمْ عَنْ سَفْكَ دَمِي... قَالَ لَهُمُ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ هَذَا أَفْتَشْكُونَ أَنِّي ابْنُ بِنْتِ نَبِيِّكُمْ فَوَ اللَّهُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ ابْنُ بِنْتِ نَبِيٍّ غَيْرِي فِيكُمْ وَ لَا فِي غَيْرِكُمْ وَ يَحْكُمُ أَوْ تَطْلُبُونِي بِقَتِيلٍ مِنْكُمْ قَتَلْتُهُ أَوْ مَالٍ لَكُمْ اسْتَهْلَكْتُهُ أَوْ بِقِصَاصٍ مِنْ جِرَاحِهِ» (۱) (ای اهل عراق! (و اکثر آنان می شنیدند) ایها الناس سخن مرا گوش کنید. در کشتن من عجله نکنید، تا آن حقی که شما از نظر موعظه بر من دارید ادا کنم و عذر خود را بر شما روشن نمایم. اگر به انصاف با من رفتار نمی کنید، با سعادت ترین افراد خواهید بود. و اگر به انصاف رفتار نمی کنید پس رأی خود را متحد کنید که مبدا بعداً اندوهگین شوید. سپس هر قضاوتی که می خواهید در باره من بکنید و مرا مهلت ندهید، زیرا ولی و سرپرست من آن خدائی است که قرآن را نازل کرد و او است که متصدی امور خوشوکاران است. سپس حمد و ثنای خدای را بجای آورد و خدا را آن طور که اهلیت دارد یاد آور شد و صلوات به پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم و ملائکه و پیامبران صلی الله علیه و آله وسلم فرستاد. آن بزرگوار سخنرانی کرد که هرگز قبل از آن و بعد از آن بلیغ تر از آن شنیده نشده بود.

بعد از آن فرمود: حسب و نسب مرا بنگرید و نظر کنید: من کیستم، سپس به نفس خودتان مراجعه کنید و آن را مورد عتاب قرار دهید و نگاه کنید آیا برای شما صلاح است مرا شهید کنید و نسبت بمن هتک احترام نمائید؟ آیا من پسر پیغمبر شما و پسر وصی و ابن عم او نیستم؟ همان پسر عمی که اولین شخصی بود که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله وسلم را از نظر آنچه که از طرف خدا آورده بود تصدیق کرد. آیا حضرت حمزه علیه السلام که سید الشهداء بود عموی من نیست؟ آیا جعفر طیار علیه السلام که در

ص: ۱۱۲

بهشت با بال های خود پرواز میکند عموی من نیست؟

آیا این موضوع به گوش شما نرسیده که پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم درباره من و برادرم فرمود: «هذان سیدا شباب اهل الجنة» یعنی این دو جوان، بزرگ جوانان اهل بهشت می باشند. اگر سخن مرا تصدیق نمائید، حق را پذیرفته اید. زیرا من از آن موقعی که دانستم خدا دشمن دروغگو است هرگز دروغ نگفته ام. و اگر مرا تکذیب می کنید، افرادی در میان شما هستند، که اگر راجع به این موضوع از آنان جویا شوید به شما خبر خواهند داد. بروید از جابر بن عبد الله انصاری، ابو سعید خُدْری، سهل بن سعد ساعدی، زید بن ارقم و انس بن مالک جویا شوید، تا به شما خبر دهند که این مقاله را در باره من و برادرم از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم شنیده اند. آیا یک چنین موضوعی، شما را از ریختن خون من جلوگیری نمی کند؟! امام حسین علیه السلام به آن گروه گمراه فرمود: اگر راجع به این مقاله من که گفتم شک دارید آیا در باره اینکه من پسر دختر پیغمبر شما هستم نیز شک دارید؟ بخدا ما بین مشرق و مغرب پسر پیغمبری غیر از من در میان شما و غیر شما نیست. وای بر شما آیا من کسی را از شما کشته ام که خون او را از من مطالبه کنید؟ یا مالی را تلف نموده ام که عوض آن را بخواهید؟ یا جراحتی بر کسی وارد آورده ام که از من قصاص نمائید!؟).

۳ حضرت علیه السلام عَلت قیامش را بوسیله نامه ای که به محمد حنیفه نوشت، بیان نمود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ إِلَى أَخِيهِ مُحَمَّدٍ الْمَعْرُوفِ بِإِبْنِ الْحَنَفِيَّةِ أَنَّ الْحُسَيْنَ يَشْهَدُ أَنَّ لِمَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ حَيَاءٌ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِ الْحَقِّ وَأَنَّ الْجَنَّةَ وَ النَّارَ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ وَأَنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطْرًا وَلَا مُفْسِدًا وَلَا ظَالِمًا وَإِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمِّهِ حَيْدَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أُرِيدُ أَنْ أَمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهِيَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ أَسِيرَ بِسِيرِهِ حَيْدَى وَ أَبِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَمَنْ قَبِلَنِي بِقَبُولِ الْحَقِّ فَاللَّهُ أَوْلَى بِالْحَقِّ وَ مَنْ رَدَّ عَلَيَّ هَذَا أَصْبِرُ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ بَيْنِي وَ بَيْنَ الْقَوْمِ بِالْحَقِّ وَ هُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ وَ هَذِهِ وَصِيَّتِي يَا أَخِي إِلَيْكَ وَ مَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَ إِلَيْهِ أُنِيبُ» (۱) (بسم الله الرحمن الرحيم این آن وصیت نامه ای است که حسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام برای برادرش محمد بن حنیفه نوشت: حسین علیه السلام شهادت می دهد: خدا یکی است و شریکی ندارد. حضرت محمد صلی الله علیه و آله وسلم عبد و رسول خدا می باشد که حق را از طرف حق آورد، بهشت و جهنم بر حق هستند، قیامت خواهد آمد و شکی در آن نیست، خدای توانا هر کسی را که در قبور

ص: ۱۱۳

باشد برانگیخته خواهد کرد، من برای سرکشی و عداوت و فساد کردن و ظلم نمودن از مدینه خارج نشدم. بلکه جز این نیست که من به منظور ایجاد صلح و سازش در میان امت جدم خارج شدم، من در نظر دارم امر بمعروف و نهی از منکر نمایم. من می خواهم مطابق سیره جدم رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و پدرم علی بن ابی طالب C رفتار نمایم. کسی که مرا به جهت اینکه حق می گویم قبول کند او به حق سزاوارتر است و کسی که دست رد به سینه من بگذارد من صبر می کنم تا خدا که بهترین حکم کنندگان است بین من و او داوری نماید. ای برادر! این وصیتی است که من برای تو نمودم. من توفیقی جز از سوی خدا ندارم، و بر او توکل می کنم و به سوی او باز می گردم).

۴ معرفی دشمن، حضرت علیه السلام دشمن را خوب برای همگان معرفی نمود: امام حسین علیه السلام نامه ای به معاویه نوشت و او را مورد سرزنش قرار داد و بر اعمالی که انجام داده بود ملامت کرد. در آن نامه آمده است: «ثُمَّ وَلَّيْتَ ابْنَكَ وَهُوَ غُلَامٌ يَشْرَبُ الشَّرَابَ وَيَلْهُو بِالْكَلَامِ فَخُنْتَ امانتَكَ وَ اخْزَيْتَ رَعِيَّتَكَ وَلَمْ تُؤَدِّ نَصِيحَةَ رَبِّكَ فَكَيْفَ تُوَلِّيَ عَلَى أُمِّهِ مُحَمَّدٍ ص مَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ وَ شَارِبُ الْمُسْكِرِ مِنَ الْفَاسِقِينَ وَ الْأَشْرَارِ وَ لَيْسَ شَارِبُ الْمُسْكِرِ بِأَمِينٍ عَلَى دِرْهِمٍ فَكَيْفَ عَلَى أُمِّهِ فَعَنْ قَلِيلٍ تَرُدُّ عَلَى عَمَلِكَ حِينَ تُطَوَّى صَحَائِفُ الْاِسْتِغْفَارِ» (۱).

(آنگاه فرزندان یزید را حاکم مسلمانان قرار دادی، در حالی که جوانی است که شراب می خورد و سگ بازی می کند، تو به امانت خود خیانت کردی و مردم را خوار نمودی و به پندهای پروردگارت عمل نکردی. چگونه کسی را بر امت محمد صلی الله علیه و آله وسلم حاکم می کنی که شراب می خورد، در حالی که شراب خوار از راه راست بیرون و از اشرار است. شراب خوار بر یک درهم هم مورد اعتماد نیست، پس چگونه رهبر امت اسلامی گردد؟ تو، به زودی به اعمال خود خواهی رسید، وقتی که دفترهای طلب آمرزش بسته خواهد شد).

«وَ مَنَحَ النَّصْحَ»

با توجه به اینکه «مَنَحَ» به معنی چیزی را به کسی دادن است و «نُصَحَ» به معنی خیرخواهی است، معنی عبارت چنین می شود: امام علیه السلام تمام نصیحت و خیرخواهی را در اختیارشان نهاد و چیزی از نصیحت و خیرخواهی در حقشان فروگذاری نکرد و هر آنچه مایه بیداری آنها بود، برای آنها بیان نمود، تا از سوی امام علیه السلام اتمام حجت شود. حضرت علیه السلام از طریق نامه ها و خطبه ها بارها و بارها آنها را نصیحت نمود، حتی حضرت علیه السلام در صبح عاشورا هم از نصیحت آنها دست برنداشت. در روایت آمده است: «وَ تَقَدَّمَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى وَقَفَ بِإِزَاءِ الْقَوْمِ فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى صُفُوفِهِمْ كَأَنَّهُمُ السَّيْلُ وَ

ص: ۱۱۴

نَظَرَ إِلَى ابْنِ سَعْدٍ وَاقِفًا فِي صِيٍّ نَادِيْدِ الْكُوفَةِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ الدُّنْيَا فَجَعَلَهَا دَارَ فَنَاءٍ وَ زَوَالَ مُتَصِيْرَةٍ بِأَهْلِهَا حَالًا بَعْدَ حَالٍ فَالْمَعْرُورُ مِنْ غَرَّتِهِ وَ الشَّقِيُّ مَنْ فَتَنَتْهُ فَلَا تَغُرَّنْكُمْ هَذِهِ الدُّنْيَا فَإِنَّهَا تَقْطَعُ رَجَاءَ مَنْ رَكِنَ إِلَيْهَا وَ تُخَيِّبُ طَمَعَ مَنْ طَمَعَ فِيهَا وَ أَرَاكُمْ قَدْ اجْتَمَعْتُمْ عَلَى أَمْرٍ قَدْ أَشْيَخْتُمْ اللَّهَ فِيهِ عَلَيْكُمْ وَ أَعْرَضَ بِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ عَنْكُمْ وَ أَحْيَلَ بِكُمْ نَقَمَتَهُ وَ جَبَبَكُمْ رَحْمَتَهُ فِينَعَمَ الرَّبُّ رَبَّنَا وَ بَشَسَ الْعَيْسُ أَنْتُمْ أَقْرَرْتُمْ بِالطَّاعَةِ وَ آمَنْتُمْ بِالرَّسُولِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلِمَ ثُمَّ إِنَّكُمْ زَحَفْتُمْ إِلَى ذُرِّيَّتِهِ وَ عَثَرْتُمْ تَرِيدُونَ قَتْلَهُمْ لَقَدْ أَشْيَحَوْذَ عَلَيْكُمْ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاكُمْ ذَكَرَ اللَّهُ الْعَظِيمُ فَتَبًّا لَكُمْ وَ لِمَا تَرِيدُونَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ كَفَرُوا بِغَيْدِ إِيْمَانِهِمْ فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ فَقَالَ عُمَرُ وَيْلَكُمْ كَلِمُوهُ فَإِنَّهُ ابْنُ أَبِيهِ وَ اللَّهُ لَوْ وَقَفَ فِيكُمْ هَكَذَا يَوْمًا جَدِيدًا لَمَا انْقَطَعَ وَ لَمَا حُصِرَ فَكَلِمُوهُ فَتَقَدَّمَ شَمْرُ لَعْنَهُ اللَّهُ فَقَالَ يَا حُسَيْنُ مَا هَذَا الَّذِي تَقُولُ أَفْهَمْنَا حَتَّى نَفْهَمَ فَقَالَ أَقُولُ اتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ وَ لَا تَقْتُلُونِي فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَكُمْ قَتْلِي وَ لَا انْتِهَاكَ حُرْمَتِي فَإِنِّي ابْنُ بِنْتِ نَبِيِّكُمْ وَ جَدَّتِي خَدِيجَةُ زَوْجُهُ نَبِيِّكُمْ وَ لَعَلَّهُ قَدْ بَلَغَكُمْ قَوْلُ نَبِيِّكُمْ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ» (۱)

(سپس امام حسین علیه السلام جلو آمد تا در مقابل آن لشکر از خدا بی خبر قرار گرفت. یک نظر به صف های آنان که گویا سیل بود انداخت. یک نگاه هم به ابن سعد که در میان رجال کوفه ایستاده بود، نمود و فرمود: سپاس مخصوص آن خدائی است که دنیا را دار فنا و زوال قرار داد و اهل آنرا بعد از هر لحظه یک حالی داد. فریب خورده کسی است که فریب دنیا را بخورد و بدبخت کسی است که دنیا او را فریب دهد. مبدا این دنیا شما را فریفته نماید، زیرا این دنیا امید کسی را که به آن دلبستگی داشته باشد قطع می کند، و طمع هر کسی را که به آن طمع کند نابود می نماید. من شما را این طور می بینم: برای امری اجتماع کرده اید که خدا را برای آن به غضب آورده اید و خدا نظر رحمت خود را از شما برگردانیده است و نعمت و عذاب خود را برای شما حلال کرده است، شما را از رحمت خود دور نموده. خدای ما خوب پروردگاری است، ولی شما بد مردمی هستید. زیرا به گمان خود اقرار بطاعت کردید و به حضرت محمد صلی الله علیه و آله وسلم ایمان آوردید، سپس پشت به ذریه و عترت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم خود نمودید و می خواهید آنان را شهید نمائید. حقا که شیطان بر شما مسلط شده و شما را از یاد خدای بزرگ برده است. شما و این اراده ای که دارید نابود شوید! {إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ}. اینان همان مردمی هستند که پس از ایمان آوردن کافر شدند، نابود شوند گروه کافران! عمر بن سعد به یاران خود گفت: وای بر شما! جواب او را بگوئید، زیرا حسین علیه السلام پسر پدرش علی علیه السلام است. به خدا قسم اگر

حسین علیه السلام یک روز دیگر این طور در مقابل شما توقف کند و سخنرانی نماید خسته نخواهد شد. پس با او سخن بگوئید. شمر بن ذی الجوشن جلو آمد و گفت: یا حسین علیه السلام! این چه سخنانی است که میگوئی؟ کاملاً به ما بفهمان تا بفهمیم. امام حسین علیه السلام فرمود: من می گویم از پروردگار خود بترسید و مرا شهید ننمائید، زیرا شهید کردن من برای شما حلال نیست، هتک حرمت من برای شما صلاح نیست. زیرا من پسر دختر پیامبر شما هستم، جدّه من خدیجه کبرا^h است که زوجه پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم شما بود و شاید به گوش شما رسیده باشد که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم شما درباره ما فرموده: حسن و حسین C دو بزرگ اهل بهشت هستند).

اشاره

و (شهادت می دهم) امام حسین علیه السلام جاننش را در راه تو بذل و بخشش نمود تا بندگان را از جهالت و نادانی و سرگردانی گمراهی نجات بخشد).

«يَذَلُّ» از «يَذِلُّ» به معنی بخشش است. و «مُهْجَتُهُ» از «مُهْج» به معنی خون و جمع آن «مُهْجَج» و «مُهْجَات» است. و «ليستنقذ» از «استنقاذ» به معنی چیزی را نجات دادن است و «جهالة» هم به معنی نادانی است. «حَيْرَة» به معنی تحیر و سرگردانی است. «ضلالة» هم به معنی گمراهی است. از کلمه بذل و بخشش و جمله «فیک»، خلوص کامل امام حسین علیه السلام فهمیده می شود. چرا که شخص در بذل و بخشش طرف مقابل خود را مدیون نمی کند، که چیزی در عوض به او عطاء کند مثلاً وقتی ما پولی را به مغازه دار می دهیم در مقابل از آن جنس طلب می کنیم، ولی اگر به شخصی پولی و چیزی ببخشیم، دیگر در مقابل آن چیزی طلب نمی کنیم.

آری امام حسین علیه السلام بالاترین سرمایه ای که داشت به خالق خود و در راه خالق خود بذل نمود. بنابراین قیام امام حسین علیه السلام هم «فی الله» بود و هم «الله» و هر کاری که «فی الله» و «الله» باشد، مقدس است، چه برسد به بذل جان خود و عزیزان. جمله «لِيَسْتَنْقِذَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ» هدف قیام امام علیه السلام را بیان می کند. حضرت علیه السلام قیام کردند، تا مردم را از دو چیز که منشأ شر و بدبختی برای خود و دیگران است، رهایی بخشند. و آن دو چیز، جهل و نادانی و گمراهی است و جهل هم تقسیم می شود به بسیط و مرکب.

جهل

ما باید بدانیم جهل و نادانی ریشه همه گرفتاری ها و بدبختی های انسان است. چنانچه امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «الْجَهْلُ أَضَلُّ كُلِّ شَرٍّ» (۱) (جهل اصل و ریشه هر بدی است). و نیز در دعای خود (با اینکه هیچگونه جهلی در وجودشان نبود) می فرمودند: «أَنَا الْجَاهِلُ، عَصَيْتُكَ بِجَهْلِي، وَ ارْتَكَبْتُ الذُّنُوبَ بِجَهْلِي، وَ أَلْهَيْتَنِي الدُّنْيَا بِجَهْلِي، وَ سَهَوْتُ عَنْ ذِكْرِكَ بِجَهْلِي» (۲) (من نادانم، به

ص: ۱۱۷

۱- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۸.

۲- . الدروع الواقیه، ص ۲۴۹.

سبب نادانیم تو را نافرمانی کردم و به سبب نادانیم مرتکب گناهان شدم و به سبب نادانیم از یاد تو غافل شدم و به سبب نادانیم به دنیا دل بستم).

البته حضرت علیه السلام می خواهد به همه ما بیاموزند، که عامل و سبب تمام مشکلات این انسان، جهل اوست، نه اینکه حضرت علیه السلام دچار جهل باشند، لذا همگان باید به هشدار حضرت علیه السلام توجه کنند و هر چه زودتر برای از بین بردنش قیام کنند، چرا که انسان جاهل مرده ای بیش نیست، چنانچه امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «الْجَاهِلُ مَيِّتٌ وَإِنْ كَانَ حَيًّا» (۱)

(نادان مرده است هر چند در ظاهر زنده باشد).

و نیز حضرت علیه السلام فرمودند: «الْجَهْلُ فَسَادٌ كُلُّ أَمْرٍ» (۲)

(جهل فساد و تباهی هر چیزی است). شیطان هم که شیطان شد و عبادت شش هزار ساله خود را خراب کرد، بخاطر جهلش بود، چرا که فرمان خدا به سجده آدم علیه السلام را خطاء و عدم سجده خودش را درست به حساب آورد، و چه زیبا مولا امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «مَا كَفَرَ الْكَافِرُ حَتَّى جَهَلَ» (۳) (کافر کافر نشد، مگر بخاطر جهلش). کفر و انحراف همه امت ها از زمان آدم علیه السلام تا پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله وسلم بخاطر جهلشان بود. خداوند راجع به کفار و مشرکین می فرماید: «وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ» (۴) (و حتی) اگر ما (برای کفار و مشرکین آن طور که در خواست کرده بودند) فرشتگان را بر آنها نازل می کردیم، و مردگان با آنان سخن می گفتند، و همه چیز را در برابر آنها جمع می نمودیم، هرگز ایمان نمی آوردند، مگر آنکه خدا بخواهد! ولی بیشتر آنها جاهل هستند!.

قوم حضرت موسی علیه السلام بعد از اینکه حضرت علیه السلام سال ها در هدایت آنها کوشید و معجزه های زیادی را با چشم خود مشاهده نمودند و به ظاهر موحد و خداپرست شدند. وقتی از رود عظیم نیل عبور کردند و چشمشان به جمعی بت پرست افتاد، که مشغول پرستش بت بودند، از حضرت علیه السلام تقاضا کردند: {يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ} (۵) «ای موسی! تو هم برای ما معبودی قرار ده، همان گونه که آنها معبودان (و خدایانی) دارند!»، حضرت علیه السلام در جواب فقط اکتفاء کردند، به

ص: ۱۱۸

۱- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۶۰.

۲- . همان، ص ۵۲.

۳- . همان، ص ۶۸۸.

۴- . انعام، ۱۱۱.

۵- . اعراف، ۱۳۸.

یک جمله کوتاهی که یک دنیا معنا داشت، {قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ} (۱) «فرمود: شما جمعیتی جاهل و نادان هستید!»، یعنی همه انحرافات و بدبختی‌های شما بخاطر جهلتان است.

حضرت لوط علیه السلام وقتی دید، قومش به سراغ اعمال نامشروع می‌روند، فرمود: {أَنْتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ} (۲) «آیا شما بجای زنان، از روی شهوت به سراغ مردان می‌روید؟! شما قومی جاهل و نادانید!» و قوم حضرت نوح علیه السلام وقتی از نوح علیه السلام تقاضا کردند، که افراد مؤمن مستضعف را از اطراف خود دور کن، تا ما به تو نزدیک شویم، حضرت علیه السلام در جواب آنها فرمود: {وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّهُمْ مُّلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرِئُكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ} (۳) «و من، آنها را که ایمان آورده اند، (بخاطر شما) از خود طرد نمی‌کنم، چرا که آنها پروردگارشان را ملاقات خواهند کرد (اگر آنها را از خود برانم، در دادگاه قیامت، خصم من خواهند بود) ولی شما را قوم جاهلی می‌بینم!». آن قدر خطر جهل عظیم است، که خداوند در جواب درخواست، نجات فرزند نوح علیه السلام فرمود: {أَعْظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ} (۴) «من به تو اندرز می‌دهم، تا از جاهلان نباشی!!».

بی جهت نیست که امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «الْجَهْلُ فِي الْإِنْسَانِ أَضَرُّ مِنَ الْآكَلَةِ فِي الْبَدَنِ» (۵)

(ضرر جهل از خوره ای که به بدن می‌افتد و چیزی از بدن را باقی نمی‌گذارد، بدتر است). و نیز فرمودند: «الْجَهْلُ مَطِيَّةٌ شَمُوسٌ مِّنْ رَّكِبِهَا زَلٌّ وَمَنْ صَحِبَهَا ضَلَّ» (۶)

(نادانی مرکبی چموش است که هر که سوارش شود، سرنگونش کند و هر که همراهش گردد، گمراه شود). بنابراین برگشت تمام انحرافات و صفات رذیله و حب دنیا و غیره، به جهل انسان بر می‌گردد. انسان جاهل در دنیا و آخرت از خاسرین و زیانکاران است، لذا باید از شر جهل به خدا پناهنده شد، همانطوری که حضرت موسی علیه السلام در جواب قومش فرمود: {أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ} (۷) «به خدا پناه می‌برم، از اینکه از جاهلان باشم».

تمامی پیامبران خصوصاً رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم و اوصیائشان صلی الله علیه و آله وسلم انتخاب شدند، تا مردم را از جهالت

ص: ۱۱۹

۱- . همان.

۲- . نمل، ۵۵.

۳- . هود، ۲۹.

۴- . همان، ۴۶.

۵- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۹۹.

۶- . همان، ص ۱۰۹.

۷- . بقره، ۶۷.

و ضلالت خارج کنند، بنابراین هدف قیام امام حسین علیه السلام کاملاً هماهنگ با بعثت انبیاء و مأموریتی که خدا بر دوش او نهاده است، می باشد.

و جهل گاهی در مقابل عقل قرار می گیرد، یعنی جاهل کسی است که از عقل خود استفاده نمی کند یا استفاده اش از عقل بسیار کم است. گاهی در مقابل علم قرار می گیرد یعنی جاهل کسی است که علم ندارد یا از علم کمی برخوردار است.

اما جهل در مقابل عقل

رسول اکرم علیه السلام فرمودند: «إِنَّ الْعَقْلَ عَقَالٌ مِنَ الْجَهْلِ وَالنَّفْسَ مِثْلُ أَحْبَثِ الدَّوَابِّ فَإِنْ لَمْ تُعْقَلْ حَارَتْ» (۱)

(همانا خرد زانو بند نادانی است، و نفس اماره مانند شرورترین جنبندها است که اگر پایش بسته نشود، بیراهه می رود). خداوند در قرآن کریم می فرماید: {إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الضُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ} (۲) «قطعاً بدترین جنبندها نزد خدا کران و لالانی اند که نمی اندیشند». خداوند در قرآن کریم از زبان دوزخیان می فرماید: {وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ} (۳) «و گویند: اگر شنیده و پذیرفته بودیم یا تعقل کرده بودیم در میان دوزخیان نبودیم». رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِنَّمَا يُدْرِكُ الْخَيْرُ كُلَّهُ بِالْعَقْلِ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَقْلَ لَهُ» (۴) (همه خیرها را با عقل می توان یافت و آنکه عقل ندارد، دین ندارد). امام کاظم علیه السلام فرمودند: «مَنْ أَرَادَ الْغِنَى بِلَا مَالٍ وَ رَاحَهُ الْقَلْبُ مِنَ الْحَسَدِ وَ السَّلَامَةِ فِي الدِّينِ فَلْيَتَضَرَّعْ إِلَى اللَّهِ فِي مَسْأَلَتِهِ بِأَنْ يُكَمِّلَ عَقْلَهُ» (۵) (هر که توانگری بی مال، و آسودگی از حسد، و سلامت دین خواهد، متضرعانه از خدا درخواست کند که عقلش را کامل کند). لذا امام باقر علیه السلام فرمودند: «وَلَا مُصِيبَةَ كَعْدَمِ الْعَقْلِ» (۶) (هیچ مصیبت چون بی خردی نیست).

انسانی که از عقل خود بهره مند نشود، گاهی مرتکب کارهای زشتی می شود، که یک انسان فاجر و بدکار هم مرتکب نمی شود. در روایت آمده که «وَأَتْنِي قَوْمٌ بِحَضْرَتِهِ عَلَى رَجُلٍ حَتَّى ذَكَرُوا جَمِيعَ خِصَالِ الْخَيْرِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَسَلَّمَ كَيْفَ عَقِلَ الرَّجُلُ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ نُخْبِرُكَ عَنْهُ بِاجْتِهَادِهِ

ص: ۱۲۰

۱- همان، ج ۱، ص ۱۱۷.

۲- انفال، ۲۲.

۳- ملک، ۱۱.

۴- بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۱۵۸.

۵- الکافی، ج ۱، ص ۱۸.

۶- بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۶۵.

فِي الْعِبَادَةِ وَ أَضْيَافِ الْخَيْرِ تَسْأَلُنَا عَنْ عَقْلِهِ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْأَحْمَقَ يُصِيبُ بِحَقِّهِ أَعْظَمَ مِنْ فُجُورِ الْفَاجِرِ» (۱)
 (جمعی در حضور آن جناب از مردی ستایش کردند تا آنجا که همه صفات خوشش را برشمردند، حضرت پرسید: عقلش چگونه است؟ گفتند: یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ما از کوشش در عبادت و خوشی های گوناگونش خبر می دهیم، شما از عقلش می پرسید؟ فرمود: احمق بر اثر حماقتش گرفتاری هایی به بار می آورد، که از آنچه فاجر فاسق به بار می آورد، بزرگ تر است).

خداوند رجس و آلودگی را بر کسانی قرار داده است که از عقل خود بهره مند نمی شوند چنانچه در قرآن کریم می فرماید: {وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ} (۲) «و خدا بر کسانی که نمی اندیشند، پلیدی را قرار می دهد». از جمله ادله ای که بر علیه این انسان اقامه می شود، همین عقل است. یعنی فردای قیامت شخص نمی تواند بگوید، من نمی دانستم، جاهل بودم به او گفته می شود، مگر عقل و خرد به تو عطاء نکردیم. چنانچه امام کاظم علیه السلام فرمودند: «إِنَّ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجَّتَيْنِ حُجَّةَ ظَاهِرَةٍ وَ حُجَّةَ بَاطِنَةٍ فَأَمَّا الظَّاهِرَةُ فَالرُّسُلُ وَ الْأَنْبِيَاءُ وَ الْأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ أَمَّا الْبَاطِنَةُ فَالْعُقُولُ» (۳)

(خدا بر مردم دو حجت دارد: ظاهر و باطن، حجت ظاهر رسولانند، و پیامبران و امامان علیهم السلام، و حجت باطن عقل است). بنابراین یکی از اهداف قیام امام حسین علیه السلام این است که انسان ها را از جهل و عدم تعقل که یک نوع ظلمت و تاریکی است، رهائی بخشد و به نور که تعقل باشد، رهنمود کند. چرا که امام حسین علیه السلام می دانستند که، با عدم تعقل است که انسان دست به هر خطا و جنایتی می زند. لذا چه زیبا، امام علی بن موسی الرضا علیه السلام فرمودند: «صَدِيقُ كُلِّ أَمْرٍ عَقْلُهُ، وَ عَدُوُّهُ جَهْلُهُ» (۴)

(رفیق هر کس عقل اوست، و دشمنش جهلش).

اما جهل در مقابل علم

گاهی اطلاق جهل و جاهل به کسی بخاطر عدم علم و آگاهی یا کمی علم می باشد. امیرالمؤمنین علیه السلام می فرمایند: «الْعِلْمُ قَاتِلُ الْجَهْلِ» (۵)

(علم کشنده جهل است). در این روایت و بسیاری از روایات دیگر علم در مقابل جهل آمده است. برای روشن شدن این مطلب و اهمیت علم توجه شما را به بعضی از روایات که راجع به علم است جلب می کنم: انس بن مالک می گوید: «قَالَ:

ص: ۱۲۱

- ۱- . همان، ج ۷۴، ص ۱۵۸.
- ۲- . یونس، ۱۰۰.
- ۳- . الکافی، ج ۱، ص ۱۶.
- ۴- . همان، ص ۱۱.
- ۵- . غرر الحکم و درر الکم، ص ۵۶.

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلِّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْإِيمَانُ بِاللَّهِ. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلِّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، أَسَأَلُكَ عَنِ الْعَمَلِ، وَتُخْبِرُنِي عَنِ الْعِلْمِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ قَلِيلَ الْعَمَلِ يَنْفَعُ مَعَ الْعِلْمِ وَإِنَّ كَثِيرَ الْعَمَلِ لَا يَنْفَعُ مَعَ الْجَهْلِ (۱) (مردی نزد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم آمد و عرض کرد: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم! کدام عمل برتر است؟ حضرت صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: دانش به خداوند. عرض کرد: ای فرستاده خدا! من از عمل می پرسم و تو از علم می گویی؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: عمل اندک همراه با دانش، سود دهد و عمل فراوان با نادانی، بهره ندهد).

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «وَلَا خَيْرَ فِي عِبَادَةٍ لَا عِلْمَ فِيهَا» (۲)

(در پرستش بی دانش خیری نیست). رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْعِلْمِ وَ شَرُّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْجَهْلِ» (۳) (خیر دنیا و آخرت با دانش و شر دنیا آخرت با نادانی است). امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «الْعِلْمُ أَضَلُّ كُلِّ خَيْرٍ وَالْجَهْلُ أَضَلُّ كُلِّ شَرٍّ» (۴)

(دانش ریشه هر خیر و نادانی ریشه هر شری است). نیز فرمودند: «الْعِلْمُ مُجِلَّةُ الْجَهْلِ مُضِلَّةٌ» (۵)

(دانش مایه بزرگی و نادانی مایه گمراهی است). لقمان حکیم فرمود: «يَا بَنِي النَّاسِ ثَلَاثَةٌ اثْلَاثٌ، ثُلُثُ اللَّهِ، ثُلُثَ لِنَفْسِهِ، وَ ثُلُثُ لِلدُّودِ فَأَمَّا مَا هُوَ لِلدُّودِ فَجَسْمُهُ» (۶)

(ای پسرکم! انسان سه بخش است یک سوم برای خدا و یک سوم برای خود و یک سوم برای کرم ها است. اما آنچه برای خداست روح است و آنچه برای خود اوست دانش اوست و آنچه برای کرم ها است، تن اوست).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «مَنْ عَمِلَ عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ كَانَ مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ» (۷)

(هر که ندانسته عمل کند، آنچه تباهی به بار می آورد بیشتر است از آنچه اصلاح می کند). رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «ثَلَاثُ صَلَوَاتٍ بَعَلَّمَ أَفْضَلَ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ الْفِ صَلَاةٍ بَغَيْرِ عِلْمٍ وَ كَذَلِكَ سَائِرُ الْعَمَلِ» (سه نماز با دانش در پیشگاه خدا، از هزار نماز بدون دانش بهتر است و حال اعمال دیگر نیز چنین است).

ص: ۱۲۲

۱- تفسیر روح البیان، ج ۲، ص ۲۹۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۷۵.

۳- همان، ج ۱، ص ۲۰۴.

۴- غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۸.

۵- همان، ص ۲۵.

۶- . علم و حکمت در قرآن و حدیث، ج ۱، ص ۵۸.

۷- . الکافی، ج ۱، ص ۴۴.

امام سجاده علیه السلام فرمود: «لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ لَطَلَبُوهُ وَ لَوْ بِسَفْكِ الْمُهْجِ وَ خَوْضِ اللَّجَجِ» (۱)

(اگر مردم می دانستند در طلب علم چه فایده ای است، دنبال آن می رفتند گرچه به ریختن خون باشد (یعنی در راه به دست آوردن علم مجروح شوند و خون از بدنشان جاری شود و یا در این راه خون دل بخورند و رنج های زیادی متحمل شوند) و به فرو رفتن در دریاها باشد). امام باقر علیه السلام: «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ وَزِنَ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ بِدِمَاءِ الشُّهَدَاءِ فَيَرْجَحُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَى دِمَاءِ الشُّهَدَاءِ» (۲) (زمانی که روز قیامت بر پا شود خون شهدا با قلم و دست خط دانشمندان سنجیده می شود و سرانجام قلم علماء بر خون شهداء مقدم می گردد).

امام صادق علیه السلام: «رَكْعَةُ يُصَلِّيْهَا الْفَقِيْهُ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ أَلْفَ رَكْعَةٍ يُصَلِّيْهَا الْعَابِدُ» (۳)

(یک رکعت نماز دانشمند بهتر است از هفتاد هزار رکعت نماز عابد). امام علی علیه السلام می فرماید: «الْعِلْمُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ» (۴)

(علم گم شده مؤمن است). امام کاظم علیه السلام به هشام بن حکم می فرماید: «يَا هِشَامُ إِنَّ لِقَمَانَ قَالَ لِابْنِهِ... يَا بَنِيَّ إِنَّ الدُّنْيَا بَحْرٌ عَمِيقٌ قَدْ غَرِقَ فِيهَا عَالَمٌ كَثِيرٌ فَلْتَكُنْ سَفِيْئَتُكَ فِيْهَا تَقْوَى اللّٰهِ وَ حَشْوُهَا الْإِيْمَانُ وَ شِرَاعُهَا التَّوَكُّلُ وَ قِيَمُهَا الْعَقْلُ وَ دَلِيلُهَا الْعِلْمُ وَ سُكَّانُهَا الصَّبْرُ» (۵) (ای هشام لقمان به پسر خود گفت:... فرزندان دنیا دریایی است ژرف که در آن مردمی بسیار غرق شده اند، پس باید کشتی تو در آن تقوی الهی باشد و اندرونش ایمان و بادبانش توکل و ناخدایش خرد و راهنمایش دانش و سکانش شکیبایی است). برای اهمیت علم همین بس که خداوند به پیامبرش صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: {وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا} (۶)

«بگو: پروردگارا، بر دانشم بیفزای». رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم با اینکه از علم گذشته و حال و آینده برخوردار بود، باز می فرماید: «اللّٰهُمَّ أَغْنِنِي بِالْعِلْمِ» (۷). چون علم باعث حیات انسان ها و جهل باعث ممات آنها می شود. امام حسین علیه السلام قیام کردند تا به همگان حیات دهند نه ممات. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم: «الْعِلْمُ حَيَاةُ الْإِسْلَامِ وَعِمَادُ الْإِيْمَانِ» (۸)

(علم حیات اسلام و ستون)

ص: ۱۲۳

۱- همان، ص ۳۵.

۲- بحار الأنوار، ج ۲، ص ۱۶.

۳- همان، ص ۱۹.

۴- همان، ج ۱، ص ۱۶۸.

۵- الکافی، ج ۱، ص ۱۶.

۶- طه، ۲۰.

٧- . بحار الأنوار، ج ٩٤، ص ٣٦٨.

٨- . نهج الفصاحه، ص ٥٨١.

ایمانست). امیرالمؤمنین علیه السلام نیز فرمودند: «الْعِلْمُ حَيَاةٌ وَ شِفَاءٌ» (۱).

و نیز از روایات استفاده می شود جهل ظلمت و تاریکی است و علم نور و روشنایی است لذا امام مأمور است انسان ها را از ظلمت ها و تاریکی ها خارج کرده به نور و روشنایی منتقل کند. چنانچه امام صادق علیه السلام فرمود: «أَنَّ الظُّلْمَةَ فِي الْجَهْلِ وَ أَنَّ النُّورَ فِي الْعِلْمِ» (۲).

(بدانند که تاریکی در نادانی است و روشنی در دانش).

توضیح ضالّه: برای اینکه متوجه شویم که ضلالت و گمراهی که امام حسین علیه السلام برای رهائی مردم از آن، خون خود و عزیزانش را نثار کرد. چیست؛ باید رجوع کنیم به آیات قرآن تا مسئله ضلالت برای همگان کاملاً روشن شود:

آیات عبارتند از: ۱ {وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا} (۳) «و هر کس به خدا شرک ورزد، قطعاً دچار گمراهی دور و درازی شده است». ۲ {وَمَنْ يَعَصِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا} (۴) «و هر کس خدا و فرستاده اش را نافرمانی کند قطعاً دچار گمراهی آشکاری گردیده است». ۳ {قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَ مَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ} (۵) «بگو: من از هوسهای شما پیروی نمی کنم، و گر نه گمراه شوم و از راه یافتگان نباشم». ۴ {وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بَغْيِرَ هُدًى مِنَ اللَّهِ} (۶) «و کیست گمراه تر از آنکه بی راهنمایی خدا از هوسش پیروی کند؟». ۵ {وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَفِضُّ لُؤْنَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ} (۷) «و از هوس پیروی مکن که تو را از راه خدا به دور کند. در حقیقت کسانی که از راه خدا دور شوند، به سزای آنکه روز حساب را فراموش کرده اند عذابی سخت خواهند داشت».

۶ {أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَ أَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ} (۸)

«پس آیا دیدی کسی را که هوس خویش را معبود خود قرار داده و خدا او را دانسته گمراه گردانیده». ۷ {وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَ مَلَائِكَتِهِ

ص: ۱۲۴

۱- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۳.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۲۹.

۳- . نساء، ۱۱۶.

۴- . احزاب، ۳۶.

۵- . انعام، ۵۶.

۶- . قصص، ۵۰.

۷- . ص، ۲۶.

۸- . جاثیه، ۲۳.

وَكُتِبَهِ وَرُسُلِهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا { (۱) } «و هر کس به خدا و فرشتگان او و کتابها و پیامبرانش و روز بازپسین کفر ورزد، در حقیقت دچار گمراهی دور و درازی شده است». ۸ { إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ صَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا } (۲) «بی تردید، کسانی که کفر ورزیدند و مردم را از راه خدا باز داشتند، به گمراهی دور و درازی افتاده اند». ۹ { فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } (۳) «پس وای بر آنان که از سخت دلی یاد خدا نمی کنند اینانند که در گمراهی آشکارند». ۱۰ { إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعْرٍ } (۴) «قطعاً بزهکاران در گمراهی و جنونند». بنابراین طبق آیاتی که ذکر شد، ضلالت و گمراهی عبارتند از: ۱ شرک اعم از شرک جلی (آشکار) و شرک خفی (پنهان). ۲ نافرمانی و معصیت خداوند. ۳ پیروی از هوای نفس خود و دیگران. ۴ کافر شدن به خدا و ملائکه و کتب آسمانی و پیامبران الهی و معاد. ۵ بازداشتن مردم از رسیدن به خدا. ۶ قساوت دل از یاد خدا.

امام حسین علیه السلام خون خود و عزیزانش را در راه اسلام و قرآن تقدیم نمود، تا همگان از انواع ضلالت و گمراهی خارج شوند و به هدایت و رستگاری نائل شوند. البته بعضی ها نمی خواهند از ضلالت و گمراهی خارج شوند. و اصرار و پافشاری دارند در اینکه در ضلالت باقی باشند و خداوند هم آنها را اینگونه مجاز می کند که در ضلالت خود بمانند چنانچه در قرآن کریم خطاب به رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: { قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ أَمَّا الْعَذَابُ أَمَّا السَّاعَةُ فَمَنْ يَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَ أَوْضَعُ جُنْدًا } (۵) «بگو: هر که در گمراهی است خدای رحمان به او تا زمانی مهلت می دهد، تا وقتی آنچه به آنان وعده داده می شود: یا عذاب، یا روز رستخیز را ببینند پس به زودی خواهند دانست جایگاه چه کسی بدتر و سپاهش ناتوان تر است». از جمله حیره الضلالة بدست می آید که انسان هایی که در گمراهی باشند، همیشه حیران و سرگردانند و ثباتی در کارها و اهداف خود ندارند و لازمه حیران بودن، آشفتگی و اضطراب است. واقعاً امام حسین علیه السلام خدمت بزرگی به بشریت نمود.

ص: ۱۲۵

۱- . نساء، ۱۳۶.

۲- . نساء، ۱۶۷.

۳- . زمر، ۲۲.

۴- . قمر، ۴۷.

۵- . مریم، ۷۵.

(و فریب خوردگان دنیا بر علیه حضرت علیه السلام پشت به پشت هم دادند).

«تَوَازَرَ» از «وَازَرَ» است در لغت «وَازَرَهُ عَلَى الْأَمْرِ» به معنی در انجام کار یا مطلبی به او کمک و مساعدت کرد، آمده است بنابراین تَوَازَرَ عَلَيْهِ به معنی این است که دشمنان امام حسین علیه السلام به هم کمک و مساعدت دادند و دست به دست هم دادند و خون حضرت علیه السلام و عزیزان و اصحابش را ریختند. و «غَرَّتُهُ» از ماده «غَرَّ» به معنی فریب دادن و گول زدن است، «غَرَّه» یعنی او را فریب داد، گول زد. و جمله «مَنْ غَرَّتَهُ الدُّنْيَا» بیانگر این مطلب است که چه کسانی دست به دست هم دادند و بر علیه امام علیه السلام شمشیر کشیدند. آنهایی که دنیا آنها را فریب داده بود، یعنی گول خرده های دنیا دست به چنین جنایتی زدند. عِلَّتْ اینکه آنها فریب دنیا را خوردند، این بود که مؤمن به کلام خدا و موعظه های او نبودند، که فرمود: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ} (۱) «ای مردم، همانا وعده خدا حق است. مبادا زندگی دنیا شما را فریب دهد، و مبادا [شیطان] فریبنده شما را در باره خدا بفریبد».

امیرالمؤمنین علیه السلام در دعای کمیل چنین می فرمایند: «وَحَبَسَنِي عَنْ نَفْعِي بُعْدُ أَمَلِي وَخَدَعَتْنِي الدُّنْيَا بِغُرُورِهَا وَنَفْسِي بِجَنَائِثِهَا» (آرزوی طولانی، مرا از کسب نفع باز داشته و دنیا با خدعه و فریبش مرا فریفته و نفس با جنایت و خیانتش مرا گول زده). وقتی حضرت علیه السلام چنین می فرمایند باید همگان از نیرنگ و فریب دنیا غافل نشوند. عمر سعد با اینکه با فامیل و خویشان خود در رابطه با جنگ با امام حسین علیه السلام مشورت نمود و آنها او را از این کار منع کردند و او توجه نکرد، تا صبح بیدار ماند و فکر کرد و در آخر به این نتیجه رسید که با امام حسین علیه السلام بجنگد، با اینکه می دانست امام حسین علیه السلام فرزند رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم است. و این شعر را انشاء نمود:

«أَأَتْرَكَ مُلْكَ الرَّيِّ وَالرَّيُّ مُتَيْتِي أَمْ أَرْجِعُ مَذْمُومًا بِقَتْلِ حُسَيْنٍ»

(آیا من ملک ولایت ری را از دست بدهم و حال آنکه من به ری رغبت دارم یا در صورتی برگردم که درباره کشتن حسین علیه السلام مذمت شوم).

ص: ۱۲۶

«فَفِي قَتْلِهِ النَّارُ الَّتِي لَيْسَ دُونَهَا حِجَابٌ وَ مُلْكُ الرَّيِّ قُوَّةُ عَيْنِي» (۱)

(خبر از کشتن امام حسین آتشی است که حجاب و پرده ای ندارد ولی در عین حال ملک ری باعث روشنی چشم من است).

در شرح خطبه ۱۶۰ نهج البلاغه از آیت الله مکارم یک بیت اضافه تر آمده است:

«إِنَّمَا الدُّنْيَا لَخَيْرٌ مُّعَجَّلٌ فَمَا عَاقِلٌ بَاعَ الْوُجُودُ بِدَيْنٍ» (۲)

(ملک ری نقد است و آخرت و بهشت و نعمت های آن نسیه و هیچ عاقلی نقد را با نسیه معامله نمی کند).

و چه زیبا امیرالمؤمنین علیه السلام در وصف دنیا فرمودند: «الدُّنْيَا تَغُرُّ وَ تَضُرُّ وَ تَمُرُّ» (۳)

(دنیا فریب می دهد و ضرر به انسان می زند و می رود). «تَغُرُّ» یعنی دنیا مثل یک انسان خلافاکاری می ماند که با ماشین خود شخص مسافری را فریب دهد و سوار خودروی خود کند، و «تَضُرُّ» یعنی بعد در بین راه مال و اموال او را بر دارد و او را مجروح کرده یا هلاک کند و در بین راه بیندازد، و «تَمُرُّ» یعنی بعد به راه و مقصد و هدف خود ادامه دهد، تا به سراغ شخص دیگری رود و با او هم چنین کند، آری این است کار دنیای فریبنده.

امام علی علیه السلام می فرماید: برای اینکه انسان فریب دنیا را نخورد فرموده اند: «فَلْتَكُنِ الدُّنْيَا فِي أَعْيُنِكُمْ أَضِغَرَ مِنْ حُثَالِهِ الْقَرْظِ وَ قُرَاضِهِ الْجَلَمِ» (۴)

(دنیا باید در چشم شما ناچیزتر از برگهایی باشد که جز در دباغی به کار نیاید، و بی ارزش تر از پشم بز باشد که موقع چیدن از دم قیچی می ریزد). یعنی دنیا باید در نظر شما از «حُثَالِهِ الْقَرْظِ وَ قُرَاضِهِ الْجَلَمِ» کوچکتر باشد. «حُثَالَهُ قَرْظٌ» به آن تفاله های بد بویی که روی آن دباغی شده و به هیچ دردی نمی خورد و هیچ خاصیتی جز تنفر ندارد گفته می شود. و «قراضه الجلم» به آن بقایای قیچی شده پشم حیوانات گفته می شود. باید دنیا در چشم شما کم ارزشتر از تفاله برگ های باشد که با آن دباغی می کنند که بسیار بدبو و متعفن و بی ارزش است و یا بی بهاتر از بقایای قیچی شده پشم حیوانات باشد که بر زمین می ریزد و کسی به آن اعتماد ندارد. بنابراین از بهترین راه های فریب نخوردن دنیا این است که انسان دنیا را بشناسد و بداند که دنیا حتی مساوی و برابر یک پوستی که روی آن دباغی شده است نیست بلکه پست تر

ص: ۱۲۷

۱- مناقب، ج ۴، ص ۹۸.

۲- پیام امام امیرالمؤمنین علیه السلام، ج ۸، ص ۲۲۷.

۳- غرر الحکم و درر الکلم، ص ۳۶.

۴- نهج البلاغه، خطبه ۳۲.

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در بی ارزشی دنیا فرمود: «وَلَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْخَيْرِ جَنَاحَ بُعُوضَةٍ مَا سَقَى مِنْهَا كَافِرًا شَرْبَةً مَاءً» (۱) (اگر دنیا و خیر آن نزد خدا به قدر یک بال پشه ارزشی می داشت یک شربت از آب آن نصیب کافر نمی شد). و در جای دیگر فرمود: «لَوْ وَزَنَتِ الدُّنْيَا عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بُعُوضَةٍ مَا سَقَى الْكَافِرَ مِنْهَا شَرْبَةً مَاءً» (اگر دنیا به اندازه بال مگسی نزد خدا وزن داشت خداوند به کافر حتی یک شربت آب نمی نوشانید). در قرآن کریم خداوند می فرماید: «وَلَوْ لَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِيُوتِيَهُمْ سُقْفًا مِّنْ فَضْلِهِ وَ مَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ * وَلِيُوتِيَهُمْ أَبْوَابًا وَ سُرُرًا عَلَيْهَا يَتَكَبَّرُونَ * وَ زُخْرُفًا وَ إِن كُلَّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ» (۲) «و اگر نه آن بود که همه مردم در انکار خدا، امتی واحد گردند، قطعاً برای خانه های آنان که به خدای رحمان کفر می ورزیدند، سقفها و نردبانهایی از نقره که بر آنها بالا- روند قرار می دادیم. و برای خانه هایشان نیز درها و تختهایی که بر آنها تکیه زنند. و زر و زیورهای دیگر نیز. و همه اینها جز متاع زندگی دنیا نیست، و آخرت پیش پروردگار تو برای پرهیزگاران است». امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: برای اینکه معرفت و شناخت همگان را نسبت به دنیا زیاد کند، می فرماید: «وَلَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَسَلَّمَ مَا يَدُلُّكَ عَلَى مَسَاوِي الدُّنْيَا وَ عُيُوبِهَا إِذْ جَاعَ فِيهَا مَعَ خَاصَّتِهِ وَ زُوِيَثَ عَنْهُ زَخَارِفُهَا مَعَ عَظِيمِ زُلْفَتِهِ فَلْيَنْظُرْ نَاطِرٌ بِعَقْلِهِ أَكْرَمَ اللَّهُ مُحَمَّدًا بِحَدِّكَ أَمْ أَهَانَهُ فَإِنْ قَالَ أَهَانَهُ فَقَدْ كَذَبَ وَ اللَّهُ الْعَظِيمُ بِالْإِفْكِ الْعَظِيمِ وَ إِن قَالَ أَكْرَمَهُ فَلْيَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهَانَ غَيْرَهُ حَيْثُ بَسَطَ الدُّنْيَا لَهُ وَ زَوَاهَا عَنْ أَقْرَبِ النَّاسِ مِنْهُ» (۳)

(در روش رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم حالتی است که تو را به زشتی ها و عیوب دنیا راهنمایی می کند، زیرا آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم با اهل بیتش صلی الله علیه و آله وسلم در دنیا گرسنه بود، و با منزلت و تقرب عظیمی که نزد حق داشت زر و زیور دنیا از او دور داشته شده بود. پس دقت کننده با عقلش دقت کند که خداوند با وضعی که برای پیامبرش صلی الله علیه و آله وسلم در برنامه دنیا به وجود آورد آیا او را اکرام کرد یا به او اهانت روا داشت؟ اگر بگوید: اهانت کرد، به خدای بزرگ قسم دروغ گفته، و بهتان عظیمی به حق زده، و اگر بگوید: به او اکرام کرد، پس باید بداند که خداوند غیر حضرتش را با ارزانی داشتن دنیا به او خوار نموده، و دنیا را از مقرب ترین مردم به درگاهش دور کرده است).

ص: ۱۲۸

۱- . بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۲۰.

۲- . زخرف، ۳۳۳۵.

۳- . نهج البلاغه، خطبه ۱۶۰.

پس باید دنیا را بشناسیم تا فریش را نخوریم و محبتش را از دل خارج کنیم چرا که محبتش هم عامل جدایی انسان از خداست و هم سر منشأ هر فتنه و آشوبی است. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «حُبُّ الدُّنْيَا وَ حُبُّ اللَّهِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبٍ» (۱)

(محبت دنیا و خدا هرگز در یک دل با هم جمع نمی شود). لذا امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَأَخْرِجُوا حُبَّ الدُّنْيَا مِنْ قُلُوبِكُمْ» (۲) (اگر شما واقعاً خدا را دوست دارید محبت دنیا را از قلب خود خارج کنید). خداوند متعال به حضرت موسی علیه السلام وحی می کند: «وَ اعْلَمْ أَنَّ كُلَّ فِتْنَةٍ بَدُوْهَا حُبُّ الدُّنْيَا» (۳)

و بدان که آغاز هر فتنه دوستی دنیا است. اگر انسان، خداوند و وعده هایش در نظرش بزرگ باشد، در نتیجه دنیا در نظرش کوچک و بی ارزش خواهد بود و دیگر توجه ای به آن ندارد تا محبتش در دلش قرار گیرد و فریب آن را بخورد. لذا امیرالمؤمنین علیه السلام در خطبه همام در وصف متقین می فرماید: «عَظُمَ الْخَالِقُ فِي أَنْفُسِهِمْ فَصَيَّرُوا مَا دُونَهُ فِي أَعْيُنِهِمْ» (خداوند در باطنشان بزرگ، و غیر او در دیدگانشان کوچک است). و همچنین اگر انسان ظاهر بین نباشد محبت دنیا در دل او قرار نمی گیرد. خداوند خطاب به دنیاگران ظاهر بین می فرماید: «يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ» (۴)

«آنها ظاهری از زندگی دنیا را می دانند و از زندگانی آخرت سخت غافلند».

ص: ۱۲۹

۱- مجموعه ورام، ج ۲، ص ۱۲۲.

۲- عیون الحکم و المواعظ، ص ۱۶۳.

۳- الکافی، ج ۲، ص ۱۳۵.

۴- روم، ۷.

۱۸- فَرَّازِ هَجْدِهِمْ: «وَبَاعَ حَظَّهُ بِالْأَزْدَلِ الدُّنَى وَشَرَى آخِرَتَهُ بِالثَّمَنِ الْوَكْسِ»

و (آنان) بهره خود را از دنیا به بی ارزش ترین و پست ترین چیز فروختند و (نیز) آخرتشان را به بهای ناچیز و بی ارزش فروختند).

«باع» به معنی فروختن از ماده «بَعَّ» یعنی خرید و فروش. و «حَظُّهُ» به معنی بهره است. «أَزْدَلُ» به معنی فرومایه ترین و ناچیزترین از ماده «رَذَل» به معنی ناچیز و فرومایه است. «ادنی» به معنی پست ترین و بی ارزش ترین از ماده دون به معنی پائین، پست و بی ارزش است و «شَرَى» در لغت هم به معنی خریدن و هم به معنی فروختن آمده است و در اینجا به معنی فروختن می باشد. «شَرَى» از «شَرَى شَرَاءً وَ يَشْرَى الشَّيْءَ» یعنی چیزی را خرید یا فروخت. ثمن به معنی بهاء است و «اَوْكَسَ» به معنی ناقص تر و پست تر از ماده «وَكَسَ» به معنی نقصان یافتن و پست است. کسانی که به جنگ با امام حسین علیه السلام آمدند، بهره و قیمت و ارزش خود را که قرب به خداوند و بهشت جاوید و همنشین شدن با انبیاء و اولیاء و شهداء و صالحین بود، را از دست دادند و در مقابل ذلّت و خواری دنیا و برزخ و قیامت را برای خود فراهم نمودند و در تاریخ کربلا آمده است که تمام کسانی که به جنگ امام حسین علیه السلام آمدند به آرزوی خود نرسیدند و با وضع نکبت باری از دنیا رفتند از جمله آنها ده نفری که برای مال دنیا بر بدن امام حسین علیه السلام اسب تاختند، در زمان مختار دستگیر شدند، و مختار دست و پاهایشان را میخکوب کرد و با اسب بر پشت آنها تاخت تا مردند. همچنین بقیه کسانی که به جنگ حضرت علیه السلام آمدند، با ذلّت و خواری هلاک شدند. عده ای به فرمان مختار و عده ای بر اثر بلاهای جانکاه و حتی بعضی ها که به عنوان سیاهی لشکر بودند دچار نکبت و ذلّت شدند.

آری اگر انسان قیمت و ارزش خود را نشناسد به بهای ناچیز و بی ارزش خود را می فروشد.

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «إِنَّهُ لَيْسَ لِنَفْسِكُمْ ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ فَلَا تَبِيعُوهَا إِلَّا بِهَا» (۱)

(برای وجود شما قیمتی جز بهشت نیست، آن را جز به بهشت نفروشید). و همچنین می فرماید: «وَلَيْسَ الْمَتَجَرُّ أَنْ تَرَى الدُّنْيَا لِنَفْسِكَ ثَمَنًا وَ مِمَّا لَكَ عِنْدَ اللَّهِ عَوَظًا» (۲)

(چه تجارت بدی است که دنیا را ارزش خود دانی، و آن را عوض آنچه نزد خدا برای تو مهیاست قرار دهی!).

خداوند در کتاب خود می فرماید: {أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يَخَفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ} (۳)
(آنها کسانی اند که زندگی این دنیا را به بهای آخرت خریدند، پس هرگز عذابشان در آخرت تخفیف نمی یابد و یاری هم نخواهند شد).

اگر انسان معرفت و شناخت به مقام و منزلتی که خداوند به او عنایت نموده نداشته باشد، خود را به بهای ناچیز و بی ارزش می فروشد، خداوند راجع به مقام و عظمت و بزرگواری این انسان می فرماید: {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ} (۴) «به راستی فرزندان آدم را گرامی داشتیم». و در سوره تین بعد از چندین قسم می فرماید: {لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ} (۵)

«به راستی انسان را در بهترین نظام و صورت خلق کردیم». و در زمان خلقت این انسان فرمود: {فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ} (۶)

«پس آفرین باد بر خدا که بهترین آفرینندگان است!». لذا خداوند خطاب به انسانی که خود را شناخت و مقام و منزلت خود را به ثمن و بهای بی ارزش فروخت، فرموده است: {وَلَيْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ} (۷) «و چه زشت و ناپسند بود آنچه خود را به آن فروختند، اگر می دانستند!!». و اگر این انسان به مقام و جایگاهش آگاه باشد، می داند بهایش چه باید باشد و آنها کسی نیستند جز مؤمنین که خداوند در وصف آنها می فرماید: {وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ

ص: ۱۳۱

۱- نهج البلاغه، حکمت ۴۵۶.

۲- نهج البلاغه، خطبه ۳۲.

۳- بقره، ۸۶.

۴- اسراء، ۷۰.

۵- تین، ۴.

۶- مؤمنون، ۱۴.

۷- بقره، ۱۰۲.

«و از میان مردم کسی است که جان خود را برای طلب خشنودی خدا می فروشد، و خدا نسبت به این بندگان مهربان است». و در قرآن کریم خداوند می فرماید: {إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ} (۲) «در حقیقت، خدا از مؤمنان، جان و مالشان را به بهای اینکه بهشت برای آنان باشد، خریده است».

به هر حال دنیا بازار تجارت است، که بی معرفتان به خود و دنیا زیان و خسارت می بینند و با معرفتان سود و بهره می برند، چنانچه امام هادی علیه السلام فرمودند: «الدُّنْيَا سُوقٌ رِبْحٌ فِيهَا قَوْمٌ وَ خَسِرَ آخَرُونَ» (۳)

(دنیا بازاری است که گروهی در آن برای آخرت، سود ببرند و گروهی دیگر زیان ببرند). اگر سؤال شود که آخرت آنها چه بود که به ثمن و بهای پست فروختند؟ در جواب می گوئیم آخرت آنها بهشت، قرب به خداوند، هم جوار شدن با انبیاء و اولیاء صلی الله علیه و آله وسلم و شهدا و صالحین بود. چرا که خداوند انسان را برای بهشت و قرب به خودش آفریده نه برای دنیا. و آنها آن مقام را به ثمن و بهای پست دنیا فروختند و خداوند راجع به کل دنیا می فرماید: {مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ} (۴)

چه برسد به مقدار اندکی از دنیا.

ص: ۱۳۲

۱- . بقره، ۲۰۷.

۲- . توبه، ۱۱۱.

۳- . بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۳۶۶.

۴- . نساء، ۷۷.

اشاره

(و (این فریب خوردگان دنیا) تکبر کردند و خود را در هوا و هوس انداختند).

«تَغَطَّرَسَ» در لغت به معنای تکبر کرد، خودنمایی کرد، خشمگین شد و بخل ورزید، آمده است. و «تَرَدَّى» از ماده «رَدَى» به معنی افتادن و سقوط کردن آمده است. عبارت فوق در واقع توضیح فریب خوردگان دنیا است، آنهایی که آخرت خود را به بهایی ناچیز از دست دادند و در مقابل امام و رهبر خود ایستادند: «و تکبر کردند و خود را در هوا و هوس دنیا انداخت». در این قسمت از زیارت دو عامل و سبب مهم به جنگ آمدن مخالفین با حضرت علیه السلام ذکر شده است: ۱ تکبر. ۲ هواپرستی.

اما تکبر:

قرآن می فرماید: {إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُتَكَبِّرِينَ} (۱) (و او گردنکشان را دوست نمی دارد). امّا باقر علیه السلام در رابطه با تکبر فرمودند: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ» (۲)

(هر که به وزن ذره ای کبر در دلش باشد، بهشت نمی رود). خداوند در قرآن کریم می فرماید: {فَاذْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَيْئَسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ} (۳) «پس، از درهای دوزخ وارد شوید و در آن همیشه بمانید، و حقّا که چه بد است جایگاه متکبران». خداوند به حضرت داود علیه السلام فرمود: «يَا دَاوُدُ، كَمَا أَنَّ أَقْرَبَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ الْمُتَوَاضِعُونَ، كَذَلِكَ أَبْعَدُ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ الْمُتَكَبِّرُونَ» (۴)

(ای داود، چنانچه نزدیک ترین مردم به خدا متواضعانند، همچنین دورترین مردم از خدا متکبرانند). امام صادق علیه السلام می فرماید: «إِنَّ الْمُتَكَبِّرِينَ

ص: ۱۳۳

۱- . نحل، ۲۳.

۲- . الکافی، ج ۲، ص ۳۱۰.

۳- . نحل، ۱۹.

۴- . بحار الأنوار، ج ۱۴، ص ۳۹.

يُجْعَلُونَ فِي صُورِ الذَّرِّ يَتَوَطَّأُهُمُ النَّاسُ حَتَّى يَفْرُغَ اللَّهُ مِنَ الْحِسَابِ» (۱)

(راستی که متکبران به صورت مورچه ریز محشور گردند و مردم آنها را پایمال کنند تا خدا از حساب خلائق فارغ شود). در روایتی دیگر از امام صادق علیه السلام آمده است: «إِنَّ فِي جَهَنَّمَ لَوَادِيًّا لِلْمُتَكَبِّرِينَ يُقَالُ لَهُ سَقَرٌ شَكَا إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ شِدَّةَ حَرِّهِ وَ سَأَلَهُ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ أَنْ يَتَنَفَّسَ فَتَنَفَّسَ فَأَحْرَقَ جَهَنَّمَ» (۲)

(در جهنم درّه ای است بنام سقر برای متکبرین که از شدت حرارت خود به خدای عزوجل شکایت کرد و درخواست کرد به او اجازه دهد نفس کشد، پس چون نفس کشید جهنم را سوزاند). خداوند در قرآن می فرماید: {وَ إِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَ اسْتَكْبَرَ وَ كَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ} (۳)

«و چون فرشتگان را فرمودیم: برای آدم سجده کنید، پس بجز ابلیس که سر باز زد و کبر ورزید و از کافران شد، همه به سجده درافتادند». امیرالمؤمنین علیه السلام همه ما را دعوت می کند، به عبرت گرفتن از ابلیس و می فرماید: «فَاعْتَبِرُوا بِمَا كَانَ مِنْ فِعْلِ اللَّهِ بِإِبْلِيسَ إِذْ أَحْبَطَ عَمَلَهُ الطَّوِيلَ وَ جَهْدَهُ الْجَهِيدَ وَ كَانَ قَدْ عَبْدَ اللَّهَ سِتَّةَ آلَافِ سَنَةٍ لَا يُدْرِي أَمِنْ سِنِي الدُّنْيَا أَمْ مِنْ سِنِي الْآخِرَةِ عَنْ كِبَرِ سَاعَةِ وَاحِدَةٍ فَمَنْ ذَا بَعْدَ إِبْلِيسَ يَسْلُمُ عَلَى اللَّهِ بِمِثْلِ مَعْصِيَتِهِ كُلَّ مَا كَانَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لِيُدْخِلَ الْجَنَّةَ بَشَرًا بِأَمْرِ أَخْرَجَ بِهِ مِنْهَا مَلَكًا إِنَّ حُكْمَهُ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ وَ أَهْلِ الْأَرْضِ لَوَاحِدٌ وَ مَا بَيْنَ اللَّهِ وَ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ هَوَادَّةٌ فِي إِبَاحِهِ حِمَى حَرَمَهُ عَلَى الْعَالَمِينَ» (۴) (از برنامه حضرت حق در رابطه با شیطان عبرت بگیرید، که اعمال طولانی، و سخت کوشی او را بخاطر یک ساعت تکبر تباه کرد، در صورتی که خداوند را شش هزار سال بندگی کرد که معلوم نیست از سال های دنیایی است یا سال های آخرتی (۵).

چه کسی پس از ابلیس با آلوده شدن به گناهی چون گناه او از عذاب حق سالم می ماند؟ حاشا؟ خداوند هرگز انسانی را به عملی وارد بهشت نمی کند که بخاطر همان عمل فرشته ای را از آنجا بیرون کرد، امر و فرمانش در حق آسمانیان و زمینیان مساوی است، و بین خداوند و احدی از بندگانش صلح خاصی

ص: ۱۳۴

۱- . الکافی، ج ۲، ص ۳۱۱.

۲- . همان، ص ۳۱۰.

۳- . بقره، ۳۴.

۴- . نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲.

۵- . هر روز سال های آخرتی هزار سال دنیایی است.

وجود ندارد تا بخاطر آن آنچه را بر جهانیان حرام کرده بر او مباح کند).

امام صادق علیه السلام می فرماید: «وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ إِبْلِيسَ سَجَدَ لِلَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ بَعْدَ الْمَعْصِيَةِ وَالتَّكْبِيرِ عُمَرُ الدُّنْيَا مَا نَفَعَهُ ذَلِكَ وَلَا قَبْلَهُ اللَّهُ عَزَّ ذِكْرُهُ مَا لَمْ يَسْجُدْ لِأَدَمَ كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ أَنْ يَسْجُدَ لَهُ» (۱)

(به خدا سوگند اگر شیطان پس از آن نافرمانی و تکبری که کرد باندازه عمر دنیا برای خدای عزوجل سجده کند سودی برایش ندارد، و خدای عزوجل سجده اش را نپذیرد تا وقتی که چنانچه خدا دستور فرموده بود برای آدم سجده کند). و در جایی دیگر امام علی علیه السلام فرمودند: «اخْذِرِ الْكِبْرَ فَإِنَّهُ رَأْسُ الطُّغْيَانِ وَ مَعْصِيَةِ الرَّحْمَنِ» (۲) (از خودبینی و کبر دوری کنید، چرا که ریشه طغیان و گناه و تمرد از خداوند است). در روایت آمده است که محمد بن مسلم مردی ثروتمند و از اشراف کوفه و از اصحاب امام باقر علیه السلام و امام صادق علیه السلام بود.

«روزی امام باقر علیه السلام به او فرمود: ای محمد باید تواضع و فروتنی کنی. وقتی برگشت به کوفه یک زنبیل خرما با ترازو برداشت و بر در مسجد جامع نشست شروع کرد، به فریاد زدن و خرما فروختن. فامیل او آمدند گفتند: با این کار ما را رسوا کردی. گفت: مولای من دستوری داده که با دستورش مخالفت نخواهم کرد. از جا حرکت نمی کنم تا این زنبیل خرما را بفروشم. گفتند: اگر تصمیم داری خرید و فروش کنی در بازار آسیابانان یک دکان بگیر مشغول کار شو. در آنجا دکانی گرفت با آسیاب و یک شتر شروع به آسیابانی کرد و با این عمل خواست از تکبر نجات یابد» (۳).

از اهمیت بحث تکبر همین بس که ۵۰ آیه از قرآن در رابطه با آن می باشد و روایات زیادی نیز راجع به تکبر وارد شده است. فقط مرحوم کلینی W در الکافی یک باب روایاتی درباره تکبر آورده است.

اقسام تکبر: ۱- تکبر در مقابل خداوند. ۲- تکبر در مقام انبیاء و ائمه اطهار. ۳- تکبر در مقابل مردم.

علامت و نشانه تکبر: ۱- عدم تسلیم در مقابل حق. ۲- عدم شنیدن حرف حق. ۳- عدم گفتن حرف حق. ۴- عدم عمل به حق. ۵- موضع گیری کردن در مقابل حق (مثل قاتلین امام

ص: ۱۳۵

۱- الکافی، ج ۸، ص ۲۷۱.

۲- غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۶۲.

۳- ۴. بحار الأنوار، ج ۴۷، ص ۳۸۹.

حسین علیه السلام).

۶- عدم احترام به دیگران. ۷- به هنگام همنشین شدن با زیر دستان احساس ذلت و خواری کردن. ۸- در هر مجلسی وارد شود، می خواهد در رأس آن مجلس بنشیند و جای گیرد. ۹ دوست دارد همه به او سلام کنند.

اسباب و علّت تکبر:

۱- گاهی علّت و سبب تکبر حسب و نسب شخص است مثل اینکه چون پدر و مادر و اجداد و یا برادر و خواهر و فامیلش چنین و چنان است، تکبر می کند.

۲- گاهی سبب و علّت تکبر زیبایی و جمال شخص است. مثل صورت زیبا یا اندام زیبا و یا قد و قامت رشید یا باهوش و زیرکی شخص.

۳- گاهی سبب مال و ثروتی است که خداوند به کسی داده است یا اولاد و فرزندان است که خداوند به او داده است.

۴- گاهی پست و مقام و عزت دنیوی است.

۵- گاهی سبب آن عبادت و اعمال نیکی است که در طول عمرش انجام داده است.

۶- گاهی علم و هنری که خداوند به او داده است.

۷- گاهی عدم تربیت خانواده سبب تکبر می شود.

۸- گاهی سبب آن قوّت و نیرو و شجاعتی که خدا در شخص قرار داده است.

۹- گاهی جهل و نادانی سبب تکبر است.

۱۰- گاهی سبب تکبر جنسیت است، چون مرد است، فکر می کند، مقامش از زن بالاتر است، یا اینکه چون زن است، مقامش از مرد بالاتر است، در حالی که خداوند می فرماید: {إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ} (۱)

«مسلمان گرامی ترین شما در نزد خدا پرهیزکارترین شماست».

۱۱- گاهی هوای نفس است.

۱۲- گاهی سبب وسوسه شیطان و انسان های شیطان صفت است.

مواردی که باعث از بین رفتن تکبر می شود، عبارتند از: ۱- اذان و اقامه. ۲- نماز با طمأنینه و توجه. ۳- ذکر خداوند. ۴- دعا. ۵- توسل. ۶- سجد و رکوع طولانی. ۷- تفکر و تعقل در آیات

۸- ایمان و اعتقاد به آخرت. ۹- تواضع در مقابل خداوند، انبیاء و ائمه و مردم.

۱۰- عدم فرار از حق. ۱۱- سلام به دیگران. ۱۲- مطالعه در سرنوشت متکبران. ۱۳- تمرین و ممارست. ۱۴- توجه به آیات و روایاتی که شدیداً متکبران را مورد سرزنش قرار داده است. ۱۵- توجه به سیره انبیاء و ائمه اطهار صلی الله علیه و آله وسلم در برخورد آنها با مردم. ۱۶- ساده زیستی و ساده پوشی. ۱۷- همنشین شدن با فقراء و زبردستان. ۱۸- یاد مرگ. ۱۹- عیادت از مریض. ۲۰- فکر در اینکه از چه چیز خلق شده و چه هست و کجا می رود. امام سجاد علیه السلام می فرماید: «عَجَبًا لِلْمُتَكَبِّرِ الْفُخُورِ الَّذِي كَانَ بِالْأَمْسِ نُطْفَةً ثُمَّ هُوَ عَدَا جِيفَةً» (۱)

(عجب است از متکبر بر خود بالنده، که دیروز نطفه ای بوده و سپس هم او در فردای مرگ خود، مردار گندیده ای است). ۲۱- اینکه خود را همیشه نیازمند به خدا بداند، همانطور که قرآن می فرماید: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ} (۲) «ای مردم، شما به خدا نیازمندید، و خداست که بی نیاز ستوده است». وقتی خود را نیازمند به خداوند بداند، در همه چیز و همیشه، نتیجه اش این می شود که من چیزی از خود ندارم که بخواهم تکبر کنم. چنانچه خداوند می فرماید: {وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ} (۳)

«و هر نعمتی که دارید از خداست». و نیز می فرماید: {مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ} (۴)

«هر چه از خوبی ها به تو می رسد از جانب خداست». ۲۲- برای مردها انجام کارهای منزل. ۲۳- همکاری با زیر دستان. به هر حال باید مواظب این دام بزرگ شیطان بود. چنانچه امام علی علیه السلام می فرماید: «الْكِبْرُ مَضِيدُهُ إِبْلِيسُ الْعُظْمَى» (۵)

(کبر دام بزرگ ابلیس است).

اما هوای نفس:

ص: ۱۳۷

۱- . الکافی، ج ۲، ص ۳۲۸.

۲- . فاطر، ۱۵.

۳- . نحل، ۵۳.

۴- . نساء، ۷۹.

۵- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۶۰.

وجه تسمیه هوا، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «إِنَّمَا سُمِّيَ الْهَوَىٰ لِأَنَّهُ يَهْوِي بِصَاحِبِهِ» (۱)

(هوا را بدان سبب هوا نامیده اند، که صاحب خود را فرو می افکند). امام علی علیه السلام می فرماید: «الْهَوَىٰ هُوَ إِلَى أَشْفَلِ سَافِلِينَ» (۲)

(هوا و هوس فرو افتادن در پست ترین پستی هاست).

قرآن می فرماید: {أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ} (۳)

«پس آیا دیدی کسی را که هوس خویش را معبود خود قرار داده است». رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «ما عُبِدَ تَحْتَ السَّمَاءِ إِلَهٌ ابْغَضُ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْهَوَىٰ!» (۴) (هرگز در زیر آسمان معبودی مبعوض تر، نزد خدا از هوای نفس پرستش نشده است). یعنی همانطوری که انسان مؤمن عبد و مطیع و گوش به فرمان معبودش، الله است، انسان هواپرست هم عبد و گوش به فرمان اله و معبودش که هوا و هوس باشد، می باشد. امام علی علیه السلام می فرماید: «الْهَوَىٰ إِلَهٌ مَّعْبُودٌ وَالْعَقْلُ صَدِيقٌ مَّحْمُودٌ» (۵)

(هوا خدایی پرستیده است و خرد دوستی پسندیده است). خداوند به حضرت داود علیه السلام می فرماید: {وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ} (۶)

«و از هوای نفس پیروی مکن که تو را از راه خدا گمراه سازد، مسلماً کسانی که از راه خدا گمراه می شوند آنها را عذابی سخت است بخاطر آنکه روز حساب را فراموش کردند». امام علی علیه السلام سفارش می کند: «وَأَوْصِيَكُمْ بِمُجَابَبَةِ الْهَوَىٰ فَإِنَّ الْهَوَىٰ يَدْعُو إِلَى الْعَمَىٰ وَهُوَ الضَّلَالُ فِي الْآخِرَةِ وَالدُّنْيَا» (۷)

(شما را به دوری گزیدن از هوس سفارش می کنم، زیرا هوس به کوری فرا می خواند و آن باعث گمراهی در آخرت و دنیا است). یعنی هوا و هوس انسان را کور می کند و دیگر حق را نمی بیند و در نتیجه گمراه می شود.

خداوند علّت انحراف بلعم باعورا را که مُبْلِغ حضرت موسی علیه السلام و مستجاب الدعوه و به مقاماتی

ص: ۱۳۸

۱- . الكشف و البيان عن تفسير القرآن، ج ۸، ص ۳۶۲.

۲- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۷۱.

۳- . جاثیه، ۲۳.

۴- . تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۲۶۴.

۵- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۲۹.

۶- . ص، ۲۶.

٧- . مستدرک الوسائل، ج ١٢، ص ١١٣.

رسیده بود و عالم به اسم اعظم الهی بود را این چنین معرفی می کند: {أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَ اتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ} (۱)

«آیا او به زمین دنیا گرایید (یعنی دنیا پرست شد) و از هوای نفس خود پیروی کرد، از این رو داستانش چون داستان سگ است». لذا خداوند فرموده است بهشت جایگاه کسی است که از هوای نفس پیروی نکند: {وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَ نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ * فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ} (۲) «و آن کس که از مقام پروردگارش ترسان باشد و نفس را از هوی بازدارد، قطعاً بهشت جایگاه اوست!». و طبق فرموده امیرالمؤمنین علیه السلام مخالفت با هوا و هوس در رأس دینداری است، یعنی دینداری و متدین بودن بدون مخالفت با هوای نفس امکان ندارد: «رَأْسُ الدِّينِ مُخَالَفَةُ الْهَوَىٰ» (۳) (مخالفت با هوس، در رأس دین است). و نیز فرمودند: «مِلَاكُ الدِّينِ مُخَالَفَةُ الْهَوَىٰ» (۴) (اساس دین مخالفت با هوای نفس است).

و در روایات ملاک خوشبختی و بدبختی در عدم تبعیت از هوای نفس و تبعیت از هوا و هوس ذکر شده است، چنانچه امام علی علیه السلام فرمودند: «أَشَقَى النَّاسِ مَنْ غَلَبَهُ هَوَاهُ فَمَلَكَتْهُ دُنْيَاهُ وَ أَفْسَدَ أُخْرَاهُ» (۵)

(بدبخت ترین مردم، کسی است که هوس بر او چیره آید و در نتیجه دنیایش بر او مسلط شود و آخرت خود را تباه سازد). و نیز امام علیه السلام فرمودند: «فَارَزَ مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ» (۶)

(رستگار شد آن که بر هوس خویش چیره گشت). و نیز فرمودند: «مَنْ أَحَبَّ نَيْلَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى فَلْيَغْلِبِ الْهَوَىٰ» (۷)

(هر که دوستدار رسیدن به درجات بلند است، باید بر هوس خویش چیره آید).

آن کسانی که برای رسیدن به هوا و هوس خود به جنگ امام علیه السلام آمدند، بدبختی را برای خود رقم زدند، دینشان را تباه کردند و به آروزها و هوسهای خود نیز نرسیدند. چرا که وعده خدا چنین

ص: ۱۳۹

۱- . اعراف، ۱۷۶.

۲- . نازعات، ۴۰ و ۴۱.

۳- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۳۷۸.

۴- . همان، ص ۷۰۲.

۵- . همان، ص ۲۰۸.

۶- . همان، ص ۴۸۲.

۷- . همان، ص ۶۴۶.

اقتضا می کند، چنانچه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي... لَا يُؤْثِرُ عَبْدٌ هَوَاهُ عَلَى هَوَايَ إِلَّا شَتَّتْ عَلَيْهِ أَمْرُهُ وَ لَبَسَتْ عَلَيْهِ دُنْيَاهُ وَ شَغَلَتْ قَلْبَهُ بِهَا وَ لَمْ أُؤْتِهِ مِنْهَا إِلَّا مَا قَدَّرْتُ لَهُ» (۱)

(خداوند قسم یاد کرده است: که هیچ بنده ای دلخواه خود را بر دلخواه من اختیار نکند جز آنکه کارش را پریشان کنم و دنیايش را در هم سازم و دلش را بدان سرگرم کنم و از آن بدو ندهم جز همان که مقدّر او کرده ام).

بنابراین چاره ای نیست جز اینکه، از خداوند کمک بخواهیم و با هوای نفس مبارزه کنیم. امام علی علیه السلام فرمودند: «رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا... كَاثِرَ هَوَاهُ» (۲)

(خدا رحمت کند آن انسانی را که با هوای نفس خود مبارزه کند). فراموش نکنیم که مبارزه با هوای نفس جهاد اکبر و جهاد با دشمن جهاد اصغر شمرده است و علت اینکه به مبارزه با هوای نفس جهاد اکبر گفته شده بخاطر این است که تا آخرین لحظه عمر حتی زمانی که در آستانه مرگ قرار گرفته باید شخص به مبارزه خود ادامه دهد بنابراین لحظه ای در این مبارزه شخص استراحت ندارد. از امام صادق علیه السلام روایت شده است، که خداوند خطاب به رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: اهل خیر و نیکی و اهل آخرت نشانه هایی دارند، که از جمله آنها این است: «يَمُوتُ النَّاسُ مَرَّةً وَ يَمُوتُ أَحَدُهُمْ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً مِنْ مُجَاهَدَةِ أَنْفُسِهِمْ وَ مُخَالَفَةِ هَوَاهُمْ» (۳) (مردم تنها یک بار می میرند، اما آنها (اهل آخرت) در هر روز بخاطر مبارزه با نفس و مخالفت با خواهش های نفسانی، هفتاد بار می میرند). بنابراین باید از این دو عامل خطرناک (یعنی تکبر و هوا پرستی) که باعث ذلت و بدبختی هر انسانی است و نقش بزرگی در انحراف و موضع گیری یزید و یزیدیان در مقابل امام علیه السلام داشت، جداً پرهیز کرد.

ص: ۱۴۰

۱- . إرشاد القلوب دیلمی، ج ۱، ص ۱۷۹.

۲- . نهج البلاغه، خطبه ۷۶.

۳- . بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۲۴.

و (این فریب خوردگان دنیا با این عمل زشتی که مرتکب شدند) تو و پیامبرت را به خشم در آوردند).

آنها به جای خشنودی و رضای خدا و رسولش صلی الله علیه و آله وسلم را انتخاب نمودند، واقعاً بد انتخابی کردند. خداوند در قرآن کریم می فرماید: {فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَ أَدْبَارَهُمْ * ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَصْحَطَ اللَّهُ وَ كَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ} (۱)

«پس چگونه تاب می آورند وقتی که فرشتگان عذاب، جانشان را می ستانند و بر چهره و پشت آنان تازیانه می نوازند؟ زیرا آنان از آنچه خدا را به خشم آورده پیروی کرده اند و خرسندیش را خوش نداشتند پس اعمالشان را باطل گردانید». در زیارت مطلقه امام حسین علیه السلام آمده است: «يَا مَنْ رِضَاةٍ مِنْ رِضَايَ الرَّحْمَنِ وَ سَيِّئَةٍ مِنْ سَيِّئَةِ الرَّحْمَنِ» (ای آنکه خشنودی او خشنودی خدای رحمان است و غضبش غضب خدای رحمان است). این نکته نیز روشن است که خشم و غضب و سخط در مورد خداوند به معنی تأثر نفسانی نیست، همانگونه که رضای او نیز به معنی انبساط روح نمی باشد، بلکه همانگونه که در حدیثی از امام صادق علیه السلام آمده است: «غَضَبَ اللَّهِ عِقَابُهُ وَ رِضَاُهُ ثَوَابُهُ» (۲)

(خشم خدا عقاب اوست و رضای او ثواب اوست). و نیز خداوند می فرماید: {أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطِ اللَّهِ وَ مَاوَاهُ جَهَنَّمَ وَ بَشَّ الْمَصِيرُ} (۳) «آیا کسی که خشنودی خدا را پیروی می کند، چون کسی است که به خشمی از خدا دچار گردیده و جایگاهش جهنم است؟ و چه بد بازگشتی است».

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ أَخْفَى سَخَطُهُ فِي مَعْصِيَتِهِ فَلَا تَسْتَصْغِرَنَّ شَيْئًا مِنْ مَعْصِيَتِهِ

ص: ۱۴۱

۱- . محمد صلی الله علیه و آله وسلم ، ۲۷ و ۲۸.

۲- . بحار الأنوار، ج ۴، ص ۶۳.

۳- . آل عمران، ۱۶۲.

(خداوند خشم خود را در معصیت و نافرمانیش مخفی کرده است، پس هیچ گناهی را کوچک ندانید، چه بسا ممکن است، خداوند غضب کرده باشد و شما از آن اطلاع نداشته باشید). آیا معصیتی بزرگتر از جنگیدن با امام علیه السلام و یارانش وجود دارد؟ در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «فَالرَّاغِبُ عَنْكُمْ مَارِقٌ، وَاللَّازِمُ لَكُمْ لَاحِقٌ، وَالْمُقَصِّرُ فِي حَقِّكُمْ زَاهِقٌ ... مَنْ وَالَاكُمْ فَقَدْ وَالَى اللَّهَ، وَمَنْ عَادَاكُمْ فَقَدْ عَادَى اللَّهَ، وَمَنْ أَحْبَبَّكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ، وَمَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ» (پس آنکه از شما رو گرداند، از دین خارج گشته و آنکه ملازم شما بود، به حق رسیده و آنکه کوتاهی کرد در حق شما، نابود گردید ... هر که شما را دوست دارد خدای را دوست داشته و هر که شما را دشمن دارد خدای را دشمن داشته و هر کس به شما محبت داشته باشد به خدا محبت داشته و هر کس با شما کینه توزد با خدا کینه توزی کرده است). و نیز می خوانیم: «سَعَدَ مَنْ وَالَاكُمْ وَهَلَكَ مَنْ عَادَاكُمْ وَخَابَ مَنْ جَحَدَكُمْ وَضَلَّ مَنْ فَارَقَكُمْ» (خوش بخت شد هر که شما را دوست دارد و به هلاکت رسید هر که شما را دشمن داشت و زیانکار شد آنکه منکر شما گشت و گمراه شد آنکه از شما جدا گشت). بنابراین غضب و خشم اهل بیت علیهم السلام غضب و خشم خداوند است و غضب خداوند یعنی هلاکت و نابودی در دنیا و عذاب در برزخ و قیامت. تمامی اقوامی که خداوند آنها را هلاک کرد مثل قوم نوح، قوم ثمود، قوم لوط و قوم عاد همه و همه بخاطر این بود که با اعمال زشتشان خداوند را به غضب و خشم در آوردند.

قوم عاد وقتی خداوند را غضبناک کردند، خداوند تندبادی شدید بر آنها فرستاد که هفت شب و هشت روز می وزید و آنها را همچون تنه درخت خرما که از ریشه کنده شده باشد بلند می کرد و بر زمین می کوبید و گردن هایشان شکسته و سر از بندشان جدا می شد و در قرآن کریم می فرماید: {لَنَذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَى} (۲) «تا در زندگی دنیا ذلت و خواری عذاب را به آنان بچشانیم و قطعاً عذاب آخرت رسواکننده تر است». آری باید از غضب و خشم خدا به رحمت خداوند پناه برد چرا که خیلی از اعمال و حرکات ما باعث غضب خدا می شود، از جمله حرف هایی که می زنیم و به آن عمل نمی کنیم. و نیز می فرماید: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ

ص: ۱۴۲

۱- . بحار الأنوار، ج ۷۰، ص ۳۴۹.

۲- . فصلت، ۱۵۶.

تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ * كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿١٧﴾» ای کسانی که ایمان آورده اید، چرا چیزی می گویید که انجام نمی دهید؟ نزد خدا سخت ناپسند است که چیزی را بگویید و انجام ندهید». بنابراین با ریختن خون امام حسین علیه السلام و یارانش جز غضب و خشم خدا و رسولش صلی الله علیه و آله وسلم چیز دیگری نصیبتان نشد.

ص: ۱۴۳

۱- . صف ۲۳.

۲۱- فراز بیست و یکم: «وَأَطَاعَ مِنْ عِبَادِكَ أَهْلَ الشَّقَاقِ وَ النَّفَاقِ»

و (این فریب خوردگان دنیا) از آن بندگان که اهل شقاق و نفاق بودند، اطاعت کردند).

در این فراز از زیارت اربعین به سومین عامل و سببی که باعث شد منحرفین به جنگ با امام خود بیایند، اشاره شده است و آن اطاعت و پیروی از اهل شقاق و نفاق است. معلوم و روشن است، در اطاعت و پیروی از گمراهان جز این حادثه تلخ انتظار دیگری نباید داشت. سبب و علت اینکه منحرفین دست به چنین انتخاب غلطی زدند و از اهل شقاق و نفاق اطاعت و پیروی کردند، همان عدم بصیرت آنها و دوری آنها از کلام خداوند متعال است. چرا که در آیات و روایت مرز اطاعت و پیروی و عدم اطاعت و پیروی به خوبی بیان شده است.

اما کسانی که اطاعتشان واجب است و باید از آنها اطاعت کرد:

خداوند در قرآن کریم می فرماید: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ} (۱) «ای کسانی که ایمان آورده اید، خدا را اطاعت کنید و پیامبر و اولیای امر خود را نیز اطاعت کنید». طبق کلام مفسرین و روایات منظور از اولی الامر ائمه اطهار علیهم السلام می باشند. «شیخ سلیمان حنفی قندوزی» که از دانشمندان معروف اهل تسنن است، در کتاب «تَبَايِعُ الْمَوَدَّة» از کتاب «مناقب» از «سلیم بن قیس هلالی» نقل می کند: «روزی مردی به خدمت امیرالمؤمنین علیه السلام رسید و پرسید: یا امیرالمؤمنین علیه السلام، کمترین چیزی که شخص با آن مؤمن می شود و کمترین چیزی که با آن کافر می شود و کمترین چیزی که با آن گمراه می شود، چیست؟ حضرت علیه السلام فرمود: سؤال کردی، جواب را بشنو: کمترین چیزی که شخص با آن مؤمن می شود، آن است که خداوند خود را به او بشناساند، و او به پروردگاری و یگانگی خداوند اقرار نماید، و پیامبرش صلی الله علیه و آله وسلم را به او بشناساند و او به نبوت و ابلاغ رسالت او اقرار نماید، و حجت خود در زمین و شاهد بر خلقش را به او بشناساند

ص: ۱۴۴

و او به اطاعتش اقرار کند. عرض کرد: یا امیر المؤمنین علیه السلام، گر چه نسبت به همه چیز، غیر آنچه توضیح دادی، جاهل باشد؟ فرمود: آری، فقط هر گاه به او دستور داده شد، اطاعت کند و هر گاه نهی شد، بپذیرد.

کمترین چیزی که شخص با آن کافر می شود، آن است که چیزی را به عنوان دین بپذیرد و گمان کند، که خداوند او را به آن امر کرده، در حالی که از چیزهایی است که خداوند به او نهی کرده است، بعد آن را دین خود قرار دهد و بر اساس آن تبری و تولی داشته باشد و گمان کند، خدایی را که به او امر کرده، می پرستد (در حالی که چنین نیست). کمترین چیزی که شخص با آن گمراه می شود آن است که حجت خدا در زمین و شاهد او بر خلقش را که امر به اطاعت او نموده و ولایتش را واجب کرده نشناسد. آن مرد عرض کرد: یا امیر المؤمنین علیه السلام آنان را برایم نام ببر. فرمود: کسانی که خداوند ایشان را با خود و پیامبرش صلی الله علیه و آله وسلم قرین نموده و فرموده است: {أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ} (۱).

یعنی: «از خدا و پیامبر و اولی الامر تان پیروی کنید». عرض کرد: برایم روشن نمائید. فرمود: «إِنِّي تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُم بِهِمَا كِتَابَ اللَّهِ وَ عِزَّتِي» پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم در آخرین خطبه ای که خواند و همان روز از دنیا رفت، چنین فرمود: (من در میان شما دو چیز باقی گذاردم، که تا به آن دو تمسک کرده اید، هرگز گمراه نخواهید شد: کتاب خداوند و اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم) (۲).

امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: «وَ إِنِ اطَعْتُمُونِي فَإِنِّي حَامِلُكُمْ إِذَا شَاءَ اللَّهُ عَلَى سَبِيلِ الْجَنَّةِ وَ إِنِ كَانَ ذَا مَشَقَّةٍ شَدِيدَةٍ وَ مِدَاقَةٍ مَرِيَّةٍ» (۳) (و اگر اطاعت کنید، به خواست خدا شما را به بهشت می برم، هر چند راهی پر رنج و پر مرارت است). و در زمان غیبت امام علیه السلام باید از نائب او که مراجع و علماء که وصفشان در روایات آمده است، اطاعت و پیروی کرد. اسحاق بن یقوب می گوید: از عثمان بن سعید نخستین نائب خاص امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف خواستم نامه مرا به آن حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف برساند. در آن نامه پرسیده بودم، در عصر غیبت کبری به چه کسی مراجع کنیم، امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف با خط خودشان در پاسخ سؤال

ص: ۱۴۵

۱- . نساء، ۵۹.

۲- . کتاب سلیم بن قیس الهمالی، ج ۲، ص ۶۱۵.

۳- . نهج البلاغه، خطبه ۱۵۶.

من چنین مرقوم فرمودند: «وَأَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رُؤَاةِ حَدِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ» (۱) (اما در حکم مسائل جدید به راویان حدیث ما رجوع کنید، زیرا آن ها حجت بر شمايند و من حجت بر آنها هستم).

همچنين امام حسن عسکری عليه السلام می فرماید: «فَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَائِنًا لِنَفْسِهِ، حَافِظًا لِدِينِهِ، مُخَالِفًا لِهَوَاهُ، مُطِيعًا لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِّ أَنْ يُقَلَّدُوهُ» (۲)

(هر کدام از فقهاء که نگهدارنده نفس خود از انحراف و گناه و نگهبان دين خود و مخالف هواي نفس خود و مطيع فرمان خداست، بر مردم لازم است، که از او تقليد کنند). امام هادی عليه السلام می فرماید: «لَوْلَا مَنْ يَتَّقِي بَعْدَ غَيْبِهِ قَائِمَنَا مِنَ الْعُلَمَاءِ الدَّاعِينَ إِلَيْهِ وَ الدَّالِّينَ عَلَيْهِ وَ الدَّائِبِينَ عَنْ دِينِهِ بِحُجَجِ اللَّهِ وَ الْمُنْقِذِينَ لَضَعْفَاءِ عِبَادِ اللَّهِ مِنْ شَيْبَاكَ إِبْلِيسَ وَ مَرَدَّتِهِ وَ مِنْ فِخَاخِ النَّوَاصِبِ الَّذِينَ يُمَسِّكُونَ قُلُوبَ ضَعْفَاءِ الشَّيْعَةِ كَمَا يُمَسِّكُ السَّيْفُ نَهْجَهَا لَمَّا بَقِيَ أَحَدٌ إِلَّا ارْتَدَّ عَنْ دِينِ اللَّهِ، أَوْلَيْكَ هُمْ الْأَفْضَلُونَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ» (۳) (اگر پس از غیبت قائم ما نباشند علمایی که مردم را به طرف او خوانده و به سوی او راهنمایی کنند و با براهین الهی از دین او دفاع نمایند و بندگان ناتوان خدا را از دام های شیطان و گردنکشان شیطانی و از تله هایی که دشمنان اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم در راه هدایت مردم قرار می دهند، نجات دهند، همانا کسی نمی ماند مگر آن که از دین خدا بر می گردد و آنها کسانی هستند که زمام دل های ضعیفان شیعه را به دست می گیرند، همان طور که کشتیان سکان کشتی را در دست می گیرد، اینها برترین مردم نزد خداوند عزوجل هستند). بنابراین امام هادی عليه السلام در این حدیث نقش مهم و عظیم مراجع و فقهاء را بیان فرمودند، که اگر آنها نباشند، دیگری خبری از دین نخواهد بود.

همچنین از جمله کسانی که در مراحل بعدی اطاعت از آنها سفارش شده است عبارتند از:

۱ پدر و مادر در صورتی که اولاد خود را به گناه دعوت نکنند.

۲ از کسی که انسان را به اصلاح نفس دعوت می کند. امیرالمؤمنین عليه السلام می فرماید: «مَنْ أَمَرَكَ

ص: ۱۴۶

۱- . بحار الأنوار، ج ۲، ص ۹۰.

۲- . همان، ص ۸۸.

۳- . الفصول المهمة فی أصول الأئمة، ج ۱، ص ۶۰۴.

(کسی که تو را به اصلاح نفست فرمان می دهد سزاوارترین کسی است که از او اطاعت کنی).

۳ کسی که انسان را به تقوی و پرهیزکاری و دوری از هوا و هوس فرمان دهد. امام علی علیه السلام فرمودند: «أَحَقُّ مَنْ أَطَعْتَهُ مَنْ أَمَرَكَ بِالتَّقَى وَنَهَاكَ عَنِ الْهَوَى» (۲) (سزاوارترین فرد برای آن که اطاعتش کنی، کسی است که تو را به پرهیزکاری فرمان دهد و از هوی و هوس باز دارد).

۴ اطاعت از عاقل، امام علی علیه السلام می فرمایند: «أَطِيعِ الْعَاقِلَ تَغْنَمْ وَاعْصِ الْجَاهِلَ تَسَلَمْ» (۳)

(از خردمند اطاعت کن تا سودبری و به حرف نادان گوش نده تا سالم بمانی). و نیز سفارش شده از علم و معلوماتی که کسب کرده و انسان از آن برخوردار است اطاعت شود. امام علی علیه السلام فرمودند: «أَطِيعِ الْعِلْمَ وَاعْصِ الْجَهْلَ تُفْلِحْ» (۴) (از علم فرمان ببرد و جهل را نافرمانی کنی، تا رستگار شوی).

منحرفین که به جنگ امام حسین علیه السلام آمدند از کسانی اطاعت کردند که نه قرآن و نه روایات و نه عقل، اطاعت آنها را امضاء نکرده بود و طبق آیات قرآن فردای قیامت آنها اقرار خواهند کرد و پیشمانی و بیزاری خود را از کسانی که از آنها به پیروی کردند اعلام می کنند، ولی هیچ سودی برای آنها ندارد: {يَوْمَ تَقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا أَطَعْنَا اللَّهَ وَ أَطَعْنَا الرَّسُولَ * وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَ كُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا * رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَ الْعَنَّهُمْ لَعْنَا كَبِيرًا} (۵)

«روزی که چهره هایشان را در آتش زیر و رو می کنند، می گویند: «ای کاش ما خدا را فرمان می بردیم و پیامبر را اطاعت می کردیم.» و می گویند: «پروردگارا، ما رؤسا و بزرگتران خویش را اطاعت کردیم و ما را از راه به در کردند» «پروردگارا، آنان را دو چندان عذاب ده و لعنتشان کن لعنتی بزرگ».

در قرآن کریم خداوند در جواب این پیروان گمراه که از خداوند تقاضای عذاب مضاعف برای پیشوایان و سردمداران خود می کند، چنین می فرماید: {رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنْ

ص: ۱۴۷

۱- غرر الحکم و درر الکلم، ص ۶۲۳.

۲- همان، ص ۲۰۸.

۳- همان، ص ۱۳۱.

۴- همان، ص ۱۳۴.

۵- احزاب، ۶۸۶۶.

النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ} (۱) «پروردگارا، اینان ما را گمراه کردند، پس دو برابر عذاب آتش به آنان بده. خدا می‌فرماید: برای هر کدام عذاب دو چندان است ولی شما نمی‌دانید». مضاعف بودن عذاب رهبران کفر و ضلالت بخاطر این است، که هم خود گمراه بودند و هم پیروان خود را گمراه نمودند و مضاعف بودن عذاب پیروان بخاطر این است که هم در گمراهی قرار گرفتند و هم رهبران ظالم خود را تقویت نمودند، چرا که ظالمین به تنهایی نمی‌توانستند کاری از پیش ببرند.

اما کسانی که اطاعت از آنها از نظر قرآن منع شده است و عذاب الهی را همراه دارند، عبارتند از:

۲۱ کافرین و منافقین: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا} (۲)

«ای پیغمبر «گرامی» همیشه خداترس و پرهیزکار باش و هرگز از کافر و منافق اطاعت مکن».

۳ انسان‌های گناهکار و ناسپاس: {فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا} (۳)

«پس در برابر فرمان پروردگارت شکیبایی کن، و از هیچ گناهکار ناسپاسی اطاعت مکن».

۴ اهل کتاب مثل یهود، نصاری و زرتشتی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعِيدَ إِيْمَانِكُمْ كَافِرِينَ} (۴) «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اگر از فرقه‌ای از اهل کتاب فرمان برید، شما را پس از ایمانتان به حال کفر برمی‌گردانند».

۵ غافلین از یاد خدا و هواپرستان: {وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا} (۵) (۶)

«و از آن کس که قلبش را از یاد خود غافل ساخته ایم و از هوس خود پیروی کرده و اساس کارش بر زیاده روی است، اطاعت مکن». یعنی همانها که کارهایشان افراطی و خارج از رویه

ص: ۱۴۸

۱- . اعراف، ۳۸.

۲- . احزاب، ۱.

۳- . انسان، ۲۴.

۴- . آل عمران، ۱۰۰.

۵- . هرچیزی که از حد خود خارج شود و به اسراف متوجه گردد به آن فرط گویند.

۶- . کهف، ۲۸.

و توأم با اسرافکاری است.

۶ تکذیب کنندگان: ﴿فَلَا تُطِيعِ الْمُكَذِّبِينَ﴾ (۱) «حال که چنین است از تکذیب کنندگان اطاعت مکن!»

۷ کسی که زیاد قسم یاد می کند. ۸ کسی که عیب جو است ۹ سخن چین ۱۰ کسی که منع کننده کار خیر است: ﴿وَلَا تُطِيعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ * هَمَّا زَ مَشَاءَ بَنِمِيمٍ * مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ﴾ (۲)

«و از هر قَسَم خورنده فرومایه ای، که عیبجو و برای خبرچینی گام برمی دارد، مانع خیر، متجاوز، گناه پیشه است، فرمان مبر».

۱۱ پدر و مادری که فرزند خود را به شرک و معصیت دعوت می کنند. خداوند می فرماید: ﴿وَلَوْ أَنَّ جَاهِدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا﴾ (۳) «و هر گاه آن دو، تلاش کنند که تو چیزی را همتای من قرار دهی، که از آن آگاهی نداری بلکه می دانی باطل است، از ایشان اطاعت مکن».

۱۲ مسرفین: ﴿وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ﴾ (۴) «و فرمان مسرفان را اطاعت نکنید!».

۱۳ ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ (۵) «و از گامهای شیطان، پیروی نکنید که او دشمن آشکار شماست».

آری اطاعت از هر کدام از اقسام فوق برای هلاکت و نابودی انسان کافی است و خداوند بوسیله کتابش به همگان بصیرت لازمه را داده، و لّی متأسفانه خیلی ها نمی خواهند. از این کتاب هدایت و رحمت و بصیرت، آگاهی بگیرند و اصرار دارند، که در جهل باقی باشند. از جمله آنها کسانی هستند، که به جنگ با امام علیه السلام خود آمدند و از رهبران گمراه تبعیت کردند. امام حسین علیه السلام قبل از واقعه عاشورا بسیار تلاش نمودند، تا شاید مردم را از جهل خارج کنند و لّی نشد، در نامه ای به جمعی از

ص: ۱۴۹

۱- . قلم، ۸.

۲- . قلم، ۱۲.

۳- . لقمان، ۱۵.

۴- . شعراء، ۱۵۱.

۵- . بقره، ۱۶۸.

بزرگان بصره چنین فرمودند: «وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَإِنَّ السُّنَّةَ قَدْ أُمِيتَتْ، وَإِنَّ الْبِدْعَةَ قَدْ أُحْيِيَتْ، وَإِنْ تَسْمَعُوا قَوْلِي، وَتُطِيعُوا أَمْرِي، أَهْدِيَكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ»^(۱) «من، شما را به کتاب خدا و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم می خوانم، چرا که سنت مرده و بدعت زنده شده است. اگر سخنم را بشنوید و فرمانم را اطاعت کنید شما را به راه راست هدایت خواهم کرد».

و در نامه دیگری فرمودند: «وَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ قَدْ لَزِمُوا طَاعَةَ الشَّيْطَانِ وَ تَوَلَّوْا عَنْ طَاعَةِ الرَّحْمَنِ وَ أَظْهَرُوا الْفَسَادَ وَ عَطَّلُوا الْحُدُودَ وَ اسْتَأْثَرُوا بِالْفَنَاءِ وَ أَحَلُّوا حَرَامَ اللَّهِ وَ حَرَّمُوا حَلَالَهُ»^(۲) «شما میدانید این گروه اطاعت شیطان را لازم میدانند و از طاعت خدای رحمان روگردان شده اند، فتنه و فساد را آشکار ساختند و حدود و احکام خدا را تعطیل نموده اند، حق فقراء را می بلعند، حرام خدا را حلال و حلال خدا را حرام کرده اند».

ص: ۱۵۰

۱- . مکاتیب الأئمة علیه السلام ، ج ۳، ص ۱۳۲.

۲- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۳۸۲.

۲۲- فراز بیست و دوم: «وَحَمَلَهُ الْأَوْزَارِ الْمُسْتَوْجِبِينَ لِلنَّارِ»

(و) (پیروان گمراه اطاعت کردند از رهبران خود که) حاملان بارهای سنگین گناه و سزاوار دوزخند).

در این فراز زیارت صفت اهل نفاق بیان شده است، همان رهبران گمراهی که از جهل و دنیاپرستی پیروان خود استفاده کردند و آنها را به جنگ با امام علیه السلام خود آوردند. «وَحَمَلَهُ الْأَوْزَارِ (۱)» یعنی آن رهبران گمراه و حاملان بارهای سنگین گناهان پیروان خود. «أوزار» جمع «وزر» است و «وزر» یعنی بار سنگین گناه، تک تک آنهایی که به جنگ با امام علیه السلام آمدند، بار سنگینی از گناه دارند و بار مسئولیت گناه تک تک آنها بر دوش رهبران گمراه است، البته این بار سنگین گناه چیزی از بار پیروان کم نخواهد کرد. «الْمُسْتَوْجِبِينَ لِلنَّارِ» یعنی بارهای سنگین که موجب دخول آنها در آتش سوزان است. فردای قیامت پیروان گمراه از خداوند می خواهند، که عذاب رهبرانشان را چندین برابر کند: {رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَأَتِيهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ} (۲) «خداوند! اینها بودند که ما را گمراه ساختند پس کیفر آنها را از آتش دو برابر کن! (کیفری برای گمراهیشان، و کیفری بخاطر گمراه ساختن ما. می فرماید: برای هر کدام از شما عذاب مضاعف است ولی نمی دانید!) چرا که پیروان گمراه اگر گرد پیشوایان گمراه را نگرفته بودند، قدرتی بر اغوای مردم نداشتند».

بار گناه تک تک انسان ها کمرشکن است، چه برسد به اینکه شخصی در دنیا کاری کند، که وزر و سنگینی گناه دیگران هم بر دوش او باشد، گنهکاران در قیامت واحسرتشان بلند است و می گویند: {قَالُوا يَا حَسْبَرتَنَا عَلَى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ} (۳) «ای افسوس بر ما که درباره آن، کوتاهی کردیم! و آنها بار سنگین گناهانشان را بر دوش می کشند چه

ص: ۱۵۱

۱- . وزر به معنی بار سنگین است ولی در اینجا منظور بار سنگین گناه است.

۲- . اعراف، ۳۸.

۳- . انعام، ۳۱.

بد باری بر دوش خواهند داشت!». و نیز خداوند می فرماید: {مَنْ يَشْفَعُ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعُ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا} (۱) «کسی که شفاعت (تشویق و کمک) به کار خوشی کند، نصیبی از آن برای او خواهد بود و کسی که شفاعت (تشویق و کمک) به کار بدی کند، سهمی از آن خواهد داشت». رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِيَّاكَ أَنْ تَسُنَّ سُنَّةَ بَدْعَةٍ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَنَّ سُنَّةَ سَيِّئَةٍ لِحَقِّهِ وَزُرْهَا وَوَزُرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا» (۲) (مبادا اینکه بدعتی در دین گذاری زیرا که بنده هر گاه سنت بدی ایجاد کند گناهش و گناه کسی که به آن عمل کرده به گردن اوست). آن رهبران گمراه سنت مخالفت با امام علیه السلام و جنگیدن با امام علیه السلام را پایه گذاری کردند. لعنت خدا بر همه آنها باد.

ص: ۱۵۲

۱- . نساء، ۸۵.

۲- . بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۱۰۴.

فراز بیست و سوم: «فَجَاهِدْهُمْ فِيكَ صَابِرًا مُّخْتَسِبًا» (۱) حَتَّىٰ سُفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمُهُ» (پس امام علیه السلام در راه تو با دشمنان در حالیکه صابر و با اخلاص بود جهاد نمود تا اینکه خون شریفش، در راه اطاعت تو ریخته شد).

در این فراز از زیارت اربعین وضعیّت دو طرف جنگ از جهت ایمان و کفر معلوم می شود، چرا که مجاهد همیشه در جبهه حق قرار می گیرد و مخالف در جبهه باطل، بنابراین امام حسین علیه السلام و اصحاب و یارانش حق و مخالفین حضرت علیه السلام طغیان گر و باطل محسوب می شوند. در این فراز از زیارت به چهار مطلب اشاره شده است: ۱- مجاهدت حضرت علیه السلام در راه خدا. ۲ صابر بودن حضرت علیه السلام. ۳ اخلاص حضرت علیه السلام. ۴ ریختن خون حضرت علیه السلام در راه اطاعت و پیروی از خداوند که هر کدام از این موارد در دین مقدس اسلام از اهمیّت ویژه ای برخوردار است و ما به خواست الهی به شرح این چهار مورد می پردازیم.

۱- مجاهدت در راه خدا:

جهاد در اسلام از اهمیّت زیادی برخوردار است. خداوند بارها و بارها مسئله جهاد را در قرآن مطرح نموده است: چنانچه می فرماید: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاعْلُظْ عَلَيْهِمْ وَأَوْاهُمْ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ} (۲) «ای پیامبر! با کفار و منافقین پیکار کن و بر آنان سخت بگیر! جایگاهشان جهنم است، و بد فرجامی است!». در این آیه خداوند به نبی صلی الله علیه و آله وسلم خود دستور جهاد با کفار و منافقین را داده و همانطوری که رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم مأمور به عمل به دستور پروردگار می باشد، وصی حضرت صلی الله علیه و آله وسلم که امام حسین علیه السلام باشد، هم مأمور به اجرای حکم خداست و در فراز قبل از زیارت خواندیم که مخالفین امام حسین علیه السلام اهل شقاق و نفاق هستند، پس آنها مصداق آیه مذکور می باشند. به فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام: «الْجِهَادُ عِمَادُ الدِّينِ» (۳) (جهاد عمود و ستون دین است). یعنی بدون جهاد دین پایدار نیست، اگر جهاد حضرت اباعبدالله علیه السلام و یارانش نبود از دین هم الآن

ص: ۱۵۳

۱- کاری را به حساب خدا انجام دادن و به حساب خدا گذاشتن یعنی خالصاً و مخلصاً انجام دادن.

۲- تحریم، ۹.

۳- غرر الحکم و درر الکلم، ص ۷۲.

خبری نبود. در جایی دیگر امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «مَا صِلَحَتْ دُنْيَا وَلَا دِينٌ إِلَّا بِهِ» (۱) (به خدا سوگند کار دنیا و دین جز به جهاد درست نمی شود). و همچنین می فرماید: «فَإِنَّ الْجِهَادَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَتَحَهُ اللَّهُ لِمَنْ أَحْبَبَهُ أَوْلِيَاءِهِ» (۲) (جهاد دربی از درب های بهشت است که خداوند برای بندگان خاصش که از اولیائش می باشند باز می کند).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «مَنْ لَقِيَ اللَّهَ بِغَيْرِ أَثَرٍ مِنْ جِهَادٍ لَقِيَ اللَّهَ وَفِيهِ ثَلَمَةٌ» (۳) (کسی که خدا را فردای قیامت ملاقات کند بدون اینکه اثری از جهاد در او باشد، خدا را ملاقات کرده در حالی که خلل و نقصی در اوست). مردی برای عبادت خدا به کوهی رفت و خانواده اش او را نزد پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم آوردند، پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم او را از این کار نهی کرده و فرمودند: «إِنَّ صَبْرَ الْمُسْلِمِ فِي بَعْضِ مَوَاطِنِ الْجِهَادِ يَوْمًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ عِبَادَةِ أَرْبَعِينَ سَنَةً» (۴) (صبر و تاب آوردن مسلمان، در میدان جهاد، به مدت یک روز، از عبادت چهل سال بهتر است). در اهمیت جهاد همین بس که در هیچ شرایطی از انسان فوت نمی شود. امیرالمؤمنین علیه السلام در این باره می فرماید: «جَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَيْدِيكُمْ فَإِنْ لَمْ تَقْدِرُوا فَجَاهِدُوا بِأَلْسِنَتِكُمْ فَإِنْ لَمْ تَقْدِرُوا فَجَاهِدُوا بِقُلُوبِكُمْ» (۵) (در راه خدا با دست های خود بجنگید، اگر نتوانستید با زبان های خود بجنگید و اگر باز هم نتوانستید با دل های خود بجنگید). اینکه بعضی از رفتن به جهاد استشنا شده اند مربوط به جهاد جسمی و بدنی است. همچنین مربوط به کسانی است که در شرایطی هستند که نمی توانند در لشکر حضور پیدا کنند.

جهاد مایه سعادت انسان در دنیا و آخرت می شود، چنانچه خداوند در قرآن کریم می فرماید: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} (۶) «ای کسانی که ایمان آورده اید! از مخالفت فرمان خدا پرهیزید! و وسیله ای برای تقرب به او بجوئید! و در راه او جهاد کنید، باشد که رستگار شوید!». و همچنین می فرماید: {وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ} (۷) «و آنها که در راه ما با خلوص نیت جهاد کنند، قطعاً به راه های

ص: ۱۵۴

۱- . الکافی، ج ۵، ص ۸.

۲- . همان، ص ۴.

۳- . کنز العمال، ح ۱۰۴۹۵.

۴- . مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۲۱.

۵- . بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۴۹.

۶- . مائده، ۳۵.

۷- . عنکبوت، ۶۹.

خود، هدایتشان خواهیم کرد و خداوند با خوشوکاران است». آیا این برای انسان سعادت محسوب نمی شود، که خداوند او را هدایت کند؟ بنابراین منفعت جهاد به خود مجاهد فی سبیل الله بر می گردد: «وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ» (۱) «کسی که جهاد و تلاش کند، برای خود جهاد می کند، چرا که خداوند از همه جهانیان بی نیاز است».

جالب این است که یکی از فلسفه های امتحان الهی در قرآن کریم، جدا و معلوم شدن مجاهدین از غیرمجاهدین بیان شده است: «وَلِتَبْلُوَنَّهُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَتَبْلُوا أَخْبَارَكُمْ» (۲) «ما همه شما را قطعاً می آزمایم تا معلوم شود، مجاهدان واقعی و صابران از میان شما کیانند، و اخبار شما را بیازمایم!». امام علی علیه السلام جهاد را به چهار شاخه تقسیم نمودند: «وَالْجِهَادُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالصَّدَقِ فِي الْمَوَاطِنِ وَشَتَائِنِ الْفَاسِقِينَ فَمَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ شَدَّ ظَهَرَ الْمُؤْمِنِ وَمَنْ نَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ أَرْغَمَ أَنْفَ الْمُنَافِقِ وَأَمِنْ كَيْدُهُ وَمَنْ صَدَقَ فِي الْمَوَاطِنِ قَضَى الَّذِي عَلَيْهِ وَمَنْ شَتَّى الْفَاسِقِينَ غَضِبَ اللَّهُ وَمِنْ غَضِبَ لِلَّهِ غَضِبَ اللَّهُ لَهُ» (۳) (و جهاد بر چهار قسم است، بر امر به معروف و نهی از منکر و پایداری در جبهه ها و بغض فاسقان، هر که امر به معروف کند پشت مؤمن را نیرو بخشد و هر که نهی از منکر کند بینی منافق را به خاک مالده و از نیرنگش آسوده شود و هر که در جبهه ها حضور پیدا کند، آنچه به عهده دارد، انجام داده و هر که فاسقان را دشمن دارد برای خدا خشم کرده و هر که برای خدا خشم کند خدا برای او خشم کند). جالب اینکه جهاد امام حسین علیه السلام شامل تمامی این اقسام جهاد می باشد.

مطلب دیگری که در بحث جهاد قابل ذکر می باشد، این است که جهاد بطور کلی به دو قسم تقسیم می شود، جهاد اکبر و جهاد اصغر. جهاد اصغر مبارزه با دشمن خارجی و بیرونی است که آیات و احادیثی پیرامون آن ذکر شد. جهاد اکبر که مبارزه با دشمن داخلی و درونی است که همان مبارزه با هوای نفس است. این جهاد همانطوری که از نام آن پیداست، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. چرا که جهاد اصغر (مبارزه با دشمن خارجی) وابسته به جهاد اکبر (مبارزه با هوای نفس) است تا انسان در جهاد اکبر پیروز و موفق نشود، در جهاد اصغر سربلند نخواهد بود.

در جهاد اکبر است که باید نفس خود را رام کند، تا حضور در جبهه پیدا کند و در مبارزه صابر باشد. اگر جهاد اکبر نباشد یا در جبهه حضور پیدا نمی کند، یا اگر حاضر شود خرابکاری به بار

ص: ۱۵۵

۱- . عنكبوت، ۶.

۲- . محمد صلی الله علیه و آله وسلم ، ۳۱.

۳- . الکافی، ج ۲، ص ۵۱.

می آورد، همانطوری که بعضی برای غنیمتی جزئی و بی ارزش جان خود را فدا کردند و یا اگر حضور پیدا کند و با جان سالم از جهاد خارج شود، بعد بوسیله ریا و غیره، جهاد اصغر را ضایع می کند، بنابراین جهاد اکبر مقدمه‌ای بسیار مهم برای جهاد با دشمن محسوب می شود.

در حدیث معراج که قبلاً ذکر شد، آمده است: (مردم یک بار می میرند، ولی هر یک از آنها که اهل خیر و اهل آخرت هستند، هر روز هفتاد مرتبه می میرند، بخاطر جهاد با نفس و مبارزه هوای نفس) (۱).

آری اینقدر جهاد با نفس سخت و دشوار است. و از جمله مصادیق جهاد اکبر عبارتند از: ۱ ترک عادات زشت، امام علی علیه السلام فرمودند: «جَاهِدُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى شَهَوَاتِكُمْ تَحُلَّ قُلُوبُكُمْ الْحِكْمَةُ» (۲)

(جهاد کنید با خواهش‌های نفس خود، تا دل‌های شما را حکمت فرا گیرد). رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «بِالْمُجَاهَدَةِ يُغْلَبُ سُوءُ الْعَادَةِ» (۳)

(با مجاهدت می توان بر عادت‌های بد چیره آمد).

۲- کنترل شکم، امام علی علیه السلام می فرمایند: «جَاهِدُوا أَنْفُسَكُمْ بِقِلَّةِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ تُظْلَكُمُ الْمَلَائِكَةُ وَ يَفِرَّ عَنْكُمُ الشَّيْطَانُ» (۴)

(با کم خوری و کم آشامیدن به جنگ نفس‌های خود روید، فرشتگان بر شما سایه افکنند و شیطان از شما می گریزد).

۳- مبارزه با خواسته‌های غیر خدائی (یعنی مبارزه با خواسته‌هایی که شیطان و انسان‌های شیطان صفت می پسندند): رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «جَاهِدُوا أَهْوَاءَكُمْ تَفْلِكُوا أَنْفُسَكُمْ» (۵) (با خواهش‌های خود بجنگید تا صاحب اختیار نفس‌های خویش شوید).

۲- صابر بودن حضرت علیه السلام :

در دین مقدس اسلام خیلی به مسئله صبر سفارش شده چرا که رمز پیروزی و رستگاری انسان است و به منزله رأس و سر ایمان می باشد. همانگونه که امام صادق علیه السلام فرمودند: «الصَّبْرُ رَأْسُ الْإِيمَانِ» (۶)

(صبر سرِ ایمان است). امام علی علیه السلام می فرماید: «عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ لَا دِينَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ» (۷)

(ای مردم صبر پیشه کنید، زیرا هر کس صبر ندارد دین ندارد). صابر آن کسی است که به صفت صبر متصف است. صابر نزد خداوند متعال از اهمیت خاصی برخوردار است، چرا که در کتاب

ص: ۱۵۶

- ٢- . مجموعه ورام، ج ٢، ص ١٢٢.
- ٣- . همان، ص ١١٩.
- ٤- . همان، ص ١٢٢.
- ٥- . همان.
- ٦- . الكافي، ج ٢، ص ٨٧.
- ٧- . بحار الأنوار، ج ٤٨، ص ٩٢.

خود فرموده است: {وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ} (۱)

«و خداوند، با صابران و استقامت کنندگان است». و نیز فرموده: {وَاللَّهُ يُحِبُّ (۲) الصَّابِرِينَ} (۳) «و خداوند استقامت کنندگان را دوست دارد». این خیلی مهم است که خدا پشتیبان صابر باشد و پیوسته او را دوست داشته باشد. چون خداوند صابر را دوست دارد با عزّت و احترام با او برخورد می کند و فردای قیامت گفته خواهد شد: {سَيَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ} (۴)

«و به آنان می گویند: سلام بر شما بخاطر صبر و استقامتتان! چه خوشوست سرانجام آن سرای جاویدان!». و به او اجر و پاداش بی حساب می دهد: {إِنَّمَا يُؤَقِّي الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ} (۵) «صابران اجر و پاداش خود را بی حساب دریافت می دارند!» بنابراین اجر و پاداشی که امام حسین علیه السلام نزد خداوند دارد، احدی ندارد، چرا که صبر حضرت علیه السلام از نوع صبر جمیل بود، که از بالاترین درجات صبر محسوب می شود. قرآن می فرماید: {فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا} (۶)

«پس صبر جمیل پیشه کن». از امام باقر علیه السلام سؤال شد: صبر جمیل چیست؟ حضرت علیه السلام فرمودند: «ذَلِكَ صَبْرٌ لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى النَّاسِ» (۷)

(آن صبری است، که در آن نزد مردم شکایت نمی شود). و در حدیث دیگری از امام صادق علیه السلام بطور مطلق بیان شده است: «فَصَبْرٌ جَمِيلٌ قَالَ بَلَا شَكْوَى» (۸) (صبر جمیل آن صبری است، که اصلاً شکایتی در آن نیست). حال شکایت چه نسبت به مردم باشد، چه نسبت به خداوند.

امام حسین علیه السلام در تمامی طول زندگی و در تمام مصائب مثل مصیبت فقدان رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم و امیرالمؤمنین علیه السلام و فاطمه زهرا علیه السلام و امام حسن مجتبی علیه السلام و داغ هایی که یکی پس از دیگری در کربلا به حضرت رسید، صبر کردند، آن هم صبر جمیل که خود فرمودند: «نَصْبِرُ عَلَى بَلَائِهِ» (۹)

(در بلا الهی و مصائب او صبر می کنیم). در آن زمان هم که در خون خود غوطه ور بود، نیز فرمود:

ص: ۱۵۷

۱- . بقره، ۲۴۹.

۲- . «یحب» فعل مضارع است و دلالت بر استمرار دارد بنابراین خداوند همیشه انسان های صابر را دوست دارد.

۳- . آل عمران، ۱۴۶.

۴- . رعد، ۲۴.

۵- . زمر، ۱۰.

۶- . معراج، ۵.

۷- . الکافی، ج ۲، ص ۹۳.

٨- . بحار الأنوار، ج ١٢، ص ٢٦٨.

٩- . بحار الأنوار، ج ٤٤، ص ٣٦٧.

«صَبْرًا عَلَى قَضَائِكَ يَا رَبِّ، لَا إِلَهَ سِوَاكَ... صَبْرًا عَلَى حُكْمِكَ يَا غِيَاثَ مَنْ لَا غِيَاثَ لَهُ» (۱)

(پروردگارا! بر قضا و قدرت شکیبایی می ورزم، معبودی جز تو نیست،... بر حکم تو صبر می کنم ای فریادرس کسی که فریاد رسی ندارد!) و بی جهت نیست که خداوند حضرت علیه السلام را امام و پیشوا قرار داد. خداوند علامت رهبران الهی را چنین بیان فرموده است: {وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بَايَاتِنَا يُوقِنُونَ} (۲) «و از آنان امامان و پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما مردم را هدایت می کردند چون شکیبایی نمودند، و به آیات ما یقین داشتند». جالب این است که در آیه صبر مقدم بر یقین شده است و این اهمیت و لزوم صبر را می رساند و طبق قرآن {وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ} (۳) خداوند امام حسین علیه السلام را بسیار دوست می دارد، چرا که حضرت علیه السلام از مصادیق اتم و اکمل آیه شریفه می باشد.

امام حسین علیه السلام فرمودند: همراه پدرم از کوفه به سوی سرزمین صفین برای جنگ با معاویه حرکت می کردیم، در مسیر راه به سرزمین کربلا که رسیدیم، در آنجا فرود آمدیم. پدرم علی علیه السلام سرش را بر دامن برادرش حسن علیه السلام نهاد و ساعتی خوابید. هنگامی که بیدار شد گریه سختی کرد. برادرش حسن علیه السلام پرسید، چرا گریه می کنی؟ پدرم فرمود: در عالم خواب دیدم این بیابان دریایی از خون است و حسین علیه السلام در آن غرق شده و فریادرس می طلبد و کسی به فریاد او نمیرسد. سپس پدرم به من رو کرد و فرمود: هنگامی که چنین حادثه ای برای تو رخ داد، چه می کنی؟ در پاسخ گفتم: صبر می کنم که جز صبر چاره ای نیست (۴).

یکی از درس هایی که شیعه باید از قیام امام حسین علیه السلام بگیرد، درس صبر و استقامت است. امام صادق علیه السلام به یکی از اصحاب خود فرمود: «إِنَّا صَبْرٌ وَ شِيعَتُنَا أَصْبَرُ مِنَّا قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ كَيْفَ صَارَ شِيعَتُكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ قَالَ لِأَنَّا نَصْبِرُ عَلَى مَا نَعْلَمُ وَ شِيعَتُنَا يَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ» (۵)

(ما صبورانیم و شیعه ما، از ما صبرشان بیشتر است. گفتم: قربانت، چگونه شیعه ما از شما صبرشان بیشتر است؟ فرمود: برای آنکه ما دانسته، صبر می کنیم و شیعه ما بر آنچه ندانند، صبر می کنند).

امام حسین علیه السلام در شب عاشورا خطاب به حضرت زینب (h) و زنان حرم فرمودند: «أَوْصِيكُنَّ

ص: ۱۵۸

۱- . سوگنامه آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم ، ص ۳۶۴.

۲- . سجده، ۲۴.

۳- . آل عمران، ۱۴۶.

۴- . معالی السبطين، ج ۱، ص ۲۸۶.

۵- . الکافی، ج ۲، ص ۹۳.

بَتَقَوَى اللَّهَ رَبَّ الْبَرِّيَّةِ وَالصَّبْرِ عَلَى الْبَلِيَّةِ» (شما زنان را به تقوای خدایی که پروردگار همه مخلوقات است و به صبر و بردباری بر بلاها توصیه می‌کنم). صبر به فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام به سه قسم تقسیم شده است: «الصَّبْرُ أَمَّا صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ، أَوْ عَلَى الطَّاعَةِ، أَوْ عَنِ الْمَعْصِيَةِ، وَ هَذَا الْقِسْمُ الثَّلَاثُ أَعْلَى دَرَجَةٍ مِنَ الْقِسْمَيْنِ الْأَوَّلَيْنِ» (۱)

(صبر یا صبر بر مصیبت است یا صبر بر انجام طاعت و یا صبر بر ترک معصیت که نوع سوم آن از دو نوع اول برتر است).

اما علامت انسان صابر، پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «عَلَامَةُ الصَّابِرِ فِي ثَلَاثٍ أَوَّلُهَا أَنْ لَا يَكُفَّ وَ الثَّانِيَةُ أَنْ لَا يَضْجَرَ وَ الثَّالِثَةُ أَنْ لَا يَشْكُو مِنْ رَبِّهِ تَعَالَى إِذًا كَيْفَ لَقَدْ صَيَّعَ الْحَقُّ وَ إِذَا ضَجَرَ لَمْ يُؤَدِّ الشُّكْرَ وَ إِذَا شَكَا مِنْ رَبِّهِ عَزَّوَجَلَّ فَقَدْ عَصَاهُ» (۲)

(علامت صابر سه چیز است، اول اینکه تنبلی نمی‌کند، دوم اینکه خسته نمی‌شود، سوم از خداوند شکایت نمی‌کند. زیرا اگر او کسالت پیدا کند حق را ضایع خواهد کرد، و اگر خسته و افسرده گردد حق شکرگزاری را بجای نخواهد آورد، و اگر از خداوند شکایت نماید از وی نافرمانی کرده است). امام صادق علیه السلام فرمودند: «مَنْ ابْتَلَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بِلَاءٍ فَصَبَرَ عَلَيْهِ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ أَلْفِ شَهِيدٍ» (۳)

(هر کس از مؤمنان گرفتاری پیدا کند و صبر پیشه نماید خداوند پاداش هزار شهید به او می‌دهد). امام باقر علیه السلام فرمودند: «الْجَنَّةُ مَحْفُوفَةٌ بِالْمَكَارِهِ وَ الصَّبْرُ فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمَكَارِهِ فِي الدُّنْيَا دَخَلَ الْجَنَّةَ» (۴)

(بهشت را با صبر و شکیبایی و تحمل مکروهات می‌توان بدست آورد، اینکه هر کس در مشکلات دنیا صبر کند وارد بهشت می‌گردد). صبر امام حسین علیه السلام آنقدر زیاد بود، که دوست و دشمن را به تعجب و شگفتی و حیرت در آورد حتی ملائکه آسمان از صبر حضرت علیه السلام به تعجب در آمدند. در زیارت ناحیه چنین می‌خوانیم: «وَقَدْ عَجِبْتُ مِنْ صَبْرِكَ مَلَائِكَةُ السَّمَاوَاتِ» (فرشتگان آسمان‌ها از صبر تو به تعجب در آمدند). در سخت‌ترین مصائب حضرت علیه السلام نه تنها صابر بود، بلکه دیگران را هم به صبر دعوت می‌کردند. در مقاتل است زمانی که امام علیه السلام جنازه حضرت قاسم علیه السلام را به بغل گرفت، در حالی که دو پای او به زمین کشیده می‌شد، او را آورد و کنار جنازه جوانش علی اکبر علیه السلام به زمین گذاشت، آنگاه فریاد زد و

ص: ۱۵۹

۱- . شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید، ج ۱، ص ۳۱۹.

۲- . بحار الأنوار، ج ۶۸، ص ۸۶.

۳- . الکافی، ج ۲، ص ۹۲.

۴- . همان، ص ۸۹.

فرمود: «صَبْرًا يَا بَنِي عُمُومَتِي صَبْرًا يَا أَهْلَ بَيْتِي فَوَ اللَّهُ لَا رَأْيُتُمْ هَوَانًا بَعْدَ هَذَا الْيَوْمِ أَبَدًا» (۱).

(ای عموزادگان من صبور باشید! ای اهل بیت من شکبیا باشید. بعد از امروز هرگز ذلت و خواری نخواهید دید). امام حسین علیه السلام در صبح عاشورا پس از نماز صبح رو به اصحاب خود کرد و پس از حمد و ثنا فرمود: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ قَدْ أَذِنَ فِي قَتْلِكُمُ الْيَوْمَ وَقَتْلِي وَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَالْجَهَادِ» (۲) (خداوند به کشته شدن من و شما رضایت داده است پس بردبار و شکبیا باشید و بجنگید). و نیز امام علیه السلام در یکی از منزلگاه های میان راه فرمود: «أَيُّهَا النَّاسُ! فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَصْبِرُ عَلَى حَدِّ السَّيْفِ وَ طَعْنِ الْأَسِيقَةِ فَلْيَقُمْ مَعَنَا وَ الْآلِ فَلْيَنْصِرْ عَنَّا» (۳) (ای مردم! هر کدام از شما که تحمل تیزی شمشیر و زخم و ضربت نیزه ها را دارد همراه ما بماند و الا- باز گردد!). چرا که صبر فاجعه و حادثه ناگوار را قابل تحمل می کند. امام علی علیه السلام می فرماید: «الصَّبْرُ يَهْوُنُ الْفَجِيعَةَ» (۴).

(شکبایی مصیبت را سهل گرداند). و امام حسین علیه السلام هنگام خروج از مکه در ضمن خطبه ای فرمودند: «نَصْبِرُ عَلَى بَلَاءِهِ وَ يُؤَفِّقُنَا أَجُورَ الصَّابِرِينَ» (۵) (در مقابل بلای او صابر هستیم، تا اینکه بهترین جزای صابرین را به ما عطا فرماید). حضرت علیه السلام در آخرین وداع، دخترش حضرت سکینه را به صبر بر تقدیر الهی و شکیوه و اعتراض نکردن، دعوت نمود: «فَاصْبِرِي عَلَى قَضَاءِ اللَّهِ وَ لَا تَشْتَكِي» (۶). و نیز روز عاشورا علی اکبر علیه السلام را به تحمل و مقاومت در برابر تشنگی فرا خواند: «إِصْبِرِي يَا حَبِيبِي». و نیز احمد فرزند امام حسن علیه السلام را که پس از نبردی تشنه خدمت امام علیه السلام آمد و آب طلبید، به صبر دعوت کرد: «يَا بَنِي إِصْبِرِي قَلِيلًا» (ای فرزندم کمی صبر کن).

۳- اخلاص امام حسین علیه السلام :

آقا اباعبدالله علیه السلام در طول عمر نهایت درجه اخلاص را داشتند، خصوصاً در ماجرای کربلا. خداوند به رسول صلی الله علیه و آله وسلم خود می فرماید: {قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَ نُسُكِي وَ مَحْيَايَ وَ مَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} (۷)

«بگو: نماز و تمام عبادات من، و زندگی و مرگ من، همه برای خداوند پروردگار جهانیان

ص: ۱۶۰

۱- . اللهوف علی قتلی الطفوف، ص ۱۱۵.

۲- . اثبات الوصیه، ص ۱۶۶.

۳- . کلمات الامام الحسین علیه السلام ، ص ۳۴۸.

۴- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۳۷.

۵- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۳۶۷.

۶- . همان، ص ۴۹۰.

۷- . انعام، ۱۶۲.

است». همه چیز و همه کارهای انسان فقط و فقط باید برای خداوند باشد: {صَبَّغَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صَبْغَهُ} (۱)

«رنگ خدایی بپذیرید! رنگ ایمان و توحید و اسلام و چه رنگی از رنگ خدایی بهتر است؟!». خداوند زمانی که می خواهد، از پیغمبر خود حضرت موسی علیه السلام تعریف کند، می فرماید: {وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَ كَانَ رَسُولًا نَبِيًّا} (۲) «و در این کتاب آسمانی از موسی یاد کن، که او مخلص بود، و رسول و پیامبری والا مقام!». شیطان اقرار کرد که انسان های خالص را نمی توانم گمراه کنم، {قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ * إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ} (۳)

«گفت: به عزّت سوگند، همه آنان را گمراه خواهم کرد، مگر بندگان خالص تو، از میان آنها!». آنقدر انسان مخلص نزد خدا ارزش دارد که امام عسکری علیه السلام فرمودند: «لَوْ جَعَلْتُ الدُّنْيَا كُلَّهَا لُقْمَةً وَاحِدَةً وَ لَقَمْتُهَا مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ خَالِصًا لَرَأَيْتُ أَنِّي مُقَصِّرٌ» (۴) (اگر دنیا را یک لقمه کنند، و من آن لقمه را در دهان کسی قرار دهم که خالصانه خداوند را عبادت می کند، خود را در برابر او مقصر می دانم). امام علی علیه السلام فرمودند: «طُوبَى لِمَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ عَمَلَهُ وَ عِلْمَهُ وَ حُبَّهُ وَ بُغْضَهُ وَ أَخَذَهُ وَ تَرَكَهُ وَ كَلَامَهُ وَ صَمْتَهُ وَ فِعْلَهُ وَ قَوْلَهُ» (۵)

(خوشا به حال آنکه عملش و علمش و دوستی و دشمنی اش و انجام دادن و رها کردنش و سخن و سکوتش و کردار و گفتارش قطعاً برای خدا باشد). در داستان موسی علیه السلام و شعیب علیه السلام آمده است: زمانی که موسی علیه السلام نزد شعیب علیه السلام رفت، شعیب آماده خوردن شام بود پس به موسی علیه السلام گفت: جوان بنشین شام بخور، موسی علیه السلام گفت: پناه به خدا. شعیب علیه السلام گفت: چرا مگر گرسنه نیستی؟ موسی علیه السلام گفت: آری، اما می ترسم این پاداش آبی باشد، که از چاه کشیدم و به دخترانت دادم. من از خاندانی هستم که اگر همه زمین پر از طلا شود، کمترین کار آخرت را به آن نمی فروشم. شعیب علیه السلام گفت: ای جوان! به خدا این پاداش آن کار تو نیست بلکه میهمان نوازی و اطعام رسم و عادت ما و پدران ماست. در این هنگام موسی علیه السلام نشست و شام خورد (۶).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «أَخْلَصُوا أَعْمَالَكُمْ لِلَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ إِلَّا مَا خُلِّصَ لَهُ» (۷)

(اعمال

ص: ۱۶۱

۱- . بقره، ۱۳۸.

۲- . مریم، ۵۱.

۳- . ص، ۸۳ و ۸۲.

۴- . بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۲۴۵.

۵- . همان، ج ۷۴، ص ۲۸۹.

۶- . بحار الأنوار، ج ۱۳، ص ۲۱.

۷- . نهج الفصاحه، ص ۱۷۴.

خویش را برای خداوند از روی اخلاص انجام دهید، زیرا خدا فقط کارهایی را می پذیرد که از روی اخلاص برای او انجام گرفته باشد). امام علی علیه السلام می فرماید: «الْعَمَلُ كُلُّهُ هَبَاءٌ إِلَّا مَا أُخْلِصَ فِيهِ» (۱) (اعمال همه بر باد است مگر آنچه از روی اخلاص باشد). رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «تَمَامُ الْإِخْلَاصِ اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ» (۲) (همه اخلاص، پرهیز از همه محرّمات الهی است). انسان مخلص تنها یک هدف دارد و آن رضای خداست و به آن عشق می ورزد و در راه او از ملامت ترسی ندارد، بی اعتنایی مردم یا تمجید و تعریف مردم در او اثری ندارد. امام صادق علیه السلام می فرماید: «وَالْعَمَلُ الْخَالِصُ الَّذِي لَا تُرِيدُ أَنْ يُحْمَدَكَ عَلَيْهِ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ» (۳) (و عمل خالص آن است که فقط از خداوند بخواهی که از تو تمجید کند). و در روایت دیگر فرمودند: «إِنَّ لِكُلِّ حَقٍّ حَقِيقَةً وَ مَا بَلَغَ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِخْلَاصِ حَتَّى لَا يُحِبَّ أَنْ يُحْمَدَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ عَمَلٍ لِلَّهِ» (۴) (هر حقی حقیقتی دارد و هیچ کس به حقیقت اخلاص نمی رسد مگر اینکه دوست نداشته باشد، مردم او را برای کاری که برای خدا انجام داده است، بستایند). قرآن کریم از جمله صفات ابرار که مصداق اتم و اکمل آن اهل بیت عصمت علیهم السلام هستند، را اینگونه بیان می کند: {إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا} (۵)

«و می گویند: ما شما را بخاطر خدا اطعام می کنیم، و هیچ پاداش و سپاسی از شما نمی خواهیم!» آنها در مقام اطعام و گذشت و ایثار خود نه تنها انتظار عکس العمل نیکی از مردم ندارند بلکه انتظار تشکر زبانی هم از کسی ندارند، آری این است اخلاص واقعی.

امام علی علیه السلام می فرماید: «الْإِخْلَاصُ عِبَادَةُ الْمُقَرَّبِينَ» (۶) (اخلاص عبادت مقربان است). عبادت مقربان بسیار سخت و در سطح بالاست. اخلاص عبادتی است که کم آن هم زیاد محسوب می شود. خداوند به حضرت موسی علیه السلام فرمود: «يَا مُوسَى مَا أُرِيدُ بِهٖ وَجْهِي فَكَثِيرٌ قَلِيلُهُ وَ مَا أُرِيدُ بِهِ غَيْرِي فَقَلِيلٌ كَثِيرُهُ» (۷)

(کاری را که برای من انجام می دهی اندکش بسیار است و کاری را که بخاطر غیر من انجام می دهی فراوانش اندک است). کسی که اخلاص داشته باشد به آرزوهایش می رسد،

ص: ۱۶۲

۱- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۷۵.

۲- . کنز العمال، ج ۴۴۳۹۹.

۳- . الکافی، ج ۲، ص ۱۹.

۴- . بحار الأنوار، ج ۶۹، ص ۳۰۴.

۵- . انسان، ۹.

۶- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۲.

۷- . الکافی، ج ۸، ص ۴۶.

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «مَنْ أَخْلَصَ بَلَّغَ الْأَمَالَ» (۱)

(هر کس اخلاص داشته باشد، به آرزوهایش می رسد). آیت الله جوادی آملی K کلامی زیبا راجع به اخلاص فرموده اند: در اخلاص مهم آن است که تو مردم را نبینی نه اینکه مردم تو را نبینند. این گوهر کیمیا و گران بهای اخلاص، پیام دیگری از عاشورا است.

سید بن طاووس می فرماید، که امام حسین علیه السلام به درب خیمه آمد و به حضرت زینب h فرمودند: «نَاوِلِينِي وَلَدِي الصَّغِيرَ حَتَّى أُودِعَهُ فَأَخَذَهُ وَ أَوْمَأُ إِلَيْهِ لِيَقْبَلَهُ فَرَمَاهُ حَزْمَلُهُ بْنُ الْكَاهِلِ الْأَسَدِيُّ لَعَنَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِسَهْمٍ فَوَقَعَ فِي نَحْرِهِ فَذَبَحَهُ فَقَالَ لِرَئِيبِ خُدَيْهِ ثُمَّ تَلَقَّى الدَّمَ بِكَفِّهِ فَلَمَّا امْتَلَأَتْ رَمَى بِالدَّمِ نَحْوَ السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ هَوْنٌ عَلَيَّ مَا نَزَلَ بِي أَنَّهُ بَعِثَ اللَّهُ» (۲)

(کودکم را به من بده تا با او خداحافظی کنم. امام حسین علیه السلام کودک را که عبد الله یا علی اصغر نام داشت، گرفت، همین که خواست او را ببوسد، در همین هنگام، حرمله بن کاهل اسدی او را هدف تیر قرار داد، آن تیر بر حلقومش نشست، و سر آن کودک را از بدن جدا نمود. امام حسین علیه السلام به زینب h فرمود: این کودک را بگیر، سپس هر دو کف دستش را به زیر گلوی کودک گرفت، کف دستهایش پر از خون شد، آن را به سوی آسمان افکند و فرمود: این مصیبتها بر من سهل است زیرا در راه خداست و خدای من می بیند). امام باقر علیه السلام می فرماید: «فَلَمْ يَسْقُطْ مِنْ ذَلِكَ الدَّمِ قَطْرَةٌ إِلَى الْأَرْضِ» (۳)

(از این خون، قطره ای به روی زمین برنگشت). کنایه از اینکه این خون بسیار عزیز و گرامی است که باید نزد خدا محفوظ باشد. در مقاتل است، وقتی امام حسین علیه السلام در روز عاشورا به کناری رفتند، تا اندکی استراحت کنند، ناگاه سنگی از جانب دشمن آمد و به پیشانی آن حضرت خورد و خون جاری شد، دامنش را بلند کردند تا خون پیشانی را پاک نموده، در این هنگام تیری سه شعبه زهرآلود از ناحیه دشمن به سینه آن حضرت علیه السلام اصابت کرد، در این حال حضرت علیه السلام فرمودند: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ» (به نام خدا و به یاری خدا و برای دین رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم) (۴).

یعنی خونی که از بدنم جاری می شود و جانی که می دهم فقط برای خداست. چرا که بسم الله یعنی مهر خدائی زدن. در زیارت امام حسین علیه السلام در شب های قدر آمده است، که زائر امام حسین علیه السلام، حضرت علیه السلام را مخاطب قرار می دهد و عرض می کند: «وَ جَاهَدْتَ

ص: ۱۶۳

۱- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۵۷۵.

۲- . لهوف، ص ۱۱۷.

۳- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۴۶.

۴- . اللهوف، ص ۱۲۱.

فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، وَ صَبَرَتْ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ مُحْتَسِبًا حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ» (گواهی می دهم که تو جهاد کردی در راه خدا، حق جهاد را انجام دادی و صبر کردی بر اذیت ها در حالی که این را به حساب خدا گذاشتی (یعنی خالصاً برای خدا انجام دادی) تا اینکه به سوی تو یقین آمد (یعنی به شهادت رسیدی)).

۴- ریخته شدن خون حضرت علیه السلام در راه اطاعت خداوند

اگر مجاهدت حضرت علیه السلام در راه خدا و صبر و خلوص کامل حضرت علیه السلام نبود، امام در اطاعت و مأموریت الهی موفق نمی شدند و در راه اطاعت خداوند گاهی کاری و مأموریتی بر عهده انسان گذاشته می شود که سخت نیست، بلکه آسان و لذت بخش هم هست، مثل ذکر خداوند و گاهی سخت است، مثل امر به معروف و نهی از منکر و جهاد فی سبیل الله و پرداخت زکات و خمس و گاهی بسیار سخت مثل دادن جان و مال. امام صادق علیه السلام فرمودند: «فَأَعْطُوا اللَّهَ مِنْ أَنْفُسِكُمُ الْجَاهِدَ فِي طَاعَتِهِ» (۱)

(در اطاعت خدا از جان خود مایه بگذارید). امام حسین علیه السلام نه تنها جان خود را در راه خدا تقدیم نمودند، بلکه جان عزیزترین کسان خود را نیز در راه اطاعت خدا نثار نمود، یعنی در سخت ترین صورت و حالت در راه اطاعت پروردگار قدم نهادند، واضح و مسلم است کسی که اینگونه جان ثاری کند، چقدر نزد خداوند عزیز خواهد شد.

خیلی از انسان هایی که ادعای ایمان هم می کنند، تا آن لحظه مطیع فرمان خدا هستند، که چیزی از دنیای آنها کم نشود یا آسیبی به آبرو و یا جسم آنها وارد نشود، یا نعمتی از آنها گرفته نشود، یا در راه اطاعت الهی دچار درد و رنج و سختی نشوند، یا اطاعت الهی مطابق خواسته های آنها باشد و... و به محض اینکه چیزی از دنیای آنها کم شود و یا به آبرو و جسم آنها آسیبی وارد شود و یا دچار سختی و رنج شوند و یا دستورات الهی بر خلاف میل و آرزوهای آنها باشد، دست از اطاعت می کشند و عملاً از خداوند فاصله می گیرند، معلوم است که چنین اطاعتی یا اصلاً برای انسان سودی نخواهد داشت، یا اگر هم داشته باشد، بسیار کم است. امام علی علیه السلام می فرماید: «أَطِعِ اللَّهَ سُبْحَانَهُ فِي كُلِّ حَالٍ» (۲)

(در هر حالی خدای سبحان را اطاعت کنید). امام حسین علیه السلام به همگان درس اطاعت و فرمان برداری را می دهند، که اینگونه انسان ها باید مطیع و گوش به فرمان خداوند باشند. در خوشی و ناخوشی و در اعطای نعمت و اخذ نعمت در سلامتی و در بیماری و در راحتی و سختی، خلاصه در همه حال باید خدا را اطاعت کرد. امام علی علیه السلام در روایتی دیگر می فرماید:

ص: ۱۶۴

۱- . الکافی، ج ۸، ص ۷.

۲- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۴۶.

«ثَابِرُوا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ سَارِعُوا إِلَى فِعْلِ الْخَيْرَاتِ» (۱)

(در طاعات خدا پایداری ورزید و به انجام کارهای خیر بشتابید)، و عِلَّتْ اینکه بعضی مطیع خدا نیستند، بخاطر عدم معرفت آنها به آثار و تبعات آن است. امام علی علیه السلام فرمودند: «لَوْ قَدْ عَرَّيْتُمْ مَا قَدْ عَايَنَ مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ لَجَزَعْتُمْ وَ هَلُتُمْ وَ سَمِعْتُمْ وَ أَطَعْتُمْ» (۲)

(اگر آنچه رفتگان شما دیده اند، می دیدید حتماً به شیون می نشستید و بی تابى می کردید و ترس و هراس شما را فرا می گرفت و حرف و سخن حق را می شنیدید و اطاعت فرمان خدا می کردید).

ص: ۱۶۵

۱- . همان، ص ۳۳۴.

۲- . نهج البلاغه، خطبه ۲۰.

اشاره

در لغت «استباح الشیء» یعنی آنرا جایز دانست یا اجازه انجامش را داد یا اقدام به آن کرد. «حریم» به معنی ممنوع کردن و آنچه تحریم شده و هر چیزی که احترامش واجب است، آمده است. جایز و مباح (۱).

دانستن چیزی که خداوند برای آن حرمت و احترام قائل شده است، بدعت و حرام است، چرا که چیزی که خدا می فرماید، محترم است، او می گوید: تحریمی ندارد، خداوند می گوید: ممنوع است، که هتک حرمتش کنند، او می گوید: ممنوع نیست و با این کار منع را از سر راهش بر می دارد و هر چه می خواهد، انجام می دهد. یزید اول خود را به عنوان خلیفه و جانشین معرفی کرد و بعد از امام حسین علیه السلام طلب بیعت کرد، وقتی حضرت علیه السلام به او دست بیعت نداد، خون او را مباح و جایز دانست، بعد انجام داد، آن کاری را که نباید انجام دهد.

امام حسین علیه السلام از چند جهت داری حرمت است:

۱- از جهت اینکه حضرت علیه السلام ذریه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است و این خود کم حریمی نیست.

رسول اکرم علیه السلام می فرماید: «الْأَنْظَرُ إِلَى ذُرِّيَّتِنَا عِبَادَةَ» (۲) (نگاه کردن به ذریه ما عبادت است). و در روایتی دیگر فرمودند: «إِذَا قُمِيتُ الْمَقَامَ الْمُحْمُودَ تَشَفَّعْتُ فِي أَصْحَابِ الْكِبَائِرِ مَنْ أُمَّتِي فَيُشَفِّعُنِي اللَّهُ فِيهِمْ وَ اللَّهُ لَمَا تَشَفَّعْتُ فِيْمَنْ آذَى ذُرِّيَّتِي» (۳).

(وقتی در مقام محمود جایگاهی که خداوند برای او در بهشت مقرر فرموده است، قرار گرفتم درباره گنهکاران امتم اگر چه مرتکب گناه کبیره شده اند،

ص: ۱۶۶

۱- . یعنی چیزی که ارتکاب آن جایز باشد.

۲- . بحار الأنوار، ج ۹۳، ص ۲۱۸.

۳- . همان، ج ۸، ص ۳۷.

شفاعت خواهیم کرد و خدا شفاعت مرا می پذیرد. بخدا قسم در آن موقعیت برای کسانی که ذریه و فرزندان مرا اذیت کرده اند هرگز شفاعت نخواهم کرد). و در روایت دیگر فرمودند: «أَيُّمَا رَجُلٍ صَنَعَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ وَلَدِي صَنِيعَةً فَلَمْ يُكَافِئْهُ عَلَيْهَا فَأَنَا الْمُكَافِئُ لَهُ عَلَيْهَا» (۱) (هر شخصی که به یکی از فرزندان من احسانی کند و او برایش جبران نکند، من به او پاداش خواهم داد و احسان او را جبران می کنم).

امام حسین علیه السلام ذریه رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم است و از این جهت از احترام خاصی برخوردار است، در آیه مباهله خداوند به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: {فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ أَبْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ} (۲) «به آنها بگو: بیایید ما فرزندان خود را دعوت کنیم، شما هم فرزندان خود را، ما زنان خویش را دعوت نمایم، شما هم زنان خود را، ما از نفوس خود دعوت کنیم، شما هم از نفوس خود». رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم حسن و حسین علیهما السلام را آورد، یعنی حسن و حسین علیهما السلام ذریه و فرزندان من هستند. در کتاب منتخب الآثار از امیرالمؤمنین علیه السلام آمده است: «روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در حالی که امیرالمؤمنین علیه السلام نزد حضرت صلی الله علیه و آله وسلم نشسته بود، حسین علیه السلام وارد شد. پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم او را در دامان خود نشانید و میان دو دیده و لبان او را می بوسید، در آن زمان حسین علیه السلام شش ساله بود. امام علی علیه السلام عرض کرد: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم آیا فرزندم حسین علیه السلام را دوست داری؟ فرمود: چگونه او را دوست نداشته باشم، با اینکه او عضوی از اعضای من است؟» (۳).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «حُسَيْنٌ مِنِّي وَ أَنَا مِنْ حُسَيْنٍ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْنًا حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ» (حسین علیه السلام از من و من از حسینم علیه السلام. خدا دوست بدارد هر کسی را که حسین علیه السلام را دوست دارد، حسین علیه السلام یکی از اسباط است). امت رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم از این جهت که حضرت علیه السلام ذریه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم محسوب می شود، باید خیلی مورد تکریم و احترام آنها باشد، ولی متأسفانه قاتلین امام حسین علیه السلام حتی از این دیدگاه هم برای حضرت علیه السلام حرمتی قائل نشدند. از حضرت

ص: ۱۶۷

۱- . همان، ج ۹۳، ص ۲۲۵.

۲- . آل عمران، ۶۱.

۳- . القطره، ج ۱، ص ۴۵۴.

زین العابدین علیه السلام روایت شده است: «در آن هنگام که سر حسین علیه السلام را نزد یزید آوردند، او مجالس میگساری تشکیل می داد و سر مقدس امام حسین علیه السلام را مقابل خود قرار می داد. یکی از روزها فرستاده پادشاه روم که خود از اشراف و بزرگان روم بود به مجلس یزید در آمد و گفت: ای پادشاه عرب! این سر کیست؟ یزید گفت: تو را با این سر چه کار؟ گفت: چون هنگامی که من بسوی پادشاه خود بر گردم وی از آنچه که من دیده ام جویا خواهد شد، لذا دوست دارم، او را از جریان این سر و صاحب آن آگاه نمایم، تا او نیز با فرح و سرور تو شریک باشد.

یزید گفت: این سر حسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام است. نصرانی گفت: مادر او کیست؟ یزید گفت: فاطمه h دختر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم است. نصرانی گفت: اُف بر تو و دین تو؟ من دینی دارم، که از دین تو خوشوتر است. پدر من از نسل حضرت داود علیه السلام است. بین من و حضرت داود علیه السلام چند پشت فاصله می باشد. مع ذلک ملت نصارا مرا بزرگ می شمارند. خاک زیر پای مرا به جهت اینکه پدرم از نسل حضرت داود علیه السلام است برای تبرک می برند. ولی شما پسر دختر پیغمبر خود را می کشید. در صورتی که بین او و پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم بیشتر از یک مادر فاصله نیست. این دین شما چه دینی است؟! ای یزید! آیا داستان کنیسه حافر را شنیده ای؟ یزید گفت: بگو تا بشنوم. گفت: ما بین عمان و چین دریائی است که مسیر آن بقدر یک سال راه است. در میان آن دریا شهری و عمرانی وجود ندارد، جز یک شهری که وسط آن است و طول آن هشتاد فرسخ در هشتاد فرسخ می باشد. شهری بزرگتر از آن بر روی دریا وجود ندارد. کافور و یاقوت از آن شهر حمل می شود. اشجار آنان از عود و عنبر است. آن شهر در تصرف نصارا است و احدی از پادشاهان مالک آن نیست. در آن شهر کلیساهای متعددی وجود دارد که بزرگتر از همه آنها کلیسای حافر می باشد. در میان محراب این کلیسا یک حقه طلا آویزان است که دارای اثر سم الاغ می باشد. می گویند: آن اثر جای سم الاغ حضرت عیسی علیه السلام است که حضرت عیسی علیه السلام بر آن سوار می شده است، اطراف آن حقه را بوسیله طلا و حریر تزیین کرده اند.

ملت نصارا همه ساله متوجه آن حقه می شوند و در اطراف آن طواف می کنند آن را می بوسند و حاجات خود را از خدای توانا می خواهند. این دأب و رسم ایشان است، در باره اثر سم الاغی که گمان می کنند، حضرت عیسی علیه السلام پیغمبر آنان بر آن سوار می شده است. ولی شما پسر دختر پیامبر خود را می کشید!! خدا به شما و دین شما برکت ندهد. یزید دستور داد: این نصرانی را بکشید که

مرا در شهرهای خود افتضاح نکند. هنگامی که آن نصرانی احساس کشته شدن کرد به یزید گفت: تصمیم داری مرا بکشی؟ گفت: آری. نصرانی گفت: بدان که من در شب گذشته پیغمبر شما را در عالم خواب دیدم که به من فرمود: ای نصرانی! تو اهل بهشت هستی. من از سخن آن حضرت علیه السلام تعجب کردم!! من به وحدانیت خدا و پیامبری حضرت محمد صلی الله علیه و آله وسلم شهادت می دهم. سپس بر جست و سر مبارک امام حسین علیه السلام را به سینه خود چسبانید و شروع به بوسیدن آن سر کرد و گریه کرد تا شهیدش کردند» (۱).

۲- از جهت ایمان

امام حسین علیه السلام بنده مؤمن واقعی خداوند بود. (مؤمن واقعی دارای تمام اوصاف مُحْسِنه است). این هم مؤمن بی نظیر، مؤمنی که به امضاء خدا و رسولش صلی الله علیه و آله وسلم رسیده و مؤمنی که تمام صفاتش قرآنی است. مؤمنی که همه بزرگان آرزوی رسیدن به چنین ایمانی را داشتند و دارند. از این نظر هم امام علیه السلام از حرمت و احترام ویژه ای برخوردار بوده و خواهد بود. که متأسفانه باز یزید لعنه الله علیه و پیروانش از این جهت هم حریم حضرت علیه السلام را رعایت نکردند و هتک حرمتش کردند.

خداوند عزوجل در رابطه با عظمت بنده مؤمن چنین می فرماید: {وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ اِخْتَلَوْا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا} (۲) «و آنان که مردان و زنان با ایمان را بخاطر کاری که انجام نداده اند، آزار می دهند، بار بهتان و گناه آشکاری را به دوش کشیده اند». رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «مَنْ آذَى مُؤْمِنًا فَقَدْ آذَانِي» (۳)

(هر کس مؤمنی را بیازارد، مرا آزار داده است). امام صادق علیه السلام فرمودند: «قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لِيَأْذَنَ بِحَرْبٍ مِنِّي مَنْ آذَى عَبْدِي الْمُؤْمِنَ» (۴) (خدا عزوجل فرماید: هر که بنده مؤمن مرا بیازارد، با من اعلام جنگ داده). حتی اگر انسان نگاهی تند به مؤمنی کند و با نگاه تندش او را بترساند، از مجازات خداوند دور نیست. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند:

ص: ۱۶۹

۱- . اللهوف، ص ۱۹۰.

۲- . احزاب، ۵۸.

۳- . بحار الأنوار، ج ۶۴، ص ۷۲.

۴- . الکافی؛ ج ۲، ص ۳۵۰.

«مَنْ نَظَرَ إِلَى مُؤْمِنٍ نَظْرَةً لِيُخَيِّفَهُ بِهَا أَخَافَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ» (۱)

(هر که به مؤمنی نظری اندازد که او را بدان بترساند، خدا عزوجل در روزی که جز سایه او سایه ای نیست، او را بترساند). و نیز رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ أَخْرَزَ مُؤْمِنًا ثُمَّ أَعْطَاهُ الدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ كَفَّارَتَهُ وَلَمْ يُؤْجَرْ عَلَيْهِ» (۲)

(هر کس مؤمنی را اندوهناک سازد و سپس دنیا را به او بدهد گناهش بخشوده نشود و در برابر آن پاداشی نبیند). رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم به کعبه نگاه کردند و فرمودند: «مَرْحَبًا بِالْبَيْتِ مَا أَعْظَمَكَ وَ أَعْظَمَ حُرْمَتَكَ عَلَى اللَّهِ وَ اللَّهِ لِلْمُؤْمِنِ أَعْظَمُ حُرْمَةً مِنْكَ لِأَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مِنْكَ وَاحِدَةً وَ مِنَ الْمُؤْمِنِ ثَلَاثَةً مَالَهُ وَ دَمَهُ وَ أَنْ يُظَنَّ بِهِ ظَنُّ السَّوَاءِ» (۳)

(مرحبا به تو ای کعبه چه اندازه بزرگ هستی و در نزد خداوند ارج و اعتبار داری، به خداوند سوگند حرمت مؤمن از تو بزرگتر است، خداوند تو را از یک چیز حرام کرده در صورتی که از مؤمن سه چیز را حرام نموده، مالش، جانش و سوء ظن نسبت به او). و نیز فرمودند، که خداوند می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاهُ يَقُولُ وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي مَا خَلَقْتُ مِنْ خَلْقِي خَلْقًا أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ» (۴) (به عزت و جلالم سوگند من هیچ مخلوقی محبوب تر از بنده مؤمن خود نیافریده ام). و در روایت دیگری رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «الْمُؤْمِنُ أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ» (۵) (مؤمن نزد خدا گرامی تر از فرشتگان مقرب اوست).

لذا خداوند در قرآن می فرماید: {وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ} (۶)

«عِزَّتْ مَخْصُوصُ خُدا وَ رَسُولِ او صلی الله علیه و آله وسلم وَ مؤمنان است». آن قدر مؤمن نزد خداوند عزیز است که، اگر کسی فقط سعی و تلاش کند، برای حاجت مؤمنی و لو اینکه مؤمن به حاجتش نرسد، همین سعی و تلاش او به اندازه نه هزار سال عبادت برای او محسوب می شود. این عظمت و عزت مؤمن را می رساند، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ سَعَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ فَكَأَنَّمَا عَبْدَ اللَّهِ تِسْعَةَ آلَافِ سَنَةٍ صَائِمًا نَهَارَهُ»

ص: ۱۷۰

۱- . همان، ص ۳۶۸.

۲- . بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۱۵۰.

۳- . همان، ج ۶۴، ص ۷۱.

۴- . همان، ج ۶۸، ص ۱۵۸.

۵- . بحار الأنوار، ج ۵۷، ص ۲۵۷.

۶- . منافقون، ۸.

(هر که در باره حاجت برادر مؤمنش بکوشد، چنانست که خدا را نه هزار سال عبادت کرده که همه را روزه دار بوده و شب زنده دار). و نیز امام صادق علیه السلام فرمودند: «مَنْ مَشَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ كَتَبَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ وَ رَفَعَ لَهُ عَشْرَ دَرَجَاتٍ وَ حَطَّ عَنْهُ عَشْرَ سَيِّئَاتٍ وَ أَعْطَاهُ عَشْرَ شَفَاعَاتٍ» (۲)

(هر که راه رود، برای انجام حاجت برادر مؤمنش بنویسد، خداوند عزوجل برای او ده حسنه و بالا برد از او ده درجه، و بریزد از او ده گناه و شفاعت ده نفر را از او بپذیرد). مؤمن آنقدر مقام دارد که خاک روی زمین آروز می کند مؤمنی که از دنیا می رود، در او دفن شود. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا مَاتَ تَجَمَّلَتِ الْمَقَابِرُ لِمَوْتِهِ فَلَيْسَ مِنْهَا بُقْعَةٌ إِلَّا - وَهِيَ تَتَمَنَّى أَنْ يُدْفَنَ فِيهَا» (۳) (چون مؤمن بمیرد گورها از مرگ او زیبا و روشن می شوند و هیچ قطعه ای از خاک گورستان نیست مگر این که آرزو می کند او در آن جا دفن شود).

و وای به حال کسی که مؤمنی را به قتل برساند، خداوند می فرماید: «وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ لَعَنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا» (۴)

«و هر کس، مؤمنی را از روی عمد به قتل برساند، مجازات او دوزخ است در حالی که جاودانه در آن می ماند و خداوند بر او غضب می کند و او را از رحمتش دور می سازد و عذاب عظیمی برای او آماده ساخته است». در این آیه به چند مطلب اشاره شده است: ۱ کیفر قتل مؤمن جهنم است. ۲ دخول ابدی در جهنم. ۳ غضب خدا. ۴ لعن خدا. ۵ عذاب عظیمی که خود خداوند از آن با خبر است.

۳- از جهت امامت

حضرت علیه السلام از سوی خدا و رسول صلی الله علیه و آله وسلم منصب امامت را داشت. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِبْنَايَ هَذَانِ إِمَامَانِ قَامَا أَوْ قَعَدَا» (۵)

(این دو فرزند من امام هستند، چه برخیزند و چه بنشینند). یعنی چه صلح کنند، چه قیام کنند. علی بن موسی الرضا علیهما السلام فرمودند: «الْإِمَامُ أَمِينُ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ وَ

ص: ۱۷۱

۱- . بحار الأنوار، ج ۷۱، ص ۳۱۵.

۲- . همان، ص ۳۱۲.

۳- . كنز العمال، ح ۴۲۳۷۵.

۴- . نساء، ۹۳.

۵- . بحار الأنوار، ج ۲۱، ص ۲۷۹.

حُجَّتُهُ عَلَى عِبَادِهِ وَخَلِيفَتُهُ فِي بِلَادِهِ وَالدَّاعِي إِلَى اللَّهِ وَالدَّابُّ عَنْ حُرْمِ اللَّهِ الْأَمَامِ الْمُطَهَّرِ مِنَ الذَّنُوبِ وَالْمُبَيَّرِ عَنِ الْعُيُوبِ الْمَخْصُوصِ بِالْعِلْمِ الْمَوْسُومِ بِالْحِلْمِ نِظَامُ الدِّينِ وَعِزُّ الْمُسْلِمِينَ وَغِيْظُ الْمُنَافِقِينَ وَبَوَارُ الْكَافِرِينَ» (۱) (امام علیه السلام امین خدای عزوجل است در میان خلقتش و حجت او است بر بندگانش و خلیفه او است در بلادش و دعوت کننده به سوی خدای عزوجل است و دفاع کننده از حقوق خدای جل جلاله است. امام علیه السلام کسی است که از گناهان پاک است و از عیوب بر کنار است، به دانش مخصوص است و به حلم و بردباری موسوم، نظام دین است و عزت مسلمین و خشم منافقین و هلاک کفار).

تمام این ویژگی ها در امام حسین علیه السلام جمع بود. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در خطبه غدیر تصریح کردند به امامت امام حسین علیه السلام و ائمه اطهار صلی الله علیه و آله وسلم. ابن شهر آشوب می گوید: که استدلال شده بر امامت امام حسین علیه السلام از هر دو طریق شیعه و سنی بوسیله نبی اکرم صلی الله علیه و آله وسلم بر امامت دوازده امام علیهم السلام. نیز گفته اند: دلیل بر امامت حسنین علیهما السلام این است که آمدند و ادعای امامت کردند، و در زمان آن دو بزرگوار کسی جز معاویه و یزید چنین ادعایی نداشتند، که آنها هم فسقشان و بلکه کفرشان ثابت است، پس لازم می آید، که امامت از آن حسن و حسین علیهما السلام باشد. و دلیل دیگر اجماع اهل بیت علیهم السلام است، زیرا بر امامت حسنین علیهما السلام اجماع دارند و اجماع ایشان حجت است (۲).

دین بدون امامت معنا ندارد، علی بن موسی رضا علیهما السلام فرمودند: «وَأُنْزَلَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهِيَ آخِرُ عُمْرِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاتَّمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا}» (۳)

وَأَمْرُ الْأَمَامَةِ مِنْ تَمَامِ الدِّينِ (۴)

(در سفر حجه الوداع که آخر عمر پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم بود، خداوند نازل فرمود: «امروز دین را برای شما کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را برای شما پسندیدم، تا دین شما باشد» و امر امامت از تمام نعمت است). امام صادق علیه السلام فرمودند: «مَنْ مَاتَ

ص: ۱۷۲

۱- . الکافی، ج ۱، ص ۲۰۰.

۲- . مناقب، ج ۳، ص ۳۶۷. و برای اطلاع بیشتر به کتاب های عقائد بحث امامت مراجعه کنید.

۳- . مائده، ۳.

۴- . الکافی، ج ۱، ص ۱۹۹.

(هر که بمیرد، بدون داشتن امام زنده و آشکار، به مرگ جاهلیت مرده است).

مسئله امامت آنقدر اهمیت دارد که اگر امام در بین مردم نباشد، زمین در هم فرو ریخته خواهد شد و نظام هستی به هم خواهد خورد. امام صادق علیه السلام فرمود: «لَوْ بَقِيَتِ الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ لَسَاخَتْ» (۲)

(اگر زمین بدون امام می ماند، به یقین درهم فرو می ریخت). حال که امام چنین مقامی دارد، انسان باید مطیع و تسلیم او باشد نه اینکه با امام خویش به جنگد، چرا که اطاعت از امام واجب است، و در مقابلش هیچ عذری پذیرفته نیست، چنانچه امام صادق علیه السلام فرمودند: «نَحْنُ قَوْمٌ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَنَا وَ إِنْكُمْ لَتَأْتُمُونَ بِمَنْ لَا يُعْذِرُ النَّاسُ بِجَهَالَتِهِ» (۳)

(ماییم آن گروهی که خداوند فرمانبری از ما را واجب کرده است، شما به کسی اقتدا می کنید، که به یقین مردم در شناختن او معذور نیستند).

بنابراین امام حسین علیه السلام هم از جهت این که ذریه رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم و هم از جهت این که مؤمن واقعی و امام و پیشوای مسلمین بودند، از حرمت و احترام بسیار ویژه ای برخوردار بودند، ولی متأسفانه یزید و پیروانشلعه الله علیهم حریم و حرمت هیچ کدام را رعایت نکردند، با اینکه هر کدام از این سه جهت برای حفظ حریم حضرت علیه السلام و عدم تجاوز به حقوق حضرت کافی بود، باز جلوی ظلم یزید و یزیدیان را نگرفت و کردند آن کارهایی را که نباید انجام می دادند. حضرت سکینه h شکایت این بی حرمتی ها را به مادرش فاطمه h کرد. سید بن طاوس نقل می کند، که حضرت سکینه h فرمود: چون چهار روز از اقامت ما در دمشق گذشت، خوابی دیدم و خوابی طولانی را نقل کرد و در پایان آن گفت: دیدم زنی در هودجی نشسته و دست های خود را روی سرگذارده است، پرسیدم: این زن کیست؟ گفتند: او فاطمه h دختر محمّد صلی الله علیه و آله وسلم و مادر پدر تو است. گفتم: به خدا قسم نزد او می روم و ستم هایی را که به ما وارده شده است، به او می گویم. سپس با شتاب به سوی او رفتم تا به او رسیدم، و در برابرش ایستادم و گریستم و گفتم: «يَا أُمّاهُ بَدُّوْا وَ اللّٰهُ شَمَلْنَا يَا أُمّاهُ اسْتَبَاحُوا وَ اللّٰهُ حَرِيْمَنَا يَا أُمّاهُ قَتَلُوا وَ اللّٰهُ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَبَانَا» (مادرم به خدا حقّ ما را انکار

ص: ۱۷۳

۱- . بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۹۲.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۱۷۹.

۳- . بحار الأنوار، ج ۹۳، ص ۲۱۱.

کردند و جمع ما را از هم پاشیدند، مادرم، حریم ما را بر خود مباح دانستند، مادرم به خدا پدرم حسین علیه السلام را کشتند). سپس عرضه داشت: «فَقَالَتْ لِي كُفِّي صَوْتِكَ يَا سَيِّدِي فَقَدْ قَطَعْتَ نِيَّاطَ قَلْبِي هَذَا قَمِيصُ أَبِيكَ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا يُفَارِقُنِي حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ بِهِ» (فاطمه زهرا^h به من فرمود: دم فروبند، بند دلم را گسستی، جگرم را سوزاندی (کنایه از اینکه نگوی طاعت ندارم)، این پیراهن پدرت حسین علیه السلام است که از من جدا نشود تا خدا را ملاقات کنم)^(۱).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِنَّ لِلَّهِ حُرْمَاتٍ ثَلَاثَ مِائَةٍ حَفِظَهُنَّ حَفِظَ اللَّهُ لَهُ أَمْرَ دِينِهِ وَدُنْيَاهُ وَمَنْ لَمْ يَحْفَظْهُنَّ لَمْ يَحْفَظِ اللَّهُ شَيْئًا حُرْمَةُ الْإِسْلَامِ وَحُرْمَتِي وَحُرْمَةُ عِثْرَتِي»^(۲) (خدا دارای سه حرمت است هر کس آنها را حفظ کند، خداوند امر دین و دنیایش را حفظ می کند و هر کس حفظ نکند خداوند چیزی برای او حفظ نمی کند. حرمت اسلام و حرمت خودم و حرمت عترتم). یزید و پیروانش لعنته الله علیهم حرمت هیچکدام را رعایت نکردند، نه حرمت اسلام را و نه حرمت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم و ذریه اش را. به فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام آنها از شریکترین انسان ها بودند: «شَرُّ النَّاسِ مَنْ لَا يَشْكُرُ النِّعْمَةَ وَلَا يَرْعَى الْحُرْمَةَ»^(۳)

(بدترین مردم کسی است که شکر نعمت بجای نیاورد و حرمت ها را رعایت نکند). آنها نه شکر نعمت ولایت را انجام دادند و نه رعایت حرمت را کردند.

ص: ۱۷۴

۱- . لهوف، ص ۱۸۸.

۲- . بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۵.

۳- . غرر الحکم و درر الکم، ص ۴۱۰.

۲۵- فراز بیست و پنجم: «اللَّهُمَّ فَالْعَنُوهُمْ لَعْنًا وَبَيًّا وَعَذِّبْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا»

(خدایا آنان را لعن کن به لعنتی سخت و سنگین و عذاب کن به عذابی دردناک).

«لعن» در لغت به معنی دور شدن از خیر و رانده شدن است و در اصطلاح دوری از رحمت و توفیق الهی است، حال چه در دنیا باشد و چه در دوزخ و چه در قیامت، لذا «لعن» از بدترین نفرین‌هاست. و «وَبَيًّا» از «وبال» به معنی سختی و سنگینی است و «الیم» به معنی دردناک است. خود عذاب الهی سخت است، چه برسد به اینکه الیم و دردناک هم باشد، چرا که در قیامت انواع عذاب‌ها برای مجرمین و گنهکاران مهیا شده است، چنانچه خداوند می‌فرماید: {وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ} (۱) «و برای آنها، عذاب خوارکننده ای آماده شده است!». {وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} (۲) «و برای آنها، مجازات دردناکی است!». {وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} (۳) «و برای آنها مجازات بزرگی است!». {لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ} (۴) «کیفر شدیدی دارند». {فَيَعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ} (۵) «که خداوند او را به عذاب بزرگ مجازات می‌کند!». {وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ} (۶) «و برای آنها مجازاتی پایدار است». {وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ} (۷) «و به آنها می‌گوییم: بچشید عذاب سوزان را در برابر کارهایتان!». بنابراین در قیامت انواع عذاب‌ها وجود دارد.

زائر امام حسین علیه السلام از خداوند برای قاتلین حضرت علیه السلام سخت‌ترین عذاب‌ها را می‌خواهد، چون

ص: ۱۷۵

۱- . آل عمران، ۱۷۸.

۲- . آل عمران، ۱۷۷.

۳- . آل عمران، ۱۷۶.

۴- . آل عمران، ۴.

۵- . غاشیه، ۲۴.

۶- . مائده، ۳۷.

۷- . آل عمران، ۱۸۱.

عذاب الیم وقتی عذاب الیم محسوب می شود، که شامل عذاب روحی و جسمی و شدید و عظیم و همیشگی باشد، در حقیقت زائر انواع عذاب‌ها را برای قاتلین حضرت علیه السلام می خواهد. در واقع درخواست عذاب الیم تأکید «لعن و بیل» می باشد. اولین کسی که مورد لعن قرار گرفت، شیطان بود. لعن نفرینی است که خود خداوند در کتابش به ما تعلیم نموده است، آنجا که فرموده است: {إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ} (۱) «خداوند کافران را لعن کرده است» و نیز فرموده است: {أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ} (۲)

«آگاه باشید که لعنت خدا بر ظالمان است!». مصادیق ظالمین در قرآن و روایات بیان شده است که از جمله مصادیق آن اذیت کنندگان بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم می باشد، چنانچه خداوند فرموده است: {إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا} (۳) «آنها که خدا و پیامبرش را آزار می دهند، خداوند آنان را از رحمت خود در دنیا و آخرت دور ساخته، و برای آنها عذاب خوارکننده ای آماده کرده است». پس طبق این آیه شریفه کسانی که به خدا و رسولش صلی الله علیه و آله وسلم اذیتی وارد کنند، مستحق لعن هستند و با توجه به اینکه اذیت به اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم، اذیت به رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می باشد، لذا همه دشمنان امام علیه السلام مورد لعن و نفرین هستند. عمر بن الخطاب گوید، که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «أَحْفَظُونِي فِي عِثْرَتِي وَ ذُرِّيَّتِي، فَمَنْ حَفِظَنِي فِيهِمْ حَفِظَهُ اللَّهُ، أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى مَنْ آذَانِي فِيهِمْ. ثَلَاثًا» (۴)

(حرمت مرا در عترة و ذریه ام حفظ کنید، هر کس حرمت مرا در آنان حفظ بدارد، خدا او را حفظ کند و بدانید لعنت خدا بر کسی است، که مرا در مورد آنان آزار و اذیت نماید. این را سه مرتبه تکرار کردند). و حتی حیوانات و پرندگان هم به ظالمین و قاتلین اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم لعن می کنند. امام رضا علیه السلام از جدشان روایت کرده اند، که ایشان فرمودند: «لَا تَأْكُلُوا الْقُبُورَ وَلَا تَسُبُّوهُ وَلَا تَغْطُوهُ الصَّبِيَّانَ يَلْعَبُونَ بِهَا فَإِنَّهَا كَثِيرَةُ التَّسْبِيحِ وَ تَسْبِيحُهَا لَعَنَ اللَّهُ مُبْغِضِي

ص: ۱۷۶

۱- . احزاب، ۶۴.

۲- . هود، ۱۸.

۳- . احزاب، ۵۷.

۴- . بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۵۱.

را نخورید و او را دشنام ندهید و به دست بچه ها ندهید تا با آن بازی کنند چرا که این حیوان بسیار تسبیح می گوید و تسبیح او این است: خدا مغبضین آل محمد علیهم السلام را لعنت کند).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم به همگان دستور لعن به ظالمین اهل بیتش علیهم السلام را داده است. چنانچه امام صادق علیه السلام فرمودند: «حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ ضَعُفَ عَنْ نُصْرَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَلَعَنَ فِي صَلَاتِهِ أَعدَاءَنَا» (۲)

(پدرم مرا حدیث کرد از پدرش از جدش از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که فرمود: هر کس از یاری ما اهل بیت ناتوان است پس در نمازش دشمنان ما را نفرین کند). رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «سَيِّئَةٌ لَعْنَهُمُ اللَّهُ وَكُلُّ نَبِيٍّ مُجَابٍ الرَّائِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَ الْمُكَذِّبُ بِقَدَرِ اللَّهِ وَ التَّارِكُ لِسُنَّتِي وَ الْمُشْتَحِلُ مِنْ عِثْرَتِي مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَ الْمُتَسَلِّطُ بِالْجَبْرُوتِ لِيَذِلَّ مَنْ أَعَزَّهُ اللَّهُ وَ يُعِزَّ مَنْ أَذَلَّهُ اللَّهُ وَ الْمُشْتَاثُ بِفِي الْمُسْلِمِينَ الْمُشْتَحِلُ لَهُ» (۴)

(شش طایفه هستند که خدا و هر پیغمبر مستجاب الدعوه ای آنان را لعنت کرده اند: ۱ کسی که چیزی به قرآن اضافه کند. ۲ کسی که قضا و قدر خدا را تکذیب نماید. ۳ شخصی که سنت مرا ترک کند. ۴ کسی که ترک حرمت عترت مرا که خدا لازم دانسته حلال بداند).

۵ کسی که با زور سلطه پیدا کند، تا کسی را که خدا عزیزش گردانیده است، ذلیل و ضعیف گرداند و کسی را که خدا ذلیل نموده عزیز و قدرتمند کند. ۶ کسی که غنیمت مسلمانان را تصاحب کند و برای خود حلال بداند).

سکونی از امام صادق علیه السلام نقل می کند، که فرمود: «کبوتر رابعی (۵)

در منازل خود بگیرید زیرا این پرنده، قاتلان حسین بن علی علیهما السلام را لعنت می کند و خداوند قاتل او را لعنت کند» (۶). نقل شده است: «أولین کسی که قاتل حضرت حسین بن علی علیهما السلام را لعن نمود حضرت ابراهیم خلیل

ص: ۱۷۷

۱- همان، ج ۲۷، ص ۲۷۳.

۲- نوعی گنجشک که به آن چکاوک می گویند.

۳- ارشاد القلوب دیلمی، ج ۲، ص ۴۲۶.

۴- بحار الأنوار، ج ۵، ص ۸۸.

۵- کبوتری که بانگ می زند و آواز می خواند.

الرحمن علیه السلام بود، آن جناب قاتل حضرت سید الشهداء علیه السلام را لعن نمود و به فرزندانشان نیز امر فرمودند که چنین نمایند و از آنها عهد و پیمان گرفت بر آن و سپس حضرت موسی بن عمران علیه السلام قاتل آن جناب را لعن کرد و امتش را به آن مأمور ساخت پس از ایشان حضرت داود علیه السلام قاتل آن حضرت را لعن کرده و به بنی اسرائیل امر نمود که ایشان نیز لعن کنند و سپس حضرت عیسی علیه السلام به آن مبادرت نمود و بیشترین گفتار آن حضرت این بود که ای بنی اسرائیل قاتل حسین بن علی علیهما السلام را لعنت کنید و اگر زمان آن حضرت علیه السلام را درک نمودید مبادا او را تنها گذارده و در رکابش حاضر نشوید زیرا کسی که با آن جناب شهید شود همچون شهید با انبیاء است، که به جنگ روی می آورد و پشت نمی کند، گویا من به بقعه او نظر می کنم و هیچ پیامبری نبود مگر این که کربلا را زیارت کرده و در آنجا توقف نموده و چنین گفته: تو بقعه کثیرالخير هستی در تو ماه روشن و نورانی دفن می شود» (۱).

نیز نقل شده هنگامی که آیه {وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ} (۲)

«و هنگامی را که از شما پیمان گرفتیم که خون هم را نریزید». نازل شد، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «این آیه در شأن آن یهودیانی نازل شد که عهد و پیمان خدا را شکستند، پیامبران خدا را تکذیب نمودند، اولیاء خدا را شهید کردند. سپس حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: آیا می خواهید: شما را از یهودیان این امت که شبیه به آن یهودیان هستند آگاه کنم؟ گفتند: آری یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم! فرمود: گروهی از امت من می باشند، که خود را از امت من می دانند و مع ذلک، با فضیلت ترین ذریه مرا شهید می کنند، پاکیزه ترین نسل مرا به قتل می رسانند، شریعت و سنت مرا تغییر می دهند، حسن و حسین علیهما السلام مرا شهید می نمایند، همان طور که گذشتگان یهود، زکریا و یحیی علیهما السلام را کشتند!! آگاه باشید! همان طور که خدا کشندگان حضرت زکریا و یحیی را لعنت کرد، قاتلین حسین علیهما السلام را نیز لعنت خواهد نمود... آگاه باشید؛ خدا قاتلین حسین علیه السلام را با آن افرادی که آنان را دوست داشته باشند و یاور ایشان باشند، و افرادی که بدون تقیه از لعن بر آنان خودداری نمایند لعنت کرده است» (۳).

ص: ۱۷۸

۱- . کامل الزیارات، ص ۶۷.

۲- . بقره، ۸۴.

۳- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۳۰۴.

در زیارت ائمه اطهار علیهم السلام از جمله موضوعات مهمی که ذکر شده، مسئله لعن بر دشمنانشان است و در زیارت عاشورا لعن بیشتر از سلام آمده است که این خود بیانگر اهمیت لعن است. حتی لعن بر صلوات در مکتب اهل بیت علیهم السلام برتری دارد. شیخ ابوالحسن مرندی از شیخ حر عاملی صاحب وسائل الشیعه نقل نموده: «أَنَّ اميرالمؤمنين كان يَطُوفُ بالكعبة فَرَأَى رَجُلًا مُتَعَلِّقًا بِأَسْتَارِ الكعبة وَ هُوَ يُصَيِّلُ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ وَ آلِهِ فَسَيَّلَمَ عَلَيْهِ وَ مَرَّ بِهِ ثَانِيًا وَ لَمْ يُسَيِّلْ عَلَيْهِ فَقَالَ يَا اميرالمؤمنين عليه السلام لَمْ لَمْ تُسَلِّمْ عَلَيَّ هَذِهِ الْمَرَّةَ فَقَالَ خِفْتُ أَنْ اشْغَلَكَ عَنِ اللَّعْنِ وَ هُوَ أَفْضَلُ مِنْ إِسْلَامٍ وَ رَدُّ السَّلَامِ وَ مِنْ الصَّلَاةِ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ وَ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ» (۱) (امیرالمؤمنین علیه السلام در حال طواف کعبه بودند که دیدند مردی پرده خانه کعبه را گرفته و صلوات بر محمد و آل محمد علیهم السلام می فرستد. حضرت بر او سلام نمودند. دفعه دوم حضرت او را دیدند، ولی سلام نکردند، و آن مرد عرض کرد، یا امیرالمؤمنین علیه السلام چرا این بار به من سلام ننمودی؟ حضرت فرمود: نخواستم ترا از ذکر لعن که این بار می گفتمی باز دارم، چرا که لعن از سلام و سلام کردن و صلوات بر محمد و آل محمد علیهم السلام بالاتر است).

در روایت دیگری آمده است: «جَاءَ رَجُلٌ خِيَاطٍ بِقَمِيصَيْنِ إِلَى الْإِمَامِ الصَّادِقِ وَقَالَ عِنْدَ مَا كُنْتُ أَخِيطُ أَحَدَهُ الْقَمِيصَيْنِ كُنْتُ أَصِيْلِي عَلَيَّ مُحَمَّدٌ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَنْهُ مَا أَخِيطُ الْقَمِيصَ الْآخَرَ كُنْتُ أَلْعَنُ أَعْدَاءَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ فَأَيُّ الْقَمِيصَيْنِ تَخْتَارُهُ فَاخْتَارَ الْإِمَامُ الصَّادِقِ الْقَمِيصَ الَّذِي كَانَ الْخِيَاطُ عِنْدَ خِيَاطَتِهِ يَلْعَنُ أَعْدَاءَهُمْ فَقَالَ إِنِّي أَحِبُّ هَذَا الْقَمِيصَ أَكْثَرَ» (۲)

(مرد خیاطی دو پیراهن نزد امام صادق علیه السلام آورد و عرض کرد: من هنگام دوختن یکی از این دو پیراهن صلوات بر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم فرستادم و هنگام دوختن دیگری بر لعن بر دشمنان محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم، شما کدام یک را اختیار می کنید؟ امام صادق علیه السلام پیراهن را که با ذکر لعن دوخته شده بود انتخاب نموده و فرمود: من این پیراهن را بیشتر دوست دارم).

امام صادق علیه السلام فرمودند: روایت فرمود مرا پدرم از پدرش از جدش از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که ایشان فرمودند: «مَنْ ضَعُفَ عَنْ نُصْرَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَلَعَنَ فِي خَلَوَاتِهِ أَعْدَاءَنَا بَلَّغَ اللَّهُ صَوْتَهُ جَمِيعَ الْأَمْلَاكِ

ص: ۱۷۹

۱- . مجمع النورین و ملتقى البحرين، ص ۲۸.

۲- . اماره الولاية، ص ۵۱.

مِنَ الثَّرَى إِلَى الْعَرْشِ فَكَلَّمَا لَعَنَ هَذَا الرَّجُلُ أَعْدَاءَنَا لَغْنًا سَاعِدُوهُ وَ لَعْنُوا مَنْ يَلْعَنُهُ ثُمَّ ثَنَوْا فَقَالُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَبْدِكَ هَذَا الَّذِي قَدْ بَدَلَ مَا فِي وَسْطِهِ وَ لَوْ قَدَرَ عَلَى أَكْثَرِ مِنْهُ لَفَعَلَ فَإِذَا النَّدَاءُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ قَدْ أَجَبْتُ دُعَاءَكُمْ وَ سَمِعْتُ نِدَاءَكُمْ وَ صِلَيْتُ عَلَى رُوحِهِ فِي الْأَرْوَاحِ وَ جَعَلْتُهُ عِنْدِي مِنَ الْمُصْطَفَيْنِ الْأَخْيَارِ» (۱)

(کسی که؛ از یاری ما اهل بیت عاجز و ناتوان شد! و در نهان و خلوت‌های خویش به لعن دشمنان ما پرداخت، صدای او را خدا، به جمیع فرشتگان از زمین تا عرش الهی رسانید! و هر زمان که؛ این مرد، دشمنان ما را لعن خاصی نمود، او را فرشتگان، یاری و مساعدت کردند! و به لعن هر که مشغول است آنان نیز لعنش کردند! آنگاه؛ به ثنای این مرد الهی پرداختند و گفتند: بارِ إلهها! بر این بنده خود، صلوات و سلام بفرست! بنده ای که؛ آنچه در امکانش بود در راه تو بخشید! و اگر بیش از آن، توانائی داشت، انجام می داد. در این هنگام؛ از جانب خدای عزوجل! ندائی فرا رسد که: دعای شما را دوست داشتم! و ندایتان را شنیدم! و بر روح وی در روحها صلوات و سلام فرستادم! و او را نزد خودم از اخیار و برگزیدگان و پاکیزگان قرار دادم!).

عنایت حضرت زهرا علیه السلام در مورد شیخ کاظم اُزری: شیخ کاظم از شعرای اهل بیت علیهم السلام و نوابغ فحول بود و در محله او یک نفر ناصبی دکان داشت. شیخ کاظم همه روزه صبح که مقابل دکان او عبور می کرد، بعد از سلام و تحیت درباره خلفای غاصب جملاتی می گفت و کلماتی می سرود که آتش خشم ناصبی زبانه می کشید و دیده های او سرخ می شد و رگ های گردن او پر خون می شد، ولی چاره ای جز سکوت نداشت تا اینکه جانش به لب آمد و طاقتش تمام شد، ناچار به نزد قاضی رفته شکایت کرد، قاضی گفت نمی توانم مرد به این معروفی را به قول یک نفر تعقیب نمایم و او را مورد مجازات قرار دهم. تو با دو نفر که من به امانت و راستی آنها اطمینان دارم، در پس دکان خود قرار بدهی تا کلام او را بشنود، آن وقت من موافق قانون می توانم، او را تعقیب نمایم. بالأخره قرار بر همین شد. آن مرد ناصبی، دو نفر که مورد اطمینان قاضی بودند را در پس دکان خود مخفی کرد. در همان شب شیخ کاظم در عالم رؤیا صدیقه طاهره علیه السلام را در خواب دید که فرمود: یا شیخ «غیر مقالته» یعنی سخن خود را تغییر بده. چون بیدار شد، دانست که مقاله همان کلام مخالف با تقیه است که با صاحب دکان همه روزه می گفت. امروز بعد از سلام و تحیت با تمام نرمی و

ص: ۱۸۰

آرامی گفت: ای برادر تا چند امروز و فردا می کنی و این پنجاه لیره را نمی دهی. همه روزه من در دکان تو می آیم از تو مطالبه می نمایم و هر روز یک عذری برای من میآوری. من اگر بخواهم به تو فشار بیاورم، می توانم یک ساعت پول را از تو بگیرم. می روم نزد قاضی شکایت تو را می نمایم، ولی من نمی خواهم تو را اذیت کرده باشم. صاحب دکان از این سخنان مبہوت گردید، مثل کسی که در خواب سنگینی فرو رفته بود سپس سر برداشت، گفت: شما چرا سخنان همه روزه را نمی گویی. شیخ کاظم بر آشفست فرمود: حیا نمی کنی مرا مسخره و استهزاء می نمایی، مگر من روزهای دیگر به غیر از این که با کمال ملاطفت و نرمی و آرامی مطالبه این پنجاه لیره را از تو می کردم، سخن دیگری می گفتم؟ همانا با شما مردم نمی شود با انسانیت عمل نمود. شیخ کاظم این را گفت و از پی کار خود رفت. آن دو نفر از پس دکان بیرون آمدند و سخنان درشت به صاحب دکان گفتند. به نزد قاضی رفتند و آنچه دیده بودند، شرح دادند، قاضی فرمان داد صاحب دکان را احضار کردند. بعد از توبیخ و سب و شتم بسیار فرستادند، شیخ کاظم را حاضر کردند، قاضی از او احترام زیادی کرده، او را به نزد خود نشانید و گفت: شما چرا قضیه خود را زودتر به من خبر ندادید، شیخ کاظم فرمود: «یا حَضَرَتُ الْقَاضِي مِنْ اَيْنَ عَلِمْتَ قِصَّتَنَا وَ اَنَا مَا ذَكَرْتُ هَذِهِ الْقِصِيَّةَ عِنْدَ أَحَدٍ؟» ای جناب قاضی از کجا پی به قصه ما بردی و حال آن که من این قصه را برای کسی نگفته بودم. قاضی ماجرا را از اول تا آخر شرح داد. شیخ کاظم روی به مرد ناصبی صاحب دکان نمود و فرمود: این جزای احسان من به تو بود که چنین تهمتی به من بزنی. قاضی از نرمی و آرامی شیخ کاظم تعجب کرده با کمال خشم روی به مرد صاحب دکان نموده و گفت: الساعة پنجاه لیره را باید حاضر کنی و إلّا دچار عقوبت سخت خواهی شد. صاحب دکان پنجاه لیره را حاضر کرد و چاره ای جز تسلیم برای خود ندید. قاضی وجه را تسلیم شیخ کاظم نمود و از او معذرت خواست. چون روز دیگر شد، شیخ کاظم از در دکان مرد عبور کرد، سخنان همه روزه خود را از سر گرفت، آن مرد جملات بسیاری بر آن افزود و با شیخ کاظم همزبان گردید. بعد از آن که سب و شتم بسیاری بر پیشوایان خود نمود، شیخ کاظم را قسم داد که جهت چه بود که آن روزی که من دو نفر را پس دکان خود مخفی کردم، که کلمات تو را استماع بنمایند، شما کلام خود را تغییر دادی. شیخ کاظم فرمود: اگر بگویم مرا تصدیق می کنی. گفت: البته تصدیق خواهم کرد. شیخ کاظم قصه خواب خود را بیان نمود، نور

ایمان در دل صاحب دکان تابیدن گرفت و مستبصر گردید و در صف شیعیان با اخلاص وارد شد. شیخ کاظم پنجاه لیره او را به او رد کرد(۱).

داستانی دیگر از عنایت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف: «در حله حاکمی بود، که او را مرجان صغیر می گفتند و او از ناصبیان بود، پس به او گفتند: که ابو راجح پیوسته صحابه را سب می کند، پس آن خبیث امر کرد، که او را حاضر کنند، چون او را حاضر نمودند، امر کرد که او را بزنند و آنقدر او را زدند، که مشرف به هلاکت شد و حتی آنقدر به صورتش زدند، که از شدت آن دندانهای او ریخت و زبان او را بیرون آوردند و به زنجیر آهنی بستند و بینی او را سوراخ کردند و ریسمانی از موی شتر ساخته شده را داخل سوراخ بینی او کردند و سر آن ریسمان را به دست جماعتی دادند و به آنها را دستور داد که او را با آن همه جراحات و زخمهای سخت در کوچههای حله بگردانند و بزنند، پس او را بردند و آنقدر زدند تا آنکه به زمین افتاد و نزدیک بود، بمیرد، حال او را به حاکم لعین خبر دادند و آن خبیث امر به قتل او نمود، حاضران گفتند: که او مردی پیر است و آن قدر جراحات به او رسیده که او را خواهد کشت و احتیاج به کشتن ندارد و خود را شریک خون او مکن. بالاخره با شفاعت حاضران، امر کرد، او را رها کنند. اهل او، او را بردند به خانه و شک نداشتند، که او در همان شب خواهد مرد.

پس چون صبح شد، مردم به نزد او رفتند، دیدند که او ایستاده است و مشغول نماز است و صحیح و سالم شده و دندانهای ریخته او برگشته و جراحتهای او خوب شده و اثری از جراحتهای او نمانده و شکستگیهای صورتش زایل شده، پس مردم از حال او تعجب کردند و از او سؤال نمودند، گفت: من به حالی رسیدم که مرگ را با چشم خود دیدم و زبانی هم نداشتم، که از خدا درخواست شفاء نمایم، پس با دل خود متوجه مولای خود حضرت صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف شدم و از آن حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف طلب دادرسی کردم. چون هوا تاریک شد، دیدم که خانه پر از نور شد، ناگاه حضرت صاحب الامر عجل الله تعالی فرجه الشریف را دیدم که دست شریف خود را بر روی من کشید و فرمود: که بیرون برو و از برای عیال خود کار کن. به تحقیق که حق تعالی تو را عافیت عطا کرده است و چون صبح شد، خود را به این حالتی که می بینی، دیدم. و شیخ شمس الدین محمد بن قارون گفت که قسم می خورم به خدای تبارک و تعالی که این ابوراجح مرد ضعیف اندام و زرد رنگ و بد صورت و کم ریش بود و من دایم به حمایمی که ابو راجح در آن کار می کرد، می رفتم و او را به آن حالت و شکل می دیدم که وصف کردم، لیکن بعد از این جریان با عده ای دیگر بر او وارد شدم، پس دیدم ابو راجح

ص: ۱۸۲

به صورت مردی قوی و توانمند شده و قامت او رشید و ریش او بلند و صورت او سرخ شده است و مانند جوانی گردیده است که در سن بیست سالگی باشد و به همین هیئت و جوانی بود و تغییر نیافت، تا آنکه از دنیا رفت و چون خبر او شایع شد، حاکم او را طلب نمود و او حاضر شد، دیروز او را بر آن حال دیده بود و امروز او را بر این حال که ذکر شد و اثر جراحات را در او ندید و دندانهای ریخته او را دید که برگشته، پس حاکم لعین را از این حال رعبی عظیم حاصل شد و او پیش از این، وقتی که در مجلس خود می نشست پشت خود را به جانب مقام حضرت علی علیه السلام که در حله بود، می کرد و پشت پلید خود را به جانب قبله و مقام آن حضرت علیه السلام می نمود، بعد از این قضیه روی خود را به مقام آن حضرت علیه السلام می کرد و به اهل حله خوشی و با آنها مدارا می نمود و بعد از آن چند وقتی درنگ نکرد که مرد و آن معجزه باهره به آن خبیث فائده نبخشید»^(۱).

ص: ۱۸۳

۲۶- فراز بیست و ششم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ»

(سلام بر تو ای پسر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ، سلام بر تو ای پسر سرور جانشینان (امیرالمؤمنین علیه السلام)).

طبق قرآن و روایات امام حسین علیه السلام فرزند رسول خدا علیه السلام محسوب می شوند. در عیون الأخبار در ضمن یک حدیث طولانی در زمینه گفتگوی امام موسی بن جعفر علیهما السلام با هارون الرشید و موسی بن مهدی چنین نقل می کند که: «هارون به امام کاظم علیه السلام گفت: چگونه شما می گوئید ما ذریه پیامبریم، در حالی که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم ، پسری نداشت و نسل از طریق پسر است نه دختر و شما فرزندان دختر او هستید؟ امام علیه السلام در پاسخ از او خواست که از این سؤال صرف نظر کند، ولی هارون اصرار کرد و گفت به هیچ وجه صرف نظر نمی کنم، زیرا شما معتقدید به اینکه همه چیز در قرآن مجید است و باید از قرآن آیه ای در این باره بیاورید، امام علیه السلام فرمود: {أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَ سُلَيْمَانَ وَ أَيُّوبَ وَ يُوسُفَ وَ مُوسَى وَ هَارُونَ وَ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ} * وَ زَكَرِيَّا وَ يَحْيَى وَ عِيسَى { (۱)

«و از اولاد او داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هارون را (هدایت نمودیم) و خوشان و خوشی کنندگان را این گونه پاداش می دهیم و زکریا و یحیی و عیسی را (نیز هدایت کردیم)»، سپس سؤال کرد ای هارون! پدر عیسی علیه السلام که بود؟ گفت: عیسی علیه السلام پدر نداشت، فرمود: بنا بر این اگر او ملحق به ذریه پیامبران است از طریق مریم h می باشد، ما نیز ملحق به ذریه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم از طریق مادرمان فاطمه علیه السلام هستیم. جالب توجه اینکه بعضی از متعصبین اهل تسنن نیز، این موضوع را در تفسیر خود ذیل همین آیه آورده اند، از جمله فخر رازی در تفسیر کبیر خود می گوید: این آیه دلالت دارد بر اینکه حسن و حسین علیهما السلام از ذریه پیامبرند، زیرا خداوند عیسی علیه السلام را از ذریه ابراهیم علیه السلام شمرده است با اینکه تنها از طریق مادر به او مربوط می شود.

ص: ۱۸۴

نویسنده «المنار» که در تعصب در بعضی از مباحث خاص مذهبی دست کمی از فخر رازی ندارد، بعد از نقل کلام فخر رازی می گوید: در این باب حدیثی از ابو بکر در صحیح بخاری از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم نقل شده است که به امام حسن علیه السلام اشاره کرد و گفت: «إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ» (این پسر من آقا است). یعنی کلمه پسر را بر امام حسن علیه السلام اطلاق فرمود، در حالی که در نزد عرب جاهلی لفظ ابن بر دختر زاده اطلاق نمی شد، سپس اضافه می کند به همین جهت مردم اولاد فاطمه h را اولاد رسول صلی الله علیه و آله وسلم و عترت و اهل بیت علیهم السلام او می دانستند^(۱).

نیز عیاشی از ابوالأسود روایت کرده که می گوید: «روزی حجاج کسی را به نزد یحیی بن معمر که از علاقه مندان خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم بود، فرستاد که من شنیدم تو حسن و حسین علیهما السلام را فرزندان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم می دانی و در این باره به آیات قرآن استدلال می کنی، در حالی که من قرآن را از اول تا آخر خواندم و به چنین آیه ای بر نخوردم. یحیی بن معمر در پاسخ گفت: آیا در سوره ی انعام به این آیه برخوردی ای که می گوید: {وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَ سُلَيْمَنَ وَ يُوْسُفَ وَ مُوسَى وَ هَارُونَ

وَ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ * وَ زَكَرِيَّا وَ يَحْيَى وَ عِيسَى} (۲)» او از اولاد او داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هارون را (هدایت نمودیم) و خوشان و خوشی کنندگان را این گونه پاداش می دهیم و زکریا و یحیی و عیسی را (نیز هدایت کردیم)» گفت: آری خوانده ام. گفت: مگر نه این است که در این آیات عیسی علیه السلام ذریه ابراهیم شمرده شده است با اینکه از طریق پدر به او نمی رسد؟! (۳).

در هر حال شك نیست که امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام تا امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف همگی از فرزندان رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم محسوب می شوند. در زیارت جامعه می خوانیم «و ذُرِّيَّهٔ رَسُولِ اللَّهِ» (سلام بر ذریه و فرزندان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم). رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «هَٰذَا ابْنُائِي، مَنْ أَحَبَّهُمَا فَقَدْ أَحَبَّنِي» (۴) (کسی که دوست بدارد این دو فرزندم را همانا که مرا دوست داشته است). در روایت دیگر آمده است:

ص: ۱۸۵

۱- . تفسیر نمونه، ج ۵، ص ۳۲۸.

۲- . انعام، ۸۴ و ۸۵.

۳- . تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۳۶۷.

۴- . تاریخ مدینه دمشق، ج ۴، ص ۲۰۴.

(این فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام دو آقای جوانان اهل بهشتند). در روایات دیگری آمده است، که رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم، امام حسین علیه السلام و همه ائمه اطهار صلی الله علیه و آله وسلم را به عنوان فرزند خود خطاب نمودند. سلام بر امام حسین علیه السلام که فرزند سید و سرور اوصیاء است، یعنی امیرالمؤمنین چرا که حضرت علیه السلام سرور اوصیاء است. «اوصیاء» جمع «وصی» است و «وصی» به معنی کسی است که وصیت کننده ای او را برای اجراء وصیت تعیین کند یا کسی که به او توصیه و سفارش شده باشد و «وصیت» دستور و سفارشی است که کسی پیش از ارتحال به وصی خود به نماید، که بعد از مرگ او انجام دهد. راغب می گوید: کلمه «وصیت» به معنای آن است که دستور العملی را همراه با اندرز و پند به کسی بدهی تا مطابق آن عمل کند. (۲) و در اینجا «وصی» یعنی جانشین و «اوصیاء» یعنی جانشین ها چرا که ائمه اطهار صلی الله علیه و آله وسلم جای پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم نشسته و قرار گرفته اند. در زیارت جامعه می خوانیم: «وَأَوْصِيَاءَ نَبِيِّ اللَّهِ» (درود بر جانشینان و اوصیاء رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم). ائمه اطهار علیهم السلام همگی جانشینان و اوصیاء رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم هستند و امام علی علیه السلام سید و سرور اوصیاء. در دعای ندبه آمده است: «ثُمَّ قَالَ أَنْتَ أَخِي وَوَصِيِّي وَوَارِثِي» رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم امیرالمؤمنین علیه السلام را مخاطب قرار داد و فرمود: (یا علی! تو برادر و وصی و وارث من هستی). منصب وصایت برای علی علیه السلام از مسلمات سنی و شیعه است. در اشعاری که در جنگ جمل و جنگ صفین از دوست و دشمن سروده شده است، تصریح به این منصب برای علی علیه السلام شده است و اخبار متواتر از طریق عامه و خاصه بر طبق آن صادر شده است. در خبر است که حضرت سلمان خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم عرض کرد: «بعد از تو احکام را از چه کسی اخذ کنیم و بر چه شخصی اعتماد نماییم. پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم جوابی نفرمود و ساکت ماند تا حضرت سلمان ده مرتبه این سؤال را تکرار نمود. آنگاه فرمود: «إِنَّ وَصِيِّي وَخَلِيفَتِي وَأَخِي وَوَزِيرِي وَخَيْرَ مَنْ أُخْلَفُهُ بَعْدِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يُؤَدِّي عَنِّي وَيُنْجِزُ مَوْعِدِي» (یعنی به درستی که وصی و خلیفه و برادر و وزیر من و بهترین کسی که او را برای خلافت بعد خود بر شما می گمارم علی بن ابی طالب علیهما السلام است،

۱- . مکاتیب الرسول صلی الله علیه و آله وسلم ، ج ۱، ص ۵۶۱.

۲- . المفردات فی غریب القرآن، ص ۸۷۳.

که ادا می کند دین را و وعده مرا وفا می کند» (۱).

خطاب امیرالمؤمنین علیه السلام به ابابکر در مسجد:

«تَعْلَمُ أَبَا بَكْرٍ وَلَا تَكُ جَاهِلًا بِأَنَّ عَلِيًّا خَيْرٌ خَافٍ وَ نَاعِلٍ»

(دانا شوی ابابکر و خود را نادان مساز به اینکه علی علیه السلام بهترین مردم از برهنه پا و نعلین پوشیده است).

«وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ أَوْصَى بِحَقِّهِ وَ أَكَّدَ فِيهِ قَوْلَهُ بِالْفَضَائِلِ»

(و اینکه پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم درباره علی علیه السلام وصیت کرده است و درباره فضائل او تأکیده فرموده است).

«وَلَا تَبْخَسْنَهُ حَقَّهُ وَ ارْزُدِ الْوَرَى إِلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ أَصْدَقُ قَائِلٍ»

(و حق علی علیه السلام را ناقص مکن و باز گردان خلائق را به سوی او که خدا بهترین راست گوینده است) (۲).

در ایامی که نزدیک به پایان عمر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم گرامی بود، آن بزرگوار چند مرتبه امیرالمؤمنین علیه السلام را طلبید و امر وصایت را به او واگذار نمود، همچنین انگشتر و زره و شمشیر و جمیع سلاح دیگر خود را به او عطاء فرمود، بخصوص در آخرین روز پایان عمر شریفش که ضعف زیاد بر او مستولی شده بود. فرمود: «بخوانید برادر و یاورم علی علیه السلام را و چون امیرالمؤمنین علیه السلام حاضر شد، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم با همان حال ضعف اشاره بسوی او کرده و او را نزدیک طلبید تا بحدی که آن دو بزرگوار روی را با هم چسبانیدند و رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم زمان طولانی با امیرالمؤمنین علیه السلام راز گفتند. آنچه را که باید سفارش کرد، پس امیرالمؤمنین علیه السلام برخاست و بر گوشه ای نشست و حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم در خواب رفت و چون علی علیه السلام بیرون آمد مردم با او مصاحبه ای داشتند و پرسیدند: یا ابالحسن علیه السلام چه رازی بود که پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم با تو می گفت، حضرت علی علیه السلام فرمود: که هزار باب از علم تعلیم من نمود، که از هر بابی هزار باب مفتوح می شود و وصیت کرد مرا به آن چیزی که بجا خواهم آورد ان شاء الله

ص: ۱۸۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۲.

۲- همان، ج ۳۴، ص ۳۴۴.

امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در صلواتی که در شأن آن بزرگوار آورده است چنین می فرماید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَوَصِيِّ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» (۲).

(خدایا درود بفرست بر علی بن ابی طالب علیهما السلام که سردار و پیشوای مؤمنان است و وصی فرستاده پروردگار عالمیان!). بعد از اینکه امیرالمؤمنین علیه السلام به مقام ولایت و وصایت منصوب گردید، او هم به امر خدای متعال به فرزندان خود وصیت نمود که به حفظ و تبلیغ دین و شریعت مأمور هستند. تمام اسرار و رموزی که شایسته سفارش بود و از سوی رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم به حضرت سفارش شده بود را در اختیار امام بعد از خود قرار داد، از همین جهت امیرالمؤمنین علیه السلام «سید اوصیاء» یعنی «سرور اوصیاء» نامیده شده است.

سلیم بن قیس می گوید: زمانی که امیرالمؤمنین علیه السلام به پسرش امام حسن علیه السلام وصیت فرمود، حاضر بودم که علی علیه السلام حسین علیه السلام و محمد حنفیه و سایر فرزندان را با رؤساء شیعه و اهل بیتش، گواه گرفت، سپس کتاب و سلاح امامت را به او تحویل داد و فرمود: «يَا بُنَيَّ أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنْ أُوصِيَ إِلَيْكَ وَأَنْ أَدْفَعُ إِلَيْكَ كُتُبِي وَسِلَاحِي كَمَا أَوْصَى إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَدَفَعَ إِلَيَّ كُتُبَهُ وَسِلَاحَهُ وَأَمَرَنِي أَنْ أَمُرَكَ إِذَا خَضَرَكَ الْمَوْتُ أَنْ تَدْفَعَهَا إِلَى أَخِيكَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ ابْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَقَالَ وَ أَمَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَدْفَعَهَا إِلَيَّ ائِنَّكَ هَذَا ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ ثُمَّ قَالَ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ أَمَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَدْفَعَهَا إِلَيَّ ائِنَّكَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ أَقْرَبُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ مِنِّي السَّلَامُ» (۳).

(رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به من فرمود که: به تو وصیت کنم و کتب و سلاح مخصوص خود را به تو واگذارم چنانچه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به من وصیت کرد و کتب و سلاحش را به من تحویل داد و به من فرمود: به تو امر کنم که چون مرگت فرا رسید آنها را به برادرت حسین علیه السلام بدهی و سپس رو به حسین علیه السلام پسرش کرد و فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به تو فرموده که آنها را به این پسر بدهی و سپس دست علی بن الحسین علیهما السلام را گرفت و به علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به تو فرمود که: آنها را به پسر محمد بن علی بدهی و از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و من به او سلام برسان). در روایات دیگر بقیه اوصیاء تا امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف ذکر شده

۱- . الکافی، ج ۸، ص ۱۴۶.

۲- . دعای افتتاح.

۳- . الکافی، ج ۱، ص ۲۹۷.

است. علامه مجلسی W به اسنادش از انس بن مالک روایت کرده که رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: وقتی که در آسمان ها سیرم دادند، در ساق عرش الهی دیدم، نوشته شده: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَيْدِيَهُ بِعَلِيٍّ وَنَصِيْرُهُ بِهِ» و دیدم دوازده اسم با نور نوشته شده و ایشان، علی بن ابی طالب C و دو فرزند نام و بعد از ایشان نه اسم بنام سه علی و دو محمد و جعفر و موسی و حسن و حجت در میانشان می درخشید، گفتم: خداوند این نام های چی کسانی است؟ پروردگارم که بزرگ است جلالت او، فرمود: آنها وصی های شما هستند از ذریه تو به سبب ایشان ثواب می دهم و به سبب ایشان عقاب می کنم. بنابر این امیرالمؤمنین علیه السلام سید و سرور اوصیاء رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم است و امام حسین علیه السلام فرزند او و ما عرض می کنیم، سلام بر حسینی علیه السلام که نه تنها خود وصی رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است بلکه فرزند سید اوصیاء نیز می باشد (۱).

ص: ۱۸۹

۲۷- فراز بیست و هفتم: «أَشْهَدُ أَنَّكَ أَمِينُ اللَّهِ وَابْنُ أَمِينِهِ»

(شهادت می دهم که همانا تو امین خدا و فرزند امین خدائی).

یعنی ای امام حسین علیه السلام تو امین خدائی و فرزند کسی هستی که او هم امین خداست. و در زیارت جدّشان رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم آمده است: «السَّلَامُ عَلَى أَمِينِ اللَّهِ عَلَى وَحْيِهِ».

امام حسین علیه السلام از چند جهت امانت دار بود:

۱ از جهت دین و علوم و احکام و معارف الهی چنانچه علامه مجلسی W در شرح مرآه العقول فرموده است. ۲ از جهت اموال و نفوس و بیت المال مسلمین. ۳ از جهت امانت، چرا که حضرت علیه السلام منصب امامت و مختصات دیگر آن را به امام بعدی که صاحب واقعی آن بود، سپرد. چنانچه این معنی در روایات بسیاری در تفسیر آیه شریفه: {إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا} (۱)

«خداوند به شما فرمان می دهد که امانت ها را به صاحبانش بدهید!» وارد شده است، که از آن جمله در تفسیر عیاشی و کتاب بصائر الدرجات به سندشان از محمد بن فضیل از امام موسی بن جعفر علیهما السلام روایت کرده اند، که در تفسیر این آیه شریفه فرمود: «هُمُ الْأَئِمَّةُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ إِلَى الْأَمَامِ مِنْ بَعْدِهِ وَ لَا يَخْصُ بِهَا غَيْرَهُ وَ لَا يَزُويَهَا عَنْهُ» (۲)

(آنها ائمه از آل محمدند که هر امامی باید امانت را به امام بعد از خود رد کند به دیگری ندهد و از او دریغ ندارد).

در حدیث دیگری از امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه شریفه روایت شده که فرمود: «أَمَرَ اللَّهُ الْأَمَامَ الْأَوَّلَ أَنْ يَدْفَعَ إِلَى الْأَمَامِ بَعْدَهُ كُلَّ شَيْءٍ عِنْدَهُ» (۳)

(خداوند به امام پیشین دستور داده که به امام پس از خود بپردازد هر آنچه نزد اوست).

ص: ۱۹۰

۱- . نساء، ۵۸.

۲- . بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۹۴ و تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۲۴۹.

۳- . بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۷۶.

۴ از جهت اسرار الهی، چرا که اسرار زیادی در تک تک موجودات و نیز در کل جهان هستی وجود دارد که کسی جز خداوند و چهارده نور مقدس صلی الله علیه و آله وسلم از آن با خبر نیستند و آنها بدون اذن الهی هرگز آن اسرار را فاش نخواهند کرد. در زیارت جامعه می خوانیم: «وَأَمْنَاءَ الرَّحْمَنِ» (درود بر شما ای امینان اسرار خدای مهربان). و نیز در زیارت جامعه می خوانیم: «فَبِحَقِّ مَنِ اتَّيَمَّنُكُمْ عَلَى سِرِّهِ وَاسْتَرْعَاكُمْ أَمْرَ خَلْقِهِ وَ قَرْنَ طَاعَتَكُمْ بِطَاعَتِهِ لَمَّا اسْتَوْهَبْتُمْ ذُنُوبِي وَ كُنْتُمْ شُفَعَائِي» (پس به حق کسی که شما را امین سرّ و محرم راز خود ساخته، و کار خلق را بر عایت و عنایت شما سپرده، و طاعت شما را قرین طاعت خود قرار داده، بخشودگی گناهان ما را از خدا بخواهید، و شفیع من باشید). یکی از افتخارات ائمه اطهار علیهم السلام این است که خداوند متعال آن بزرگواران را امین اسرار خویش ساخته و آنها را رازدار خود قرار داده است، چرا که ظرفیت وجودی آنها بسیار وسیع است. ۵ از جهت اسرار مردم، چه اسراری که مردم در اختیار ائمه اطهار صلی الله علیه و آله وسلم قرار می دادند و چه اسراری که از طریق علم امامت از مردم خبر داشتند. مثلاً حضرات معصومین صلی الله علیه و آله وسلم می دانستند، صفات درونی افراد چیست و باطن آنها چگونه است، ولی هرگز بدون اذن الهی برای دیگران بیان نمی کردند، حتی به خود افراد هم از باطن و صفاتشان خبر نمی دادند.

شهادت می دهم که امام حسین علیه السلام فرزند کسی است که او امین خدا است، همانطور که امام حسین علیه السلام از تمام جهات پنجگانه امین خدا بود، پدرشان امیرالمؤمنین علیه السلام نیز چنین بودند. از این عبارت «وَأَبْنُ أَمِينِهِ» بدست می آید که امام حسین علیه السلام امانت داری را به اذن خدا از پدرشان به ارث برده اند. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم خطاب به امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَصِيِّي وَ أَبُو وَلَدِي وَ زَوْجُ ابْنَتِي وَ خَلِيفَتِي عَلَى أُمَّتِي فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ مَوْتِي أَمْرُكَ أَمْرِي وَ نَهْيُكَ نَهْيِي أَقْسَمُ بِاللَّذِي بَعَثَنِي بِالنَّبُوَّةِ وَ جَعَلَنِي خَيْرَ الْعَبْرَةِ إِنَّكَ لَحُجَّةُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ أَمِينُهُ عَلَى سِرِّهِ وَ خَلِيفَتُهُ عَلَى عِبَادِهِ» (۱).

(ای علی علیه السلام! تو وصی و پدر نوه های منی و دامادم هستی، تو در زمان حیات و بعد از مماتم جانشین من بر امت هستی، امر تو، امر من و نهی تو، نهی من است، قسم به کسی که مرا به نبوت برگزید و مرا اشرف مخلوقات قرار داد، تو حجت خدا بر مردم و امین او بر اسرارش و جانشین او بر بندگانش

ص: ۱۹۱

هستی). امانت داری آنان تا به این حد بود که دشمنان خونخوار آنان نیز در هنگام خطر اموال و نوامیس خود را نزد آنان به امانت می گذاردند و در امانت داری آنان از هر جهت آسوده خاطر بودند. «چنانچه در داستان واقعه حرّه و حمله گستاخانه و جنایتکارانه لشکر یزید به مدینه طیبه، و جنایات و بی شرمی هایی که در آن فاجعه عظیم در آن مکان مقدس انجام دادند، اهل تاریخ می نویسند: علی بن الحسین علیهما السلام چهارصد تن از مردم مدینه و زن و فرزندان ایشان را در خانه خود پناه داد تا زمان بازگشت سپاه یزید و خروج آنها از مدینه این چهار صد نفر را مورد پذیرایی قرار داد، بطوری که برخی از ایشان پس از پایان ماجرا می گفتند: ما چنین آسایش و زندگی آرامی را که در خانه علی بن الحسین علیهما السلام دیدیم حتی در خانه پدرمان ندیده بودیم» (۱).

در ماجرای اخراج بنی امیه از مدینه که مردم شهر حدود هزار نفر از بنی امیه را از شهر بیرون راندند، «مروان بن حکم که یکی از دشمنان این خاندان بود درصدد پناه دادن خانواده اش بر آمد، پس به نزد عبدالله بن عمر رفت تا همسرش عایشه دختر عثمان بن عفان را در خانه او مخفی کند و عبدالله او را پناه دهد ولی عبدالله نپذیرفت، مروان که چنین دید به خانه امام سجاد علیه السلام رفت و تقاضا کرد که همسرش را در میان خاندان خود جای دهد و امام علیه السلام درخواست او را پذیرفت» (۲).

در زیارت امین الله می خوانیم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ». در روایات نیز درباره نشانه های امام معصوم علیه السلام آمده است که فرمودند: «الْإِمَامُ أَمِينُ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ» (۳). در جای دیگری از امام هشتم علیه السلام روایت شده که نامه ای به عبدالله بن جندب مرقوم داشتند: «أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ مُحَمَّدًا كَانَ أَمِينَ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ فَلَمَّا قُبِضَ كُنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ وَرَثَتُهُ فَتَحْنُ أَمْنَاءُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ» (امّا بعد به راستی محمد صلی الله علیه و آله وسلم امین خدا در میان خلق او بود و چون وی از دنیا رفت ما خاندان وارثان اوئیم و مائیم امینان خدا در روی زمین).

ص: ۱۹۲

۱- شرح زیارت امین الله، ص ۲۶.

۲- همان.

۳- الکافی، ج ۱، ص ۲۰۰.

((شهادت می دهم) که تو با سعادت زندگی کردی و در گذشتی در حالی که مورد ستایش (همگان) بودی).

برای روشن شدن عبارت فوق، اول باید بررسی کنیم که زندگی سعادتمند از منظر کتاب و سنت چیست. بعد راجع به زندگی با سعادت حضرت مطالبی را بیان کنیم. خداوند در قرآن کریم می فرماید: {فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَ سَعِيدٌ} (۱). در روز قیامت بعضی از مردم بدبخت هستند و بعضی خوشبخت. کسانی که جهنمی شوند بدبخت و کسانی که بهشتی شوند خوشبخت. امیرالمؤمنین علیه السلام می فرمایند: «السَّعَادَةُ مَا أَفْضَتْ إِلَى الْفَوْزِ» (۲).

(خوشبختی آن است که به رستگاری بینجامد). و نیز فرمودند: «إِنَّمَا السَّعِيدُ مَنْ خَافَ الْعِقَابَ فَأَمِنَ وَ رَجَا الثَّوَابَ فَأَحْسَنَ وَ اشْتَقَّ إِلَى الْجَنَّةِ فَأَذْلَجَ» (۳) (خوشبخت آن کسی است که از کیفر خدا ترسید پس ایمن گردید و به پاداش امید بست و نیکوکاری پیشه کرد و شوق بهشت در دلش جای گرفت و شبانه راه پیمود). امیرالمؤمنین علیه السلام در نامه خود به مالک اشتر نوشت: «أَمَرَهُ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ إِثَارِ طَاعَتِهِ وَ اتِّبَاعِ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ فِي كِتَابِهِ مِنْ فَرَائِضِهِ وَ سُنَنِهِ الَّتِي لَا يَسِيءُ أَحَدٌ إِلَّا بِاتِّبَاعِهَا وَ لَا يَشْقَى إِلَّا مَعَ جُحُودِهَا وَ إِضَاعَتِهَا» (او را فرمان داد به تقوای الهی، و مقدم داشتن طاعت خدا، و پیروی آنچه را که خداوند در کتابش از واجبات و سنت های خود امر فرموده، که کسی جز به پیروی آنها خوشبخت نمی شود، و جز به انکار و ضایع نمودن آنها بدبخت نمی گردد).

بنابراین خوشبختی انسان به این است که اعمال و کردار و حرکات و سکنااتش در دنیا به نحوی باشد که او را به بهشت سوق دهد نه به دوزخ، خواه غرق نعمت باشد یا بلاء، خواه در صحت و

ص: ۱۹۳

۱- . هود، ۱۰۵.

۲- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۶۰.

۳- . همان، ص ۲۷۶.

سلامتی باشد یا در بیماری، خواه در فقر باشد یا در غنی، خواه در شادی باشد یا در ناراحتی، خواه در عزت دنیا باشد یا در ذلت آن، تمام انبیاء صلی الله علیه و آله وسلم خوشبخت بودند چه حضرت سلیمان علیه السلام که در آسایش و راحتی به سر می برد و چه حضرت ایوب علیه السلام که در ناراحتی و سختی بود، چرا که ملائک خوشبختی بندگی خداست و تسلیم و راضی به رضایت او بوده است. متأسفانه بعضی از مردم خوشبختی را به مال و رضا و آسایش و رسیدن به آمال و آرزوها و ریاست و مقام و صحت و سلامتی و دیگر لذات دنیا می دانند. گاهی انسانی برای رسیدن به اینها جان خود و دیگران را به خطر می اندازد و بدبختی را به عدم و نبود آنها و سختی و رنج های دنیا می دانند، در حالی که همه اینها گذراست و به زودی تمام خواهد شد. حال آنکه اگر خوشبختی به آنها باشد، نعوذ بالله باید بعضی از پیامبران صلی الله علیه و آله وسلم را خوشبخت و بعضی را بدبخت بدانیم، در صورتی که ابداً اینطور نیست و همه انبیاء صلی الله علیه و آله وسلم خوشبخت بودند، چه آنها که در سختی بودند و چه آنها که نسبتاً در راحتی بودند.

برای اینکه به ملائک خوشبختی در اسلام بیشتر آشنا شویم، به روایات زیر توجه فرماید:

۱ اطاعت خالصانه از خدا، امام علی علیه السلام می فرماید: «السَّعِيدُ مَنْ أَخْلَصَ الطَّاعَةَ» (۱)

(خوشبخت کسی است که در اطاعت خدا اخلاص داشته باشد). و نیز فرمودند: «لَا يَسْعُدُ أَمْرٌ إِلَّا بِطَاعَةِ اللَّهِ وَلَا يَشْقَى أَمْرٌ إِلَّا بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ» (۲) (سعادتمند نمی گردد هیچ کسی مگر به فرمانبرداری خدای سبحان، و بدبخت نمی گردد هیچ کسی مگر به نافرمانی خدا).

۲ اینکه امیرالمؤمنین علیه السلام را دوست داشته باشد و از حضرت پیروی کند، رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم به امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «إِنَّ السَّعِيدَ حَقَّ السَّعِيدِ مَنْ أَحَبَّكَ وَ أَطَاعَكَ» (۳)

(خوشبخت حقیقی کسی است که تو را دوست بدارد و اطاعت کند).

۳ عمل کردن به دانسته ها، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «اعْمَلُوا بِالْعِلْمِ تَسْعَدُوا» (۴)

(به علم عمل کنید، تا خوشبخت شوید).

ص: ۱۹۴

۱- . همان، ص ۶۹.

۲- . همان، ص ۷۸۸.

۳- . بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۲۲۱.

۴- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۵۰.

۴ تلاش در خودسازی، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «مَنْ أَجْهَدَ نَفْسَهُ فِي إِصْلَاحِهَا سَعِدَ مَنْ أَهْمَلَ نَفْسَهُ فِي لَذَائِهَا شَقِيَ وَ بَعْدَ» (۱) (هر که به رنج در آورد، نفس خود را در اصلاح آن خوشبخت گردد، هر که واگذارند نفس خود را در لذت‌هایش بدبخت گردد و (از حق و حقیقت) دور گردد).

۵ حسابرسی از نفس، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ سَعِدَ» (۲)

(هر که نفس خود را محاسبه کند، خوشبخت شود).

۶ توفیق بر عمل صالح، امام علی علیه السلام فرمودند: «مِنْ السَّعَادَةِ التَّوْفِيقُ لِصَالِحِ الْأَعْمَالِ» (۳)

(توفیق داشتن برای انجام کارهای نیک از خوشبختی است).

۷ قانع بودن و راضی بودن به رضای خدا، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «سَعَادَةُ الْمَرْءِ الْقَنَاعَةُ وَ الرِّضَا» (۴)

(خوشبختی انسان در قناعت و خوشنودی (از خدا و آنچه خداوند در اختیار او نهاده) است).

۸ کوشش در اصلاح مردم، امام علی علیه السلام فرمود: «مِنْ كَمَالِ السَّعَادَةِ السَّعْيُ فِي صِلَاحِ الْجُمْهُورِ» (۵) (کوشش در راه اصلاح توده مردم، از کمال خوشبختی است). مانند انبیاء و ائمه معصومین علیهم السلام که تمام تلاش و کوشش خود را صرف اصلاح مردم کردند تا مردم موحد و خداپرست شوند.

۹ اهل بیت علیهم السلام را شناختن و به وسیله آنها به خدا تقرب پیدا کردن، از خوشبختی انسان محسوب می شود، امام علی علیه السلام فرمودند: «أَسْعَدُ النَّاسِ مَنْ عَرَفَ فَضْلَنَا وَ تَقَرَّبَ إِلَى اللَّهِ بِنَا وَ أَخْلَصَ حُبَّنَا وَ عَمِلَ بِمَا إِلَيْهِ نَدَبْنَا وَ انْتَهَى عَمَّا عَنْهُ نَهَيْنَا فَذَاكَ مِنَّا وَ هُوَ فِي دَارِ الْمُقَامَةِ مَعَنَا» (۶)

(خوشبخت ترین مردم کسی است که، فضل و مقام ما را بشناسد و به وسیله ما به خدا نزدیک شود و در دوستی ما یکدل و مخلص باشد و آنچه ما بدان فرا خواندیم عمل کند و از آنچه ما نهی کردیم،

ص: ۱۹۵

۱- همان، ص ۶۰۵.

۲- همان، ص ۵۸۵.

۳- همان، ص ۶۷۴.

۴- همان، ص ۳۹۸.

۵- همان، ص ۶۷۸.

۶- همان، ص ۲۱۲.

دست بر دارد، چنین کسی از ماست و در سرای ماندگار با ماست).

۱۰ این که انسان دین دار باشد و برای آخرت خود کار کند، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «سَعَادَةُ الرَّجُلِ فِي إِحْرَازِ دِينِهِ وَ الْعَمَلِ لِآخِرَتِهِ» (۱) (خوش بختی مرد در جمع کردن دین او و عمل کردن از برای آخرت اوست).

۱۱ اهل کینه و حسد نبودن، امام علی علیه السلام فرمود: «خُلُوُ الصَّدْرِ مِنَ الْغِلِّ وَ الْحَسَدِ مِنْ سَيِّئَاتِهِ الْمُتَعَبَّدِ» (۲) (خالی بودن سینه از کینه و حسد از خوش بختی مرد است).

۱۲ این که حدود الهی را در جامعه پیاده کند، امام علی علیه السلام فرمودند: «لَا يَسْعُدُ أَحَدٌ إِلَّا بِإِقَامَةِ حُدُودِ اللَّهِ وَ لَا يَشْقَى أَحَدٌ إِلَّا بِإِضَاعَتِهَا» (۳)

(خوش بخت نمی گردد هیچ کس مگر با به پا داشتن حدود خدا، و بدبخت نمی گردد هیچ کس مگر به ضایع کردن آنها).

۱۳ این که انسان ملازم و همراه با حق باشد، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «فِي لُزُومِ الْحَقِّ تَكُونُ السَّعَادَةُ» (۴)

(خوش بختی در ملازم بودن، با حق می باشد). خدا حق است، قرآن حق است، انبیاء و ائمه اطهار علیهم السلام حق هستند، انسان اگر با اینها باشد، سعادت مند است. و اینکه در روایت وارد شده که از سعادت انسان همسر سازگار، فرزند نیکوکار و درآمدی که روز هنگام آن را به دست آورد و شب نزد خانواده اش برگردد (۵).

این موارد در صورتی است که، شخص ملازم با حق باشد، یعنی اهل ایمان، تقوی و عمل به قرآن باشد، و الا اینها خوشبختی نیست، چرا که فرعون هم همسر خوبی داشت، و یزید هم فرزند خوبی داشت، پس باید آنها خوشبخت باشند، در صورتی که اینگونه نیست.

۱۴ همنشین با علماء و اهل علم شدن، چرا که اهل علم، انسان را به سوی خدا و عمل صالح سوق می دهند، امام علی علیه السلام فرمودند: «جَالِسِ الْعُلَمَاءَ تَسْعُدْ» (۶)

(همنشین شو با علما تا خوش بخت

ص: ۱۹۶

۱- همان، ص ۴۰۲.

۲- همان، ص ۳۶۴.

۳- همان، ص ۷۸۸.

۴- همان، ص ۴۷۸.

۵- جامع أحادیث الشيعة، ج ۲۳، ص ۳۰۲.

۶- غرر الحكم ودرر الكلم، ص ۳۳۶.

شوی).

۱۵ این که شخص به مال دنیا دلبستگی نداشته باشد و بخاطر از دست دادن چیزی از او اندوهناک نباشد، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «السَّعِيدُ مَنْ اسْتَهَانَ بِالْمَفْقُودِ» (۱)

(خوشبخت کسی است که به آنچه از دست رفته بی اعتنا باشد).

۱۶ این که انسان در هر حالی و در هر وضعیتی که قرار دارد، متوجه خدا باشد، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «ثَلَاثٌ مَنْ حَافِظٌ عَلَيْهَا سَعِدَ إِذَا ظَهَرَتْ عَلَيْكَ نِعْمَةُ فَاحِمِدِ اللَّهِ وَ إِذَا أَبْطَأَ عَنْكَ الرِّزْقُ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَ إِذَا أَصَابَتْكَ شِدَّةٌ فَأَكْثِرْ مِنْ قَوْلِ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» (۲)

(سه چیز است هر که آنها را از دست ندهد سعادت مند می شود ۱ هرگاه نعمتی به تو رسید خدا را سپاس گوی. ۲ هرگاه روزیت دیر رسید، از خدا آمرزش بخواه. ۳ هرگاه به تو سختی رسید جمله «لا حول و لا قوة إلا بالله» را زیاد بگو).

۱۷ این که شخص اهل تعقل و مؤمن باشد، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «أَسْعَدُ النَّاسِ الْعَاقِلُ الْمُؤْمِنُ» (۳)

(خوش بخت ترین مردم، کسی است که خردمند و مؤمن باشد).

۱۸ این که شخص بخاطر لذت های آخرت از لذت های دنیا بگذرد، و خود را بخاطر لذات های دنیا به گناه نیندازد، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «أَسْعَدُ النَّاسِ مَنْ تَرَكَ لَذَّةَ فَإِنِّيهِ لِلذَّهِ بَاقِيهِ» (۴) (خوشبخت ترین مردم کسی است که لذت گذرای دنیا را بخاطر لذت ماندگار بهشت ترک کند).

۱۹ این که شخص از خدا طلب خیر کند، و راضی به قضای او باشد، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ اسْتِخَارَةُ اللَّهِ وَ رِضَاهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ وَ مِنْ شِقْوَةِ ابْنِ آدَمَ تَرْكُهُ اسْتِخَارَةَ اللَّهِ وَ سَخَطُهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ» (۵)

(از خوشبختی فرزند آدم است درخواست خیر از خداوند و خشنودی به قضای خدا و از بدبختی فرزند آدم است اینکه در کارهایش از خداوند طلب خیر نکند و به قضای خدا

ص: ۱۹۷

۱- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۸۴.

۲- . بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۴۵.

۳- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۹۲.

۴- . همان، ص ۲۰۶.

۵- . تحف العقول، ص ۵۵.

خشنود نباشد). احادیث در این زمینه زیاد است ما به همین مقدار اکتفاء می کنیم. امیدوارم خداوند به همه ما توفیق عمل به این احادیث زیبا را عنایت فرماید، و ما را از سعادت‌مندان قرار دهد. ان شاء الله.

اما زندگی با سعادت امام حسین علیه السلام، برای این که بهتر متوجه شویم که زندگی امام حسین علیه السلام یک زندگی سعادت‌مندی بود، باید حداقل نگاهی اجمالی به نحوی زندگی و حالات ایشان داشته باشیم. امام حسین علیه السلام از آغاز تولد تا شهادت یک موحّد به معنای واقعی بود حتی فکر گناه هم لحظه ای در زندگی حضرت علیه السلام وارد نشد، چه برسد به اینکه دروغی یا کوچک ترین ظلمی داشته باشد. امام علیه السلام عمر شریفش را در اطاعت از خدا و رسولش صلی الله علیه و آله وسلم و عشق به عبادت و دفاع از حق و حریم ولایت و کمک به ضعیفان و بیچارگان و خدمت به دین اسلام گذراند. در عبادت حضرت علیه السلام چنین آمده است که به امام سجاد علیه السلام گفته شد: «چه قدر فرزندانِ پدرت کم هستند؟ امام سجاد علیه السلام فرمود: چه جای شگفت است؟ چگونه فرزندانِ زیاد شوند، در حالی که ایشان پیوسته در هر روز و شب هزار رکعت نماز می خوانند» (۱). «حتی امام حسین علیه السلام شب عاشورا از دشمن خواست که آن شب را به آنها مهلت دهند، تا حضرت علیه السلام بیشتر به نماز و عبادت الهی مشغول شوند، در مقابل آمده است که امام حسین علیه السلام به حضرت عباس علیه السلام رو کرد و فرمود: «بِنَفْسِي أَنْتَ يَا أَخِي» (فدايت کردم ای برادر!) به سوی دشمن برگرد و بگو امشب را به ما مهلت دهند، تا امشب به نماز و مناجات با خدا و به دعا و استغفار پردازیم، «فَهُوَ يَعْلَمُ أَنِّي قَدْ أَحْبَبْتُ الصَّلَاةَ لَهُ وَ تِلَاوَةَ كِتَابِهِ وَ الدُّعَاءَ وَ الْاسْتِغْفَارَ» (خدا می داند که من نماز و تلاوت قرآن و دعا و استغفار را بسیار دوست دارم)» (۲).

راجع به دفاع حضرت علیه السلام از حق و حریم ولایت چنین روایت شده که در زمان خلافت عمر بن خطاب، «در زمان خلافت عمر بن خطاب، روزی مسجد پر از جمعیت بود. حسین علیه السلام نیز که ده سال بیشتر نداشت، در مسجد نشسته بود. عمر بالای منبر رفت و در ضمن گفتاری، خود را «اولی از جان مؤمنان» خواند. در این وقت، حسین علیه السلام برخاست و در میان انبوه جمعیت فریاد زد: ای دروغگو! از منبر پدرم رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم پایین بیا. این منبر، منبر پدر تو نیست. عمر در پاسخ گفت:

ص: ۱۹۸

۱- بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۹۶.

۲- وقعه الطف، ص ۱۹۳.

سوگند به جانم، این منبر پدر تو است و پدر من منبر نداشت. آیا این موضوع را پدرت علی علیه السلام به تو یاد داده است؟ حسین علیه السلام فرمود: اگر از پدرم پیروی کنم، در آنچه به من دستور می دهد، سوگند به جانم به وسیله او به راه هدایت می روم و پدرم در عصر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بر گردن مردم بیعت دارد. (یعنی روز غدیر، مردم با او بیعت کردند). که جبرئیل امین آن را از طرف خداوند وظیفه مردم کرده است و آن را جز منکر کتاب (قرآن) انکار نمی کند. مردم در قلبشان، حاکمیت علی علیه السلام را باور دارند، ولی در زبان انکار می کنند. وای بر آنان که انکار کننده حق ما، خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم می باشند. در آن هنگام و در حالی که سخت در عذابند با رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ملاقات می نمایند. عمر گفت: لعنت خدا بر کسی که حق پدرت را انکار کند. ما به مردم امر کردیم، از ما اطاعت کردند. اگر از پدرت اطاعت می کردند، ما نیز از او اطاعت می کردیم... گفتگو ادامه یافت تا اینکه عمر در حال خشم از منبر پایین آمد و همراه گروهی از اصحاب به حضور علی علیه السلام رسیدند و ماجرا را به عرض رساندند. امام حسن علیه السلام در آنجا بود و اعتراض حسین علیه السلام را تأیید کرد.

آنگاه امیرمؤمنان علیه السلام پس از سخنانی به عمر فرمود: حسن و حسین نزدیک ترین افراد به رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم هستند. آنها را در مورد حقشان راضی کن، تا افراد بعد از آنها نیز راضی گردند. عمر گفت: رضایت آنها در چیست؟ علی علیه السلام فرمود: رضایت آنها، بازگشت از خطا و توبه از گناه است. عمر گفت: پسرت را تربیت کن تا در برابر سلاطینی که حاکم بر مردم هستند، ستیز نکند. علی علیه السلام فرمود: من گنهکاران را تربیت می کنم! ولی آن کسی را که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم پروریده و دست پرورده مستقیم مکتب پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم است، دیگر تربیتی بهتر از آن وجود ندارد. آیا این دو پسر (حسن و حسین C) را راضی نمی کنی؟ عمر در حالی که خشمناک بود، از خانه بیرون آمد. عده ای از یارانش به او گفتند: کار به کجا کشید؟ در پاسخ گفت: آیا بر ضد پسر ابوطالب علیه السلام و دو فرزندش حجّتی وجود دارد؟ (۱).

حضرت علیه السلام در زندگی به فقراء بسیار کمک می کرد، عمرو بن دینار نقل می کند: «امام حسین علیه السلام بر اسامه بن زید که در حال بیماری بود، وارد شد. او می گفت: وای از غم! حضرت علیه السلام به او فرمود: غم تو چیست؟ ای برادر من! اسامه گفت: بدهکاریم که به مقدار هزار درهم است، پس

ص: ۱۹۹

از آن امام علیه السلام فرمود: قرض تو به عهده من، او گفت: من می ترسم که بمیرم، امام علیه السلام فرمود: تو نخواهی مرد جز این که من دین تو را پرداخت می کنم. عمرو می گوید: امام علیه السلام قبل از آن که اسامه از دنیا رود دین او را اداء کرد، امام علیه السلام پیوسته می فرمود: بدترین صفات ملوک سه چیز است: ترس از دشمنان، قساوت قلب بر ضعفاء، بخل و تنگ نظری در وقت بخشش و عطاء» (۱).

نقل شده فرد اعرابی در جستجوی بهترین فرد در مدینه وارد شد: «سؤال کرد، کریم ترین مردم در مدینه کیست؟ امام حسین علیه السلام به او معرفی شد، از او کاوش کرد، داخل مسجد شد، امام علیه السلام را در حال نماز یافت، به موازات او توقف کرد و اشعار زیر را انشاء کرد:

«لَمْ يَخِبِ الْآنَ مَنْ رَجَاكَ وَ مَنْ حَرَّكَ مِنْ دُونِ بَابِكَ الْحَلَقَهُ»

(کسی که الان چشم امید بتو دارد و حلقه درب خانه تو را حرکت دهد ناامید نخواهد شد)

«أَنْتَ جَوَادٌ وَأَنْتَ مُعْتَمِدٌ أَبُوكَ قَدْ كَانَ قَاتِلَ الْفَسَقَةِ»

(توئی که بخشنده و مورد اعتماد می باشی. پدر تو قاتل افراد فاسق و نابکار بود)

«لَوْ لَا الَّذِي كَانَ مِنْ أَوَائِلِكُمْ كَانَتْ عَلَيْنَا الْجَحِيمُ مُنْطَبِقَةً»

(اگر مقام نبوت پدران و نیاکان شما نمی بود، آتش دوزخ دچار ما می شد)

راوی می گوید: امام حسین علیه السلام همین که سلام نماز را داد، همراه اعرابی به سوی منزل آمد و فرمود: ای قنبر! آیا از مال حجاز چیزی باقی مانده است؟ او گفت: بلی، چهار هزار دینار باقی است. امام علیه السلام فرمود: آن را بیاور، زیرا کسی که از ما به تصرف آن سزاوارتر است، به اینجا آمده است، سپس بُرد (۲)، خود را از بدن خارج کرد و دینارها را در آن پیچیده و از شکاف در بخاطر حیا از اعرابی دست خود را خارج نمود، و آن را به او عطاء کرد و این شعر را در پاسخ او انشاء نمود:

«خُذْهَا فَإِنِّي إِلَيْكَ مُعْتَذِرٌ وَاعْلَمْ بِأَنِّي عَلَيْكَ ذُو شَفَقَةٍ»

(این اشرفی ها را بگیر و من به علّت اینکه به تو مختصری عطا کردم پوزش می طلبم. بدان که من نسبت به تو بسیار علاقه مند و مهربانم)

«لَوْ كَانَ فِي سَيْرِنَا الْغَدَاةَ عَصَا أُمَسَّتْ سَمَانًا عَلَيْكَ مُنْدَفِقَةً»

ص: ۲۰۰

۲- . یک نوع لباسی است که از یمن می آوردند.

(اگر حق ما را به ما میدادند باران بذل و بخشش از آسمان ها بر تو فرو می ریخت)

«لَكِنَّ رَبَّ الزَّمَانِ ذُو غَيْرِ وَ الْكَفِّ مَنِّي قَلِيلُهُ النَّفَقَةُ»

(ولی چه باید کرد که حوادث روزگار وضع انسان را تغییر می دهند و دست من فعلاً خالی از هزینة (پول) می باشد)

راوی می گوید: اعرابی آن اشرفی ها را گرفت و شروع به گریه کرد! امام حسین علیه السلام به وی فرمود: آیا برای اینکه بخشش ما قلیل و اندک بود گریه میکنی؟ گفت: نه. بلکه برای این گریه می کنم که چگونه خاک تو را می رباید و این گونه بذل و بخشش هایت را از بین می برد» (۱).

یعنی گریه من برای این است که چگونه این دست های با سخاوت زیر خاک می رود.

شعیب بن عبدالرحمن خزاعی نقل می کند: «بر کتف امام حسین علیه السلام در روز کربلا اثری یافت شد، مردم از زین العابدین علیه السلام از آن اثر سؤال کردند. حضرت فرمودند: این اثر از آن بارهایی بود که پدرم بر پشت خود می نهاد تا به سوی منزل های بیوه زنان و یتیم ها و مساکین برساند» (۲). در رابطه با کمک های حضرت علیه السلام به فقراء و مساکین در زندگی و سخاوتشان داستان های زیادی در تاریخ ذکر شده که بحث به طول می انجامد. مسلماً زندگی که از اول تا آخر با عبادت و اطاعت خدا و خدمت به خلق خدا و بدون غفلت از یاد و توجه خدا طی شود و هیچگونه وابستگی به دنیا در او نباشد، زندگی سعادت مند خواهد بود. امام حسین علیه السلام از چنین زندگی کاملاً برخوردار بودند، لذا زائر امام حسین علیه السلام با گفتن: «أَشْهَدُ أَنَّكَ عِشْتَ سَعِيداً» اقرار می کند و شهادت می دهد که زندگی حضرت علیه السلام چنین بود. جالب این است که حضرت علیه السلام با این همه کمالات و حالات زیبا و بی نظیر باز هم خوف الهی تمام وجود حضرت علیه السلام را فرا گرفته بود، در روایت آمده است که به امام علیه السلام گفته شد: «مَا أَغْظَمَ خَوْفَكَ مِنْ رَبِّكَ قَالَ لَا يَأْمَنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا مَنْ خَافَ اللَّهَ فِي الدُّنْيَا». (چقدر خوف شما از پروردگارت زیاد است؟ حضرت علیه السلام در پاسخ فرمود: در روز قیامت هیچ کس در کمال امنیت و آرامش به سر نمی برد مگر این که در دنیا از خدا خوف داشته باشد) (۳).

ص: ۲۰۱

۱- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۱۹۰.

۲- . مناقب، ج ۴، ص ۶۶.

۳- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۱۹۲.

أَمَّا «وَمَضَيْتَ حَمِيداً» (شهادت می دهم) که از دنیا بصورت حمید و ستوده گذشتی).

یعنی ای امام حسین علیه السلام تو زندگی دنیا را در حالی طی کردی که در خور تعریف و ستایش و تمجید بودی و هستی. چرا که دوست و دشمن مقام و شأن تو را می دانستند و مدح تو را می کردند. خداوند از امام حسین علیه السلام مدح نموده آنجایی که فرمود: {يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ} (۱).

و نیز آنجایی که امام حسین علیه السلام را در حکم پدر قرار داده است، چنانچه در تفسیر علی بن ابراهیم، ذیل آیه: {وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا} (۲)

آمده است که منظور از احسان به والدین، به امام حسن و امام حسین علیهما السلام است (۳).

رسول خدا علیه السلام خطاب به امام حسین علیه السلام فرمود: «مَرْحَبًا بِكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَا زَيْنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ» (۴)

(مرحبا بر تو ای ابا عبدالله! ای زینت بخش آسمان ها و زمین). در کتاب خصائص الحسینیه آمده که تمام ملائکه و انبیاء و صلحا صلی الله علیه و آله وسلم، حضرت علیه السلام را مدح و ستایش می کردند و نیز آمده است دوست و دشمن آن حضرت علیه السلام را مدح کرده اند، معاویه در وصیتش به یزید مدح آن جناب را کرده است (۵). و ابن سعد در بعضی اشعار او را مدح نموده و دشمنانش در وقتی که آن حضرت علیه السلام فضایل خود را می شمرد و از ایشان شهادت می طلبید، همه اعتراف نمودند (۶).

شمر ملعون فریاد می کرد که: «لَهُوَ كُفُوٌ كَرِيمٌ» و کشته شدن به دست او عار نیست (۷).

آن معلونی که سر حضرت را نزد ابن زیاد آورد این اشعار را خواند:

«أَمْلَأُ رِكَابِي فَضَّةً وَ ذَهَبًا أَنَا قَتَلْتُ السَّيِّدَ الْمُحَجَّجًا»

رکاب مرا پر از نقره و طلا کن، زیرا من پادشاه محبوب و محترمی را کشته ام)

«قَتَلْتُ خَيْرَ النَّاسِ أَمَّا وَ أَبَا وَ خَيْرُهُمْ إِذْ يُنْسَبُونَ نَسَبًا»

(من شخصیتی را شهید نموده ام که از لحاظ مادر و پدر و حسب و نسب بهترین مردم

ص: ۲۰۲

۱- . فجر، ۲۷.

۲- . احقاف، ۱۵.

۳- . تفسیر قمی، ج ۲، ص ۲۹۷.

٤- . بحار الأنوار، ج ٣٦، ص ٢٠٥.

٥- . همان، ج ٤٤، ص ٣١١.

٦- . همان، ص ٣١٨.

٧- . همان، ج ٤٥، ص ٥١.

می باشد(۱).

یزید مدح نمود آن جناب را زمانی که هنده زوجه او در مجلس عام وارد شد، بدون چادر و ساتر، پس بر خواست و سر او را پوشانید و گفت: برو بر حسین علیه السلام گریه و نوحه کن که بزرگ قریش است(۲).

ص: ۲۰۳

۱- . شرح الأخبار فی فضائل الأئمة الأطهار صلی الله علیه و آله وسلم ، ج ۳، ص ۱۵۵.

۲- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۱۴۳.

فراز بیست و نهم: «وَمُتَّ (۱) فَقِيداً مَظْلُوماً شَهِيداً» (و (شهادت می دهم که) از دنیا رفتی در حالی که محروم از حق خود و مظلوم و شهید بودی).

«فقید» به معنی گم گشته و محروم و از دست رفته آمده است و در اینجا معنی محروم و از دست رفته در مورد حضرت علیه السلام صادق است، چرا که حضرت علیه السلام از دست رفتند، در حالی که از حقوق خویش محروم شدند، حتی از آبی که مهریه مادرشان فاطمه زهرا h بود. محروم شدن درباره حضرت علیه السلام، صادق است، چرا که در حالی از دنیا رفت که از کمترین چیز که آب باشد، محروم شد، آبی که خداوند بخاطر وجود ائمه اطهار علیه السلام در اختیار مردم قرار داد، چنانچه در حدیث کساء می خوانیم که خداوند قسم یاد می کند: «وَعَزَّتِي وَجَلَالِي، إِنِّي مَا خَلَقْتُ سِمْاءَ مَبِيتَةٍ وَلَا أَرْضاً مَدْحِيَّةً، وَلَا قَمَراً مُنِيراً وَلَا شَمْساً مُضِيَّةً، وَلَا فَلَكَاً يَدُورُ وَلَا بَحَراً يَجْرِي وَلَا فَلَكَاً تَسْرِي، إِلَّا لَأَجْلِكُمْ وَمَحَبَّتِكُمْ» (به عزت و جلالم سوگند که من نیافریدم، آسمان بنا شده و نه زمین گسترده و نه ماه تابان و نه خورشید درخشان و نه کهکشانها و ستارگان چرخشگر و نه دریای روان و نه کشتی در جریان را مگر بخاطر شما و محبت و دوستی شما).

حضرت علیه السلام از دنیا رفتند در حالی که مظلوم بودند. راوی می گوید: «در آن موقعی که اهل بیت حسین علیهم السلام درب مسجد جامع شام بودند، پیرمردی نزد آنان آمد و گفت: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي قَتَلَكُمْ وَ أَهْلَكَكُمْ وَ أَرَاخَ الْبِلَادَ مِنْ رِجَالِكُمْ وَ أَمَكَّنَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْكُمْ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يَا شَيْخُ هَلْ قَرَأْتَ الْقُرْآنَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَهَلْ عَرَفْتَ هَذِهِ الْآيَةَ {قُلْ لَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى} (۲)»

قَالَ الشَّيْخُ قَدْ قَرَأْتُ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يَا شَيْخُ فَهَلْ قَرَأْتَ هَذِهِ الْآيَةَ {وَوُ

ص: ۲۰۴

۱- . در بعضی نسخ مِتْ ذکر شده است.

۲- . شوری، ۳۳.

اعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ { (۱)}

قَالَ نَعَمْ قَالَ عَلِيُّ فَتَحْنُ الْقُرْبَىٰ يَا شَيْخُ وَ هَلْ قَرَأْتَ هَذِهِ الْآيَةَ { إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا } { (۲)}

قَالَ الشَّيْخُ قَدْ قَرَأْتُ ذَلِكَ قَالَ عَلِيُّ فَتَحْنُ أَهْلَ الْبَيْتِ الَّذِينَ خُصَّصْنَا بِآيَةِ الطَّهَارَةِ يَا شَيْخُ قَالَ فَبَقِيَ الشَّيْخُ سَاكِتًا نَادِمًا عَلَى مَا تَكَلَّمَ بِهِ وَ قَالَ بِإِلَهِهِ إِنَّكُمْ هُمْ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ تَاللَّهِ إِنَّا لَنَحْنُ هُمْ مِنْ غَيْرِ شَكٍّ وَ حَقٌّ حَيْدَنَا رَسُولُ اللَّهِ إِنَّا لَنَحْنُ هُمْ فَبَكَى الشَّيْخُ وَ رَمَى عِمَامَتَهُ وَ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِنْ عِدْوِ آلِ مُحَمَّدٍ مِنْ جَنٍّ وَ إِنْسٍ ثُمَّ قَالَ هَلْ لِي مِنْ تَوْبَةٍ فَقَالَ لَهُ نَعَمْ إِنْ تَبْتَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَ أَنْتَ مَعَنَا فَقَالَ أَنَا تَائِبٌ فَبَلَغَ يَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ حَدِيثَ الشَّيْخِ فَأَمَرَ بِهِ فَقُتِلَ { (۳)}

(سپاس خدا را که شما را کشت و نابود ساخت، و شهرها را از مردان شما آسوده کرد، و امیر مؤمنان یزید را بر شما مسلط نمود. امام سجّاد علیه السلام فرمودند: ای پیرمرد! آیا قرآن خوانده ای؟ پیرمرد گفت: آری. امام سجّاد علیه السلام فرمودند: آیا معنی این آیه را فهمیده ای که خداوند می فرماید: «بگو ای پیامبر، من برای رسالت مزدی جز دوستی با خویشانم را از شما نمی خواهم» پیرمرد گفت: آری خوانده ام. امام سجّاد علیه السلام فرمودند: منظور از خویشان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم در این آیه ما هستیم. ای پیرمرد! آیا این آیه را خوانده ای؟ «بدانید از هر آنچه سود بردید یک پنجم آن مخصوص خدا و رسول و خویشان است». پیرمرد گفت: آری خوانده ام. امام سجّاد علیه السلام فرمودند: ای پیرمرد! خویشان در این آیه ما هستیم. ای پیرمرد آیا این آیه را خوانده ای؟ «همانا خداوند خواسته است که ناپاکی را از شما خاندان بر دارد و شما را پاک و پاکیزه گرداند». پیرمرد گفت: آری خوانده ام. امام سجّاد علیه السلام فرمودند: این آیه در شأن ما نازل شده است. در این هنگام پیرمرد در سکوت فرو رفت و از گفتار جسورانه خود پشیمان شد و گفت: تو را به خدا شما همانید که گفتید؟ امام سجّاد علیه السلام فرمودند: آری سوگند به خدا بدون تردید ما همان خاندانیم، به حقّ پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم ما همان خویشاوندان او هستیم. پیرمرد پس از شناخت آنها، گریه کرد و از شدّت ناراحتی، عمامه خود را از سر گرفت و

ص: ۲۰۵

۱- . انفال، ۴۱.

۲- . احزاب، ۳۳.

۳- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۱۲۹.

بر زمین زد و دستهایش را به سوی آسمان بلند نموده و گفت: خدایا! ما از دشمنان جنی و انسی آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم بیزاریم. سپس به امام سجّاد علیه السلام عرض کرد: آیا توبه ام پذیرفته است؟ امام سجّاد علیه السلام: آری اگر توبه کنی، خداوند توبه ات را می پذیرد و با ما خواهی بود. پیرمرد گفت: من توبه کردم. این خبر به یزید رسید، یزید فرمان داد آن پیرمرد را بکشید، جلّادان یزید او را به شهادت رساندند).

از جمله ادله ای که دلالت می کند بر اینکه حضرت علیه السلام را مظلومانه به شهادت رساندند، این است که حضرت علیه السلام خود را معرفی نمود و از قاتلینش اقرار گرفت و فرمود: «أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْرِفُونَنِي قَالُوا نَعَمْ أَنْتَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ جَدِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ أَبِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ أُمِّي فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ جَدَّتِي خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أَوَّلُ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِسْلَامًا قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ حَمْرَةَ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ عُمِّ أَبِي قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ جَعْفَرَ الطَّيَّارَ فِي الْجَنَّةِ عَمِّي قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ هَذَا سَيِّفُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَا مُقَلِّدُهُ قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ هَذِهِ عِمَامَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَا لَابِسُهُ قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ أَوَّلَ الْقَوْمِ إِسْلَامًا وَاعْلَمَهُمْ عِلْمًا وَاعْظَمَهُمْ حِلْمًا وَآثَرَهُ وَلِيُّ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ فِيمَ تَشْتَجِلُونَ دَمِي وَابْنِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ الدَّائِمُ عَنِ الْحَوْضِ يَذُودُ عَنْهُ رَجَالًا كَمَا يُبَادُّ الْبُعِيرُ الصَّادِرُ عَنِ الْمِيَاءِ وَلِوَاءِ الْحَمِيدِ فِي يَدِ أَبِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالُوا قَدْ عَلِمْنَا ذَلِكَ كُلَّهُ وَنَحْنُ غَيْرُ تَارِكِيكَ حَتَّى تَذُوقَ الْمَوْتَ عَطْشًا» (۱)

(شما را به خدا سوگند می دهیم، آیا مرا می شناسید؟ گفتند: خدا را شاهد می گیریم، آری تو فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و سبط او هستی. فرمود: شما را به خدا آیا می دانید که جدّ من رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است؟ گفتند: آری به خدا. فرمود: شما را به خدا آیا می دانید که مادرم فاطمه h دختر محمد صلی الله علیه و آله وسلم است؟ گفتند: آری به خدا. فرمود: شما را به خدا آیا می دانید که پدرم علی بن ابی طالب علیهما السلام است؟ گفتند: آری به خدا. فرمود: شما را به خدا آیا می دانید جدّه من خدیجه h دختر خویلد نخستین زنی است

ص: ۲۰۶

که به اسلام گروید؟ گفتند: آری به خدا. فرمود: شما را به خدا آیا می دانید که حمزه علیه السلام سید شهیدان، عموی پدرم است؟ گفتند: آری به خدا. فرمود: شما را به خدا آیا می دانید که جعفر طیار علیه السلام در بهشت عموی من است؟ گفتند: آری به خدا فرمود: شما را به خدا آیا می دانید این شمشیری که در دستم است، شمشیر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است، که من آن را به همراه گرفته ام؟ گفتند: آری به خدا. فرمود: شما را به خدا آیا می دانید که این عمامه که بر سر دارم، عمامه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است و من آن را بر سر دارم؟ گفتند: آری به خدا. فرمود: شما را به خدا آیا می دانید که علی علیه السلام نخستین انسانی بود که مسلمان شد و بیشتر از همه مردم دارای علم بود، و حلمش از همه وسیعتر بود، و او رهبر هر مرد و زن با ایمان است؟ گفتند: آری به خدا. فرمود: پس چرا ریختن خون مرا مباح می دانید؟ با اینکه پدرم فردای قیامت، حوض کوثر را در اختیار دارد، و گروهی را از نوشیدن آب دور سازد، همان گونه که شتر تشنه را از آب باز دارند، و در روز قیامت پرچم سپاس و تقدیر در دست او است؟ گفتند: آری همه اینها را می دانیم، ولی ما تو را رها نمی کنیم تا مرگ را با لب تشنه بجوشی؟).

امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه {وَإِذَا الْمَوْءُدَةُ سُئِلَتْ * بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ} (۱) (و در آن هنگام که سؤال شود: به کدامین گناه کشته شدند؟!)). فرمودند: «این آیه در شأن حسین بن علی علیهما السلام نازل شده است» (۲).

یعنی فردای قیامت سؤال می شود که امام حسین علیه السلام به چه گناهی کشته شد. و نیز به فرمایش امام صادق علیه السلام منظور از مظلوم در آیه: {وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يُشْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا} (۳) «و نفسی را که خداوند (در همه ادیان به وی مصونیت داده و کشتن آن را) حرام نموده، جز به حق (مانند موارد قصاص، ارتداد و حدود شرعی) نکشید. و کسی که مظلوم کشته شود ما حتماً برای ولی او تسلطی قرار داده ایم (که می تواند قصاص کند یا دیه بگیرد یا عفو کند) پس او نباید در کشتن اسراف کند (شکنجه و مثله کند یا بیش از یک نفر را بکشد) زیرا که او (به وسیله تشریع این حکم) یاری شده است (و شخص قصاص شده نیز در مقدار بیش از محکومیت، مورد یاری ما قرار دارد)، امام

ص: ۲۰۷

۱- . تکویر، ۹۸.

۲- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۲۰.

۳- . اسراء، ۳۳.

حسین علیه السلام می باشد». بنابراین امام حسین علیه السلام مظلوم قرار گرفتند.

اما شهید بودن امام حسین علیه السلام، همانطوری که در اوائل این زیارت توضیح دادیم. امام حسین علیه السلام نه تنها شهید در راه خدا است بلکه سید و سرور شهداء است، چنانچه رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در حدیثی فرمودند: «إِنَّهُ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» (۱)

(آیا نه چنین است که حسین علیه السلام در دنیا و آخرت بزرگ شهیدان خلق اولین و آخرین می باشد). به طور حتم و قطع ایشان سرور شهداء است، از اولین و آخرین در دنیا و آخرت. بالاترین مقام را شهید نزد خدا دارد و امام حسین علیه السلام که سید و سرور شهداء است، از مقام عظیمی نزد خداوند برخوردار است. لذا چنانچه امام صادق علیه السلام می فرمایند: «مَا مِنْ شَهِيدٍ إِلَّا وَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ مَعَ الْخُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى يَدْخُلُوا الْجَنَّةَ مَعَهُ» (۲) (نیست شهیدی مگر آنکه دوست دارد که با حضرت امام حسین علیه السلام بوده تا در معیت آن جناب داخل بهشت شوند). مقام و مرتبه شهادت آن قدر عظیم است که رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم آروزی آن را داشتند و می فرمودند: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، ثُمَّ أَخِيَا ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أَخِيَا ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أَخِيَا ثُمَّ أُقْتَلُ» (۳)

(سوگند به آن که جانم در دست اوست، دوست دارم که در راه خدا کشته شوم و سپس زنده گردم و باز کشته شوم و بار دیگر زنده گردم و باز کشته شوم) (۴). در حدیث مفصلی که امیرالمؤمنین علیه السلام از رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم نقل فرموده اند، چنین آمده است که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم سوگند یاد کردند: «فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الْأَنْبِيَاءُ عَلَى طَرِيقِهِمْ لَتَرَجَّلُوا لَهُمْ لِمَا يَرَوْنَ مِنْ بَهَائِهِمْ حَتَّى يَأْتُوا إِلَى مَوَازِدٍ مِنَ الْجَوَاهِرِ فَيَقْعِدُونَ عَلَيْهَا وَ يَشْفَعُ الرَّجُلُ مِنْهُمْ سَبْعِينَ أَلْفًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ جِزَّتْ» (۵)

(سوگند به آن کسی که جانم در دست اوست، اگر انبیاء صلی الله علیه و آله وسلم بر سر راه شهیدان باشند، به احترام آنها از مرکب پیاده می شوند، چرا که مقام و ارزش شهیدان را در پیشگاه خدا مشاهده می کنند. و هر یک از شهیدان دربار هفتاد هزار نفر از خاندان و همسایگان خود

ص: ۲۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۳۸.

۲- کامل الزیارات، ص ۱۱۱.

۳- کنز العمال، ح ۱۰۵۶۴.

۴- برای اطلاع بیشتر به اوائل زیارت از همین کتاب مراجعه کنید.

۵- بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۱۳.

شفاعت می کند).

خود شهید چنانچه رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «از نخستین افرادی است، که وارد بهشت می شود»^(۱).

امام رضا علیه السلام از پدرانش از رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم نقل نمودند: «أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ شَهِيدٌ»^(۲).

(اولین کسی که وارد بهشت می شود، شهید است).

ص: ۲۰۹

۱- . همان، ج ۶۸، ص ۲۷۲.

۲- . همان.

۳۰- فراز سی ام: «وَأَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ مُنْجِزُ مَا وَعَدَكَ»

(و شهادت می دهم که به یقین خداوند به آنچه به تو وعده نموده است، وفا کند).

با توجه به اینکه «منجز» از ماده «نجز» به معنی وفا کننده است، معنی چنین می شود: گواهی می دهم که حتماً و قطعاً خداوند به تمام آنچه به تو وعده داده است، وفا کننده است. وعده های خداوند تماماً حق است و خلف وعده در کلام خداوند اصلاً راه ندارد، چنانچه خداوند در آیات ذیل فرموده است: {وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا} (۱)

«وعده خداوند حق است و کیست که در گفتار و وعده هایش، از خدا صادق تر باشد؟!». {فَلَا تَخْصِبَنَّ اللَّهُ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ} (۲)

«پس گمان مبر که خدا وعده ای را که به پیامبرانش داده، تخلف کند!». {وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ} (۳) «خداوند هرگز از وعده خود تخلف نخواهد کرد!». {كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا} (۴) «وعده او شدنی و حتمی است». {إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ} (۵)

«آگاه باشید وعده خدا حق است، ولی بیشتر مردم نمی دانند!».

اصولاً کسی، خُلف وعده می کند که از عدم قدرت و یا عدم علم و آگاهی برخوردار باشد، و یا صفتی از صفات رذیله مثل حسد و بخل و غیره در او باشد و یا عمرش به پایان رسیده باشد و یا نسیان و فراموشی و محبت دنیا در او باشد، در حالی که هیچکدام از اینها در خداوند راه ندارد، سبحان الله خداوند منزّه است. بنابراین تمام وعده های خداوند واقع خواهد شد.

اما وعده هایی که خداوند به امام حسین علیه السلام داده است، شامل وعده های عام (یعنی همان

ص: ۲۱۰

۱- . نساء، ۱۲۲.

۲- ابراهیم، ۴۷.

۳- . حج، ۴۷.

۴- . مزمل، ۱۸.

۵- . یونس، ۵۵.

وعده هایی که به تمام مؤمنین و متقین در کتاب خودش داده است و امام حسین علیه السلام در رأس مؤمنین و متقین قرار دارد و مصداق اتم و اکمل آنها محسوب می شود). و وعده های خاص (یعنی همان وعده هایی که خداوند فقط به امام علیه السلام داده است)، می شود.

از جمله آیاتی که دلالت بر وعده های عام می کند عبارتند از: {وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَ رِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} (۱)

«خداوند به مردان و زنان باایمان، باغهایی از بهشت وعده داده که نهرها از زیر درختانش جاری است جاودانه در آن خواهند ماند و مسکن های پاکیزه ای در بهشت های جاودان نصیب آنها ساخته و خوشنودی و رضای خدا، از همه اینها برتر است و پیروزی بزرگ، همین است!». {جَنَّاتِ عَدْنِ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا} (۲)

«وارد باغهایی جاودانی می شوند که خداوند رحمان بندگانش را به آن وعده داده است هر چند آن را ندیده اند مسلماً وعده خدا تحقق یافتنی است!». {مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَمْ يَذْهَبِ لَذَّتُهُ لِّلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى} (۳) «توصیف بهشتی که به پرهیزگاران وعده داده شده، چنین است: در آن نهروایی از آب صاف و خالص که بدبو نشده، و نهروایی از شیر که طعم آن دگرگون نگشته، و نهروایی از شراب طهور که مایه لذت نوشندگان است، و نهروایی که از عسل مصفاست». {وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ} (۴) «خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند وعده می دهد که قطعاً آنان را حکمران روی زمین خواهد کرد».

اما وعده های خاص که خداوند به امام حسین علیه السلام داده عبارتند از:

۱ وعده شهادت، در روایتی از ابو مخنف نقل شده که وقتی امام علیه السلام به سرزمین کربلا رسیدند،

ص: ۲۱۱

۱- . توبه، ۷۲.

۲- . مریم، ۶۱.

۳- . محمد، ۱۵.

۴- . نور، ۵۵.

ناگهان اسب امام علیه السلام ایستاد، از آن پیاده و بر اسب دیگری سوار شد، آن نیز حرکت نکرد. هفت اسب عوض کرد ولی هیچ کدام حتی یک گام جلوتر نرفتند، امام علیه السلام چون این امر شگفت را دید، پرسید: نام این سرزمین چیست؟ گفتند: غاصریه. فرمود: آیا نام دیگری دارد؟ گفتند: نینوا. فرمود: به جز اینها آن را چه می نامند؟ گفتند: «شاطی الفرات»، یعنی ساحل فرات، حضرت علیه السلام پرسیدند: آیا باز هم نامی دارد؟ پاسخ دادند: «أَرْضُ كَرْبَ وَ بَلَاءَ» امام علیه السلام آهی کشید و فرمودند: «قِفُوا وَلَا تَزَحَلُوا مِنْهَا، فَهَاهُنَا وَاللَّهِ مَنَاخُ رِكَابِنَا، وَ هَاهُنَا وَاللَّهِ سَيْفُكَ دِمَائِنَا، وَ هَاهُنَا وَاللَّهِ هَتَكُ حَرِيمِنَا، وَ هَاهُنَا وَاللَّهِ قَتْلُ رِجَالِنَا، وَ هَاهُنَا وَاللَّهِ ذِيحُ أَطْفَالِنَا، وَ هَاهُنَا وَاللَّهِ تَزَارُ قُبُورُنَا، وَ بِهَذِهِ التُّرْبَةِ وَعَدَنِي جَدِّي رَسُولُ اللَّهِ وَلَا خُلْفَ لِقَوْلِهِ» (۱)

(همین جا توقف کنید و از آن کوچ نکنید. پس به خدا سوگند! خوابگاه شتران ما و جای ریخته شدن خونمان است. به خدا سوگند! اینجا محل هتک حریم ما و کشته شدن مردان و ذبح کودکان ماست. به خدا سوگند! اینجا محل زیارت قبور ماست. جدم رسول خدا مرا به این تربت نوید داده است که در فرموده او تخلفی نیست).

۲ وعده شفاعت کردن از شیعیان و محبینشان، لذا زائر امام حسین علیه السلام در حالی که به سجده می رود و تقرّب به خداوند پیدا می کند، از خداوند درخواست می کند: «اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي شَفَاعَةَ الْحُسَيْنِ» (۲) (خدایا شفاعت امام حسین علیه السلام را نصیب و روزی من کن). بدون شک و تردید امام حسین علیه السلام برای هر کسی شفاعت کند، پذیرفته خواهد شد، چنانچه رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِنِّي أَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأُشَفِّعُ وَ يَشْفَعُ عَلِيٌّ فَيُشَفِّعُ وَ يَشْفَعُ أَهْلُ بَيْتِي فَيُشَفِّعُونَ» (۳) (در روز قیامت من شفاعت می کنم و شفاعتم پذیرفته می شود و علی علیه السلام شفاعت می کند و شفاعتش پذیرفته می شود و اهل بیت علیهم السلام نیز شفاعت می کنند و شفاعتشان پذیرفته می شود). وقتی که سر مقدس امام حسین علیه السلام در دیر راهب مسیحی قرار گرفت، و با راهب مسیحی سخن گفت، راهب صورت به صورت، امام حسین علیه السلام نهاد، و گفت: «صورتی را از صورت تو بر نخواهم داشت تا اینکه بگویی من روز قیامت شفیع تو خواهم بود. آن سر مقدس به سخن آمد و فرمود: به دین جدّ محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم باز گردد. راهب

ص: ۲۱۲

۱- فرهنگ جامع سخنان امام حسین علیه السلام ، ص ۴۲۰.

۲- زیارت عاشورا.

۳- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۰.

گفت: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ» امام حسین علیه السلام قبول کرد، که شفیع وی شود» (۱).

صاحب خصائص الحسینیه می گوید: «قرآن شفاعت کننده است، از برای کسانی که تلاوت آن نمایند و مداومت کنند و حسین علیه السلام شفیع است، کسانی را که به زیارت او می روند یا بر او گریه کنند». در زیارت نامه حضرت علیه السلام آمده است: «وَإِنْ شَفَعْتَ شَفَعْتَ اللَّهَ» (۲).

و اگر امام حسین علیه السلام تو شفاعت کنی خداوند شفاعت تو را قبول می کند و نیز آمده است: «فَكُنْ لِي شَفِيعاً إِلَى اللَّهِ» (۳).

(پس به درگاه پروردگار شفیع من باش).

۳ وعده هایی که خداوند در عوض شهادت به امام علیه السلام داده است: محمد بن مسلم از امام باقر علیه السلام و امام صادق علیه السلام روایت کرده است که آن دو بزرگوار فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَوَّضَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَام مِنْ قَتْلِهِ أَنْ جَعَلَ الْأَمَامَةَ فِي ذُرِّيَّتِهِ وَ الشِّفَاءَ فِي تُرْبَتِهِ وَ إِجَابَةَ الدُّعَاءِ عِنْدَ قَبْرِهِ وَ لَا تُعَدُّ أَيَّامُ زَائِرِيهِ جَائِئاً وَ رَاجِعاً مِنْ عُمْرِهِ» (۴) (خدای سبحان در عوض شهادت امام حسین علیه السلام مقام امامت را نصیب ذریه آن بزرگوار نمود، شفاء امراض را در تربت مقدس آن حضرت علیه السلام و مستجاب شدن دعا را نزد قبر مبارک آن بزرگوار قرار داد. ایامی را که زوار آن بزرگوار به زیارتش می روند و بر می گردند جزء عمر آنان قرار نمی دهد).

۴ وعده انتقام از قاتلین و دشمنانشان بوسیله امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف از حضرت باقر علیه السلام درباره لقب قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف سؤال کردند که: «أَلَسْتُمْ كُلُّكُمْ قَائِمِينَ بِالْحَقِّ قَالَ بَلَى قُلْتُ فَلِمَ سُمِّيَ الْقَائِمُ قَائِماً قَالَ لَمَّا قُتِلَ جَدِّي الْحُسَيْنُ ضَجَّتِ الْمَلَائِكَةُ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ بِالْبُكَاءِ وَ النَّحِبِ وَ قَالُوا إِلَهَنَا وَ سَيِّدَنَا أَ تَغْفُلُ عَمَّنْ قَتَلَ صَفْوَتَكَ وَ ابْنَ صَفْوَتِكَ وَ خَيْرَتَكَ مِنْ خَلْقِكَ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَيْهِمْ قَرُّوا مَلَأَيْكَتِي فَوْ عِزَّتِي وَ جَلَالِي لَمَّا تَقِمَنَّ مِنْهُمْ وَ لَوْ بَعِيدَ حِينٍ ثُمَّ كَشَفَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَنِ الْأَئِمَّةِ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَام

ص: ۲۱۳

۱- همان، ج ۴۵، ص ۳۰۴.

۲- اعمال حرم مطهر امام حسین علیه السلام.

۳- زیارت نیمه رجب امام حسین علیه السلام.

۴- بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۲۱.

لِلْمَلَائِكَةِ فَسَرَّتِ الْمَلَائِكَةُ بِذَلِكَ فَإِذَا أَحَدُهُمْ قَائِمٌ يُصَلِّي فَقَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِذَلِكَ الْقَائِمِ أَنْتَقِمُ مِنْهُمْ» (۱)

(آیا کلیه شما قائم بر حق نیستید؟ فرمود: چرا. گفتیم: پس چرا فقط امام دوازدهم علیه السلام دارای نام قائم است؟ فرمود: هنگامی که جَدَم امام حسین علیه السلام شهید شد ملائکه بسوی خدا ضجّه و گریه و ناله کردند و گفتند: پروردگار ما! آیا غفلت میکنی از کسی که برگزیده و پسر برگزیده تو را می کشد؟ خدای سبحان وحی کرد: ای ملائکه من آرام بگیرید، به عزت و جلال خودم قسم من از آنان انتقام می گیرم و لو اینکه بعد از مدّتی باشد. سپس خدای توانا امامانی را که از فرزندان حسین علیه السلام بوجود می آیند به ملائکه ارائه کرد و ایشان بدین جهت مسرور شدند. یکی از آنان را دیدند در حالی که ایستاده نماز می خواند. پس خداوند سبحان فرمود: توسط این قائم از آنان انتقام خواهم گرفت).

۵ وعده رجعت، امام صادق علیه السلام در ضمن بیان رجعت به مفضل فرمود: «امام حسین علیه السلام همراه دوازده هزار یار راستین و هفتاد و دو تن شهیدان کربلا ظاهر می شوند، و در کوفه به حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می پیوندند» (۲). نیز در زمان رجعت امام حسین علیه السلام عده ای از ملائکه از انصار امام علیه السلام خواهند بود، در روایت است که: «خداوند به عده ای از ملائکه اذن یاری امام حسین علیه السلام را در روز عاشورا داد، ولی آنها وقتی آمدن که امام علیه السلام به شهادت رسیده بود. به درگاه خدا عرض کردند: خداوندا به ما اذن هبوط و فرود آمدن به زمین را دادی و اجازه نصرت و یاری آن حضرت علیه السلام را اعطاء فرمودی پس وقتی ما به زمین آمدیم که حضرتش علیه السلام را قبض روح کرده ای؟ خداوند متعال به ایشان وحی نمود، که ملازم قبر آن حضرت علیه السلام بوده تا ایشان را ببینند و وقتی آن حضرت علیه السلام از قبر خارج گشت، نصرتش نماید» (۳).

صاحب خصائص الحسینه می گوید: «اگر یکی از شیعیان نیز گریه کند، به جهت فوت نصرت آن جناب مانند این ملائکه خواهد بود».

۶ وعده های اعطای ثواب و پاداش به زائرین و گریه کنندگان حسین علیه السلام (که در بحث گریه بر حسین علیه السلام و ثواب زیارت حضرت علیه السلام آن پاداش ها ذکر شد).

ص: ۲۱۴

۱- همان، ج ۴۵، ص ۲۲۱.

۲- همان، ج ۵۳، ص ۱۶.

۳- کامل الزیارات، ص ۸۸.

۳۱- فراز سی و یکم: «وَمُهْلِكٌ مِّنْ خَدَايِكَ وَمُعَذِّبٌ مِّنْ قَتْلِكَ»

(و (شهادت می دهم) که خداوند کسانی که تو را به (حسب ظاهر) خوار کردند (و یاریت نکردند) هلاک و قاتلینت را عذاب کند).

سنت خداوند بر این است که ظالمین را به هلاکت برساند. چنانچه در کتاب خود به انبیاء صلی الله علیه و آله وسلم چنین وحی فرمود: {فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ} (۱)

«پروردگارشان به آنها وحی فرستاد که: ما ظالمان را هلاک می کنیم!». و نیز در قالب سؤال فرمود: {أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ * ثُمَّ نُنَبِّئُهُمُ الْآخِرِينَ} (۲) «آیا ما اقوام مجرم نخستین را هلاک نکردیم؟! سپس دیگر مجرمان را به دنبال آنها می فرستیم!». البته خداوند برای هلاکت ظالمین زمان مشخصی قرار داده است، که فقط خود از آن اطلاع دارد، چنانچه فرموده است: {وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا} (۳)

«و برای هلاکشان موعدی قرار دادیم!». زائر امام حسین علیه السلام با این جمله «وَمُهْلِكٌ مِّنْ خَدَايِكَ» اقرار می کند که اولاً من می دانم، دشمنان حضرت علیه السلام با اعمال و رفتار خود نسبت به امام و پیشوای خود اهانت نمودند و در ظاهر خواستند، حضرت علیه السلام را خوار و کوچک نشان دهند و ثانیاً می دانم، خداوند آنها را به مجازات اعمال زشتشان رسانده و می رساند.

وقتی به تاریخ رجوع می کنیم متوجه خواهیم شد که دشمنان چگونه با اعمال و حرکات زشتشان، خواستند حضرت علیه السلام را کوچک نشان دهند و چگونه خداوند، آنها را هلاک و نابود کرد. بطور اجمال به بعضی از اهانت های قاتلین و نیز چگونگی هلاکت آنها بوسیله خداوند اشاره می کنیم. چرا که بیان همه اهانت های وارده به حضرت علیه السلام و هلاکت همه اهانت کنندگان نیاز به کتاب های مستقلی دارد. اهانت ها به طور اجمال عبارتند از:

ص: ۲۱۵

۱- ابراهیم، ۱۳.

۲- مرسلات، ۱۶ و ۱۷.

۳- کهف، ۵۹.

۱ گرفتن منصب خلافت. ۲ تمنای بیعت اجباری از امام علیه السلام. ۳ مباح دانستن خون امام علیه السلام و یارانشان. ۴ محروم کردن آب از امام علیه السلام و اهل بیت و یارانش علیهم السلام. ۵ کشتن امام علیه السلام و یارانشان و رها کردن آنها بر روی زمین کربلا. ۶ جدا کردن سر حضرت علیه السلام و یارانشان و بر نیزه قرار دادن. ۷ به آتش کشیدن خیمه ها. ۸ تاختن اسب ها بر بدن امام علیه السلام. ۹ بر پا کردن مجلس شراب خواری مقابل سر مقدس امام علیه السلام. ۱۰ غارت کردن اموال حضرت علیه السلام. (حتی لباس امام علیه السلام را به یغما بردن و پیکر غرق به خون حضرت علیه السلام را برهنه بر روی خاک گرم کربلا گذاشتند). ۱۱ جسارت کردن ساریان امام علیه السلام به حضرت علیه السلام، به بریدن انگشت و بردن انگشت. خلاصه مطلب اینکه امام حسین علیه السلام و اهل بیت ایشان صلی الله علیه و آله وسلم و اصحاب بزرگوارشان از ناحیه دشمنان در فجیع ترین جنایات قرار گرفتند و بزرگترین جنایات را دیدند که زبان از گفتنش عاجز و قاصر است. هر چند مدت جنگ کم بود، اما در این مدت کم به امام علیه السلام و اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم و اصحابشان انواع و اقسام جنایت ها وارد شد. استاد مطهری W می فرماید: «یک وقت حساب کردم و ظاهراً در حدود بیست و یک نوع پستی و لثامت در این جنایات دیدم، و خیال نمی کنم در دنیا چنین جنایتی پیدا بشود، که تا این اندازه تنوع داشته باشد» (۱).

البته تمام کسانی که در مقابل امام علیه السلام قرار گرفتند و به امام و اهل بیت و اصحاب امام علیهم السلام اهانت کردند، خداوند همه آنها را مستقیماً یا بوسیله مختار به هلاکت رساند. نقل شده مختار هیجده هزار نفر از آنها را کشت (۲).

چرا دشمنان حضرت اباعبدالله علیه السلام نابود نشوند، در حالی که رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم برای خواری و نابودی آنها نفرین کردند و فرمودند: «اللَّهُمَّ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ وَ اقْتُلْ مَنْ قَتَلَهُ وَ اذْبَحْ مَنْ ذَبَحَهُ وَ لَا تُمَتِّعْهُ بِمَا طَلَبَ» (۳).

(بار خدایا! خوار کن هر کس که او را تحقیر کرد، بکش آن کسی را که حسین را می کشد، ذبح کن کسی را که حسین علیه السلام را ذبح می کند و او را از مطلوب خود بهره مند مفرما!). این نفرین رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم بود که قاتلین حضرت علیه السلام خیلی زود به درک واصل شدند، که از جمله

ص: ۲۱۶

۱- مجموعه آثار، ج ۱۷، ص ۲۸.

۲- رجوع شود به بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۳۸۶.

۳- بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۳۰۹.

آنها یزید و ابن زیاد و شمر بودند.

هلاکت بعضی از قاتلین و اهانت کنندگان به امام حسین علیه السلام و اصحابشان: هلاکت یزید، «نقل شده یزید برای صید به بیابان رفت و تنها ماند. پایش در رکاب اسبش گیر کرد و اسب رم نمود و پیکر ناپاکش قطعه قطعه شد و به جهنم واصل گردید. این در حالی بود که سی و هشت سال از عمر کثیفش گذشته بود و حدود دو سال و هشت ماه خلافتش بود» (۱).

ابن زیاد به دست لشکر ابراهیم بن مالک افتاد و ابراهیم دستور داد: «آتشی را روشن کردند و ابراهیم خنجر خود را از کمر کشید و تکه تکه گوشت ران او را می برید و می پخت سپس سر او را گوش تا گوش با خنجر برید و جسد پلیدش را به آتش افکند. در تمام احوال فریاد می کشید و با یائثرات الحسین علیه السلام سر او را به کوفه به حضور مختار فرستاد» (۲).

عاقبت شمر چنین شد: «که مختار گردن او را زد و ظرفی بزرگ روغن را داغ نمود و او را در آن افکند تا این که متلاشی شد» (۳).

«زیرپوش امام علیه السلام را بحر بن کعب برد، که باعث شد، زمین گیر شود و از پای افتاد. عمائم امام حسین علیه السلام را اخنس بن علقمه و به قولی جابر بن زید آودی ربود و آن را بر سر بست و ناقص العقل شد. کفش آن حضرت علیه السلام را اسود بن خالد برد. انگشترش را بجدل بن سلیم کلبی گرفت و انگشت او را هم برای ربودن انگشتر، برید. همین بجدل بن سلیم را مختار دستگیر کرد و هر دو دست و پای او را قطع کرد و به همان حال او را رها کرد و در خون خود دست و پا می زد تا هلاک شد. آن ده نفری که بر بدن امام علیه السلام اسب تاختند، مختار آنها را به زمین کوبید و دستور داد، اسب بر آنان تاختند تا هلاک شدند» (۴).

ابن ریح روایت می کند: «لَقِيتُ رَجُلًا مَكْفُوفًا قَدْ شَهِدَ قَتْلَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فُسَيْلٌ عَنْ بَصِيرَةٍ فَقَالَ كُنْتُ شَهِدْتُ قَتْلَهُ عَاشِرَ عَشْرِهِ غَيْرَ أَنِّي لَمْ أَطْعَنْ بِرُمِيحٍ وَ لَمْ أَضْرِبْ بِسَيْفٍ وَ لَمْ أَرْمِ بِسَهْمٍ فَلَمَّا قُتِلَ رَجَعْتُ إِلَى مَنْزِلِي وَ صَالَيْتُ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ وَ نِمْتُ فَأَتَانِي آتٍ فِي مَنَامِي فَقَالَ أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ

ص: ۲۱۷

۱- . سوگنامه آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم ، ص ۵۳۹.

۲- . همان، ص ۵۴۲.

۳- . همان، ص ۳۳۸.

۴- . لهوف، ص ۱۲۹.

فَقُلْتُ مَا لِي وَلَهُ فَأَخَذَ بَتَلَيْبِي وَجَرَّنِي إِلَيْهِ فَإِذَا النَّبِيُّ جَالِسٌ فِي صَحْرَاءَ حَاسِرٍ عَنْ ذِرَاعَيْهِ آخِذٌ بِحَرْبِهِ وَمَلَكٌ قَائِمٌ بَيْنَ يَدَيْهِ وَفِي يَدِهِ سَيْفٌ مِنْ نَارٍ يَقْتُلُ أَصْحَابِي التَّشْعَةَ فَكُلَّمَا ضَرَبَ ضَرْبَهُ التَّهَبَ أَنْفُسُهُمْ نَارًا فَدَنَوْتُ مِنْهُ وَجَثَوْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَقُلْتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ وَمَكَثَ طَوِيلًا ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَقَالَ يَا عِمْدُو اللَّهِ انْتَهَكْتَ حُرْمَتِي وَقَتَلْتَ عِثْرَتِي وَلَمْ تَزَعْ حَقِّي وَفَعَلْتَ وَفَعَلْتَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا ضَرَبْتُ بِسَيْفٍ وَلَمَّا طَعَنْتُ بِرُمِيحٍ وَلَمَّا رَمَيْتُ بِسَيْفِهِمْ فَقَالَ صَدَقْتَ وَلَكِنَّكَ كَثَرْتَ السَّوَادَ اذْنُ مِنِّي فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَإِذَا طَسْتُ مَمْلُوءٌ دَمًا فَقَالَ لِي هَذَا دَمٌ وَلَدَى الْحُسَيْنِ فَكَحَلَنِي مِنْ ذَلِكَ الدَّمِ فَانْتَبَهْتُ حَتَّى السَّاعَةِ لَا أَبْصِرُ شَيْئًا» (۱)

(من شخص کوری را دیدم که در موقع قتل امام حسین علیه السلام حضور داشته بود. وقتی از علت کور شدن وی جویا شدند گفت: ما ده نفر رفیق بودیم که برای کشتن حسین علیه السلام به کربلا رفتیم. ولی من نیزه ای بکار نبردم و شمشیری نزد من تیری نینداختم. هنگامی که امام حسین علیه السلام شهید شد من بسوی خانه خود مراجعت نمودم و پس از اینکه نماز عشاء را خواندم خواب شخصی نزد من آمد و گفت: پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم را اجابت کن! گفتم: من کاری با پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم ندارم! او یقه مرا گرفت و به طرف آن حضرت علیه السلام کشانید. ناگاه دیدم پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله وسلم در میان صحرا نشسته و آستین های خود را بالا زده و حربه ای به دست گرفته و ملکی در حضور آن حضرت علیه السلام ایستاده است، که شمشیری از آتش به دست دارد و آن نه نفر یاران مرا می کشد. هر ضربتی که می زد آتشی به جان آنان می افروخت، من نزدیک پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم رفتم و بر روی دو زانوی خود نشستم و گفتم: السلام علیک یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم پیغمبر اعظم اسلام صلی الله علیه و آله وسلم جواب مرا نفرمود. پس از اینکه مدتی طولانی مکث کرد، سر مقدس خود را بلند نمود و به من فرمود: ای دشمن خدا! تو نسبت به من هتک حرمت کردی، عترت مرا به قتل رسانیدی، حق مرا مراعات نکردی، هر عملی که خواستی انجام دادی! گفتم: یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم! من شمشیری نزده ام، نیزه ای بکار نبرده ام، تیری نینداختم. فرمود: راست می گویی، ولی آیا نه چنین است که بر سیاهی لشکر دشمن ما افزوده ای. نزدیک من بیا! وقتی نزدیک آن بزرگوار رفتم دیدم یک طشت پر از خون در جلو آن حضرت علیه السلام بود. رسول

ص: ۲۱۸

اعظم صلی الله علیه و آله وسلم به من فرمود: این خون فرزندم حسین علیه السلام است. پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم از آن خون به چشم من کشید. از هنگامی که بیدار شدم تاکنون چیزی را نمی بینم).

اگر بخواهیم هلاکت تک تک قاتلین حضرت علیه السلام را ذکر کنیم، بحث طولانی می شود، چرا که هلاکت دشمنان حضرت علیه السلام نیاز به یک کتاب مستقل دارد. همین قدر عرض کنیم که حتی کسانی که سیاهی لشکر محسوب می شدند به جزای اعمال خود رسیدند.

جالب این است، که در زمان مختار حتی بنده ها، مولاهاى خودشان را که در قتل حسین علیه السلام شرکت داشتند، می کشتند و نزد مختار می آمدند. مختار آنان را آزاد می کرد(۱).

سختی کشی ز چرخ، چو سختی دهی به خلق در کيفر فلک غلط و اشتباه نیست

بسیاری از دشمنان امام علیه السلام در زمان خود حضرت علیه السلام با شمشیر حضرت علیه السلام و اصحابشان به هلاکت رسیدند و یا با نفرین امام علیه السلام به هلاکت رسیدند، که به چند خبر در این زمینه اکتفاء می کنیم.

۱ در خبری نقل شده مردی از قبیله کلب به حضرت علیه السلام تیر زد، که به فک ایشان اصابت کرد، حضرت علیه السلام فرمود: خدا تو را سیراب نکند. پس از آن تشنه شد به حدی که خود را در فرات افکند و به قدری آب خورد تا به هلاکت رسید(۲).

۲ مقتل و تاریخ طبری از ابوالقاسم واعظ نقل می کنند، مردی ندا داد: یا حسین علیه السلام! تو هرگز از فرات قطره ای آب نمی نوشی مگر این که بمیری یا تابع فرمان امیر گردی؟ پس از آن حضرت علیه السلام فرمود: بارالها! او را تشنه بکش و هرگز او را نیامرز، بعد از آن عطش بر او چیره شد که زیاد آب می نوشید و می گفت: واعطشاه، تا اینکه به هلاکت رسید(۳).

۳ ابن بطه در ابانه و ابن جریر در تاریخ نقل می کنند: ابن جوزیه بر امام حسین علیه السلام ندا داد، گفت: یا حسین! بشارت بر تو باد: تو را که به آتش در دنیا قبل از آخرت تعجیل کرده ای. حضرت علیه السلام فرمود: وای به حال تو! من عجله کرده ام؟ گفت: بلی. حضرت علیه السلام فرمود: برای من پروردگاری رحیم و شفاعت پیامبری است که اطاعتش لازم است. پس دعا فرمود: بارالها! اگر او نزد تو دروغگو

ص: ۲۱۹

۱- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۳۳۳ الی ص ۳۳۸.

۲- . همان، ص ۳۰۰.

۳- . همان، ص ۳۰۱.

است. پس او را به آتش بکش. پس از آن بی درنگ عنان اسب را جمع نمود و آن را به سوی اسب پرت کرد، اسب او رمید و پای او در رکاب اسب خویش گیر کرد. اسب فرار نمود و شروع کرد به تاختن و او گلاویز شد و سرش به هر سنگ و درختی اصابت می کرد تا مُرد(۱).

بنا به روایت دیگری در همان خندق سقوط کرد که آتش در آن افروخته بودند و امام حسین علیه السلام برای این موضوع سجده شکر بجای آورد(۲).

امّا «وَمُعَذِّبٌ مِّن قَتْلِكَ» (و شهادت و گواهی می دهم خداوند عذاب کننده است، آن که تو را کشت). آری همانطور که خداوند قاتلین امام علیه السلام را در دنیا عذاب کرد و به هلاکت رساند، در آخرت هم آنها را دچار سخت ترین عذاب ها خواهد کرد. در روایت است که جبرئیل علیه السلام بر رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم وارد شد و گفت: «ای محمد! خدا برای شهید شدن یحیی بن زکریا علیهما السلام تعداد هفتاد هزار نفر از منافقین بنی اسرائیل را کشت. بزودی خدا برای شهید شدن پسر دختر تو یعنی حسین علیه السلام تعداد دو برابر آن را از متجاوزین این امت خواهد کشت. جای قاتل حسین علیه السلام در تابوتی از آتش است و بقدر نصف عذاب اهل جهنم دچار او خواهد شد. دست و پای قاتل حسین علیه السلام بوسیله زنجیرهای آتشین جهنم بسته خواهد شد و او با سر خود در دوزخ آویزان می شود. یک بوی بدی از او می وزد که اهل جهنم از آن معذب و ناراحت خواهند شد و او دائماً در جهنم است و عذاب دردناک را می چشد و از آن جدا نخواهد شد و از آب جوش جهنم سیراب می گردد»(۳).

خداوند در قرآن فرموده است: {وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا}(۴)

«و هر کس، فرد باایمانی را از روی عمد به قتل برساند، مجازات او دوزخ است در حالی که جاودانه در آن می ماند و خداوند بر او غضب می کند و او را از رحمتش دور می سازد و عذاب عظیمی برای او آماده ساخته است». خداوند متعال در عالم برزخ هم آنها را مجازات می کند یعنی الآن، هم آنها از عذاب خدا دور نیستند و پیوسته صبح و شام عذاب

ص: ۲۲۰

۱- همان.

۲- همان.

۳- همان، ص ۳۱۴.

۴- نساء، ۹۳.

می شوند. از خداوند می خواهیم که لحظه به لحظه به عذاب قاتلین حضرت علیه السلام بیفزاید، ان شاء الله.

زائر امام حسین علیه السلام در آخر زیارت مطلقه حضرت علیه السلام می گوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ النَّارَ مَأْوَاهُمْ وَ بَيْتَ وَرْدُ الْوَارِدِينَ» (حمد مخصوص آن خدائی است که آتش دوزخ را مسکن آنها (قاتلین حسین صلی الله علیه و آله وسلم) قرار داد و بدجایگاهی برای واردین است).

ص: ۲۲۱

(و شهادت می دهم که همانا تو به عهد خدا وفا کردی).

از دیدگاه اسلام و قرآن وفا به عهد و پیمان موضوعی است بسیار مهم و پر ارزش، آن قدر وفای به عهد اهمیت دارد که خداوند خود را با آن ستوده است: {وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ} (۱) «و چه کسی از خدا به عهدش وفادارتر است؟!». وفا به عهد و پیمان حتی نسبت به مشرکان لازم است، چنانچه خداوند فرموده است: {فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ} (۲) «پیمان آنها را تا پایان مدتشان محترم بشمرید». در سه مورد است، که در معاشرت ها نباید در آن مذهب و یا خوبی و بدی طرف ملاحظه شود، یعنی در این سه مورد باید با افراد یکسان برخورد شود، چنانچه امام صادق علیه السلام فرمودند: «ثَلَاثٌ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُخْصَةً أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرَّيْنِ كَأَنَّا أَوْفَاجِرَيْنِ» (۳)

(سه چیز است که خدای عزوجل درباره آنها به هیچ کس اجازه مخالفت نداده است: ادای امانت نسبت به انسان خوب و بد، وفای به عهد و پیمان نسبت به انسان خوب و بد و نیکی به پدر و مادر چه خوب باشند و چه بد).

خداوند برای عهد شکنان لعنت و عذاب دوزخ قرار داده است، چنانچه در قرآن کریم می فرماید: {وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ} (۴) «آنها که عهد الهی را پس از محکم کردن می شکنند، و پیوندهایی را که خدا دستور به برقراری آن داده قطع می کنند، و در روی زمین فساد می نمایند، لعنت برای آنهاست و بدی و مجازات سرای آخرت!». از جمله سؤال هایی که در روز قیامت از انسان ها می شود، همین سؤال از عهد و پیمان ها است، که آیا به آنها عمل کردید یا نه، چنانچه فرموده است: {وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا} (۵)

«و به عهد خود وفا کنید، که از عهد سؤال

ص: ۲۲۲

۱- . توبه، ۱۱۱.

۲- توبه، ۴.

۳- . الکافی، ج ۲، ص ۱۶۲.

۴- . رعد، ۲۵.

۵- . [۵] اسراء، ۳۴.

می شود!». چون وفای عهد و پیمان بسیار مهم است، لذا از اوصاف مؤمنین شمرده شده است، چنانچه در سوره مؤمنون، خداوند اوصاف آنها را که ذکر می کند، می فرماید: {وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ} (۱)

«و آنها که امانتها و عهد خود را رعایت می کنند» و همین اوصاف را خداوند در سوره معارج آیه ۲۳ برای نمازگزاران واقعی بیان فرموده است.

از قرآن و روایات به دست می آید، که عهد و پیمان سه گونه است: ۱ عهد و پیمانی که خداوند از عامه مردم گرفته است، چنانچه خداوند در قرآن کریم می فرماید: {أَلَمْ أَعْهِدْ إِلَيْكُمْ يَبْنِيَّ آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ} (۲) «آیا با شما عهد نکردم ای فرزندان آدم که شیطان را نپرستید، که او برای شما دشمن آشکاری است؟! و اینکه مرا پرستید که راه مستقیم این است؟!». بنابراین از همه بندگان، خداوند عهد و پیمان گرفته است: اولاً شیطان را نپرستید و ثانیاً خداپرست باشید. فرقی نمی کند که این اخذ عهد بوسیله فطرت انسان یا عقل انسان یا عالم ذر باشد. مهم این است که عهد و پیمان از انسان ها گرفته شده است، و انسان ها باید نسبت به آن وفادار باشند. خداوند در قرآن کریم می فرماید: {وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ} (۳) «و به پیمانی که با من بسته اید وفا کنید، تا من نیز به پیمان شما وفا کنم».

۲ عهد و پیمانی که مردم با یکدیگر می بندند، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَيْفَ إِذَا وَعَدَ» (۴)

(کسی که ایمان به خدا و روز قیامت دارد، باید به وعده اش وفا کند). شاعر می گوید:

«وعده منما چون تویی پیمان گسل عهد بندی و شوی آخر خجل»

«یا مکن عهدی که نتوانی وفا یا چو کردی باش محکم در ادا»

۳ عهد و پیمانی که خداوند برای رهبری مردم بر عهده پیامبر یا امام قرار داده است. هنگامی که خداوند با وسائل گوناگون حضرت ابراهیم علیه السلام را آزمایش نمود و حضرت علیه السلام از عهده آن به خوبی بر آمد. خداوند به ایشان فرمود: {قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ} (۵)

«من تو را امام و پیشوای مردم قرار دادم! ابراهیم علیه السلام عرض کرد: از دودمان

ص: ۲۲۳

۱- . مؤمنون، ۸.

۲- . یس، ۶۰ و ۶۱.

۳- . بقره، ۴۰.

٤- . الكافي، ج ٢، ص ٣٦٤.

٥- . بقره، ١٢٤.

من نیز امامانی قرار بده! خداوند فرمود: پیمان من، به ستمکاران نمی رسد! و تنها آن دسته از فرزندان تو که پاک و معصوم باشند، شایسته این مقامند». بنابراین منظور از این عهد که در آیه آمده، امامت و رهبری همه جانبه بر مردم است، که خداوند به بندگان خاصش عنایت می کند. چنانچه در الکافی جلد اول باب طبقات الانبیاء و الرسول روایاتی درباره این آیه از اهل بیت علیه السلام نقل شده است. منظور از اینکه زائر امام علیه السلام می گوید: «وَأَشْهَدُ أَنَّكَ وَفَيْتَ بِعَهْدِ اللَّهِ» (گواهی می دهم که تو به عهد و پیمان الهی وفا کردی)، همان مقام و مسئولیت امامت و رهبری بر مردم است. یعنی ای امام حسین علیه السلام گواهی می دهم، که تو از عهده مسئولیت امامت و رهبری بر مردم خوب برآمدی و به این عهد خوب وفا کردی. به قرینه اینکه وفیت از ماده وفا است، وفاء به معنی پایداری و استمرار و ثابت قدم بودن است، امام حسین علیه السلام تا آخرین لحظه عمر شریفشان در این عهد ثابت قدم بودند، و هر آنچه نیاز بود، برای این عهد الهی نثار نمودند.

امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف خطاب به جدّ بزرگوارشان امام حسین علیه السلام در زیارت ناحیه مقدسه می فرمایند: «كُنْتَ لِلرَّسُولِ وَلَدًا وَ لِلْقُرْآنِ سَيِّدًا وَ لِلأَمَّةِ عَضُدًا وَ فِي الطَّاعَةِ مُجْتَهِدًا حَافِظًا لِلْعَهْدِ وَ الْمِيثَاقِ» (تو ای حسین علیه السلام! برای رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرزند و برای قرآن سند و برای امت بازوئی بودی، در اطاعت خدا تلاشگر و نسبت به عهد و پیمان حافظ و مراقب بودی. اگر سؤال شود این عهد و پیمان که همان مقام امامت و رهبری است، شامل چه مواردی می شود، در جواب می گوئیم، شامل موارد و مسائل زیادی می شود، که از جمله آنها تمام مأموریت های الهی از قبیل: عمل به قرآن، حفاظت و نشر آن در جامعه و نیز حفاظت از سنت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و دین مبین اسلام است. همچنین اگر سؤال شود که این عهد و پیمان در چه زمانی صورت گرفته است، در جواب می گوئیم، آن زمانی که خداوند نور امامان صلی الله علیه و آله و سلم را خلق نمود و نیز در زمان رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم خصوصاً در غدیر خم آنجایی که حضرت نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، ائمه اطهار علیهم السلام را یکی بعد از دیگری تا حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را نام بردند، و به مردم معرفی نمودند. اما درسی که باید از این فراز زیارت گرفت، این است که همانطوری که امام حسین علیه السلام وفادار به عهد و پیمان خود بودند، شیعه هم باید وفادار به عهد و پیمان خود باشد، و اگر وفادار نباشد، نمی تواند اسم خود را شیعه بگذارد، زیرا شیعه کسی است که پیرو امام باشد.

داستانی راجع به وفای به عهد و پیمان شکنی: «حضرت عیسی علیه السلام از قبرستانی می گذشت، پیرمردی را مشاهده کرد که بر سر قبری منزل گرفته است، سبب این کار را پرسید. عرض کرد: من با زن خود عهد کرده بودم، که هر کدام زودتر از دنیا رفتیم، دیگری بر سر قبر او معتکف شود تا اجل او هم برسد. اینک بنابر پیمانی که بسته ایم، زوجه ام از دنیا رفته و من بر سر قبر او منزل گرفته ام. حضرت عیسی علیه السلام فرمود: می خواهی او را زنده نمایم. پیرمرد عرض کرد: این کمال احسان

است، اگر انجام بدهید. به دعای آن حضرت علیه السلام زن زنده شد. پیرمرد، زن خویش را برداشت و رو به صحرا گذاشتند، تا جایی که خسته شد، پیرمرد سر بر زانوی زن گذارده خوابید اتفاقاً شاهزاده ای از آنجا عبور می کرد. چشمش به زن زیبایی افتاد که سر پیرمردی را به زانو گرفته است. گفت: تو با این جمال و زیبایی این جا چه می کنی؟ زن جواب داد: این پیرمرد مرا دزدیده است! جوان گفت: آهسته سرش را بر زمین گذار و با من، بیا. چیزی نگذشته بود، که پیرمرد بیدار شد و از پی آنها روان گردید، ولی به ایشان نرسید. بالاخره شکایت به پادشاه برد و داستان خود را به عرض شاه رسانید. پادشاه گفت: اگر حضرت عیسی علیه السلام تو را تصدیق کند، گفته تو را می پذیرم. حضرت عیسی علیه السلام آمد و زن را نصیحت کرد. ولی قبول نکرد. فرمود: پس بیا با یکدیگر مباحله کنید و در حق هم نفرین نمایید! از هر کدام قبول شد و مستجاب گردید، حق با اوست. همین که پیرمرد نفرین کرد، در دم زن جان داد و از دنیا رفت. نتیجه عهد شکنی، زیان دنیا و عقبی شد»^(۱).

«مبادا که باشی تو پیمان شکن که خاک است پیمان شکن را کفن»

«گنه کار دان، آن که بشکست عهد گزین گرد حنظل»^(۲)

نینداخت شهد^(۳)»

ص: ۲۲۵

۱- . کتاب وفای به عهد، ص ۳۱.

۲- . هندوانه ابوجهل: میوه ای شبیه هندوانه اما بسیار کوچکتر که بسیار تلخ است.

۳- . شیرینی.

۳۳- فراز سی و سوم: «وَجَاهِدْتَ فِي سَبِيلِهِ حَتَّىٰ آتَاكَ الْيَقِينُ»

((شهادت می دهم) که در راه خدا تا هنگام مرگ جهاد کردی).

جهاد به معنی کوشش کردن، کوشیدن، طاقت و قدرت به خرج دادن، تحمّل مشقت کردن و جنگ کردن در راه خدا می باشد. منظور از یقین به قرینه آیه ۹۹ سوره حجر مرگ می باشد، خداوند به رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: {وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ} «و پروردگارت را عبادت کن تا مرگ تو فرا رسد!». یعنی تا زمان لقاءالله پیوسته به پرستش پروردگار خود ادامه ده. معروف و مشهور در میان مفسران این است، که منظور از یقین در اینجا همان مرگ است، و به این جهت مرگ را یقین نامیده اند، که یک امر مسلم است و انسان در هر چیزی شک کند، در مرگ نمی تواند تردید به خود راه دهد. یا اینکه به هنگام مرگ پرده ها کنار می رود و حقایق در برابر چشم انسان آشکار می شود، و حالت یقین برای او پیدا می گردد. در قرآن کریم از قول دوزخیان می خوانیم: {وَكُنَّا نُكَذِّبُ يَوْمَ الدِّينِ * حَتَّىٰ أَتَيْنَا الْيَقِينُ} (۱) «و همواره روز جزا را انکار می کردیم، تا زمانی که مرگ ما فرا رسید!».

زائر امام حسین علیه السلام با این فراز از زیارت اقرار می کند، که امام حسین علیه السلام مجاهدت در راه خدا را پیوسته ادامه داد، تا به شهادت نائل شد. در زیارت مطلقه امام حسین علیه السلام آمده است، که حضرت علیه السلام با چه کسانی در راه خداوند جهاد کردند: {وَجَاهِدْتَ الْمُلْحِدِينَ} (گواهی می دهم تو با ملحدان و کافران جهاد کردی). جهاد واقعی وقتی است که یک طرف یک مسلمان واقعی، و طرف دیگر کافر و ملحد واقعی باشد. خداوند در قرآن کریم می فرماید: {وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ} (۲) «و در راه خدا جهاد کنید، و حق جهادش را ادا نمایید!». و از طرفی در زیارت جامعه می خوانیم: «وَجَاهِدْتُمْ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ» (شما اهل بیت علیهم السلام با دشمن در راه خدا آنچنان که سزاوار جهاد است، جهاد کردید). بنابراین یکی از مصادیق آیه فوق حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام می باشد و با توجه به آیه: {الَّذِينَ آمَنُوا وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْبَرُ}

ص: ۲۲۶

۱- . مدثر، ۴۶ و ۴۷.

۲- . حج، ۷۸.

«آنها که ایمان آوردند، و هجرت کردند، و با اموال و جانهایشان در راه خدا جهاد نمودند، مقامشان نزد خدا برتر است و آنها پیروز و رستگارند!». امام علیه السلام از بالاترین درجه و مقام نزد خداوند برخوردار هستند. چقدر زیباست کلام امیرالمؤمنین علیه السلام که می فرماید: «إِنَّ الْجَهَادَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَتَحَهُ اللَّهُ لِخَاصِّهِ أَوْلِيَائِهِ وَ هُوَ لِبَاسُ التَّقْوَى وَ دِرْعُ اللَّهِ الْخَصِيَّةِ وَ جُنَّتُهُ الْوَثِيقَةُ» (۲) (همانا جهاد یکی از درهای بهشت است، که خداوند آن را برای اولیای خاص خود گشوده است، جهاد لباس تقوی و زره استوار خداوند و سپر محکم اوست). امام حسین علیه السلام از همان زمانی که مردم با امیرالمؤمنین علیه السلام بیعت نمودند، از بهترین مجاهدین به حساب می آمدند.

پس از کشته شدن عثمان در اواخر سال ۳۴ هجری مسلمانان در مدینه با حضرت علی علیه السلام بیعت کردند. آن حضرت علیه السلام زمام امور خلافت را به دست گرفت و آن حضرت علیه السلام در سراسر عصر خلافتش با حوادث تلخی روبرو شد. از جمله سه جنگ داخلی بزرگ یعنی جمل، صفین و نهروان که هر سه در عصر خلافت ایشان رخ داد. امام حسین علیه السلام در تمام این حوادث سایه به سایه پدرش حرکت می کرد و بازویی پر توان و یآوری مهربان برای پدر بود و در امور سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، قضایی و نظامی در صف اول یاران قرار داشت. شب و روز برای رفع مشکلات گوناگون مردم، در خدمت پدر تلاش می کرد. امام حسین علیه السلام در جنگ جمل، صفین و نهروان از رزمندگان پیشتاز و قهرمان سپاه پدرش بود. او و برادرش امام حسن علیه السلام همچون دو بازوی پر توان برای پدر بودند، و چون سربازی جان بر کف از حریم پدر دفاع می کردند. ابن ابی الحدید دانشمند معروف اهل تسنن می نویسد: در جنگ های بزرگ همچون جنگ جمل، امام حسن و امام حسین علیهما السلام همیشه همراه حضرت علی علیه السلام بودند و در رکابش هماهنگ با هم حمله می کردند.

امام حسن و امام حسین علیهما السلام گاهی به پدر عرض می کردند، که ما نگران جانتان هستیم. شما حمله نکنید. «نَحْنُ نَكْفِيكَ» ما شما را کفایت می کنیم و به جای تو به دشمن حمله کرده، آنها را باز می داریم. ماجرای صفین طولانی ترین و بزرگترین جنگ علی علیه السلام

با معاویه در عصر خلافتش بود، حضرت علی علیه السلام شجاعان مورد اطمینانی مانند امام حسن و امام حسین علیهما السلام و عبدالله بن جعفر و مسلم بن عقیل علیه السلام را فرمانده جانب راست لشکرش قرار داد. در آغاز جنگ صفین سپاه بیکران معاویه، شریعه فرات را که محل بر گرفتن آب بود، تحت تصرف در آورد، به طوری که سپاه

ص: ۲۲۷

۱- . توبه، ۲۰.

۲- . الغارات (ط القدیمه)، ج ۲، ص ۳۲۶.

علی علیه السلام در آن بیابان از دسترسی به آب محروم شدند و در فشار تشنگی افتادند. فرمانده سپاه معاویه هنگام تصرف شریعه، شخصی به نام ابو ایوب اعور اسلمی بود، که قرارگاه خود را در کنار شریعه قرار داده بود. چندین گردان از سپاه علی علیه السلام برای گشودن آبراه حرکت کردند، ولی موفق به گشایش آن نشدند، در این هنگام حسین علیه السلام که سی و سه سال داشت، پدر علی علیه السلام را اندوهگین دید، نزد پدر رفت و اجازه رفتن به جبهه را طلبید. حضرت علی علیه السلام اجازه دادند، امام حسین علیه السلام همراه جمعی از سواران به سوی قرارگاه ابو ایوب حرکت کردند، حمله آنها به قدری شدید بود، که عرصه را بر سپاه دشمن تنگ کرد. ناگزیر ابو ایوب و همراهانش گریختند و شریعه آب، بدست امام حسین علیه السلام و همراهانش گشوده شد. پس آن بزرگوار نزد پدر آمد و ماجرا را به عرض او رسانید. این نخستین فتحی بود، که در جنگ بزرگ و طولانی صفین به فرماندهی امام حسین علیه السلام انجام شد (۱).

درسی که از این فراز از زیارت باید گرفت این است، که در زمان اعلام جهاد از سوی امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف ان شاء الله (یا از سوی نائبشان که ولایت فقیه باشد)، خود را در صف مجاهدین فی سبیل الله قرار دهیم، و در این زمینه کوتاهی نکنیم، چرا که به فرمایش رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم ترک آن موجب ذلت خواهد شد، چنانچه فرمودند: «فَمَنْ تَرَكَ الْجِهَادَ أَلْبَسَهُ اللَّهُ عِزَّوَجُلًا ذُلًّا وَفَقْرًا فِي مَعِيشَتِهِ وَ مَحَقًّا فِي دِينِهِ» (۲) (هر که ترک جهاد کند، خداوند عزوجل لباس خواری بر جان او پوشاند، زندگیش را دستخوش فقر سازد و دینش را از بین ببرد). در زیارت امام حسین علیه السلام در عید فطر و قربان آمده است که زائر حضرت علیه السلام، امام حسین علیه السلام را مخاطب قرار می دهد و عرض می کند: «وَ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ حَتَّى اسْتَبِيحَ حَرْمُكَ وَ قُتِلْتَ مَظْلُومًا» (حق جهاد را آنگونه که سزاوار بود، انجام دادی تا اینکه مباح دانستند، هتک حرمت را و تو مظلوم کشته شدی).

ص: ۲۲۸

۱- . سیره چهارده معصوم استشهاردی، ص ۳۲۱.

۲- . الکافی، ج ۵، ص ۲.

۳۴- فراز سی و چهارم: «فَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ ظَلَمَكَ وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَرَضِيَتْ بِهِ»

(پس خدا لعنت کند، آن که تو را کشت و آن که به تو ظلم نمود و جماعتی را که این مطلب (مصائب و شهادت) را شنیدند و به آن راضی شدند).

زائر امام حسین علیه السلام بر علیه سه دسته لعن و نفرین می کند: ۱ قاتلین حضرت علیه السلام .

۲ ظالمین به حضرت علیه السلام . ۳- کسانی که قضیه و داستان کربلا را شنیدند و به آنچه در کربلا واقع شد، آگاه شدند و راضی و خشنود، شدند به آنچه بر سر امام و اهل بیت امام علیهم السلام و یارانشان آوردند و به نحوی خوشنودی خود را به همگان اعلام کردند. مثل اینکه گفتند نعوذ بالله: امام حسین علیه السلام حقش بود، که چنین شود. یا اینکه شادی کردند و جلسه شادی تشکیل دادند، و لباسهای مخصوص شادی به تن کردند و امثال اینها.

همه موجودات آسمانی و زمینی و همه انبیاء بر قاتلین امام حسین علیه السلام لعن می کنند. برای اثبات این مطلب به چندین روایت در این زمینه توجه فرمائید.

۱ در روایت شده است که چون حضرت نوح علیه السلام بر کشتی سوار شد: «وَرُويَ أَنَّ نُوحًا لَمَّا رَكِبَ فِي السَّفِينَةِ طَافَتْ بِهِ جَمِيعُ الدُّنْيَا فَلَمَّا مَرَّتْ بِكَرْبَلَاءَ أَخَذَتْهُ الْأَرْضُ وَ خَافَ نُوحٌ الْغَرَقَ فَدَعَا رَبَّهُ وَقَالَ إِلَهِي طُفْتُ الدُّنْيَا وَمَا أَصَابَنِي فَرْعٌ مِثْلُ مَا أَصَابَنِي فِي هَذِهِ الْأَرْضِ فَنَزَلَ جَبْرَائِيلُ وَقَالَ يَا نُوحُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ يُقْتَلُ الْحَسَيْنُ سِبْطُ مُحَمَّدٍ خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَابْنِ خَاتَمِ الْأَوْصِيَاءِ فَقَالَ وَمَنِ الْقَاتِلُ لَهُ يَا جَبْرَائِيلُ قَالَ قَاتِلُهُ لَعِينُ أَهْلِ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ وَ سَبْعِ أَرْضِينَ فَلَعَنَهُ نُوحٌ أَرْبَعِ مَرَّاتٍ فَسَارَتِ السَّفِينَةُ حَتَّى بَلَغَتِ الْجُودَى وَ اسْتَقَرَّتْ عَلَيْهِ» (۱)

(روایت شده: وقتی حضرت نوح علیه السلام بر کشتی سوار شد و تمام دنیا را گردش کرد و عبورش به کربلا افتاد، زمین کشتی او را به گرداب افکند پس نوح از غرق شدن ترسید، لذا دعا کرد و گفت: پروردگارا! من تمام زمین را طی کردم و

ص: ۲۲۹

دچار یک چنین جزع و فزعی که در این زمین گردیدم، نشدم!! جبرئیل نازل شد و گفت: یا نوح علیه السلام! حسین علیه السلام که سبط خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله وسلم و پسر خاتم الاوصیاء علیه السلام است، در این مکان شهید خواهد شد. نوح علیه السلام گفت: قاتل حسین علیه السلام کیست؟ فرمود: همان کسی است که اهل آسمانها و زمین او را لعنت خواهند کرد. حضرت نوح علیه السلام چهار مرتبه قاتل امام حسین علیه السلام را لعنت کرد، آنگاه کشتی حرکت نمود تا در کوه جودی قرار گرفت).

۲ «أَنَّ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرَّ فِي أَرْضِ كَرْبَلَاءَ وَهُوَ رَاكِبٌ فَرَسًا فَعَثَرَتْ بِهِ وَ سَقَطَ إِبْرَاهِيمُ وَ شَجَّ رَأْسُهُ وَ سَالَ دَمُهُ فَأَخَذَ فِي الْإِسْتِغْفَارِ وَقَالَ إِلَهِي أَيُّ شَيْءٍ حَدَّثَ مِنِّي فَنَزَلَ إِلَيْهِ جَبْرَائِيلُ وَقَالَ يَا إِبْرَاهِيمُ مَا حَدَّثَ مِنْكَ ذَنْبٌ وَلَكِنْ هُنَا يُقْتَلُ سَبْطُ خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَابْنُ خَاتَمِ الْأَوْصِيَاءِ فَسَالَ دَمُكَ مُوَافَقَةً لِدَمِهِ قَالَ يَا جَبْرَائِيلُ وَمَنْ يَكُونُ قَاتِلُهُ قَالَ لَعِينُ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ وَالْقَلَمِ جَرَى عَلَى اللَّوْحِ بَلْعَنِهِ بَغَيْرِ إِذْنِ رَبِّهِ فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى الْقَلَمِ أَنَّكَ اسْتَحَقَقْتَ الثَّنَاءَ بِهَذَا اللَّعْنِ فَرَفَعَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَدَيْهِ وَ لَعَنَ يَزِيدَ لَعْنًا كَثِيرًا وَ أَمَّنَ فَرَسُهُ بِلِسَانٍ فَصِيحٍ فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لِفَرَسِهِ أَيُّ شَيْءٍ عَرَفْتَ حَتَّى تُؤْمِنَ عَلَيَّ دُعَائِي فَقَالَ يَا إِبْرَاهِيمُ أَنَا أَفْتَحُ بِرُكُوبِكَ عَلَيَّ فَلَمَّا عَثَرْتُ وَ سَقَطْتُ عَنْ ظَهْرِي عَظُمْتُ خَجَلْتِي وَ كَانَ سَبَبُ ذَلِكَ مِنْ يَزِيدَ لَعْنَهُ اللَّهُ تَعَالَى» (۱)

(همانا عبور حضرت ابراهیم علیه السلام که سوار بر اسب بود، به کربلا افتاد. پای آن اسب به زمین گرفت و حضرت ابراهیم علیه السلام به نحوی سقوط کرد که سر مبارکش شکست و خون جاری شد. آن بزرگوار شروع به استغفار کرد و گفت: پروردگارا! چه گناهی از من سرزده؟ جبرئیل علیه السلام نازل شد و گفت: گناهی از تو سر نزده. ولی چون سبط خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله وسلم و پسر خاتم الاوصیاء علیه السلام در اینجا شهید خواهد شد. لذا خون تو جاری شد تا با خون مقدس وی موافقت کرده باشد. حضرت ابراهیم علیه السلام گفت: ای جبرئیل علیه السلام قاتل حسین علیه السلام کیست؟ فرمود: همان شخصی است که اهل آسمانها و زمین او را لعنت کرده اند و قلم بدون اجازه پروردگار بر لعن وی جریان یافت! آنگاه خدا به قلم وحی کرد: تو برای این لعنی که بر قاتل امام حسین علیه السلام کردی سزاوار ثناء و درود می باشی. پس از این جریان ابراهیم علیه السلام دستهای خود را بلند نمود و یزید را فراوان لعن کرد و اسب آن حضرت علیه السلام با زبان فصیح آمین گفت! حضرت ابراهیم علیه السلام

ص: ۲۳۰

به اسب خود فرمود: مگر تو چه فهمیدی که برای دعای من آمین گفتی؟! گفت: یا ابراهیم علیه السلام من فخر و مفاخرت می کنم که تو بر من سوار شده ای، اما وقتی از پشت من سقوط کردی من بسیار خجل شدم و باعث این خجالت من یزیدلعه الله علیه شد!!)

۳ «وَرَوَى أَنَّ إِسْمَاعِيلَ كَانَتْ أَغْنَامُهُ تَرْعَى بِشَطِّ الْفُرَاتِ فَأَخْبَرَهُ الرَّاعِي أَنَّهَا لَا تَشْرَبُ الْمَاءَ مِنْ هَذِهِ الْمَشْرِعَةِ مُنْذُ كَذَا يَوْمًا فَسَأَلَ رَبَّهُ عَنْ سَبَبِ ذَلِكَ فَنَزَلَ جِبْرِئِيلُ وَقَالَ يَا إِسْمَاعِيلُ سَلْ غَنَمَكَ فَإِنَّهَا تُجِيبُكَ عَنْ سَبَبِ ذَلِكَ فَقَالَ لَهَا لِمَ لَا تَشْرَبِينَ مِنْ هَذَا الْمَاءِ فَقَالَتْ بِلِسَانٍ فَصِيحٍ قَدْ بَلَّغْنَا أَنَّ وَلَدَكَ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِ السَّلَامُ سَبَطَ مُحَمَّدٌ يُقْتَلُ هُنَا عَطْشَانًا فَنَحْنُ لَا نَشْرَبُ مِنْ هَذِهِ الْمَشْرِعَةِ حَزَنًا عَلَيْهِ فَسَأَلَهَا عَنْ قَاتِلِهِ فَقَالَتْ يَقْتُلُهُ لَعِينُ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ وَالْخَلَائِقِ أَجْمَعِينَ فَقَالَ إِسْمَاعِيلُ اللَّهُمَّ الْعَن قَاتِلَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ» (۱)

(روایت شده: که حضرت اسماعیل علیه السلام گوسفندان خود را بر لب فرات می چرانید. چوپان آن حضرت علیه السلام به او خبر داد: از فلان موقع به بعد این گوسفندان از این شریعه آب نمی آشامند! حضرت اسماعیل علیه السلام دعا کرد و از سبب این موضوع جویا شد. جبرئیل علیه السلام نازل گردید و گفت: یا اسماعیل علیه السلام! این موضوع را از گوسفندان جویا شو! زیرا که علت این مطلب را برای تو خواهند گفت. وقتی آن بزرگوار به گوسفندان فرمود: چرا از این آب نمی آشامید؟! به زبان فصیح گفتند: به ما این طور رسیده: فرزند تو که سبط حضرت محمد صلی الله علیه و آله وسلم است در اینجا با لب تشنه کشته خواهد شد، لذا ما به علت غم و اندوهی که برای آن بزرگوار داریم، از این شریعه آب نمی آشامیم. حضرت اسماعیل علیه السلام راجع به قاتل امام حسین علیه السلام جویا شد، گوسفندان گفتند: همان کسی است که اهل آسمان ها و زمین ها و عموم خلایق او را لعنت خواهند کرد. حضرت اسماعیل علیه السلام هم گفت: پرورد گارا! قاتل امام حسین علیه السلام را لعنت کن!!).

۴ «وَرَوَى أَنَّ مُوسَى كَامَانَ ذَاتَ يَوْمٍ سَائِرًا وَمَعَهُ يُوْشَعُ بْنُ نُونٍ فَلَمَّا حَيَّاهُ إِلَى أَرْضِ كَرْبَلَاءَ انْخَرَقَ نَعْلُهُ وَانْقَطَعَ شِرَاكُهُ وَدَخَلَ الْخَسَكُ فِي رِجْلَيْهِ وَسَأَلَ دَمُهُ فَقَالَ إِلَهِي أَيُّ شَيْءٍ حَدَّثَ مِنِّي فَأَوْحَى إِلَيْهِ أَنَّ هُنَا يُقْتَلُ الْحُسَيْنُ وَهُنَا يُسْفِكُ دَمُهُ فَسَأَلَ دَمَكَ مُوَافَقَةً لِدَمِهِ فَقَالَ رَبِّ وَ مَنْ يَكُونُ الْحُسَيْنُ فَقِيلَ لَهُ هُوَ سَبِطُ مُحَمَّدٍ الْمُضِيِّ طَفَى وَابْنُ عَلِيٍّ الْمُزْتَضَى فَقَالَ وَ مَنْ يَكُونُ قَاتِلُهُ فَقِيلَ هُوَ

ص: ۲۳۱

لَعِينُ السَّيِّئِكُمْ فِي الْبَحَارِ وَالْوُحُوشِ فِي الْقَفَارِ وَالطَّيْرِ فِي الْهَوَاءِ فَرَفَعَ مُوسَى يَدَيْهِ وَلَعَنَ يَزِيدَ وَدَعَا عَلَيْهِ وَأَمَّنَ يُوشَعَ بْنَ نُونٍ عَلَى دُعَائِهِ وَمَضَى لِشَأْنِهِ» (۱)

(روایت شده: یک روز حضرت موسی و هارون علیهما السلام در حال عبور بودند، وقتی به زمین کربلا رسیدند، نعلین حضرت موسی علیه السلام و بند آن پاره شد! و خار به پاهای مبارک آن حضرت علیه السلام رفت و خون جاری شد. حضرت موسی علیه السلام گفت: پروردگارا! چه گناهی از من صادر شده؟ خطاب آمد: چون حسین بن علی علیهما السلام در اینجا شهید و خون مبارکش ریخته خواهد شد لذا خون تو در اینجا جاری شد که با خون او موافقت کرده باشد. موسی علیه السلام گفت: بار خدایا! این حسین علیه السلام کیست؟ خطاب شد: سبط محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم و پسر علی مرتضی علیه السلام می باشد. گفت: قاتل او کیست؟ در جوابش گفته شد: او همان کسی است که ماهیان دریا و وحوش صحراء و پرندگان هوا وی را لعنت می نمایند، حضرت موسی علیه السلام دستهای خود را بلند نمود و یزید را لعنت و نفرین کرده هارون علیه السلام هم آمین گفت، آنگاه رفتند).

۵ «وَرَوَى أَنَّ سُلَيْمَانَ كَانَ يَجْلِسُ عَلَى بَسَاطِهِ وَيَسِيرُ فِي الْهَوَاءِ فَمَرَّ ذَاتَ يَوْمٍ وَهُوَ سَائِرٌ فِي أَرْضِ كَرْبَلَاءَ فَأَذَارَتْ الرِّيحُ بَسَاطَهُ ثَلَاثَ دَوْرَاتٍ حَتَّى خَافَ السَّقُوطَ فَسَكَتَ الرِّيحُ وَنَزَلَ الْبَسَاطُ فِي أَرْضِ كَرْبَلَاءَ فَقَالَ سُلَيْمَانُ لِلرِّيحِ لِمَ سَكَتِي فَقَالَتْ إِنَّ هُنَا يُقْتَلُ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ وَمَنْ يَكُونُ الْحُسَيْنُ فَقَالَتْ هُوَ سِبْطُ مُحَمَّدٍ الْمُخْتَارِ وَابْنُ عَلِيٍّ الْكَرَّارِ فَقَالَ وَمَنْ قَاتِلُهُ قَالَتْ لَعِينُ أَهْلِ السَّمِاَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَزِيدُ فَرَفَعَ سُلَيْمَانُ يَدَيْهِ وَلَعَنَهُ وَدَعَا عَلَيْهِ وَأَمَّنَ عَلَى دُعَائِهِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ فَهَبَّتِ الرِّيحُ وَسَارَ الْبَسَاطُ» (۲) (روایت شده: حضرت سلیمان علیه السلام بر فراز بساط خود می نشست و در هوا گردش می کرد! در یکی از روزها که عبورش به کربلا افتاد، باد بساط آن حضرت علیه السلام را سه مرتبه به نحوی به دور خود گردانید، که آن بزرگوار ترسید، سقوط نماید، آنگاه باد تسکین یافت و بساط آن حضرت علیه السلام در زمین کربلا فرود آمد! حضرت سلیمان علیه السلام به باد فرمود: چرا از رفتن ماندی؟ گفت: زیرا امام حسین علیه السلام در اینجا کشته خواهد شد. فرمود: حسین علیه السلام کیست؟ گفت: او سبط محمد مختار صلی الله علیه و آله وسلم و پسر علی کرار علیه السلام می باشد. فرمود: قاتل وی کیست؟ گفت: یزید است

ص: ۲۳۲

۱- . همان، ص ۲۴۴.

۲- . همان.

که اهل آسمانها و زمین او را لعنت می نمایند. حضرت سلیمان علیه السلام دست های مبارک خود را بلند کرد و در حق یزید لعنت و نفرین نمود و جن و انس هم آمین گفتند. سپس باد بساط آن بزرگوار را حرکت داد!

۶ «وَرَوَى أَنَّ عِيسَى كَانَ سَائِحاً فِي الْبَرَارَى وَمَعَهُ الْحَوَارِيُّونَ فَمَرُّوا بِكَرْبَلَاءَ فَرَأَوْا أَسْداً كَاسِراً قَدْ أَخَذَ الطَّرِيقَ فَتَقَدَّمَ عِيسَى إِلَى الْأَسَدِ فَقَالَ لَهُ لِمَ جَلَسْتَ فِي هَذَا الطَّرِيقِ وَقَالَ لَا تَدْعُنَا نَمُرُّ فِيهِ فَقَالَ الْأَسَدُ بِلِسَانٍ فَصِيحٍ إِنِّي لَمْ أَدْعُ لَكُمْ الطَّرِيقَ حَتَّى تَلْعَنُوا يَزِيدَ قَاتِلَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ وَمَنْ يَكُونُ الْحُسَيْنُ قَالَ هُوَ سِبْطُ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَابْنُ عَلِيِّ الْوَلِيِّ قَالَ وَمَنْ قَاتَلَهُ قَاتَلَهُ لَعِينُ الْوُحُوشِ وَالدُّنَابِ وَالسَّبَاعِ أَجْمَعِ خُصُوصاً أَيَّامَ عَاشُورَاءَ فَرَفَعَ عِيسَى يَدَيْهِ وَلَعَنَ يَزِيدَ وَدَعَا عَلَيْهِ وَآمَنَ الْحَوَارِيُّونَ عَلَى دُعَائِهِ فَتَنَحَّى الْأَسَدُ عَنْ طَرِيقِهِمْ وَمَضُوا لِشَأْنِهِمْ» (۱)

(روایت شده: حضرت عیسی علیه السلام با حواریون در بیابانها گردش می کردند. یک روز که عبور آنان به کربلا افتاد با شیری درنده مواجه شدند، که سر راه را گرفته بود، حضرت عیسی علیه السلام نزد آن شیر آمد و گفت: برای چه بر سر این راه نشسته ای و نمی گذاری ما عبور کنیم؟ آن شیر با زبان فصیح گفت: من نمی گذارم شما عبور کنید تا اینکه یزید را که قاتل حسین علیه السلام است لعنت نمائید! حضرت عیسی علیه السلام فرمود: این حسین علیه السلام کیست؟ گفت: سبط محمد صلی الله علیه و آله وسلم است که نبی امی می باشد و پسر علی علیه السلام که ولی آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم است. گفت: قاتل حسین علیه السلام کیست؟ گفت: قاتل وی همان کسی است که وحوش و گرگان و درندگان او را مخصوصاً روز عاشورا لعنت می کنند. حضرت عیسی علیه السلام دست های خود را بلند کرد و در حق یزید لعنت و نفرین نمود و حواریون هم آمین گفتند. آنگاه آن شیر از سر راه ایشان دور شد و آنها به دنبال کار خود رفتند و از آنجا گذشتند).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در زمان تولد امام حسین علیه السلام قاتلین حضرت علیه السلام را لعن کردند. در روایتی از امام سجاد علیه السلام آمده است، وقتی امام حسین علیه السلام به دنیا آمدند: «وَبَكَى رَسُولُ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّهُ سَيَكُونُ لَكَ حَدِيثُ اللَّهِ الْعَنُ قَاتِلَهُ» (۲)

(پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم گریان شد، آنگاه فرمود: ای پسر من! تو دارای یک مصیبتی

ص: ۲۳۳

۱- همان.

۲- همان، ص ۲۵۰.

خواهی بود، بار خدایا! قاتل حسین علیه السلام را لعنت کن!). در روایت است که حتی رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در زمان احتضار قاتلین حسین علیه السلام را لعن نمودند، چنانچه روایت شده است: «لَمَّا اشْتَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مَرَضُهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ ضَمَّ الْحُسَيْنَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى صَدْرِهِ يَسْتَيْلُ مِنْ عَرْقِهِ عَلَيْهِ وَهُوَ يَجُودُ بِنَفْسِهِ وَيَقُولُ مَا لِي وَلِيَزِيدَ لَا بَارَكَ اللَّهُ فِيهِ اللَّهُمَّ الْعَنُ يَزِيدَ» (۱)

(چون ناخوشی جناب رسول اکرم! در آن مرضی که وفات نمود، بسیار شدت گرفت، جناب امام حسین علیه السلام را به سینه خود چسبانید و از عرق آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم به سر و روی آن جناب علیه السلام می ریخت و حضرت صلی الله علیه و آله وسلم در آن حال پیوسته می فرمود: مرا با یزید پلید چه کار است، خداوند عالمیان هرگز برکت به او ندهد، خداوند! بر یزید ملعون لعنت کن). از ام سلمه روایت شده است که در شب شهادت امام حسین علیه السلام هاتفی این چند بیت را می گفت:

«أَيُّهَا الْقَاتِلُونَ جَهْلًا حُسَيْنًا أَبْشُرُوا بِالْعَذَابِ وَالتَّكْذِيبِ»

(ای افرادی که حسین علیه السلام را از روی جهالت شهید نمودید! مژده باد شما را به عذاب و رسوائی دائمی)

«قَدْ لُعِنْتُمْ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَ مُوسَى وَ صَاحِبِ الْإِنْجِيلِ»

(شما به زبان حضرت داود و حضرت موسی و صاحب انجیل یعنی حضرت عیسی علیه السلام لعنت شدید) (۲).

لعن بر دشمنان اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم آن قدر مهم است، که بر روی درب بهشت نوشته شده است، چنانچه امام موسی بن جعفر علیهما السلام از پدرانشان علیهم السلام نقل کرده، که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ عَلَى بَابِهَا مَكْتُوبًا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ حَبِيبُ اللَّهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَلِيُّ اللَّهِ فَاطِمَةُ أُمُّهُ اللَّهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ صَفْوَةُ اللَّهِ عَلَى مُبْغِضِيهِمْ لَعَنَهُ اللَّهُ» (۳)

(در بهشت درآمدم و دیدم بر درب آن با طلا نوشته است، معبوی به جز الله نیست، محمد صلی الله علیه و آله وسلم حبیب خداست، علی بن ابی طالب علیهما السلام و لی خدا است، فاطمه h کنیز خداست، حسن و حسین علیهما السلام برگزیدگان خدایند)

ص: ۲۳۴

۱- . همان، ص ۲۶۶.

۲- . همان، ص ۲۴۱.

۳- . همان، ج ۲۷، ص ۲۲۸.

در زیارت امام حسین علیه السلام در نیمه رجب آمده است که اوّل کسی که لعن بر قاتلین حضرت علیه السلام کرد، خداوند بود: «أَلَا لَعْنُ اللَّهِ قَاتِلَيْكَ وَ لَعْنُ اللَّهِ ظَالِمِيكَ» (آگاه باش که خدا لعنت می کند، کشندگان را و خداوند ستمگرا را لعنت می کند). و نیز در زیارت امام حسین علیه السلام در شب های عید فطر و قربان آمده است: «لَعْنُ اللَّهِ الظَّالِمِينَ لَكُمْ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ» (خدا لعنت کند، ظلم کنندگان به شما را از اوّلین و آخرین آنها). در زیارت عاشورا آمده است که: «اللَّهُمَّ الْعَنْ أَوَّلَ ظَالِمٍ ظَلَمَ حَقَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ آخِرَ تَابِعٍ لَهُ عَلَى ذَلِكَ اللَّهُمَّ الْعَنْ الْعِصَابَةَ الَّتِي جَاهَدَتِ الْحُسَيْنَ وَ شَايَعَتْ وَ بَايَعَتْ عَلَى قَتْلِهِ اللَّهُمَّ الْعَنْهُمْ جَمِيعاً» (بار خدایا لعنت نما اوّلین ستمگری را که با گرفتن حقّ محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم به ایشان ظلم و ستم نمود و آخرین کسی که از این ستمگران در گرفتن حق ایشان تبعیت کرد، خداوند لعنت نما گروهی را که با حسین علیه السلام

جنگیدند و دشمنان حضرت را تبعیت کرده و با آنان بیعت نموده و بر قتل آن حضرت با ایشان هم قسم شدند، خداوند! همگی آنان را لعنت نما و از رحمت دورشان بگردان). و در فرازی دیگر از زیارت عاشورا می خوانیم: «اللَّهُمَّ خُصَّ أَنْتَ أَوَّلَ ظَالِمٍ بِاللَّعْنِ مِنِّي وَ ابْدَأْ بِهِ أَوَّلًا ثُمَّ الثَّانِي وَ الثَّالِثَ وَ الرَّابِعَ اللَّهُمَّ الْعَنْ يَزِيدَ حَامِساً وَ الْعَنْ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ زِيَادٍ وَ ابْنَ مَرْجَانَةَ وَ عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ وَ شِمْراً وَ آلَ أَبِي سَفْيَانَ وَ آلَ زِيَادٍ وَ آلَ مَرْوَانَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ» (خدای مخصوص گردان تو نخستین ستمگر را به لعنت من و آغاز کن بدان، لعن اولی را سپس لعنت کن دومی را، و لعنت کن سومی را، و لعنت کن چهارمی آنها را، خداوند! پنجمی را که یزید باشد، لعنت فرما، عبیدالله بن زیاد و ابن مرجانه و عمر پسر سعد را و آل ابی سفیان و آل زیاد و آل مروان را تا روز قیامت لعنت فرما).

در زیارت امام حسین علیه السلام در عید فطر و قربان آمده است: «لَعْنُ اللَّهِ أُمَّةً ظَلَمَتْكَ وَ أُمَّةً قَتَلَتْكَ وَ لَعْنُ اللَّهِ أُمَّةً سَيِّجَعَتْ بِعَدْلِكَ فَرَضَيْتَ بِهِ» (خدا لعنت کند، امتی را که به تو ظلم کرد و خدا لعنت کند، امتی را که تو را کشت و خدا لعنت کند، امتی را که شنیدند این ظلم ها را و به آن راضی شدند) و کسی که خداوند لعنتش کند، دیگر هیچ یاری نخواهد داشت، چنانچه خداوند در قرآن کریم

می فرماید: {وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهَ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا} (۱) «و هر کس را خدا از رحمتش دور سازد، یآوری برای او نخواهی یافت».

اما مطالبی راجع به ظلم:

ظلم در تمامی ادیان قبیح و حرام شمرده شده است، حتی کسی که دین و مذهب ندارد، و منکر خداوند متعالی است، باز ظلم را زشت می داند و از ظالم متنفر است. امیرالمؤمنین علیه السلام سخنی دارند، که از آن زشتی بی حد و حساب ظلم حکایت دارد، آنجا که می فرماید: «وَاللَّهِ لَوْ أُعْطِيَ الْأَقَالِمُ السَّبْعَةُ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاكِهَا عَلَى أَنْ أُعْصِيَ اللَّهَ فِي نَمْلِهِ أَشْيَئُهَا جُلِبَ شَعِيرُهُ مَا فَعَلَتْهُ» (۲)

(به خدا قسم اگر هفت اقلیم را با آنچه زیر آسمان های آنهاست به من بدهند تا خداوند را با ربودن پوست جوی از دهان مورچه ای معصیت کنم به چنین کاری دست نمی زنم!) (یعنی به این مقدار ناچیز هم ظلم نمی کنم)). و نیز فرمودند: «وَاللَّهِ لَأَنْ أَيْتَ عَلَى حَسَكِ السَّعْدَانِ مُسْهَدًا أَوْ أُجَزَّ فِي الْأَغْلَالِ مُصَفَّدًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ظَالِمًا لِبَعْضِ الْعِبَادِ وَغَاصِبًا لَشَيْءٍ مِنَ الْحَطَامِ وَكَيْفَ أَظْلِمُ أَحَدًا لِنَفْسٍ يُسْرِعُ إِلَى الْبَلَى قُفُولُهَا وَ يَطُولُ فِي الثَّرَى حُلُولُهَا» (۳)

(به خدا قسم اگر شب را به بیداری به روی خار سعدان (جانگداز) به روز آرم، و با قرار داشتن غلها و بندها به بدنم روی زمین کشیده شوم، پیش من محبوب تر است از اینکه خدا و رسولش صلی الله علیه و آله وسلم را در قیامت ملاقات کنم در حالی که به بعضی از مردم ستم نموده، و چیزی از مال بی ارزش دنیا غصب کرده باشم! چگونه به کسی ستم کنم برای وجودی که به سرعت به سوی کهنگی و پوسیدگی پیش می رود، و اقامتش در زیر توده خاک طولانی می شود؟!). خداوند وعده امتیت را به کسانی داده است، که ظلم نداشته باشند، چنانچه فرموده است: {الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ} (۴)

«آنها که ایمان آوردند، و ایمان خود را با شرک و ستم نیالودند، ایمنی تنها از آن آنهاست و آنها هدایت یافتگانند». امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «فَقَالَ وَ عَزَّتِي وَ جَلَالِي لَا يَجُوزُنِي ظُلْمُ ظَالِمٍ وَ لَوْ كَفَّ بِكَفٍّ وَ لَوْ مَسَحَهُ بِكَفٍّ وَ نَطَحَهُ مَا بَيْنَ الشَّاهِ الْقُرْنَاءِ إِلَى الشَّاهِ الْجَمَاءِ فَيَقْتَضِ اللَّهُ لِلْعِبَادِ بَعْضَهُمْ مِنْ بَعْضٍ حَتَّى لَمَّا يَبْقَى لِأَحَدٍ عِنْدَ أَحَدٍ مَظْلَمَةٌ نَعَمَّ يَنْعُتْهُمْ اللَّهُ إِلَى الْحِسَابِ» (۵) (خدای تعالی

ص: ۲۳۶

۱- . نساء، ۵۲.

۲- . نهج البلاغه، خطبه ۲۲۴.

۳- . همان.

۴- . انعام، ۸۲.

۵- . بحار الأنوار، ج ۶، ص ۳۰.

فرمود: به عزّت و جلالم سوگند که از ظلم هیچ ظالمی نگذرم، گرچه زدن مشتی یا کشیدن دستی یا شاخ زدن گوسفند شاخ داری به گوسفند بی شاخ، خداوند تقاص بندگان را از یکدیگر می گیرد تا جایی که هیچ کس به گردن دیگری حقّ و مظلّمه ای نداشته باشد، آن گاه ایشان را برای حسابرسی می فرستد). بنابراین با وجود آیه و حدیث فوق، کی و کجا امتیّت برای انسان ظالم خواهد بود، در حالی که منتقم و انتقام گیرنده از مظلوم خداست.

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَأَنْتَقِمَنَّ مِنَ الظَّالِمِ فِي عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ، وَلَأَنْتَقِمَنَّ مِمَّنْ رَأَى مَظْلُومًا فَقَدَرَ أَنْ يَنْصُرَهُ فَلَمْ يَنْصُرْهُ» (۱)

(خدای عزوجل می فرماید: به عزّت و جلالم سوگند که از ستمگر در دنیا و آخرت قطعاً انتقام می گیریم. از کسی هم که ستمدیده ای را ببیند و بتواند، یاریش رساند و نرساند، بی گمان انتقام می گیرم). امام علی علیه السلام فرمودند: «وَمَنْ ظَلَمَ عِبَادَ اللَّهِ كَانَ اللَّهُ خَصْمَهُ دُونَ عِبَادِهِ» (۲)

(و هر که به بندگان خدا ستم کند، خداوند به جای بندگان ستمدیده اش خصم او باشد). خداوند می فرماید: این خانه های ویران را که می بینید، بخاطر این است که اهل آن ظالم بودند: {فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةٌ بِمَا ظَلَمُوا} (۳). رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «إِنَّهُ لَيَأْتِي الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقَدْ سَرَّتْهُ حَسَنَاتُهُ، فَيَجِيءُ الرَّجُلُ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ ظَلَمَنِي هَذَا، فَيُؤْخَذُ مِنْ حَسَنَاتِهِ فَيَجْعَلُ فِي حَسَنَاتِ الَّذِي سَأَلَهُ، فَمَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى مَا يَبْقَى لَهُ حَسَنَةٌ، فَإِذَا جَاءَ مَنْ يَسْأَلُهُ نَظَرَ إِلَى سَيِّئَاتِهِ فَجَعَلَتْ مَعَ سَيِّئَاتِ الرَّجُلِ، فَلَا يَزَالُ يُسْتَوْفَى مِنْهُ حَتَّى يَدْخُلَ النَّارَ» (۴)

(در روز قیامت بنده خوشحال از حسنات و کارهای نیک خود وارد محشر می شود. مردی می آید و می گوید: پروردگارا، این مرد به من ظلم کرده است. پس از حسنات او برداشته و در حسنات آن مرد دادخواه گذاشته شود. به همین ترتیب افرادی که در حقّ آنها ستم کرده، می آیند تا جایی که حتّی یک حسنه و کار نیک برای او باقی نمی ماند. از آن پس اگر کسی بیاید و حقّ خود را از او بخواهد، از گناهان او برداشته و به گناهان او افزوده شود، بدین سان همچنان داد مردم از او گرفته شود تا آن که به آتش در آید).

معلوم است، وقتی خداوند، انتقام گیرنده از ظالم باشد، چه بر سر این انسان ستمکار خواهد آمد. اینجاست که این روایت امام باقر علیه السلام معلوم می شود، که می فرمایند: «مَا يَأْخُذُ الْمَظْلُومُ مِنْ دِينِ

ص: ۲۳۷

۱- . کنز العمال، ح ۷۶۴۱.

۲- . نهج البلاغه، نامه به مالک اشتر.

۳- . نمل، ۵۲.

۴- . میزان الحکمه، ج ۷، ص ۳۳۶۴.

الظَّالِمِ أَكْثَرُ مِمَّا يَأْخُذُ الظَّالِمُ مِنْ دُنْيَا الْمَظْلُومِ» (۱) (آنچه ستم‌دیده از دین ستمگر ستاند بیشتر است از آنچه ستمگر از دنیای ستمکش ستاند). بی جهت نیست که رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «الظُّلْمُ نِدَامَةٌ» (۲) (ستمکاری پشیمانی است). خداوند می فرماید: «وَيَوْمَ يَعِضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ» (۳) «و بخاطر آور روزی را که ستمکار دست خود را از شدت حسرت به دندان می گزد». امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «لِلظَّالِمِ غَدَاً يَكْفِيهِ عَظُّهُ يَدَيْهِ» (۴)

(فردای قیامت ستمگر را همین (کیفر) بس که دو دست خویش را مرتب می گزد).

و کسانی که به ظالمین کمک می کنند، به هر شکلی که باشد، با آنان محشور خواهند شد، چنانچه رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ أَيْنَ الظَّالِمَةُ وَالْأَعْوَانُ لِلظَّالِمَةِ مَنْ لَقِيَ لَهُمْ دَوَاةً أَوْ رَبَطَ لَهُمْ كِيسًا أَوْ مَدَّ لَهُمْ مَدَّةً اخْشَوْهُ مَعَهُمْ» (۵) (چون روز قیامت شود، منادی ندا دهد: کجایند ستمگران و یاران آنها، هر کسی که دواتی برای آنان لایقه کرده یا سر کیسه ای را برای آنان بسته یا قلمی برای آنان در مرکب فرو برده است، پس آنان را نیز با ستمگران محشور کنید).

و نیز فرمودند: «مَنْ أَعَانَ ظَالِمًا عَلَى ظُلْمِهِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَى جَبْهَتِهِ مَكْتُوبٌ آيِسٌ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ» (۶) (کسی که ستمگر را در ستمش یاری می رساند، روز قیامت در حالی آید که بر پیشانی‌اش نوشته شده است، نومید از رحمت خدا). و همچنین فرمودند: «مَنْ مَشَى مَعَ ظَالِمٍ لِيُعِينَهُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ ظَالِمٌ فَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْإِسْلَامِ» (۷) (هر که با ستمکاری راه رود تا کمکش کند البته از اسلام خارج شده است). این مطلب را هم نباید فراموش کرد که کمک به ظالم حتی به اندازه عذر و توجیه ای به نفع ظالم، اثر وضعی برای شخص توجیه کننده دارد، چنانچه امام صادق علیه السلام فرمودند: «مَنْ عَذَرَ ظَالِمًا بِظُلْمِهِ سَلَطَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَنْ يَظْلِمُهُ فَإِنْ دَعَا لَمْ يَسْتَجِبْ لَهُ وَلَمْ يَأْجُرْهُ اللَّهُ عَلَى ظُلَامَتِهِ» (۸) (هر

ص: ۲۳۸

۱- بحارالانوار، ج ۷۲، ص ۳۱۱.

۲- همان، ص ۳۲۲.

۳- فرقان، ۲۷.

۴- بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۳۹۷.

۵- همان، ج ۷۲، ص ۳۸۰.

۶- کنز العمال، ح ۱۴۹۵۰.

۷- بحارالانوار، ج ۷۲، ص ۳۷۷.

۸- الکافی، ج ۲، ص ۳۳۴.

که برای ستم ستمکاری عذر بتراشد، خدا ظالمی را بر او مسلط کند و اگر دعا کند، دعای او مستجاب نشود، و خدا در برابر ستمی که به او شده به او ثوابی ندهد).

امّا «وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً سَبَّحَتْ بِذَلِكِ فَرَضِيَّتْ بِهِ» (و خداوند لعنت کند آن جماعت و گروهی که حادثه کربلا را شنیدند پس راضی و خشنود به عمل ظالمین شدند). یعنی گروهی که متوجه شدند چقدر به امام حسین علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام و اصحاب و یارانش ظلم کردند، پس به عوض اینکه غضبناک و ناراحت شوند و دشمنان حضرت علیه السلام را لعن و نفرین کنند، به این کار راضی شدند. امام صادق علیه السلام فرمودند: «الْعَامِلُ بِالظُّلْمِ وَالْمُعِينُ لَهُ وَالرَّاضِي بِهِ شُرَكَاءُ ثَلَاثَتُهُمْ» (۱) (ستم کننده و کمک کار او در ستم و آنکه ستم او را بیسندد، هر سه، شریک در آن هستند). امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «الرَّاضِي بِفِعْلِ قَوْمٍ كَالدَّاحِلِ فِيهِ مَعَهُمْ وَ عَلَى كُلِّ دَاخِلٍ فِي بَاطِلٍ إِثْمَانِ إِثْمُ الْعَمَلِ بِهِ وَ إِثْمُ الرِّضَى بِهِ» (۲) (آن که به عمل قومی راضی است همانند آن است که با آن کار همراه آن قوم بوده. و بر هر وارد در باطل دو گناه است: گناه انجام باطل، و گناه رضایت به آن).

صفوان بن مهران می گوید: خدمت حضرت موسی بن جعفر رسیدم، امام علیه السلام فرمودند: ای صفوان تمام کارهای تو نیک است مگر یک چیز. عرض کردم: جانم فدای شما آن چه کاری است؟ فرمود: کرایه دادن شتران خود به این مرد (هارون الرشید)، گفتم: به خدا سوگند کرایه بخاطر هوسرانی و صید و لُهو و لعب نبود، بلکه کرایه دادم بخاطر مسافرت مکه و خودم نیز در راه با آنها همراهی نمی کنم. حضرت علیه السلام فرمودند: آیا چیزی از کرایه شتران بر ذمه آنها باقی می ماند (که بعداً به تو بپردازد)؟ عرض کردم: جانم فدای شما آری! سپس فرمودند: آیا دوست داری هارون زنده بماند که کرایه تو را بپردازد؟ عرض کردم: آری. فرمودند: پس کسی که دوست داشته باشد بقای آنها را، او نیز با آنها است و کسی که با آنان باشد وارد جهنم می شود. صفوان می گوید: بعد از این جریان تمام شتران خود را فروختم. هارون بعداً مرا خواست و گفت: شنیده ام شتران خود را فروخته ای. گفتم: آری. گفت: برای چه! گفتم: پیرمرد هستم و غلامیان خوب به کارها نمی رسند. پس هارون گفت: تو خیال کردی من نمی دانم؟ من می دانم این جریان به اشاره شخصیتی واقع شده و آن موسی بن جعفر است. گفتم: من با موسی بن جعفر کاری ندارم. سپس هارون گفت: قسم به خدا اگر حسن رفاقت و برخورد تو نبود، تو را می کشتم (۳).

ص: ۲۳۹

۱- . الکافی، ج ۲، ص ۳۳۳.

۲- . نهج البلاغه، حکمت ۱۵۴.

۳- . همان، ص ۳۷۶.

و مطلب دیگری که باید به آن اشاره کنیم این است که مظلوم باید مورد حمایت و یاری همگان قرار گیرد، چنانچه امیرالمؤمنین علیه السلام به امام حسن و حسین علیهما السلام فرمود: «وَقُولَا بِالْحَقِّ وَاعْمَلَا لِلْآجِرِ وَكُونَا لِلظَّالِمِ خَصْمًا وَلِلْمَظْلُومِ عَوْنًا» (۱) (حق بگویید، و برای ثواب الهی بکوشید. دشمن ستمگر و یار ستمدیده باشید). امام صادق علیه السلام در رابطه پاداش یاری مظلوم فرمودند: «وَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ يُعِينُ مُؤْمِنًا مَظْلُومًا إِلَّا كَانَ أَفْضَلَ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَاعْتِكَافِهِ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَنْصُرُ أَخَاهُ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى نَصْرَتِهِ إِلَّا نَصَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» (۲) (هیچ مؤمنی مؤمن ستمدیده ای را یاری نرساند، مگر آن که این کار او برتر از یک ماه روزه و اعتکاف در مسجدالحرام باشد و هیچ مؤمنی نیست که بتواند برادر خود را یاری رساند و یاریش کند، مگر اینکه خداوند در دنیا و آخرت او را یاری کند). آن قدر کمک به مظلوم مهم است، که امام سجاد علیه السلام در دعای خود با خداوند عرض می کند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِنْ مَظْلُومٍ ظَلَمْتُ بِحَضْرَتِي فَلَمْ أَنْصُرْهُ» (۳) (بار خدایا من به درگاه تو عذر می خواهم از ستم کشیده ای که در برابر من به او ستم رسیده و من او را یاری نکرده ام).

ص: ۲۴۰

۱- نهج البلاغه، نامه ۴۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۲۰.

۳- صحیفه سجادیه، دعای ۳۸.

۳۵- فراز سی و پنجم: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنِّي وَلِيُّ لِمَنْ وَالَاهُ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ»

(خدایا همانا من تو را شاهد می گیرم که من دوستم با آن که او را (حسین علیه السلام) دوست بدارد و دشمنم با آن که او را دشمن دارد).

در این فراز از زیارت، زائر امام حسین علیه السلام خداوند را ناظر و شاهد می گیرد، بر اینکه ملاک در دوستی و دشمنیش با افراد، دوستی و دشمنی آنها با امام است، یعنی اگر کسی یا کسانی می خواهند، دوست و رفیق من باشند، در صورتی که امام علیه السلام را دوست داشته باشند، این اجازه را دارند، و اگر امام علیه السلام را دوست نداشته باشند یا نعوذ بالله دشمن حضرت علیه السلام باشند، هرگز اجازه دوستی و رفاقت با من را ندارند، اگر چه اظهار دوستی و محبتشان به من زیاد باشد، پر واضح است، محبت و دوستی با کسی که با امام رثوف علیه السلام سر دوستی ندارد یا دشمن است (امامی که برای انسان حکم یک پدر دلسوز و مهربان را دارد) کاملاً خطا و اشتباه است، مگر می شود، کسی پدر انسان را دوست نداشته باشد یا با او دشمن باشد و انسان با او طرح دوستی و رفاقت داشته باشد، کسی که به پدر مهربان رحم نمی کند، حتماً به فرزند هم رحم نخواهد کرد.

در زیارت جامعه آمده است: «سَيَعِدُ مَنْ وَالَاكُمْ وَ هَلَكَ مَنْ عَادَاكُمْ» (کسی که با شما دوستی کند، سعادتمند است و کسی که با شما دشمنی کند، هلاک می شود). در جای دیگری از زیارت آمده است: «وَ مَنْ أَحَبَّكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ وَ مَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ» (کسی که با شما دوستی کند با خدا دوستی کرده است و کسی که با شما دشمنی کند با خدا دشمنی کرده است). چگونه می شود با کسی که در معرض هلاکت و نابودی است و دشمن خداست دوست بود، معلوم است که دوستی با چنین شخصی جز هلاکت چیزی به دنبال نخواهد داشت. در حدیثی، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم وضعیت دوستان و دشمنان اهل بیتش علیهم السلام را چنین توصیف می کند: «مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ شَهِيداً أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ مَغْفُوراً لَهُ أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ

تَائِبًا أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ مُؤْمِنًا مُسْتَكْمِلَ الْإِيمَانِ أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ بَشَرَهُ مَلَكُ الْمَوْتِ بِالْجَنَّةِ ثُمَّ مُنْكَرٌ وَ نَكِيرٌ أَلَا وَ مَنْ مَيَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ يُزَفُّ إِلَى الْجَنَّةِ كَمَا تُزَفُّ الْعُرُوسُ إِلَى بَيْتِ زَوْجِهَا أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ جَعَلَ اللَّهُ زُورَ قَبْرِهِ الْمَلَائِكَةُ بِالرَّحْمَةِ أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ عَلَى السُّنَّةِ وَ الْجَمَاعَةِ أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَى بُغْضِ آلِ مُحَمَّدٍ حَيَاءَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَكْتُوبًا بَيْنَ عَيْنَيْهِ آيِسٌ مِمَّنْ رَحِمَهُ اللَّهُ أَلَا وَ مِمَّنْ مَيَاتَ عَلَى بُغْضِ آلِ مُحَمَّدٍ لَعَنَ يَشَمُ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ» (۱)

(آگاه باشید: هر کس با محبت آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، شهید مرده است. آگاه باشید: که هر کس با محبت آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، آمرزیده از دنیا رفته است. آگاه باشید: هر کس با محبت آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، توبه کرده مرده است. آگاه باشید: هر کس با محبت آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، با ایمان کامل مرده است. آگاه باشید: هر کس با محبت آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، فرشته مرگ سپس نکیر و منکر (دو فرشته مأمور سؤال در قبر) او را به بهشت بشارت دهند. آگاه باشید: هر کس با محبت آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، همانگونه که عروس به خانه شوهرش برده می شود به سوی بهشت برده می شود. آگاه باشید: هر کس با محبت آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، خدا زیارت کنندگان قبر او را فرشتگان رحمت قرار می دهد. آگاه باشید: هر کس با محبت آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، بر سنت (پیامبر) و جماعت (اهل حق) مرده است. آگاه باشید: هر کس با دشمنی آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، روز قیامت در حالی محشور می شود که میان دو چشم او این عبارت ثبت شده است: نا امید از رحمت خدا. آگاه باشید: هر کس با دشمنی آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم از دنیا برود، بوی بهشت را استشمام نمی کند).

از امام باقر علیه السلام سؤال شد، معرفت و شناخت خدا چیست، حضرت علیه السلام فرمودند: «يُصَدِّقُ اللَّهَ وَ يُصَدِّقُ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَسَلَّمَ فِي مَوَالَاهِ عَلِيٌّ وَ الْإِيْتِمَامُ بِهِ وَ بِأَيْمَةِ الْهُدَى مِنْ بَعْدِهِ وَ الْبِرَاءَةُ إِلَى اللَّهِ مِنْ عَدُوِّهِمْ» (۲)

(تصدیق خدا و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و دوستی امام علی علیه السلام و اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم و پیروی از امیرالمؤمنین علیه السلام و ائمه هدی صلی الله علیه و آله وسلم و بیزاری جستن از دشمنانشان به سوی خدا). بنابراین باید با

ص: ۲۴۲

۱- . بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۱۱.

۲- . همان، ص ۵۷.

دشمنان اهل بیت علیهم السلام دشمن بود، نه دوست، چرا که آنها اهل آتش هستند و صلاحیت دوستی را ندارند، چنانچه امام صادق علیه السلام فرمودند: «إِنَّ النَّاصِبَ لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ لَا يُبَالِي صَامَ أَمْ صَلَّى زَنَى أَمْ سَرَقَ إِنَّهُ فِي النَّارِ إِنَّهُ فِي النَّارِ» (۱)

(همانا دشمن ما اهل بیت علیهم السلام تفاوتی نمی کند که نماز بخواند و روزه بگیرد و یا زنا و دزدی کند، او در هر صورت در آتش است). امام صادق علیه السلام فرمودند: «عَدُوُّنَا أَضَلُّ كُلِّ شَرٍّ وَ مِنْ فُرُوعِهِمْ كُلُّ قَبِيحٍ وَ فَاحِشَةٍ» (۲) (دشمنی با ماست ریشه هر شرّ و تباهی و از شاخه‌های آن زشتی و هرزگی است). این ملاک دوستی و دشمنی با افراد را رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم به ما آموختند، زیرا نبی اکرم صلی الله علیه و آله وسلم به امیرالمؤمنین علیه السلام و فاطمه h و حسن علیه السلام و حسین علیه السلام نگاه کردند و فرمودند: «أَنَا حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمْ وَ سَلَمٌ لِمَنْ سَالَمَكُمْ» (۳)

(هر که با شما بجنگد، من با او می جنگم و هر کس با شما در صلح و آشتی باشد، من با او در سازش و آشتی باشم). علی بن موسی الرضا علیهما السلام فرمودند: «مَنْ سَيَّرَهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى اللَّهِ بِغَيْرِ حِجَابٍ وَ يَنْظُرَ اللَّهُ إِلَيْهِ بِغَيْرِ حِجَابٍ فَلْيَتَوَلَّ آلَ مُحَمَّدٍ وَ لِيَتَّبِرْ» (۴) (شخصی که دوست دارد، خداوند آشکارا به او نظر افکند و او هم بدون مانع خدا را مشاهده کند، اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم را دوست داشته باشد و بیزار از دشمنان آنها باشد).

طبق این حدیث شریف و احادیث دیگر، ما مأمور هستیم، از دشمنان اهل بیت علیهم السلام دوری جوئیم نه اینکه با آنها دوست باشیم. خوشا به حال کسانی که ملاک دوستی و دشمنی آنها با افراد محبت و دشمنی اهل بیت علیهم السلام است، چرا که فردای قیامت شفاعت فاطمه زهرا h شامل آنها خواهد شد، چنانچه از رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم روایت شده است، فاطمه زهرا h فردای قیامت می گوید: «إِلَهِي وَ سَيِّدِي ذُرِّيَّتِي وَ شَيْعَتِي وَ شَيْعَةَ ذُرِّيَّتِي وَ مُحِبِّي وَ مُحِبِّي ذُرِّيَّتِي فَإِذَا النِّدَاءُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ أَيْنَ ذُرِّيَّةُ فَاطِمَةَ وَ شَيْعَتُهَا وَ مُحِبُّوْهَا وَ مُحِبُّو ذُرِّيَّتِهَا فَيَقْبَلُونَ وَ قَدْ أَحَاطَ بِهِمْ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ فَتَقْدُمُهُمْ فَاطِمَةُ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى تُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ» (۵) (معبودم و سید و آقایم! فرزندانم و شیعیانم و شیعیان

ص: ۲۴۳

۱- همان، ص ۲۳۵.

۲- الکافی، ج ۸، ص ۲۴۳.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۲۸۶.

۴- همان، ج ۲۷، ص ۹۰.

۵- همان، ج ۴۳، ص ۲۱۹.

فرزندانم و دوستدارانم و دوستداران فرزندانم پس در آن هنگام از سوی خداوند جلّ جلاله نداء شود، کجایند فرزندان فاطمه h و شیعیان و دوستان فاطمه h و دوستان فرزندان فاطمه h در حالی که ملائکه رحمت پروردگار آنها را احاطه کرده باشند، می آیند پس فاطمه زهرا h جلو می رود تا ایشان را داخل بهشت کند). در زیارت عاشورا زائر امام حسین علیه السلام خطاب به ایشان عرض می کند: «إِنِّي سَأَلْتُكَ لِمَنْ سَأَلْتُكَ وَ حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبُوكُمْ وَ وَلِيٌّ لِمَنْ وَالَاكُمْ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاكُمْ» (من با کسانی که با شما در صلح هستند در صلح بوده و با آنان که با شما در جنگ هستند، در جنگ هستم و کسی که شما را دوست دارد دوستش دارم، و با آنان که با شما دشمنی دارند دشمن می باشم).

«بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ» (پدر و مادرم به فدای تو باد ای فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم).

حضرت آیت الله حاج شیخ عباسعلی ادیب W می فرماید: تفدیه (۱) نوعی از تحیت و اظهار انکسار است، که انسان در مقابل شخص بزرگ، اظهار خضوع را به درجه ای می رساند که محبوب ترین اشیاء مانند پدر و مادر و جان را نثار می نماید (۲). این نوع تحیت در ثواب، افضل از بعضی اعمال است زیرا که اقرب به خلوص است. در زیارت وارث می خوانیم: «بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ» (پدر و مادرم به فدای تو ای فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم، پدر و مادرم به فدای تو ای ابا عبدالله علیه السلام). در طول تاریخ بعضی از نزاعها بخاطر این بوده که کسی یا کسانی بر پدر و مادر شخصی توهینی یا بی احترامی کرده اند و این نشان می دهد که پدر و مادر تا چه اندازه محبوب افراد هستند، حال، زائر با این جمله «بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ» نهایت معرفت و محبتش را به امام علیه السلام اعلام می کند که جایگاه شما آنقدر رفیع و بزرگ و مهم است که من مهم ترین و عزیزترین ها را فدای شما می کنم.

ص: ۲۴۴

۱- . فدا کردن.

۲- . در کتاب وظائف شیعه، ص ۱۹۶.

۳۶- فراز سی و ششم: «أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُورًا فِي الْأَصْلَابِ الشَّامِخَةِ وَالْأَرْحَامِ الطَّاهِرَةِ لَمْ تُنَجِّسْكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا وَلَمْ تُلَبِّسْكَ الْمَذَلَّهَاتُ مِنْ ثِيَابِهَا»

(شهادت می دهم که همانا تو نوری در صُلب افراد بسیار بلند مرتبه و در رحم‌های بسیار پاکیزه بودی و دوران جاهلیت با آلودگی هایش تو را آلوده نساخت و از لباس‌های چرکین و آلوده اش به تو نپوشاند).

«اصلاب» جمع «صُلب» به معنی پشت و ستون فقرات است، و «شامخه» از ماده «شمخ» به معنی بسیار بلند است، و «ارحام» جمع «رحم» است یعنی همان جائی که نطفه در آن منعقد می شود و شروع به رشد می نماید، «رحم» در لغت به معنی بچه دان و خویشاوندی و قوم و خویش آمده است. خداوند در کتاب خود می فرماید: ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ * خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ * يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ﴾ (۱)

(انسان باید بنگرد که از چه چیز آفریده شده است! از یک آب جهنده آفریده شده است، آبی که از میان پشت و سینه ها خارج می شود!). در این فراز از زیارت زائر امام حسین علیه السلام اعلام و اقرار می کند، که امام علیه السلام اولاً نوری بود از سوی خدا، به این معنا که حقیقت امام علیه السلام چیز دیگری است. ثانیاً ظرف وجودی این نور هم ظرف خاصی است، چرا که می فرماید: این نور در صلب ها و پشت‌های مردان بلند مرتبه و رحم‌های پاک قرار گرفته است. ثالثاً جاهلیت با تمام آلودگی‌هایش نتوانست در او کوچکترین اثری بگذارد، نه اثری در نطفه و روح و جسم و نه اثری در هدف مقدس آن حضرت علیه السلام.

طبق کلام رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم اولین مخلوق خداوند متعالی، انوار مقدس چهارده معصوم علیهم السلام بود، که خداوند آنها را در صلب انبیاء نهاد: «مَا خَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا أَفْضَلَ مِنِّي وَلَا أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنِّي قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَنْتَ أَفْضَلُ أَمْ جَبْرِئِيلُ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَضَّلَ أَنْبِيَاءَهُ الْمُرْسَلِينَ عَلَى مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ وَفَضَّلَنِي عَلَى جَمِيعِ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ وَالْفُضَّلُ بَعْدِي

ص: ۲۴۵

لَكَ يَا عَلِيُّ وَ لِلَّائِمَةِ مِنْ بَعْدِكَ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَخُدَّامُنَا وَ خُدَّامُ مُحِبِّينَا يَا عَلِيُّ {الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ... وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا} (۱) بُولَايَتِنَا يَا عَلِيُّ لَوْ لَمَا نَحْنُ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ وَ لَمَّا حَوَاءَ وَ لَا الْجَنَّةَ وَ لَا النَّارَ وَ لَا السَّمَاءَ وَ لَا الْأَرْضَ وَ كَيْفَ لَا يَكُونُ أَفْضَلُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَ قَدْ سَبَقْنَاهُمْ إِلَى التَّوْحِيدِ وَ مَعْرِفَةِ رَبِّنَا عَزَّوَجَلَّ وَ تَسْبِيحِهِ وَ تَقْدِيسِهِ وَ تَهْلِيلِهِ لِأَنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ أَرْوَاحَنَا فَانْطَقْنَا بِتَوْحِيدِهِ وَ تَمْجِيدِهِ ثُمَّ خَلَقَ الْمَلَائِكَةَ فَلَمَّا شَاهَدُوا أَرْوَاحَنَا نُورًا وَاحِدًا اسْتَعْظَمُوا أُمُورَنَا فَسَبَّحْنَا لِتَعْلَمَ الْمَلَائِكَةُ أَنَّا خَلَقْنَا مَخْلُوقُونَ وَ أَنَّهُ مُنَزَّهٌ عَنْ صِفَاتِنَا فَسَبَّحَتِ الْمَلَائِكَةُ لِتَسْبِيحِنَا وَ نَزَّهَتُهُ عَنْ صِفَاتِنَا فَلَمَّا شَاهَدُوا عِظَمَ شَأْنِنَا هَلَّلْنَا لِتَعْلَمَ الْمَلَائِكَةُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّا عِبِيدُ وَ لَسْنَا بِالْإِلَهِ يَجِبُ أَنْ نُعْبَدَ مَعَهُ أَوْ دُونَهُ فَقَالُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَلَمَّا شَاهَدُوا كِبَرَ مَحَلَّنَا كَبَّرْنَا اللَّهُ لِتَعْلَمَ الْمَلَائِكَةُ أَنَّ اللَّهَ أَكْبَرُ مِنْ أَنْ يُنَالَ وَ أَنَّهُ عَظِيمُ الْمَحَلِّ فَلَمَّا شَاهَدُوا مَا جَعَلَ اللَّهُ لَنَا مِنَ الْعِزِّ وَ الْقُوَّةِ قُلْنَا لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ لِتَعْلَمَ الْمَلَائِكَةُ أَنَّ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فَلَمَّا شَاهَدُوا مَا أَنْعَمَ اللَّهُ بِهِ عَلَيْنَا وَ أَوْجَبَهُ لَنَا مِنْ فَرْضِ الطَّاعَةِ قُلْنَا الْحَمْدُ لِلَّهِ لِتَعْلَمَ الْمَلَائِكَةُ مِمَّا يَحِقُّ لِلَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ عَلَيْنَا مِنَ الْحَمْدِ عَلَى نِعَمِهِ فَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ الْحَمْدُ لِلَّهِ فَبِنَا اهْتَدَوْا إِلَى مَعْرِفَةِ تَوْحِيدِ اللَّهِ تَعَالَى وَ تَسْبِيحِهِ وَ تَهْلِيلِهِ وَ تَحْمِيدِهِ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ آدَمَ وَ أَوْدَعَنَا صُلْبَهُ وَ أَمَرَ الْمَلَائِكَةَ بِالسُّجُودِ لَهُ تَعْظِيمًا لَنَا وَ إِكْرَامًا وَ كَانَ سُجُودُهُمْ لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ عُبُودِيَّةً وَ لِآدَمَ إِكْرَامًا وَ طَاعَةً لِكُونِنَا فِي صُلْبِهِ فَكَيْفَ لَا نَكُونُ أَفْضَلُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَ قَدْ سَجَدُوا لِآدَمَ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ» (۲)

(خداوند خلقی که بهتر از من باشد و نزد او گرامی تر از من باشد نیافریده است، علی علیه السلام گوید به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم گفتم: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم تو بهتری یا جبرئیل علیه السلام؟ فرمود: ای علی علیه السلام! خدای تعالی انبیاء مرسلین را بر ملائکه مقربین برتری داد و مرا بر جمیع انبیاء و رسولان فضیلت بخشید و پس از من ای علی علیه السلام! برتری از آن تو و امامان پس از توست و فرشتگان خادمین ما و دوستان ما هستند. ای علی علیه السلام! کسانی که عرش را حمل می کنند و کسانی که اطراف آنند به واسطه ولایت ما حمد پروردگارشان را به جا می آورند و برای

ص: ۲۴۶

مؤمنان استغفار می کنند. ای علی علیه السلام! اگر ما نبودیم خداوند آدم و حوا و جنت و نار و آسمان و زمین را نمی آفرید و چگونه افضل از ملائکه نباشیم در حالی که در توحید و معرفت پروردگارمان و تسبیح و تقدیس و تهلیل او بر آنها سبقت گرفته ایم، زیرا ارواح ما نخستین مخلوقات خدای تعالی است و او ما را به توحید و تمجید خود گویا ساخت، سپس ملائکه را آفرید و چون ارواح ما را در حالی که نور واحدی بود مشاهده نمودند، امور ما را بزرگ شمردند، ما تسبیح او را گفتیم تا ملائکه بدانند که ما خلقی هستیم آفریده شده و او از صفات ما منزّه است، بعد از آن ملائکه نیز تسبیح او را گفتند و او را از صفات ما تنزیه کردند، و چون بزرگی شأن ما را مشاهده کردند تهلیل گفتیم تا ملائکه بدانند که هیچ معبودی جز الله نیست و بدانند که ما بندگانی هستیم و نه خدایانی که با او و یا در کنار او پرستیده شویم و گفتند: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» و چون بزرگی منزلت ما را مشاهده کردند خدا را تکبیر گفتیم تا ملائکه بدانند که خدا بزرگتر از آن است که بدو رسند و منزلت او عظیم است و چون عزّت و قوّتی را که خداوند برای ما قرار داده است مشاهده کردند، گفتیم: «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَظِيمِ» تا ملائکه بدانند که هیچ قدرت و قوّتی جز به واسطه خدا نیست و ملائکه گفتند: «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ»، و چون مشاهده کردند آن نعمتی را که خدا بر ما ارزانی داشته و طاعت ما را واجب شمرده است گفتیم: «الْحَمْدُ لِلَّهِ» تا ملائکه بدانند خداوند به واسطه نعماتی که بر ما ارزانی داشته است حقوقی دارد و ملائکه گفتند: «الْحَمْدُ لِلَّهِ» پس به واسطه ما به معرفت خدای تعالی و تسبیح و تهلیل و تحمید او رهنمون شدند. سپس خدای تعالی آدم علیه السلام را آفرید و ما را در صلب او نهاد و به ملائکه فرمان داد که بخاطر تعظیم و اکرام ما به او سجده کنند، سجده آنها برای خدای تعالی عبودیت و بندگی و برای آدم اکرام و طاعت بود، زیرا ما در صلب او بودیم، پس چگونه ما افضل از ملائکه نباشیم در حالی که همه آنها به آدم سجده کردند).

در زیارت جامعه می خوانیم: «خَلَقَكُمُ اللَّهُ أَنْوَارًا فَجَعَلَكُمْ بِعَرْشِهِ مُحَدِّقِينَ» (خداوند وجود نورانی شما را خلق کرد، پس شما را به دور عرش خود جمع کرد و به دورش حلقه زدید). در حدیث دیگری که از ابوذر نقل شده است، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «خُلِقْتُ أَنَا وَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مِنْ نُورٍ وَاحِدٍ نُسَبِّحُ اللَّهَ يَمْنَهُ الْعَرْشِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِأَلْفِي عَامٍ فَلَمَّا أَنْ خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ جَعَلَ ذَلِكَ النُّورَ فِي صُلْبِهِ

وَلَقَدْ سَيَّكَرَ الْجَنَّةَ وَ نَحْنُ فِي صُلْبِهِ وَلَقَدْ هَمَّ بِالْخَطِيئَةِ وَ نَحْنُ فِي صُلْبِهِ وَلَقَدْ رَكِبَ نُوحُ السَّفِينَةَ وَ نَحْنُ فِي صُلْبِهِ وَلَقَدْ قُذِفَ إِبْرَاهِيمُ فِي النَّارِ وَ نَحْنُ فِي صُلْبِهِ فَلَمْ يَزَلْ يَنْقُلُنَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ مِنْ أَصْلَابٍ طَاهِرَةٍ إِلَى أَزْحَامٍ طَاهِرَةٍ حَتَّى أَتَتْهُ بِنَا إِلَى عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَسَمْنَا بِنِصْفَيْنِ فَجَعَلْنِي فِي صُلْبِ عَبْدِ اللَّهِ وَ جَعَلَ عَلِيًّا فِي صُلْبِ أَبِي طَالِبٍ» (۱)

(خلق شدم من و علی علیه السلام از یک نور و در طرف راست عرش الهی بودیم و تسبیح خدا می گفتیم دو هزار سال پیش از خلقت آدم ابو البشر علیه السلام و پس از آنکه خداوند آدم را خلق فرمود نور ما را در صلب او قرار داد، و او را در بهشت جای داد و ما در صلب او بودیم تا به حضرت نوح علیه السلام منتقل گردیدیم و حضرت نوح علیه السلام سوار بر کشتی شد و ما در صلب او بودیم تا به صلب حضرت ابراهیم علیه السلام انتقال یافتیم و حضرت ابراهیم علیه السلام را در آتش انداختند و ما در صلب او بودیم، و پیوسته خداوند نور ما را از اصلاّب پاک به رحمهای پاک انتقال می داد تا رسید به حضرت عبد المطلب علیه السلام، و سپس دو قسمت کرد، و نور مرا در صلب عبد الله علیه السلام و نور علی علیه السلام را در صلب ابو طالب علیه السلام به ودیعه نهاد).

نور چهارده معصوم علیهم السلام همگی از سنخ نور خداست. چنانچه در حدیث معراج آمده است که خداوند به رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم خطاب فرمود: «يَا مُحَمَّدُ إِنِّي خَلَقْتُكَ وَ خَلَقْتُ عَلِيًّا وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ الْأَئِمَّةَ مِنْ وَ لَدِهِ مِنْ سِنِّ نُوْرٍ مِنْ نُورِي» (۲) (ای محمد صلی الله علیه و آله وسلم! من تو و علی و فاطمه و حسن و حسین و امامان از فرزندان من را از اصل نور خود آفریدم). وظیفه ما این است که به این انوار مقدس ایمان و اعتقاد داشته باشیم، چنانچه امام باقر علیه السلام در رابطه با تفسیر آیه {فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَ رِسُولِهِ وَ النَّوْرِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} (۳)

«حال که چنین است، به خدا و رسول او صلی الله علیه و آله وسلم و نوری که نازل کرده ایم ایمان بیاورید و بدانید خدا به آنچه انجام می دهید آگاه است!»، فرمودند: «يَا أَبَا خَالِدٍ النَّوْرُ وَ اللَّهُ الْأَئِمَّةُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ ص إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ هُمْ وَ اللَّهُ نُورُ اللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ وَ هُمْ وَ اللَّهُ نُورُ اللَّهِ فِي السَّمَاوَاتِ وَ فِي الْأَرْضِ وَ اللَّهُ يَا أَبَا خَالِدٍ لَنُورُ الْأَمَامِ فِي قُلُوبِ

ص: ۲۴۸

۱- بحار الأنوار، ج ۱۵، ص ۱۱.

۲- همان، ج ۲۷، ص ۲۰۰.

۳- تغابن، ۸.

الْمُؤْمِنِينَ أَنْوَرَ مِنَ الشَّمْسِ الْمُضِيَّةِ بِالنَّهَارِ وَ هُمْ وَاللَّهُ يُنَوِّرُونَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ وَ يَحْجُبُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ نُورَهُمْ عَمَّنْ يَشَاءُ فَتُظْلِمُ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ يَا أَبَا خَالِدٍ لَا يُحِبُّنَا عَبْدٌ وَ يَتَوَلَّانَا حَتَّى يُطَهِّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ وَ لَا يُطَهِّرُ اللَّهُ قَلْبَ عَبْدٍ حَتَّى يُسَلِّمَ لَنَا وَ يَكُونَ سَلَامًا لَنَا فَإِذَا كَانَ سَلَامًا لَنَا سَلَّمَ اللَّهُ مِنْ شَدِيدِ الْحِسَابِ وَ آمَنَهُ مِنْ فَرَعٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَكْبَرِ» (۱)

(ای ابا خالد، مقصود از نور، به خدا قسم نور ائمه از خاندان محمد صلی الله علیه و آله وسلم است، تا روز قیامت، به خدا قسم ایشانند نور خدا که فرو فرستاده و ایشانند به خدا قسم نور خدا در آسمان و زمین، به خدا قسم ای ابا خالد نور امام در دل مؤمنان از نور خورشید تابان در روز، روشن تر است، به خدا قسم آنها دل مؤمنان را نورانی کنند و خداوند عزوجل نورشان را از هر که خواهد محجوب دارد تا دلشان تاریک گردد، به خدا قسم ای ابا خالد بنده ای ما را دوست ندارد و پیروی نکند تا خدا دلش را پاک کند و خدا دل بنده ای را پاک نکند تا تسلیم ما شود و با ما در سازش و صفا باشد و چون نسبت به ما در صلح و صفا باشد، خدا او را در سختی حساب سالم دارد و از فرع بزرگ روز قیامت آسوده اش کند).

وظیفه دیگر ما این است که از این انوار مقدس تبعیت و پیروی نمائیم تا ان شاء الله رستگار شویم، چنانچه در تفسیر آیه: {وَاتَّبِعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} (۲) «و از نوری که با او نازل شده پیروی نمودند، آنان رستگاراند» آمده است. امام صادق علیه السلام فرمودند: {النُّورُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ عَلَيَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةُ عَلَيْهِ السَّلَام} (۳) «نور در اینجا علی امیرالمؤمنین علیه السلام و ائمه علیهم السلام هستند».

در طول تاریخ خیلی ها خواستند این انوار مطهر را خاموش کنند، اما به حمد الهی نتوانستند، محمد بن فضیل از حضرت ابوالحسن علیه السلام راجع به قول خدای تعالی {يُرِيدُونَ لِيطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ} (۴) «آنان می خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش

ص: ۲۴۹

۱- . الکافی، ج ۱، ص ۱۹۴.

۲- . اعراف، ۱۵۷.

۳- . همان.

۴- . صف، ۸.

سازند ولی خدا نور خود را کامل می کند هر چند کافران خوش نداشته باشند!»، پرسیدم، حضرت علیه السلام فرمودند: «يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا وَلاَيَةَ اَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِاَفْوَاهِهِمْ قُلْتُ قَوْلُهُ تَعَالَى {وَاللَّهُ مَتِّمٌ نُّورِهِ} (۱)

قَالَ يَقُولُ وَاللَّهُ مَتِّمٌ الْاِمَامَةِ وَالْاِمَامَةُ هِيَ النُّورُ وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّوَجَلَّ {فَاٰمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُوْلِهِ وَالنُّورِ الَّذِي اَنْزَلْنَا} (۲)

قَالَ النُّورُ هُوَ الْاِمَامُ (۳) (مقصود این است که می خواهند ولایت امیر المؤمنین علیه السلام را با پف خود خاموش کنند، گفتیم: قول خدای تعالی: و خدا تمام کننده نور خویش است، امام علیه السلام فرمود: خداوند می فرماید: خدا کامل کننده امامت است و امامت همان نور است، این گفته خدای عزوجل است که: بگروید به خدا و رسولش و نوری که فرو فرستادیم، فرمود: نور همان امام است).

در زیارت مخصوصه امام حسین علیه السلام آمده است: «أَشْهَدُ أَنَّكَ طَهَّرْتَ طَاهِرًا مُطَهَّرًا مِنْ طَهْرٍ طَاهِرٍ مُطَهَّرٍ طَهَّرْتَ وَ طَهَّرْتَ بِعِكَ الْبِلَادَ وَ أَرْضَ أَنْتَ بِهَا وَ طَهَّرَ حَرَمُكَ» (شهادت می دهم که تویی پاک و پاکیزه پاک شده از نسل پاک و پاکیزه پاک شده، پاک شدی و شهرها بوسیله تو پاک شد و پاک گشته زمینی که تو در آن قرار گرفتی و پاک و پاکیزه گشت حرمت). این اراده خداست، که امام حسین علیه السلام از هر نظر پاک باشد و در ارحام مطهره قرار گیرد، چنانچه در کتاب خود فرموده است: {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا} (۴)

«و خدا و رسولش را اطاعت کنید خداوند فقط می خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم دور کند و کاملاً شما را پاک سازد». لازمه دوری اهل بیت علیهم السلام از هر پلیدی و آلودگی این است، که این انوار پاک در وجود انسان های پاک همچون پیامبرانی مانند، آدم و نوح و ابراهیم علیهم السلام و ... قرار گیرد تا از هر گزند سالم بماند.

أَمَّا «لَمْ تُنَجِّسْكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسَتِهَا وَ لَمْ تُلَبِّسْكَ الْمَذَلِهَاتُ مِنْ ثِيَابِهَا»، برای فهم این فراز از زیارت باید از آلودگی های زمان جاهلیت آگاه شد، تا عبارت فوق بهتر و کاملتر روشن شود. جاهلیت عرب و جاهلیت های مشابه آن در اقوام دیگر، نشان دهنده مجموعه ای از عقاید باطل و خرافات و آداب و رسوم غلط و گاه زشت و شرم آور و کارهای بیهوده و برخوردهای قساوت‌مندانانه

ص: ۲۵۰

۱- . صف، ۸.

۲- . تغابن، ۸.

۳- . الکافی، ج ۱، ص ۱۹۶.

۴- . احزاب، ۳۳.

بود، بت هایی را از سنگ و چوب می تراشیدند و پرستش می کردند و در مشکلات خود به آن پناه می بردند. این موجودات بی شعور را شفیعان درگاه خدا و حاکم بر مقدرات و خیر و شر خود می پنداشتند.

تنها دختران خود را با دست خویش (به عنوان دفاع از ناموس یا به عنوان این که دختر ننگی است، در خانواده) زنده به گور نمی کردند، بلکه گاه پسران خود را نیز با دست خود به قتل می رساندند، گاه به عنوان قربانی برای بت ها و گاه بخاطر فقر و تنگدستی شدید! و نه تنها از این جنایت عظیم و بی مانند، نگران نبودند بلکه به آن افتخار می کردند و از نقاط مثبت خانواده خود می شمردند. مراسم نماز و نیایش آنها کف زدن و سوت کشیدن ممتد، کنار خانه کعبه بود، و حتی زنانشان به صورت برهنه مادر زاد اطراف خانه خدا احیاناً طواف می کردند و آن را عبادت می شمردند. جنگ و خونریزی و غارتگری مایه مباحثاتشان بود و زن در میان آنان متاع بی ارزشی محسوب می شد، که از ساده ترین حقوق انسانی محروم بود و حتی گاه بر روی آن قمار می زدند.

فرشتگان را دختران خدا می دانستند، در حالی که همان گونه که در بالا اشاره شد، تولد دختر را ننگ خانواده می پنداشتند، خداوند می فرماید: {وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ} (۱) «آنها در پندار خود، برای خداوند دختران قرار می دهند، ولی برای خودشان، آنچه را میل دارند قائل می شوند». {أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ} (۲)

«آیا ما فرشتگان را مؤنث آفریدیم و آنها ناظر بودند؟!». آنها احکام خرافی عجیبی داشتند، از جمله می گفتند: جنین هایی که در شکم حیوانات ماست، سهم مردان است و بر همسران حرام است، اما اگر مرده متولد شود، همگی در آن شریکند. هنگامی که از همسر خود ناراحت می شدند و می خواستند او را مورد غضب شدید قرار دهند، ظهار می کردند، یعنی کافی بود، به او بگویند: «أَنْتِ عَلَيَّ كَظْهَرِ أُمِّي» (تو نسبت به من همچون مادرم هستی)، این سخن به عقیده آنها سبب می شد، که آن زن به منزله مادر باشد و تحریم گردد، بی آن که حکم طلاق را داشته باشد، و به این ترتیب زن را در یک حال بلا تکلیفی مطلق قرار می دادند. از ویژگی های دردناک عصر جاهلیت مسئله جنگ و خونریزی وسیع و گسترده و کینه

ص: ۲۵۱

۱- . نحل، ۵۷.

۲- . صافات، ۱۵۰.

توزی هائی بود که پدران برای فرزندان به ارث می گذاشتند(۱).

نقل می کنند، یکی از آنها از پیامبر اکرم علیه السلام توصیف بهشت و نعمت های بهشتی را شنید، پرسید: آیا در آنجا جنگ و خونریزی وجود دارد، و هنگامی که جواب منفی شنید، گفت: «إِذَنْ لَا خَيْرَ فِيهَا» (بنابراین فایده ای ندارد). در بعضی تواریخ آمده است که در میان اعراب جاهلی، یک هزار و هفتصد جنگ رخ داد، که بعضی از آنها یکصد سال یا بیشتر ادامه داشت، و نسل های متعددی آمدند، و رفتند و آتش جنگ همچنان زبانه می کشید و چه بسا این جنگ های طولانی به بهانه های واهی و بی ارزش رخ می داد. عرب جاهلی معتقد بود که خون را جز خون نمی شوید، بلکه گاهی بابت یک موضوع کوچکی چندین برابر انتقام می گرفتند. زندگی آنها آمیخته به شراب بود تا آنجا که لفظ تجارت، در عرف آنها در معنای شراب فروشی، تفسیر می شد. شجاعت را به معنای آدم کشی و غیرت و عفت را به معنای پنهان کردن نوزادان دختر در زیر خاک تفسیر می کردند، آنها به سه چیز عشق می ورزیدند: زن، شراب و جنگ. یکی از شعرای آنها می گوید:

«إِذَا مِتُّ فَأَذْفِنِي إِلَى جَنْبِ كَزْمِهِ تُرَوِّ عِظَامِي فِي التُّرَابِ عُرْوَقَهَا»

(هنگامی که مُردم مرا در کنار درخت انگوری دفن کنید، تا ریشه های آن استخوان مرا از شرابش سیراب کند)

«وَلَا تَذْفِنَنِي فِي الْقَلَاهِ، فَإِنِّي أَخَافُ، إِذَا مَا مِتُّ، أَنْ لَا أَذَوْقَهَا»

(و مرا هرگز در بیابان دفن نکنید، از این می ترسم که بعد از مردن آن را نجشم)(۲).

آنها معتقد بودند که باید دوستان و هم پیمانان خود را یاری کنند، خواه حق بگویند یا باطل. قمار در میان آنها، چنان گسترش یافته بود، که گاه زنان خود را در قمار می باختند. زنان آلوده، در میان آنها به قدری زیاد و آشکار افراد را به سوی خود دعوت می کردند، که گروهی از آنها بر در خانه خود، پرچمی نصب می کردند تا مردان هوسباز را به سوی خود بکشانند. اینها را ذوات الاعلام(۳)

ص: ۲۵۲

۱- پیام امام امیرالمؤمنین علیه السلام، ج ۱، ص ۲۹۲.

۲- لسان العرب، ج ۸، ص ۲۵۷.

۳- زنان صاحب پرچم.

می نامیدند. از این گونه مفاسد در میان آنها بسیار بود که ذکر همه آنها به طول می انجامد(۱).

آری اعمال زشت جاهلیت چنین بود که حضرت علیه السلام از همه آنها مُبری و پاک بودند و نجاسات و آلودگی های آن زمان به اندازه سر سوزنی نه در جسم و نه در روح شریفشان، اثر نگذاشت. «مدلهمات» از ماده «دَلَّهَم» به معنی شدت سیاهی شب است و در اینجا کنایه از شدت آلودگی ها و ظلمت های زمان جاهلیت است یعنی جاهلیت با تمام قدرت و ظلمتش نتوانست لباسش را برتن حضرت علیه السلام بپوشاند.

ص: ۲۵۳

۱- . پیام امام امیرالمؤمنین علیه السلام ، ج ۲، ص ۱۱۲.

۳۷- فراز سی و هفتم: «وَأَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ دَعَائِمِ الدِّينِ وَأَنَّكَ أَرْكَانُ الْمُسْلِمِينَ وَمَقِيلُ الْمُؤْمِنِينَ»

(شهادت می دهم که همانا تو از ستون های دین و ارکان مسلمین و پناهگاه مؤمنانی).

«دَعَائِم» جمع «دعامه» به معنی ستون و پایه می باشد، و جمع آمدن آن به اعتبار این است که ائمه اطهار علیهم السلام همگی ستون ها و پایه های دین اسلام محسوب می شوند، که امام حسین علیه السلام یکی از پایه ها و ستون هاست. روشن است که اگر سقفی پایه و ستونی نداشته باشد، بنا نخواهد شد، بنابراین دین بدون ائمه اطهار علیهم السلام معنا نخواهد داشت. در زیارت ناحیه مقدسه آمده است: «وَكُنْتُ لِلَّهِ طَائِعًا، وَلِجَدِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَاسْلَمَ تَابِعًا، وَلِقَوْلِ أَبِيكَ سَامِعًا، وَإِلَى وَصِيَّتِهِ أَخِيكَ مُسَارِعًا، وَلِعِمَادِ الدِّينِ رَافِعًا» (و «امام حسین علیه السلام» تو مطیع خدا بودی و جدت محمد صلی الله علیه و آله وسلم را پیروی نمودی و گوش به سخن پدرت بودی، و به سفارش برادرت شتاب کردی، و پایه های دین را برافراشتی). و در جایی دیگر از زیارت ناحیه مقدسه آمده است: «وَعِنْدَ الْبَلَاءِ صَابِرًا، وَلِلدِّينِ كَالِئًا» (و به هنگام بلا شکیبا و برای دین حافظ بودی). همچنین حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف خطاب به امام حسین علیه السلام می گویند: «السَّلَامُ عَلَى يَعْشُوبِ الدِّينِ» (سلام بر سردمدار دین). آری امام حسین علیه السلام ستون دین و حافظ و سردمدار دین است، چرا که اگر امام حسین علیه السلام و قیامش نبود، از دین خبری نبود، چنانچه خود حضرت علیه السلام فرمودند: «وَعَلَى الْإِسْلَامِ السَّلَامُ إِذْ قَدْ بُلِيَتْ الْأُمَّةُ بِرَاعٍ مِثْلِ يَزِيدٍ» (۱)

(اگر با یزید بیعت کنم باید با اسلام خدا حافظی کرد و جدا شد زیرا اسلام به رهبری مانند یزید مبتلا شده است). و در خطبه دیگری فرمودند: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ مِثْلُ مَا كَانَتْ مِنَّا تَنَافُسًا فِي سُلْطَانٍ وَلَا التَّمَسُّاسُ مِنْ فُضُولِ الْخَطَامِ وَلَكِنْ لِنُرَى الْمَعَالِمِ مِنْ دِينِكَ» (۲)

(پروردگارا! تو آگاهی که من این سخنان را برای به دست گرفتن چند روز حکومت نمی گویم، و آرزوی آن را هم ندارم، تو می دانی که من مشتاق بزرگداشت

ص: ۲۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۳۲۶.

۲- همان، ج ۹۷، ص ۸۰.

و یکی از شعارهای امام حسین علیه السلام این بود: «إِنْ كَانَ دِينُ مُحَمَّدٍ لَمْ يَسْتَقِمَّ إِلَّا بِقَتْلِي فَيَا سَيُوفَ خُذِينِي» (۱)

(اگر دین رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم تداوم نمی یابد، به جز با کشته شدن من پس ای شمشیرها بدن مرا پاره پاره کنید). امام حسین علیه السلام در روز عاشورا به اصحاب خود فرمود: «يَا أَصْحَابِي إِنَّ هَذِهِ الْجَنَّةَ قَدْ فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا، وَ اتَّصِلَتْ أَنْهَارُهَا، وَ ائْتَعَتْ ثِمَارُهَا، وَ زُيِّنَتْ قُصُورُهَا، وَ تَأَلَّفَتْ وُلْدَانُهَا وَ حُورُهَا، وَ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ وَ الشُّهَدَاءُ الَّذِينَ قُتِلُوا مَعَهُ، وَ أَبِي وَ أُمِّي يَتَوَقَّعُونَ قُدُومَكُمْ، وَ يَتَبَاشَرُونَ بِكُمْ، وَ هُمْ مُسْتَأَقُونَ إِلَيْكُمْ، فَحَامُوا عَنْ دِينِ اللَّهِ وَ ذَبُّوا عَنْ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ» (۲)

(ای یاران من! به راستی این بهشت است که درهای آن گشوده شده است. نهرهایش به هم پیوسته و میوه‌هایش رسیده و قصرهایش آراسته، و غلامان و حوریانش در انتظار شما گرد آمده اند، و این رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و شهدایی که در رکابش به شهادت رسیدند و پدر و مادر من هستند که همگی انتظار شما را می کشند و بشارت آمدن شما را می دهند و مشتاق دیدار شمایند. از دین خدا حمایت کنید و از حرم رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم دفاع نمایید).

بنابراین همانطوری که ستون و پایه محافظ ساختمان است، امام حسین علیه السلام هم حافظ دین مبین اسلام محسوب می شود، لذا حضرت علیه السلام پیوسته به اصحاب و یاران خود سفارش حفاظت از دین را نمود و خود هرچه داشت، در این راه فدا کرد، از جوان رشیدشان حضرت علی اکبر علیه السلام تا طفل شیر خوارشان حضرت علی اصغر علیه السلام، از برادران و خویشانشان تا اصحاب و یارانشان... پس حضرت علیه السلام درس حفاظت و مراقبت از دین را به همگان آموختند. امام علی علیه السلام می فرماید: «فَإِذَا حَضَرَتْ بِلَيْتِهِ فَاجْعَلُوا أَمْوَالَكُمْ دُونَ أَنْفُسِكُمْ وَ إِذَا نَزَلَتْ نَازِلَةٌ فَاجْعَلُوا أَنْفُسَكُمْ دُونَ دِينِكُمْ وَ اعْلَمُوا أَنَّ الْهَالِكَ مَنْ هَلَكَ دِينُهُ وَ الْحَرِيبَ مَنْ حُرِبَ دِينُهُ» (۳)

(چون ناگواری در رسد، جان خود را فدای دین خود کنید و بدانید هلاک کسی است که دینش از دستش برود و غارت زده کسی است که

ص: ۲۵۵

۱- . پیامهای عاشورا، ص ۲۳.

۲- . فرهنگ جامع سخنان امام حسین علیه السلام، ص ۴۹۹.

۳- . الکافی، ج ۲، ص ۲۱۶.

دینش را برده اند).

و در جایی دیگر فرمودند: «صُنْ دِينَكَ بِدُنْيَاكَ تَرْبَحَهُمَا وَ لَا تَصْنُ دُنْيَاكَ بِدِينِكَ فَتَخْسِرَهُمَا» (۱)

(دین خود را به وسیله دنیا حفظ کن تا هر دو را سود بری و دنیای خود را به وسیله دینت حفظ مکن که هر دو را به خسارت از دست دهی). و فرمودند: «صُنِ الدِّينَ بِالدُّنْيَا يُنْجِكَ وَ لَا تَصْنِ الدُّنْيَا بِالدِّينِ فَتُرْدِيكَ» (۲)

(با دنیا از دین محافظت کن که در این صورت دین تو را نجات می دهد و با دین از دنیا حفاظت مکن که تو را به نابودی می کشاند). متأسفانه کم هستند کسانی که جان و مال خود را فدای دین کنند و یا به وسیله دنیا از دینشان محافظت نمایند، چنانچه امام حسین علیه السلام به اصحاب خویش فرمودند: «النَّاسُ عَبِيدُ الدُّنْيَا وَ الدِّينُ لَعِقٌ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ يَحُوطُونَهُ مَا دَرَّتْ مَعَايِشُهُمْ فَإِذَا مُحْصُوا بِالْبَلَاءِ قَلَّ الدَّيَّانُونَ» (۳)

(همانا مردم دنیاپرستند و دین از سر زبان آنها فراتر نرود و دین داری تا آنجاست که زندگیشان رو به راه و تأمین باشد و چون در بوته آزمایش گرفتار شوند دینداران اندک گردند). رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ اسْتِخْفَافًا بِالدِّينِ» (۴) (من از شما می ترسم که دین را سبک بشمارید).

لذا امیرالمؤمنین علیه السلام بسیار در سخنرانی خود سفارش حفاظت از دین را به مردم می نمودند، امام صادق علیه السلام فرمودند: «كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَثِيرًا مَا يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ يَا أَيُّهَا النَّاسُ دِينُكُمْ دِينُكُمْ» (۵)

(امیرالمؤمنین علیه السلام در سخنرانی های خود این جمله را بسیار می فرمود: ای مردم! دیندار باشید، دیندار!). خداوند در قرآن، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم را چنین خطاب فرمود: {ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَ لَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ} (۶)

«سپس تو را بر شریعت و آیین حقّی قرار دادیم از آن پیروی کن و از هوسهای کسانی که آگاهی ندارند پیروی مکن!». در قرآن کریم، خداوند به همه

ص: ۲۵۶

۱- . مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۶.

۲- . غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۲۱.

۳- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۳۸۳.

۴- . همان، ج ۲۲، ص ۴۵۲.

۵- . الکافی، ج ۲، ص ۴۶۴.

۶- . جاثیه، ۱۸.

پیامبران صلی الله علیه و آله وسلم توصیه اقامه و پا بر جا بودن دین را کرده است: {شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَ مَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى وَ عِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَ لَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ} (۱) «آیین را برای شما تشریع کرد که به نوح علیه السلام توصیه کرده بود و آنچه را بر تو صلی الله علیه و آله وسلم وحی فرستادیم و به ابراهیم و موسی و عیسی صلی الله علیه و آله وسلم سفارش کردیم این بود که: دین را برپا دارید و در آن تفرقه ایجاد نکنید!».

امّا «وَأَرْكَانَ الْمُسْلِمِينَ»، «ارکان» جمع «رکن»، به معنی پشتیبان و جزء بزرگ از چیزی آمده است. بنابراین معنی چنین می شود: شهادت می دهم که امام حسین علیه السلام پشتیبان مسلمانان و جزء بزرگترین و مهمترین از آنها محسوب می شود. در حقیقت مسلمانان مانند یک پارچه به هم متحد هستند و امام جزء بزرگ آن را تشکیل می دهد. به عبارت دیگر اگر امام علیه السلام نباشد، خبری از مسلمانی هم نیست، چرا که امام علیه السلام است که با نیروی ولایتی که خدا به او عنایت کرده و با کلام بلیغش مردم را به اسلام دعوت می کند، و امام علیه السلام است که مسلمان درست می کند.

امّا «وَمَقِيلِ الْمُؤْمِنِينَ»، در زیارت جامعه کبیره آمده است: «وَكَهْفِ الْوَرَى» (سلام بر شما که پناهگاه مردم هستید). آری امام حسین علیه السلام ملجأ و پناهگاه اهل ایمان است. فطرس ملک به او پناهنده می شود و می گوید: من آزاد شده حسین علیه السلام هستم. حضرت آدم علیه السلام بعد از آن ترک اولی بوسیله توسلی که به اسماء خمسہ طیبہ صلی الله علیه و آله وسلم پیدا کرد، توبه اش پذیرفته شد و توسل به امام حسین علیه السلام همان پناهنده شدن به حضرت علیه السلام است. بسیاری از انبیاء صلی الله علیه و آله وسلم با پناهنده شدن به امام حسین علیه السلام مشکلات خود را بر طرف می کردند. علماء و بزرگان اسلام نیز در مشکلات به حضرت علیه السلام پناهنده می شدند.

آیت الله مرعشی W برای رسیدن به حاجتش به امام حسین علیه السلام پناهنده می شود. مرحوم سید جلیل القدر حاج سید اسماعیل هاشمی طالخونچه ای اصفهانی که از علمای معاصر اصفهان می باشند، نقل فرمود از عالم بزرگوار حضرت آیت الله العظمی حاج سید شهاب الدین مرعشی نجفی W که فرموده بودند: «من در دوران جوانی و اوائل طلبگی بسیار کم هوش و کند ذهن بودم

ص: ۲۵۷

و دیر درس را یاد می گرفتم و زود فراموش می کردم و دوم هم وسواس داشتم پشت سر هر کسی نماز نمی خواندم و سوم هم شخصی بود که هر وقت مرا می دید، که کم هوش و کند ذهن هستم، می گفت: تو که نمی توانی درس بخوانی برو کار کن و با حرف هایش مرا آزار می داد و گوشه و طعنه زیاد می زد، این سه مسئله عجیب مرا ناراحت می کرد این سه چیز باعث رنجش خاطر من بود. یک روز تصمیم گرفتم که بیایم کربلا و حلّ این مشکلات را از آقا ابا عبدالله الحسین علیه السلام بخواهم ، آمدم کربلا، و یک راست رفتم خدمت کلیددار وقت آن زمان حرم آقا سید الشهداء علیه السلام ، و گفتم شما پدر و جدّم را می شناسی از علماء بوده اند یک حاجتی از تو دارم و آن اینکه امشب با حضرت علیه السلام خلوت کنم و حوائج من را از آقا حضرت سید الشهداء ابا عبدالله الحسین علیه السلام بگیرم. کلیددار قبول کرد و من شب در حرم رفتم و خدام حرم درهای حرم و صحن را بستند. وقتی که به حرم وارد شدم و خود را با حضرت علیه السلام خلوت دیدم با خود فکر کردم، که حضرت علیه السلام به چه کسی بیشتر علاقه دارد، در کتاب ها دیده بودم، که حضرت سید الشهداء علیه السلام به آقا حضرت علی اکبر علیه السلام خیلی علاقمند بوده، لهذا آمدم مابین قبر حضرت سید الشهداء علیه السلام و حضرت علی اکبر علیه السلام نشستم و مشغول توسل و دعا و تضرع و نماز شدم. ناگهان دیدم مرحوم پدرم در حرم نشسته و قرآن می خواند، رفتم خدمت مرحوم ابوی سلام کردم و احوال پرسى نمودم و حاجت خود را بیان کردم، مرحوم ابوی فرمود: هرچه می خواهی از آقا بگیر و اشاره به قبر حضرت سید الشهداء علیه السلام نمود. نگاه کردم دیدم حضرت سید الشهداء علیه السلام روی ضریح مقدس نشسته، آمدم نزد ضریح و به آقا عرض حاجت نمودم و توسل و گریه زیادی کردم، حضرت علیه السلام میوه ای (۱)،

را از بالای ضریح برای من انداخت، من آن را خوردم، یک وقت دیدم کسی نیست و صبح شده و صدای اذان از گلدسته های حرم بلند است، درب حرم باز شد، مردم جهت نماز جماعت به حرم جمع شدند، یکی از علماء امام جماعت ایستاد مردم هم ایستادند و من هم ایستادم و اقتداء نمودم بعد از نماز از حرم بیرون آمدم، آن شخص که همیشه به من زخم زبان می زد و می گفت برو کار کن را دیدم، تا به من رسید بعد از سلام و مصافحه گفت، دیشب در فکر بودم که اگر شما درس بخوانی بهتر است، بعد آمدم حجره کتاب را برداشتم، دیدم هرچه می خوانم، در ذهنم ضبط می شود، متوجّه شدم که آقا حضرت سید الشهداء ابا عبدالله

ص: ۲۵۸

الحسین علیه السلام تمام حوائج را عنایت فرموده است»^(۱).

آری امام حسین علیه السلام پناهگاه همگان است، حتی انسان های گنهکار، مرحوم آقای شیخ باقر بیرجندی W نقل کرده است که پدر شیخ بهائی W فرمود: «شبی در حرم مطهر سیدالشهداء علیه السلام مشرف بودم، وقت سحر شد. دیدم دو نفر به صورت های مهیب و عجیبی آمدند و زنجیری از آتش به دست آنها بود، بالای سر قبری رفتند، که صاحبش را در همان روز دفن کرده بودند، نعش را از آن قبر بیرون آوردند و آن زنجیر آتشین را به گردنش گذاردند و گفتند: ای بدبخت تو را چه قابلیت است که در این زمین مقدس دفن شوی، خواستند او را بیرون ببرند، رو کرد به قبر حضرت سیدالشهداء علیه السلام و عرض کرد: «یا ابا عبد الله اِنِّی اِسْتَجَرْتُ بِجِوَارِکَ وَ اَنَا ضَیْفُکَ» یعنی آقا من مهمان تو هستم و به تو پناه آورده ام. ناگهان دیدم در ضریح باز شد و آقا سید الشهداء علیه السلام بیرون آمدند و به آن دو نفر رو کردند و فرمودند: «خُلُوْهُ خُلُوْهُ فَانَّهُ یَسْتَجَارُ بِنَا» یعنی او را رهایش کنید، زیرا به من پناه آورده پس غل و زنجیر آتشین را از گردنش برداشتند و رفتند^(۲).

به جز حسین علیه السلام مرا مقصد و پناهی نیست بر این عقیده یقین است اشتباهی نیست»^(۳).

ص: ۲۵۹

۱- . کرامات الحسینیه، ج ۲، ص ۲۲۰.

۲- . کرامات الحسینیه، ج ۱، ص ۱۹۸.

۳- . همان.

(شهادت می دهم که همانا تو امامی نیکوکار، با تقوی، پسندیده، پاکیزه، هدایت کننده، هدایت یافته ای).

در این فراز از زیارت، زائر امام حسین علیه السلام معرفتش را به امام علیه السلام اظهار کرده و امام خود را به عنوان امامی بر حق معرفی می نماید، چرا که مردم بر سه دسته تقسیم می شوند، دسته اول کسانی که امام و پیشوائی ندارند، خود به هر سویی که بخواهند، حرکت می کنند. دسته دوم کسانی که امام و پیشوائی دارند، اما پیشوای فاسق و فاجر. دسته سوم کسانی که امام و رهبرشان صالح و عادل است. خداوند می فرماید، در قیامت هر گروهی با امام خود وارد محشر می شوند. زائر حسین علیه السلام شش ویژگی از ویژگی های امام صالح و معصوم را چنین بیان می کند.

اولین ویژگی امام بر حق، بر و نیکوکاری می باشد، خداوند در قرآن ابرار (انسان های نیکوکار) را چنین معرفی می کند: {إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا * عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا * يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا * وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا * إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لِمَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَ لَا شُكُورًا * إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبَّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا * فَوَقَّهُمْ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا * وَجَزَّاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَ حَرِيرًا} (۱)

«به یقین ابرار و خوبان از جامی می نوشند که با عطر خوشی آمیخته است، از چشمه ای که بندگان خاص خدا از آن می نوشند، و از هر جا بخواهند آن را جاری می سازند! آنها به نذر خود وفا می کنند، و از روزی که شرّ و عذابش گسترده است می ترسند، و غذای خود را با اینکه به آن علاقه و نیاز دارند، به «مسکین» و «یتیم» و «اسیر» می دهند! و می گویند: ما شما را بخاطر خدا اطعام می کنیم، و هیچ پاداش و سپاسی از شما نمی خواهیم! ما از پروردگارمان خائفیم در آن روزی که عبوس و سخت است! بخاطر این عقیده و عمل خداوند آنان را از شرّ آن روز نکه

ص: ۲۶۰

می دارد و آنها را می پذیرد در حالی که غرق شادی و سرورند! و در برابر صبرشان، بهشت و لباسهای حریر بهشتی را به آنها پاداش می دهد!». «ابرار» جمع «بر» در اصل به معنی وسعت و گستردگی است، و به همین جهت صحراهای وسیع را «بر» می گویند. و از آنجا که افراد نیکوکار اعمالشان نتایج گسترده ای در سطح جامعه دارد، این واژه به آنها اطلاق می شود. شیعه و سنی شأن نزول آیات فوق را امیرالمؤمنین علیه السلام و فاطمه زهرا^h و حسن علیه السلام و حسین علیه السلام و فضه خادمه آنها می دانند.

ابن عباس می گوید: «حسن و حسین علیهما السلام بیمار شدند پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم با جمعی از یاران به عیادتشان آمدند، و به علی علیه السلام گفتند: ای ابو الحسن علیه السلام! خوب بود، نذری برای شفای فرزندان خود می کردی، علی علیه السلام و فاطمه علیه السلام و فضه که خادمه آنها بود نذر کردند، که اگر آنها شفا یابند سه روز روزه بگیرند. طبق بعضی از روایات حسن و حسین علیه السلام نیز گفتند ما هم نذر می کنیم روزه بگیریم. چیزی نگذشت که هر دو شفا یافتند، در حالی که از نظر مواد غذایی دست خالی بودند، علی علیه السلام سه من جو قرض نمود، و فاطمه^h یک سوم آن را آرد کرد، و نان پخت، هنگام افطار سائلی بر در خانه آمد و گفت: «السَّلَامُ عَلَیْكُمْ أَهْلَ بَيْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وسلم» سلام بر شما ای خاندان محمد صلی الله علیه و آله وسلم! مستمندی از مستمندان مسلمین هستم، غذایی به من بدهید، خداوند به شما از غذاهای بهشتی مرحمت کند، آنها همگی مسکین را بر خود مقدم داشتند، و سهم خود را به او دادند و آن شب جز آب نوشیدند. روز دوم را هم چنان روزه گرفتند و موقع افطار وقتی که غذا را آماده کرده بودند، همان نان جو، یتیمی بر در خانه آمد، آن روز نیز ایشار کردند و غذای خود را به او دادند، بار دیگر با آب افطار کردند و روز بعد را نیز روزه گرفتند. در سومین روز اسیری به هنگام غروب آفتاب بر در خانه آمد، باز سهم غذای خود را به او دادند، هنگامی که صبح شد علی علیه السلام دست حسن علیه السلام و حسین علیه السلام را گرفته بود و خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم آمدند، هنگامی که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم آنها را مشاهده کرد، دید از شدت گرسنگی می لرزند! فرمود! این حالی را که در شما می بینم، برای من بسیار گران است، سپس برخاست و با آنها حرکت کرد، هنگامی که وارد خانه فاطمه^h شد، مشاهده نمود فاطمه زهرا^h در محراب عبادت ایستاده است، در حالی که از شدت گرسنگی شکم او به پشت چسبیده، و چشمهایش به گودی نشسته، پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم ناراحت شد. در همین هنگام جبرئیل نازل گشت و گفت ای محمد صلی الله علیه و آله وسلم! این سوره را بگیر، خداوند با چنین خاندانی به تو تهنیت می گوید، سپس سوره انسان را بر او خواند،

بعضی گفته اند که از آیه پنجم تا آیه بیست و دوم که مجموعاً هیجده آیه است، در این موقع نازل گشت» (۱).

چند نمونه از نیکوکاری امام حسین علیه السلام :

۱ روزی امام حسین علیه السلام از جائی عبور می کرد: «دید جوانی به سگی غذا می دهد، به او فرمود: به چه انگیزه این گونه به سگ مهربانی می کنی؟ او عرض کرد: من غمگین هستم، می خواهم با خشنود کردن این حیوان غم و اندوه من مبدل به خشنودی گردد، اندوه من از این رواست که من غلام یک نفر یهودی هستم و می خواهم از او جدا شوم. امام حسین علیه السلام با آن غلام نزد صاحب او که یهودی بود، آمدند، امام حسین علیه السلام دویست دینار به یهودی داد، تا غلام را خریداری کرده و آزاد سازد. یهودی گفت: این غلام را بخاطر قدم مبارک شما که به در خانه ما آمدی، به شما بخشیدم و این بوستان را نیز به غلام بخشیدم و آن پول مال خودتان باشد. امام حسین علیه السلام هماندم غلام را آزاد کرد و همه آن بوستان و پول را به او بخشید، وقتی که همسر یهودی، این بزرگواری را از امام حسین علیه السلام دید گفت: من مسلمان شدم و مهریه ام را به شوهرم بخشیدم، و به دنبال او شوهرش گفت: من نیز مسلمان شدم و این خانه ام را به همسرم بخشیدم» (۲).

۲ بر عهده گرفتن قرض درمانده، اسامه بن زید یکی از اصحاب رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم بود، بیمار و بستری شد: «وقتی که اسامه بن زید سخت بیمار شد و به بستر مرگ افتاد، حضرت امام حسین علیه السلام به محض اطلاع از این امر، به عیادت او شتافت و او را در بستر بیماری بسیار اندوهناک دید. حضرت علیه السلام به او فرمود: ادای قرض تو به عهده من. اسامه عرض کرد: می ترسم قبل از پرداخت دین و بدهکاری خود بمیرم. حضرت علیه السلام فرمود: یقین داشته باش که پیش از مرگ تو قرض و بدهکاریت را می پردازم. پس امام حسین علیه السلام به عهد خود وفا کرده و قبل از مرگ اسامه، تمام قرض او را پرداخت» (۳).

بسیاری از نیکی های امام حسین علیه السلام بخاطر مخفی انجام گرفتنش، برای ما معلوم و روشن

ص: ۲۶۲

۱- . تفسیر نمونه، ج ۲۵، ص ۳۴۳.

۲- . سیره چهارده معصوم صلی الله علیه و آله وسلم ، ص ۳۷۲.

۳- . مناقب، ج ۴، ص ۶۶.

نیست. اما از آثاری که در پشت شانه‌های امام حسین علیه السلام به جای مانده بود، به خوبی فهمیده می شود، که نیکی های امام حسین علیه السلام بسیار زیاد بوده است. وقتی که امام حسین علیه السلام به شهادت رسید و بدنش عریان شد، حاضران در پشت شانه‌های او خراش های کهنه ای دیدند، از امام سجاد علیه السلام پرسیدند، این خراش ها از چیست؟ فرمودند: «هَذَا مِمَّا كَانَ يَنْقُلُ الْجِرَابَ عَلَى ظَهْرِهِ إِلَى مَنَازِلِ الْأَرَامِلِ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ» (۱) (این خراش ها بر اثر حمل انبان های طعام است، که آن حضرت علیه السلام آنها را بر پشت شانه‌ها می گرفت و به خانه های بیوه زنان، یتیمان و تهی دستان می برد).

دومین ویژگی امام برحق، با تقوی و پرهیزکار بودن، می باشد. «تقوی» از ماده «وقی» است، که به معنای حفظ و صیانت و نگهداری است، معنای «اتقاء»، احتفاظ است، ولی تا کنون دیده نشده که در ترجمه های فارسی، این کلمه را به صورت حفظ و نگهداری ترجمه کنند، در ترجمه های فارسی اگر کلمه به صورت اسمی استعمال شود، مثل خود کلمه «تقوی» و یا کلمه «مُتَّقِينَ» به پرهیزکاری ترجمه می شود. مثلاً در ترجمه {هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ} (۲) گفته می شود، هدایت است، برای پرهیزکاران و اگر به صورت فعلی استعمال شود، خصوصاً اگر فعل امر باشد و متعلقش ذکر شود، به معنای خوف و ترس ترجمه می شود. مثلاً در ترجمه «اتَّقُوا اللَّهَ» و «اتَّقُوا النَّارَ» گفته می شود از خدا بترسید. البته کسی مدعی نشده که معنای تقوا، ترس یا پرهیز و اجتناب است، بلکه چون دیده شده، لازمه صیانت خود از چیزی، ترک و پرهیز از آن است و همچنین غالباً صیانت و حفظ نفس از اموری، ملازم است با ترس از آن امور، چنین تصور شده که این ماده مجازاً در بعضی موارد به معنای پرهیز و در بعضی موارد دیگر به معنای خوف و ترس استعمال شده است.

البته هیچ مانعی در کار نیست، که این کلمه مجازاً به معنای پرهیز و یا به معنای خوف استعمال شود، اما از طرف دیگر موجب و دلیلی هم نیست، که تأیید کند، که از این کلمه یک معنای مجازی مثلاً ترس یا پرهیز قصد شده است، چه دلیلی هست که بگوییم معنای «اتَّقُوا اللَّهَ» این است، که از خدا بترسید، و معنای «اتَّقُوا النَّارَ» این است که از آتش بترسید، بلکه معنای این گونه جملات

ص: ۲۶۳

۱- . مناقب، ج ۴، ص ۶۶.

۲- . بقره، ۲.

این است، که خود را از گزند آتش حفظ کنید و یا خود را از کیفر الهی محفوظ بدارید. بنابراین ترجمه صحیح کلمه تقوی، «خود نگهداری» است، همان ضبط نفس است و متقین یعنی خودنگهداران(۱).

راغب می گوید: «الْوَقَايَةُ: حِفْظُ الشَّيْءِ مِمَّا يُؤْذِيهِ وَيُضَرُّهُ. وَالتَّقْوَى جَعَلَ النَّفْسَ فِي وَقَايَةٍ مِمَّا يَخَافُ، هَذَا تَحْقِيقُهُ، ثُمَّ يَسْمَى الْخَوْفَ تَارَهُ تَقْوَى، وَالتَّقْوَى خَوْفًا حَسَبَ تَسْمِيَةِ مَقْتَضَى الشَّيْءِ بِمَقْتَضِيهِ وَالمَقْتَضَى بِمَقْتَضَاهُ، وَ صَارَ التَّقْوَى فِي تَعَارُفِ الشَّرْعِ حِفْظَ النَّفْسِ عَمَّا يُوْثِمُ، وَ ذَلِكَ بِتَرْكِ الْمَحْظُورِ»(۲)

(«وقایه»: نگهداشتن چیزی است که زیان و ضرر می رساند. و «تقوی» یعنی نفس را در وقایه دادن از آنچه بیم می رود، تحقیق مطلب است امّا گاهی استعمال لفظ مسبب در مورد سبب استعمال لفظ سبب در مورد مسبب یعنی خوف به جای تقوی و تقوی به جای خوف استعمال می گردد. تقوی در عرف شرع یعنی نگهداری نفس از آنچه انسان را به گناه می کشاند، به اینکه ممنوعات و محرمات را ترک کند). خداوند در کتاب خود به حقیقت تقوی سفارش فرموده است: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ} (۳)

«ای کسانی که ایمان آورده اید! آن گونه که حق تقوا و پرهیزکاری است، از خدا بپرهیزید!».

تقوی دارای درجاتی است، که امام علیه السلام از بالاترین درجات آن برخوردار است، امام صادق علیه السلام فرمودند: «التَّقْوَى عَلَى ثَلَاثَةِ أَوْجِهٍ تَقْوَى بِاللَّهِ فِي اللَّهِ وَهُوَ تَرْكُ الْحَلَالِ فَضْلًا عَنِ الشُّبْهِهِ وَهُوَ تَقْوَى خَاصَّ الْخَاصِّ وَ تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَهُوَ تَرْكُ الشُّبْهَاتِ فَضْلًا عَنِ حَرَامٍ وَهُوَ تَقْوَى الْخَاصِّ وَ تَقْوَى مِنَ خَوْفِ النَّارِ وَالْعِقَابِ وَهُوَ تَرْكُ الْحَرَامِ وَهُوَ تَقْوَى الْعَامِّ»(۴)

(تقوی بر سه قسم است، تقوی بخاطر خدا و در راه خدا و آن ترک حلال است چه رسد به اینکه انسان دست از شبهه بردارد و این را تقوای ویژگان یا خاص الخاص گویند(۵).

دوم تقوی از خداوند و آن خودداری از شبهات

ص: ۲۶۴

۱- . شرح خطبه متقین، ص ۴۷.

۲- . مفردات القرآن، ص ۸۸۱.

۳- . آل عمران، ۱۰۲.

۴- . بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۲۹۵.

۵- . به مقام فناء رسیدن یعنی خودی دیگر در کار نیست هر چه هست خداست، از هر چیزی که در رابطه با خدا نباشد، گر چه حرام یا شبه ناک است، اجتناب می کند.

می باشد چه رسد به دوری از حرام، این را تقوی خاص گویند، سوم تقوی از ترس دوزخ و عقاب که آن خودداری از حرام است و آن را تقوی عام و همگانی گویند). قرآن می فرماید: {إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ} (۱)

«گرامی ترین شما نزد خداوند با تقواترین شماست» و طبق آیه فوق امام علیه السلام عزیزترین مردم نزد خداست و با توجه به اینکه امام علیه السلام رهبر و پیشوای خلق خداست، باید با تقواترین مردم باشد، بنابراین رهبری اقتضا می کند که امام علیه السلام از تقوای خاص الخاص برخوردار باشد. و از کلمه «التَّقِيُّ» که در زیارت آمده است، به دست می آید که امام علیه السلام همیشه از این تقوای خاص الخاص بهره مند بودند. چرا که «تقی» بر وزن فَعِيل است و فَعِيل از اوزان صفت مشبه می باشد، و صفت مشبه دلالت بر ثبوت و دوام دارد. بنابراین لحظه ای امام علیه السلام از تقوای الهی جدا نبودند. در زیارت جامعه می خوانیم: «السَّلَامُ عَلَى أَيْمَةِ الْهُدَى وَمَصَابِيحِ الدُّجَى وَ أَعْلَامِ التَّقَى» (سلام بر شما ائمه صلی الله علیه و آله وسلم که هدایت گر خلق خدا و چراغ های شب های تاریک و پرچم داران تقوی هستید). یعنی مردم، تقوا داری را از شما می آموزند و اگر شما نبودید به تقوای الهی هرگز نمی رسیدند.

سومین ویژگی امام بر حق «الرضی» می باشد. «الرضی» یعنی پسندیده، مقامی بسیار بالا و پر ارزش است. «رضی» به آن کسی می گویند که تمام اعمال و حرکات و سکناش خدائی باشد، و مطابق رضای حق باشد. تمامی انبیاء صلی الله علیه و آله وسلم به دنبال رضای حق بودند و برای رسیدن به آن تلاش می کردند. «در حالات حضرت موسی علیه السلام آمده است، که برای گرفتن احکام تورات مأمور شد با گروهی از بنی اسرائیل به کوه طور برود، تا حقایق تازه ای درباره خداشناسی و وحی در این سفر برای آنها آشکار گردد. ولی از آنجا که شوق مناجات با پروردگار و شنیدن آهنگ وحی در دل حضرت موسی علیه السلام شعله ور بود، آنچنان که سر از پا نمی شناخت، و همه چیز حتی خوردن و آشامیدن و استراحت را در این راه فراموش کرده بود، با سرعت این راه را پیمود، و قبل از دیگران تنها به میعادگاه پروردگار رسید. در اینجا وحی بر او نازل شد: ای موسی علیه السلام! چه چیز سبب شد که پیش از قومت به اینجا بیایی و در این راه عجله کنی؟ حضرت موسی علیه السلام بلافاصله عرض کرد: پروردگارا! آنها به دنبال من هستند و من برای رسیدن به میعادگاه و محضر وحی تو شتاب کردم تا از من

ص: ۲۶۵

حضرت زکریا علیه السلام از خداوند فرزند تقاضا کرد ولی نگفت: خدایا به من دختر یا پسر ببخش و چنین و چنان باشد، بلکه عرضه داشت: {وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا}(۲)

«و او را مورد رضایت قرار ده!». یعنی فرزندی می خواهم که مورد رضایت تو قرار گیرد، چرا که این امری بسیار مهم است. خداوند در کتاب خود می فرماید، بعضی انسان ها تمام هستی خود را می دهند، تا به این مقام نائل شوند: {وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ}(۳)

« بعضی از مردم، جان خود را بخاطر خشنودی خدا می فروشند و خداوند نسبت به بندگان مهربان است». امام حسین علیه السلام از اول عمر شریفشان تا آخرین لحظه، قدمی بدون رضای خداوند بر نداشتند. قبل از اینکه عازم کربلا شوند. نزد قبر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم آمدند و دو رکعت نماز گزاردند و چون از نماز فارغ شدند، در پیشگاه خداوند عرضه داشتند: «اللَّهُمَّ! إِنَّ هَذَا قَبْرُ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ وَ أَنَا ابْنُ بِنْتِ مُحَمَّدٍ وَ قَدْ خَضَعْتُ مِنَ الْأَمْرِ مَا قَدْ عَلِمْتُ، اللَّهُمَّ! وَ إِنِّي أَحِبُّ الْمَعْرُوفَ وَ أَكْرَهُ الْمُنْكَرَ، وَ أَنَا أَسْأَلُكَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ بِحَقِّ هَذَا الْقَبْرِ وَ مَنْ فِيهِ مَا اخْتَرْتُ مِنْ أَمْرٍ هَذَا مَا هُوَ لَكَ رِضَى وَ لِرَسُولِكَ رِضَى»(۴)

(پرورد گارا! این قبر پیامبر تو، محمد صلی الله علیه و آله وسلم می باشد و من پسر دختر پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم تو هستم. تو از اوضاع من کاملاً آگاهی. پرورد گارا! من کار خوش را دوست دارم و امر زشت را زشت می دانم. ای خدای با شکوه و بزرگوار! تو را به حق این قبر و صاحب آن قسم می دهم، آنچه را که رضای تو و پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم تو در آن است، برای من مقدر نمائی). در بهشت بالاترین مقام و عظیم ترین لذت، خشنودی پرورد گار است، که نصیب کسانی می شود که در دنیا رضای خدا را کسب کرده اند، این وعده ای است، که خداوند به مؤمنین داده است: {وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَ مَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عِدْنٍ وَ رِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ}(۵)

ص: ۲۶۶

۱- . تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۲۶۸.

۲- . مریم، ۶.

۳- . بقره، ۲۰۷.

۴- . بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۳۲۸.

۵- . توبه، ۷۲.

«خداوند به مردان و زنان با ایمان، باغهایی از بهشت وعده داده که نهرها از زیر درختانش جاری است جاودانه در آن خواهند ماند و مسکن های پاکیزه ای در بهشت های جاودان نصیب آنها ساخته و خشنودی و رضای خدا، از همه اینها برتر است و پیروزی بزرگ، همین است!».

امام حسین علیه السلام در آخرین لحظه عمرشان با وجود تمامی مصائب و داغ هایی که دیدند، در پیشگاه خداوند عرضه داشتند، «الهی رضا بقضائک». لذا خداوند در حق امام حسین علیه السلام و پیروانش می فرماید: {يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ * أَرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً * فَادْخُلِي فِي عِبَادِي * وَادْخُلِي جَنَّاتِي} (۱) «ای جان آرام گرفته (۲)،

به سوی پروردگار خویش بازگرد در حالی که تو از او خشنود و او از تو خشنود است. پس در میان بندگان من در آی و در بهشت من داخل شو». در زیارت جامعه می خوانیم: «وَيَذَلُّكُمْ أَنْفُسَكُمْ فِي مَرْضَاتِهِ» (شما بذل کردید، جان خود را در راه رضای خدا). امیرالمؤمنین علیه السلام در دعای کمیل از خداوند می خواهد: «وَتَجْعَلَنِي بِقَشِيمِكَ رَاضِيًا قَانِعًا» (و مرا به آنچه برایم قسمت کرده ای، راضی و قانع ساز).

چهارمین ویژگی امام برحق «زکی» می باشد. «زکی» از «زکات» است، هم به معنی رشد و نمو و هم به معنی پاکی آمده است. امام علیه السلام زکی (پاکیزه) است، هم از نظر جسم و هم از نظر روحی، چرا که خداوند اراده کرده است، امام علیه السلام از هرگونه آلودگی مبرا باشد، چنانچه در قرآن کریم می فرماید: {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا} (۳)

«خداوند فقط می خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم دور کند و کاملاً شما را پاک سازد». امام حسین علیه السلام به مروان بن حکم فرمود: «وَإِنَّا أَهْلُ بَيْتِ الطَّهَارَةِ الَّذِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَلَىٰ نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا}» (۴)

(ما دودمان طهارتیم که خدای عزوجل آیه تطهیر را بر رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم نازل فرمود). مقام و منزلت تزکیه آن قدر مهم

ص: ۲۶۷

۱- . فجر، ۲۶۳۰.

۲- . جانی که در سایه کمال تقوا به مرتبه ای رسیده که هواها و شیاطین توان انحرافش را ندارند.

۳- . احزاب، ۳۳.

۴- . کلمات الامام الحسین علیه السلام ، ص ۲۸۵.

است، که خداوند در سوره شمس بعد از یازده سوگند می فرماید: {قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا} (۱) «که هر کس نفس خود را پاک و تزکیه کرده، رستگار شده و آن کس که نفس خویش را با معصیت و گناه آلوده ساخته، نومید و محروم گشته است!». با توجه به اینکه «زکی» بر وزن «فعیل» است و این وزن دلالت بر ثبوت چیزی یا کسی می کند، امام همیشه از این نعمت بزرگ برخوردار بودند. چون امام علیه السلام پاک و مطهر است، از هرگونه شرک و ریا و رذائل اخلاقی، لذا می تواند دیگران را از آلودگی ها پاک کند، چنانچه در زیارت جامعه می خوانیم: «وَمَا خَصَّنَا بِهِ مِنْ وَلَائَتِكُمْ طَيِّباً لِيَخْلَقَنَا وَطَهَارَةً لِنَفْسِنَا وَتَزَكِيَةً لَنَا» (ولایت شما را مخصوص ما گردانید، بخاطر نیکوئی و پاکی خلقت ما و بخاطر پاکی جان ما و تزکیه و تهذیب ما). بنابراین امام حسین علیه السلام خود پاک است، که می تواند ما را از هرگونه آلودگی پاک کند.

پنجمین ویژگی امام بر حق، «هادی» و «هدایت کننده»، می باشد. هدایت کردن، کار خداست، چنانچه می فرماید: {وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ} (۲) «و محققاً خداوند کسانی را که ایمان آوردند، بسوی صراط مستقیم هدایت می کند». و در جایی دیگر می فرماید: {إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى} (۳)

«به یقین هدایت کردن بر ماست». سپس خداوند این مأموریت را به رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم و ائمه اطهار علیهم السلام و پیروانشان سپرده است: {قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي} (۴)

«بگو: این راه من است من و پیروانم، و با بصیرت کامل، همه مردم را به سوی خدا دعوت می کنیم». و نیز می فرماید: {وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا} (۵) «و آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما، مردم را هدایت می کنند». معلوم و روشن است است، که مصداق اتم و اکمل این دو آیه، ائمه اطهار علیه السلام می باشند، که با بصیرت کامل مردم را به سوی خدا دعوت می کردند و در این راه از هیچ کسی هراسی نداشتند.

ص: ۲۶۸

۱- . شمس، ۹ و ۱۰.

۲- . حج، ۵۴.

۳- . لیل، ۱۲.

۴- . یوسف، ۱۰۸.

۵- . انبیاء، ۷۳.

امام حسین علیه السلام در طول عمر شریفشان لحظه ای در هدایت مردم توقف و کوتاهی نکردند، در تاریخ کربلا آمده است، که در روز عاشورا وقتی دشمنان، حضرت علیه السلام را از هر سو احاطه کردند، و در حلقه محاصره خود قرار دادند، امام علیه السلام از میان یاران خود بیرون آمد، تا به آنها رسید. آنگاه از آنان خواست سکوت کنند، اما نپذیرفتند و هیاهو می کردند، تا این که امام علیه السلام به آنها فرمود: «وَيْلَكُمْ مِمَّا عَلَيْكُمْ أَنْ تُنْصِتُوا إِلَيَّ فَتَسْمِعُوا قَوْلِي وَإِنَّمَا أَدْعُوكُمْ إِلَى سَبِيلِ الرَّشَادِ فَمَنْ أَطَاعَنِي كَانَ مِنَ الْمُرْشِدِينَ وَ مَنْ عَصَانِي كَانَ مِنَ الْمُهْلَكِينَ وَ كُلُّكُمْ عَاصٍ لِمَا مَرَى غَيْرُ مُسْتَمِعٍ قَوْلِي فَقَدْ مُلِثْتُ بِطُونُكُمْ مِنَ الْحَرَامِ وَ طَبِعَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيْلَكُمْ أَلَا تُنْصِتُونَ أَلَا تَسْمَعُونَ» (۱)

(وای بر شما! چه مانعی دارد که ساکت شوید و سخن مرا گوش کنید؟ جز این نیست که من شما را به راه هدایت دعوت می کنم، کسی که از من اطاعت کند هدایت می شود و کسی که نافرمانی نماید هلاک و کافر خواهد شد. شما عموماً امر مرا اطاعت نمی کنید، گوش به سخن من نمی دهید. زیرا شکم های شما از حرام پر شده و به قلب های شما مهر قساوت زده شده است: وای بر شما! آیا ساکت نمی شوید؟! آیا نمی شنوید؟). در زیارت جامعه می خوانیم: «السَّلَامُ عَلَى الدُّعَاةِ إِلَى اللَّهِ وَ الْأَدْلَاءِ عَلَى مَرْضَاهِ اللَّهِ» (سلام بر دعوت کنندگان به سوی خدا و راهنمایان مردم در راه رضای خدا). حتی برای دشمنان هادی و هدایت گر بودند، ولی متأسفانه به مقتضای آیه شریفه: {وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَمِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ} (۲) «و تو هرگز نمی توانی مردم کور دل را از ضلالت و گمراهی براه راست هدایت کنی. تنها کسانی را که به آیات ما ایمان می آورند و سر تسلیم فرود آورده اند می توانی هدایت کنی و آیات خدا را به گوش آنها برسانی». و آیه شریفه: {صُمُّ بَكْمٌ عُمَى فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ} (۳) «آنان (از شنیدن و گفتن و دیدن حقایق) کر و لال و نابینا هستند و (از راه خطا) باز نمی گردند»، کلام و هدایت امام حسین علیه السلام در آنها اثر نگذاشت. مقام هدایت مقامی است بسیار عظیم، انسان وقتی می تواند هادی باشد، که اول به مقام مهدی (هدایت شده) رسیده باشد و امام علیه السلام از چنین مقامی برخوردار بودند و هدایتگری امام حسین علیه السلام هم زبانی و هم عملی بود.

امام حسین علیه السلام بعد از شهادت، هم هدایت گر است. در زمان جنگ ایران و عراق وقتی کاخ صدام را بمباران کردند، یک مغازه دار یهودی که در بغداد سکونت داشت، از شدت ترس مغازه طلا

ص: ۲۶۹

۱- . بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۸.

۲- . روم، ۵۳.

۳- . بقره، ۱۸.

فروشی خود را تعطیل کرد، ولی دو روز بعد که به مغازه آمد، خبری از طلا و جواهرات و پول هایش نبود. آن شخص یهودی می گوید: چند روزی من و همسرم و فرزندانم در ناراحتی و اندوه به سر می بردیم، یک شب از فرط ناراحتی گریه زیادی کردم، و با چشم های اشک آلود خوابیدم، در عالم رؤیا بخاطرم آمد که به زیارت مرقد مطهر امام حسین علیه السلام بروم و طلاآلات و نقره هایم را به دست خواهم آورد، پس از بیداری قضیه را با همسرم مطرح کردم، و عازم کربلا شدیم و به زیارت امام حسین علیه السلام رفتیم و بعد به نجف مشرف شدیم، در ضمن اقامت در آن شهر به سراغ یکی از دوستان قدیمی خود رفتم، ساعتی در مغازه او نشستم، خواستم از نزد او خارج شوم و خداحافظی کنم، که یک مرد و زن شیک پوشی وارد مغازه شدند و خواستند تا مقداری طلا از آنها خریداری شود، ولی چون دوستم قصد خرید نداشت، من وارد معامله شدم، وقتی درب جعبه بزرگی را باز کردند، چشمم به طلاهای خودم افتاد، خواستم که پلیس را خبر کنم، آنها فرار کردند، بعد من و همسر و فرزندانم مسلمان شدیم (۱).

آری امام حسین علیه السلام بعد از شهادت هم هدایتگر است.

ششمین ویژگی امام برحق، «مهدی» و «هدایت شده» می باشد. امام حسین علیه السلام مهدی است، خود هدایت شده است، چرا که انسانی که بخواهد هادی و هدایت کننده باشد، اول باید خود هدایت شده و راه تکامل را طی کرده و به قرب الهی نائل شده و در صراط مستقیم قرار گرفته باشد، انسانی که خود در صراط مستقیم قرار نگرفته چگونه می تواند، دیگران را در صراط مستقیم قرار دهد. اگر «هادی» بر «مهدی» مقدم شده است، بخاطر اهمیت هدایت است. چرا که هدایت مردم، نزد خداوند بسیار مهم است، نه اینکه این تقدم بخاطر این باشد، که اول انسان باید «هادی» باشد، بعد «مهدی». خداوند در قرآن برای هدایت شدگان چندین علامت ذکر نموده که همه آنها در امام حسین علیه السلام وجود دارد:

۱ اعتقاد به مبدأ و معاد و صابر بودن در مصائب: {الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ} * أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَ رَحْمَةٌ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْتَادُونَ { (۲) «آنها که هر گاه مصیبتی به ایشان می رسد، می گویند: «ما از آن خدائیم و به سوی او بازمی گردیم! اینها، همانها هستند که الطاف و رحمت خدا شامل حالشان شده و آنها هستند هدایت یافتگان!».

۲ داشتن ایمان خالص بدون هیچگونه ظلم: {الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ

ص: ۲۷۰

۱- . کرامات الحسینیه، ج ۲، ص ۵۹.

۲- . بقره، ۱۵۶ و ۱۵۷.

«آنها که ایمان آوردند، و ایمان خود را با شرک و ستم نیالودند، ایمنی تنها از آن آنهاست و آنها هدایت یافتگانند!».

۳ آباد کننده مساجد و بر پا کننده نماز و پرداخت کننده زکات و عدم ترس جز از خداوند: {إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ} (۲)

«مساجد خدا را تنها کسی آباد می کند که ایمان به خدا و روز قیامت آورده، و نماز را برپا دارد، و زکات را پردازد، و جز از خدا نترسد امید است چنین گروهی از هدایت یافتگان باشند».

۴ عدم تبعیت از خواسته های مردم: {قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَ مَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ} (۳)

«بگو: من از هوی و هوس های شما، پیروی نمی کنم اگر چنین کنم، گمراه شده ام و از هدایت یافتگان نخواهم بود!».

این مطلب را هم باید بدانیم که انسان از راه یافتگان حقیقی قرار نمی گیرد، جز با توفیقات و عنایات پروردگار عالم چنانچه خود فرموده است: {مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ} (۴) «آن کس را که خدا هدایت کند، هدایت یافته واقعی اوست». امام حسین علیه السلام «مهدی» شد، چون خود خداوند و رسولش صلی الله علیه و آله وسلم و امیرالمؤمنین علیه السلام و مادرشان فاطمه زهرا^h هادی و راهنمای او بودند. در زیارت جامعیه می خوانیم: «وَأَشْهَدُ أَنَّكُمْ الْأَئِمَّةَ الرَّاشِدُونَ الْمُهْدِيُّونَ» (شهادت می دهم که همانا شما، امامان ارشاد کننده و هدایت یافته).

ص: ۲۷۱

۱- . انعام، ۸۲.

۲- . توبه، ۱۸.

۳- . انعام، ۵۶.

۴- . اعراف، ۱۷۸.

۳۹- فراز سی و نهم: «وَأَشْهَدُ أَنَّ الْأُمَّةَ مِنْ وَلَدِكَ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ أَعْلَامُ الْهُدَى وَ الْعَزْوَةُ الْوُثْقَى وَ الْحُجَّةُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا»

(شهادت می دهم که امامان از نسل تو، سخن تقوی (حقیقت تقوی) و پرچم های هدایت و ریسمان مورد اعتماد و حجت و دلیل بر اهل دنیا هستند).

«ائمه» جمع امام و امام به معنای پیشوا و رهبر، رئیس، متولی امور کسی که از وی پیروی کنند و یا به او اقتدا نمایند. «اعلام» جمع علم و «علم» به معنی نشانه، راه و پرچم است. «هدی» به معنی هدایت و راهنما می باشد. «عروه» به معنی دستگیره و ریسمان می باشد. «وثقی» به معنی مورد اعتماد و محکم می باشد. «حجت» به معنی دلیل، برهان و غلبه است، «حجت» دلیلی است که مقصود را روشن می کند. در این فراز از زیارت زائر امام حسین علیه السلام به مطالب دیگری اقرار می کند، که این خود دلالت بر معرفت بیشتر او نسبت امام علیه السلام و فرزندان او می باشد.

در قرآن کریم آمده است: {فَمَا نَزَّلَ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِ عَلَى رَسُولِهِ وَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ لَزِمَهُمُ التَّقْوَى وَ كَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَ أَهْلُهَا وَ كَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا} (۱) «خداوند آرامش و سکینه خود را بر فرستاده خویش و مؤمنان نازل فرمود و آنها را به حقیقت تقوا ملزم ساخت، و آنان از هر کس شایسته تر و اهل آن بودند و خداوند به همه چیز دانا است». کلمه در اینجا به معنی روح است، یعنی خداوند روح تقوا را بر دل های آنها افکند و ملازم و همراهشان ساخت، چنانکه در قرآن کریم درباره عیسی علیه السلام می فرماید: {إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَ كَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَ رُوحٌ مِنْهُ} (۲) «مسیح عیسی بن مریم علیهما السلام فقط فرستاده خدا، و کلمه و مخلوق اوست، که او را به مریم h القا نمود و روحی شایسته از طرف او بود».

ص: ۲۷۲

۱- . فتح، ۲۶.

۲- . نساء، ۱۷۱.

در یکی از خطبه های پیغمبر گرامی صلی الله علیه و آله وسلم می خوانیم: «نَحْنُ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ سَبِيلُ الْهُدَى» (۱)

(ما کلمه تقوی و راه هدایت هستیم). شبیه همین معنی از امام علی بن موسی الرضا علیهما السلام نیز نقل شده است که فرمودند: «وَنَحْنُ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ الْعَزْوَةُ الْوُثْقَى» (۲) (ما کلمه تقوی و عروه الوثقی هستیم). بنابراین امام حسین علیه السلام و فرزندان روح تقوا هستند، به این معنی که اگر کسی ادعای تقوا کند و اعتقاد به به ائمه اطهار علیهم السلام اعتقاد نداشته باشد، در حقیقت تقوا ندارد و از متقین حساب نخواهد شد. جسم بی روح ارزش ندارد، چرا که کاری از او ساخته نیست، نقل می کنند، عربی در بیابان شترش روی زمین افتاد و مُرد، او اطراف شتر راه می رفت و به او نگاه می کرد و می گفت: تو که پایت سالم است، دستت سالم است، گوش و چشمت سالم است، چرا حرکت نمی کنی، با خود گفت تو همه چیز داری ولی روح نداری که حرکت کنی.

در روایت آمده کسی که سال ها عبادت خدا کند، این هم در بهترین مکان یعنی مکه، کنار خانه خدا بین صفا و مروه و در این حال بمیرد ولی ولایت ما اهل بیت علیهم السلام را نداشته باشد، نه تنها از عبادتش بهره مند نمی شود، بلکه با سر او را داخل دوزخ می کنند. مطلب دیگر اینکه ائمه اطهار علیهم السلام از فرزندان و نسل امام حسین علیه السلام می باشند، که خداوند در عوض شهادت امام حسین علیه السلام، امامان را در نسل او قرار داد.

و نباید در هیچکدام از امامان از نسل حسین علیه السلام شک داشته باشیم. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در خطبه غدیر فرمودند: «وَ مَنْ شَكَّ فِي وَاحِدٍ مِنَ الْأَئِمَّةِ فَقَدْ شَكَّ فِي الْكُلِّ مِنْهُمْ وَ الشَّاكُّ فِينَا فِي النَّارِ» (۳)

(کسی که در یکی از امامان علیهم السلام شک و تردید نماید، در واقع در همه آنان شک و تردید نموده و شک کننده درباره ما جایگاهش آتش دوزخ است).

«عَلَم» آن نشان و پرچمی است، که در بین راه نصب می شود، تا مسافر راه را گم نکند و درست و دقیق به مقصد برسد. همه ما مردم مسافر هستیم و مقصد، قرب به خدا می باشد. برای رسیدن به مقصد چاره ای نیست جز بهره گرفتن از امامان، بهره مند شدن از سنت و قول و فعل آنها، اگر انسان

ص: ۲۷۳

۱- بحار الانوار، ج ۲۴، ص ۱۸۴.

۲- همان، ج ۲۳، ص ۳۵.

۳- الیقین باختصاص مولانا علی علیه السلام بایمره المؤمنین، ص ۳۵۱.

از زندگی آنها الگو بگیرد، به هدایت الهی نائل خواهد شد. خوشا به حال کسانی که در این مسیر پیوسته به نشانه های هدایت چشم دوخته تا مبادا گمراه شوند، مانند سلمان، ابوذر، مقداد، جابر بن عبدالله انصاری و هزاران نفر دیگر. ائمه اطهار علیهم السلام نه تنها «اعلام الهدی»، نشانه های هدایت هستند بلکه دستگیره محکم و مورد اعتماد انسان ها هم می باشند. یعنی آنها فقط راه را به انسان نشان نمی دهند بلکه به مطلوب و مقصود هم انسان ها را می رسانند. البته به شرط این که به این دستگیره محکم چنگ زنند و از آنها جدا نشوند.

امامان از نسل حسین علیه السلام دلیل و حجت بر اهل دنیا هستند. خداوند در قرآن کریم می فرماید: {قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ} (۱) «بگو: دلیل رسا و قاطع برای خداست». از امام کاظم علیه السلام چنین نقل شده است، که فرمود: «إِنَّ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجَّتَيْنِ حُجَّةَ ظَاهِرَةٍ وَ حُجَّةَ بَاطِنَةٍ فَأَمَّا الظَّاهِرَةُ فَالرُّسُلُ وَ الْأَنْبِيَاءُ وَ الْأَئِمَّةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ أَمَّا الْبَاطِنَةُ فَالْعُقُولُ» (۲) (خدا دو حجت دارد یکی ظاهر و دیگری پنهان. حجت آشکار پیامبران و انبیاء و ائمه علیهم السلام هستند اما حجت باطن عقل است). بنابراین ائمه اطهار علیهم السلام حجت های آشکار و روشن پروردگار هستند، که خداوند برای بندگانش قرار داد. در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «وَأَنْتُمْ نُورُ الْأَخْيَارِ وَ هُدَاهُ الْأَبْرَارِ وَ حُجَجُ الْجَبَّارِ» (و شما نور خوبانید، (هر کمالی که انبیاء و اوصیا و اصفیا صلی الله علیه و آله وسلم یافته اند به برکت شما یافته اند) و شما هدایت کنندگان نیکوکارانید، و حجت های خداوند جبار هستید). و نیز می خوانیم: «وَحُجَجُ اللَّهِ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ الْأُولَى» (سلام بر شما اهل بیت علیهم السلام که حجت های خدا بر اهل دنیا و آخرت هستید).

از روایات به دست می آید که محال است، زمین خالی از حجت خدا باشد، امام صادق علیه السلام فرمودند: «لَوْ لَمْ يَبْقَ فِي الْأَرْضِ إِلَّا اثْنَانِ لَكَانَ أَحَدُهُمَا الْحُجَّةُ» (۳)

(اگر در زمین جز دو نفر باقی نباشند یکی از آن دو امام است). و نیز فرمودند: «الْحُجَّةُ قَبْلَ الْخَلْقِ وَ مَعَ الْخَلْقِ وَ بَعْدَ الْخَلْقِ» (۴)

(حجت و رهبر از طرف خدا پیش از مردم بوده و به همراه مردم هم هست و پس از مردم هم خواهد

ص: ۲۷۴

۱- . انعام، ۱۴۹.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۱۶.

۳- . همان، ص ۱۷۹.

۴- . همان، ص ۱۷۷.

بود). و علّت وجود حجت نیز در روایات آمده است. امیرالمؤمنین علیه السلام در این زمینه می فرماید: «اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ حُجَجٍ فِي أَرْضِكَ حُجَّهٌ بَعْدَ حُجَّهٍ عَلَى خَلْقِكَ يَهْدُونَهُمْ إِلَى دِينِكَ وَ يُعَلِّمُونَهُمْ عِلْمَكَ كَيْلًا يَتَفَرَّقَ أَتْبَاعُ أَوْلِيَائِكَ» (۱)

(بار خدایا به راستی مطلب این است که به ناچار حجت هایی در زمین تو لازم است که یکی پس از دیگری خلقت را هدایت کنند تا آنها را به دینت رهبری کنند و از دانشت به آنها بیاموزند، تا پیروان اولیاء تو پراکنده و نابود نگردند). در این روایت سه علّت ذکر شده: ۱ هدایت مردم به سوی دین خدا. ۲ آموختن علم الهی به مردم. ۳ پراکنده نشدن اولیاء خدا.

امام صادق علیه السلام چنین می فرماید: «مَا زَالَتِ الْأَرْضُ إِلَّا وَ لِلَّهِ فِيهَا الْحُجَّةُ يُعَرِّفُ الْحَلَالَ وَ الْحَرَامَ وَ يَدْعُو النَّاسَ إِلَى سَبِيلِ اللَّهِ» (۲) (نیست در زمین مگر اینکه پیوسته حجت خدا در آن قرار دارد، که حلال و حرام را به مردم بفهماند و مردم را به راه خدا بخواند). در این روایت هم به دو علّت مهم تصریح شده است: ۱ آگاه کردن مردم نسبت به آنچه خداوند حلال یا حرام کرده است. ۲ دعوت مردم به راه خدا که همان صراط مستقیم باشد. بنابراین وجود حجت الهی بسیار بسیار ضروری است که با نبود آن، هیچ انسانی به قرب الهی نائل نخواهد شد.

ص: ۲۷۵

۱- . همان، ص ۳۳۹.

۲- . همان، ص ۱۷۸.

۴۰- فراز چهلیم: «وَأَشْهَدُ أَنِّي بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَبِإِيَابِكُمْ مُوقِنٌ بِشَرَائِعِ دِينِي وَخَوَاتِيمِ عَمَلِي»

(و شهادت می دهم که من به شما ایمان و به رجعت شما یقین و به شرایع دین و پایان عملم اعتقاد دارم).

مؤمن و معتقد بودن به ائمه علیهم السلام به این معنا است، که من معتقدم به اینکه ولایت شما از سوی خداست و اعتقاد دارم به معصوم بودن شما، از هرگونه گناه و خطا و اینکه تمام فضائل و خوبی ها منسوب به شماست. در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «أَشْهَدُ اللَّهَ وَ أَشْهَدُكُمْ أَنِّي مُؤْمِنٌ بِكُمْ وَ بِمَا آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرٌ بَعْدُوكُمْ وَ بِمَا كَفَرْتُمْ بِهِ» (خدای را گواه می گیرم و هم شما را گواه می گیرم که من به ولایت الهیه شما ایمان دارم و نیز به آنچه شما ایمان دارید، ایمان دارم، و منکر دشمنان شما هستم و بر آنچه شما منکرید، من هم کافر و منکر هستم).

«ایاب» به معنی بازگشتن و بازگشت است. در این فراز از زیارت بحث رجعت ائمه اطهار علیهم السلام مطرح شده است. لازم است، مقداری راجع به رجعت بحث شود، الفاظ مختلفی برای بیان این اصل اعتقادی در قرآن و روایات به کار رفته است، مانند، ایاب، رجعت، رد، حشر که همه در معنای بازگشت، مشترکند ولی در میان همه این الفاظ، لفظ رجعت مشهورتر است. مسئله رجعت از اعتقادات شیعه و از اصول مذهب به شمار می رود. در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «مُؤْمِنٌ بِإِيَابِكُمْ مُصَدِّقٌ بِرَجْعَتِكُمْ» (ایمان و اعتقاد به بازگشت و مراجعت شما به دنیا دارم و باور دارنده و تصدیق کننده ام به بازگشت شما به سوی دنیا). در زیارت امام حسین علیه السلام آمده است: «إِنِّي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بِرَجْعَتِكُمْ» (من به بازگشت شما اهل بیت علیهم السلام به دنیا ایمان و اعتقاد دارم). و در زیارت حضرت ابوالفضل علیه السلام نیز آمده است: «إِنِّي بِكُمْ وَ بِإِيَابِكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» (نسبت به شما و به رجعت شما ایمان دارم).

امام صادق علیه السلام یکی از ویژگی های شیعه را اعتقاد به رجعت شمرده و فرمودند: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِكَرَّتِنَا وَ يَسْتَحِلَّ مُتَعَنَّا» (۱) (از ما نیست هر کس به رجعت ما ایمان نیاورد و نیز به حلیت

ص: ۲۷۶

ازدواج موقت ما). و نیز فرمودند: «مَنْ أَقَرَّ بِسَبْعَةِ أَشْيَاءَ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَ ذَكَرَ مِنْهَا الْإِيمَانَ بِالرَّجْعَةِ» (۱)

(هر کس به هفت چیز اعتقاد داشته باشد، مؤمن است و در میان آن هفت چیز ایمان به رجعت را ذکر فرمودند). حدود هفتاد آیه در مورد رجعت وجود دارد، که به چند آیه اکتفا می کنیم:

۱ امام سجاد علیه السلام در تفسیر آیه شریفه: {إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ} (۲)

«آن کس که قرآن را بر تو فرض کرد، تو را به جایگاهت بازمی گرداند!»، فرمودند: «يَرْجِعُ إِلَيْكُمْ نَبِيُّكُمْ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَنْبِيَاءُ» (۳)

(پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و علی علیه السلام و همه امامان علیهم السلام به سوی شما باز می گردند).

۲ عبد الله بن مسکان، از امام صادق علیه السلام نقل می کند، که آن حضرت علیه السلام در تفسیر آیه: {وَ إِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَ حُكْمِهِ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَ لَتَنْصُرُنَّهُ} (۴)

«و بخاطر بیاورید هنگامی را که خداوند، از پیامبران صلی الله علیه و آله وسلم و پیروان آنها، پیمان مؤکد گرفت، که هر گاه کتاب و دانش به شما دادم، سپس پیامبری به سوی شما آمد که آنچه را با شماست تصدیق می کند، به او ایمان بیاورید و او را یاری کنید!»، فرمودند: «مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا مِنْ لَدُنْ آدَمَ فَهَلَمَّ جَرًّا إِلَّا وَ يَرْجِعُ إِلَى الدُّنْيَا فَيُقَاتِلُ وَ يَنْصُرُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَسَلَّمَ وَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَام» (۵)

(خداوند هیچ پیامبری را از آدم علیه السلام تا سائرین مبعوث نکرده، جز آنکه به دنیا بازگشته و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و امیرالمؤمنین علیه السلام را یاری خواهند کرد). امام صادق علیه السلام می فرماید: «فَلَمْ يَبْعَثِ اللَّهُ نَبِيًّا وَ لَا رَسُولًا إِلَّا رَدَّ جَمِيعَهُمْ إِلَى الدُّنْيَا حَتَّى يُقَاتِلُوا بَيْنَ يَدَيِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ» (۶)

(خداوند هیچ پیامبری را مبعوث نکرده جز آنکه همه آنان را به دنیا بر می گرداند تا در رکاب امیرالمؤمنان علی بن ابی طالب علیهما السلام جنگ کنند).

۳ امام صادق علیه السلام در ذیل آیه: {إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَ الَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ يَوْمَ يَقُومُ

ص: ۲۷۷

۱- . همان، ص ۱۲۱.

۲- . قصص، ۸۵.

۳- . مختصر البصائر، ص ۱۵۶.

۴- . آل عمران، ۸۱.

۵- . مختصر البصائر، ص ۴۱۲.

الشَّهَادُ» (۱) «ما به یقین پیامبران خود و کسانی را که ایمان آورده اند، در زندگی دنیا و در آخرت روزی که گواهان به پا می خیزند یاری می دهیم!»، فرمودند: «وَاللَّهِ فِي الرَّجْعَةِ، أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ أَنْبِيَاءَ كَثِيرَةً لَمْ يُنْصَرِّحُوا فِي الدُّنْيَا وَ قُتِلُوا وَ الْأَئِمَّةَ بَعْدَهُمْ قُتِلُوا وَ لَمْ يُنْصَرِّحُوا ذَلِكَ فِي الرَّجْعَةِ» (۲) (به خدا سوگند این آیه در مورد رجعت است، مگر نمی دانید که پیامبران بسیاری در این دنیا کشته شدند و نصرت خداوند به آنان نرسید، اما مان کشته شدند و نصرت خداوند شامل حال آنها نشد، این آیه در رجعت محقق خواهد شد).

رجعت از نظر روایات متواتر است، مرحوم علامه مجلسی در بحار الأنوار می نویسد: «اگر مثل این روایات متواتر نباشد پس در چه چیزی می توان ادعای تواتر نمود». محدث جزائری W در شرح تهذیب ادعا کرده که ششصد و بیست حدیث پیرامون رجعت دیده است. مرحوم شیخ حر عاملی در کتاب الايقاظ من الهجعه تعداد پانصد و بیست روایت در این زمینه نقل کرده است و در آخر بیان می کند، برخی از روایات را نیز به عللی نقل نکرده است. ما به عنوان نمونه یک روایت را ذکر می کنیم. امام صادق علیه السلام فرمودند: «أَيَّامُ اللَّهِ ثَلَاثَةٌ يَوْمٌ يَقُومُ الْقَائِمُ وَ يَوْمُ الْكَرَّةِ وَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ» (۳)

(روزهای الهی سه عدد می باشد: روزی که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام خواهد کرد، روز رجعت و روز قیامت).

نکاتی راجع به رجعت:

نکته اول: اینکه رجعت عامه و همگانی نیست، چنانچه امام صادق علیه السلام فرمودند: «إِنَّ الرَّجْعَةَ لَيْسَتْ بِعَامَةٍ وَ هِيَ خَاصَّةٌ لَا يَرْجِعُ إِلَّا مَنْ مَحَضَ الْإِيمَانَ مَحَضًا أَوْ مَحَضَ الشُّرْكَ مَحَضًا» (۴)

(رجعت و بازگشت به دنیا امری همگانی نیست بلکه امری اختصاصی است و تنها کسانی رجعت می کنند که به ایمان خالص و یا شرک خالص رسیده باشند).

«فَقَالَ الرَّجُلُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ الْعَامَّةَ تَزْعُمُ أَنَّ قَوْلَهُ {وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا} (۵)

ص: ۲۷۸

۱- . غافر، ۵۱.

۲- . بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۲۷.

۳- . همان، ج ۵۱، ص ۵۰.

۴- . بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۳۹.

۵- . نمل، ۸۳.

عَنى فِي الْقِيَامَةِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَحْشُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا وَ يَدْعُ الْبَاقِينَ لَا وَ لَكِنَّهُ فِي الرَّجْعَةِ وَ أَمَّا آيَةُ الْقِيَامَةِ {وَوَحَّشْنَاهُمْ فَلَمْ نَغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا} (١) «(٢)

(مردی به امام صادق علیه السلام عرضه داشت: که اهل تسنن گمان کرده اند، که آیه «بخاطر آور روزی را که ما از هر امتی گروهی را محشور می کنیم» مربوط به قیامت است، حضرت علیه السلام در پاسخ فرمودند: آیا چنین است، که خداوند روز قیامت از هر امتی تنها گروهی را محشور کرده و بقیه را رها می سازد؟ خیر اینگونه نیست و لکن در مورد رجعت است و آیه قیامت آن است که خداوند می فرماید: «و همه آنان را برمی انگیزیم، و احدی از ایشان را فروگذار نخواهیم کرد!»). بنابراین رجعت مربوط به افراد خاصی است، خوبان محض و بدان محض. اینطور نیست، که همه کسانی که از دنیا رفته اند، زنده شوند و به دنیا برگردند.

نکته دوم: این که رجعت برای مشرکان و کافران و مؤمنین و متقین (خوبان و بدان محض) یکسان نیست، بلکه برای انسان های بد اجباری است و برای خوبان اختیاری است. مفضل بن عمر یکی از یاران امام صادق علیه السلام از آن حضرت چنین نقل می کند: «ذَكَرْنَا الْقَائِمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ مَنْ مَاتَ مِنْ أَصْحَابِنَا يَنْتَظِرُهُ فَقَالَ لَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا قَامَ أُتِيَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ فَيُقَالُ لَهُ يَا هَذَا إِنَّهُ قَدْ ظَهَرَ صَاحِبُكَ فَإِنْ تَشَاءُ أَنْ تَلْحَقَ بِهِ فَالْحَقْ وَ إِنْ تَشَاءُ أَنْ تُقِيمَ فِي كَرَامَةِ رَبِّكَ فَأَقِم» (٣)

(در مورد قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف و اینکه برخی از اصحاب ما که منتظر ظهور ایشان بودند، از دنیا رفتند، گفتگو می کردیم، امام صادق علیه السلام فرمودند: هنگامی که ایشان قیام نماید، فرشتگان الهی در قبر کسی که اهل ایمان بوده است، داخل شده و به او می گوید: سرور و مولای تو ظهور کرده است، اگر می خواهی که به او پیونددی، اختیار داری و چنانچه بخواهی در کرامت پروردگارت بمانی، آزاد هستی).

نکته سوم: این که زمان وقوع رجعت همانند زمان ظهور امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف معلوم نیست، کسی جز خداوند متعال از زمان وقوع آن آگاه نیست، در حدیثی چنین آمده است: «فَلَمَّا أَخْبَرَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ

ص: ۲۷۹

۱- . کشف، ۴۷.

۲- . بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۵۳.

۳- . همان، ص ۹۱.

مَا يَكُونُ مِنَ الرَّجْعَةِ قَالُوا مَتَى يَكُونُ هَذَا قَالَ اللَّهُ قُلْ يَا مُحَمَّدُ {إِنْ أَذْرِي أَقْرِبُ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا} (۱) «(۲)»

(آن هنگام که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم مردم را نسبت به وقایع رجعت آگاه کرد، مردم از آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم پرسیدند: رجعت در چه زمانی اتفاق می افتد؟ خداوند به پیامبرش صلی الله علیه و آله وسلم وحی فرمودند: «بگو: من نمی دانم آنچه به شما وعده داده شده نزدیک است یا پروردگارم زمانی برای آن قرار می دهد؟!»).

نکته چهارم: اینکه مدت حکومت ائمه اطهار علیهم السلام چه مقدار می باشد، روایات متعددی در این زمینه وارد شده که همگی حکایات از طولانی بودن سیطره حکومت آنها دارد. برخی روایات مدت حکومت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم را پنجاه هزار سال تعیین کرده اند. مدت حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام را چهل هزار سال تعیین کرده اند و بالاخره زمان خلافت امام حسین علیه السلام را چهل هزار سال تعیین کرده اند (۳).

نکته پنجم: این که امام حسین علیه السلام از اولین رجعت کنندگان است. امام صادق علیه السلام فرمودند: «إِنَّ أَوَّلَ مَنْ يَكُرُّ فِي الرَّجْعَةِ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ يَمُكُثُ فِي الْأَرْضِ أَرْبَعِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يَسْقُطَ حَاجِبَاهُ عَلَى عَيْنَيْهِ» (۴)

(نخستین کسی که زمین برای او شکافته می شود و به روی زمین رجعت می کند، حسین بن علی C است و به قدری حکومت می کند که از کثرت سن ابروهایش روی دیدگانش می ریزد).

نکته ششم: این که چگونه می شود، که هر یک از ما جزء رجعت کنندگان باشیم؟ آیا راهی برای آن وجود دارد؟ آری آنچه از روایات به دست می آید، عبارتند از: ۱ مؤمن خالص شدن (چنانچه روایت آن گذشت)، بنابراین انسانی که می خواهد، توفیق حیات دوباره را پیدا کند، باید بکوشد تا یک بنده مؤمن واقعی و خالص شود، همان مؤمنی که صفاتش در کتاب خدا و روایات بیان شده است. ۲ منتظر واقعی حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف شدن. ۳ دعا کردن، هم برای سلامتی حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف و هم برای اینکه خداوند ما را از رجعت کنندگان قرار دهد و خواندن دعاها را

ص: ۲۸۰

۱- . جن، ۲۵.

۲- . ریاض الأبرار فی مناقب الأئمه الأطهار، ج ۳، ص ۲۵۵.

۳- . بحار الأنوار، ج ۵۳، ۱۰۴.

۴- . همان، ص ۶۴.

خصوصاً دعای عهد چنانچه از امام صادق علیه السلام منقول است: «که هر که چهل صباح این عهد را بخواند، از یاوران قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف ما باشد و اگر پیش از ظهور آن حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف بمیرد، خدا او را از قبر بیرون آورد، که خدمت آن حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف باشد» (۱).

در قسمتی از این دعا چنین می خوانیم: «اللَّهُمَّ إِنْ خَالَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ الْمَوْتُ الَّذِي جَعَلْتَهُ عَلَى عِيَادِكَ حَتْمًا فَأَخْرِجْنِي مِنْ قَبْرِی مُؤْتِزراً كَفَنِي شَاهِراً سَيِّئِي مُجَرِّداً قَتَاتِي مُلَبِّياً دَعْوَةَ الدَّاعِي فِي الْحَاضِرِ وَالْبَادِي» (پروردگارا! اگر مرگ را که برای بندگان یک امر حتمی قرار داده ای میان من و آن حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف جدائی انداخت، مرا از قبرم بیرون آور تا در حالی که کفنم را پوشیده و شمشیرم را از غلاف درآورده و نیزه ام را بدست گرفته ام در میان آنها که در شهر حاضرند یا آنان که کوچ می کنند، قرار گیرم و دعوت کننده آن حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف را اجابت کنم).

«شرایع» جمع «شریعه» است، به معنای راه های روشن. «شریعه» به معنی راهی است، که برای رسیدن به آب در کنار نهرهایی که سطح آب از ساحل نهر پائین تر است، احداث می کنند، سپس به هر راهی که انسان را به مقصد و مقصودش می رساند، اطلاق شده است (۲).

خداوند به رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم چنین خطاب فرموده است: «ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ» (۳) «سپس تو را بر شریعت و آیین حقّی قرار دادیم از آن پیروی کن و از هوسهای کسانی که آگاهی ندارند پیروی مکن!». امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «الْعَالَمُ حَدِيقَةُ سَيِّاحِهَا الشَّرِيعَةُ وَالشَّرِيعَةُ سُلْطَانُ تَجِبُ لَهُ الطَّاعَةُ» (۴).

(جهان باغ و بستانی است که سیاحتگر آن، شریعت است و شریعت سلطان و پادشاهی است که اطاعتش واجب است). و نیز فرمودند: «أَلَا وَ إِنَّ شَرَائِعَ الدِّينِ وَاحِدَةٌ وَ سُبُلُهُ قَاصِدَةٌ فَمَنْ أَخَذَ بِهَا لِحَقٍّ وَ غَنِمَ وَ مَنْ وَقَفَ عَنْهَا ضَلَّ وَ نَدِمَ» (۵) (آگاه باشید و به درستی که شریعت های دین یکی است و راههای آن راست است پس هر که فراگیرد آنها را، برسد به مقصد و رستگار شود، و هر که از هدایت آنها باز ایستد گمراه شود و پشیمان گردد). در این فراز

ص: ۲۸۱

۱- . دعای عهد.

۲- . تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۲۵۳.

۳- . جاثیه، ۱۸.

۴- . بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۸۳.

۵- . غرر الحکم ودرر الکلم، ص ۱۷۹.

از زیارت، زائر امام حسین علیه السلام اعلام می دارد، که من به شریعت ها و راه های دین و آئینم که همان دین مقدس اسلام است و نیز به پایان و سرانجام عمل و کردارم یقین و اطمینان دارم. یعنی با یقین شریعت و دینم را انتخاب کردم، نه با جهل. نیز به پایان کار و عمل خود یقین دارم، بنابراین شروع و پایان کارم با یقین است نه با جهل. مثل بعضی ها نیستم که آغاز و پایان کارشان با جهل باشد، بلکه من زائر امام حسین علیه السلام هستم که شروع و سرانجام کارم با معرفت است.

۴۱- فراز چهل و یکم: «وَقَلْبِي لِقَلْبِكُمْ سَلَامٌ وَ أَمْرِي لِأَمْرِكُمْ مُتَّبِعٌ وَ نَفْسِي لَكُمْ مَعْدَةٌ حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَكُمْ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ عَدُوِّكُمْ»

(و قلبم تسلیم قلب شما و امرم تابع امر شما و یاریم برای شما آماده، تا خدا به شما اجازه دهد، پس با شما هستم با شما، نه با دشمن شما).

زائر امام حسین علیه السلام در این فراز از زیارت عرضه می دارد، قلبم که حکایت از باطنم می کند، تسلیم قلب شما ائمه اطهار علیهم السلام است، یعنی من اراده و خواسته ای از خود ندارم، هر چه شما بخواهید، و میل داشته باشید، من همان را می خواهم، چرا که قلب محل خواسته ها و آرزوهایست. اگر قلب و درون انسان هماهنگ با قلب و درون دیگری باشد، در عمل و کردارش با او هماهنگ می گردد، چون اول انسان تمایل به چیزی پیدا می کند و بعد برای رسیدن به آن تلاش می کند، بنابراین بهترین اتحاد بین دو انسان اتحاد و هماهنگی بین قلوب آنها است، خوشی ها و لذت ها آنجایی است، که دل ها یکی باشد، آنجا که قلب ها و دل ها یکی باشد، هیچ اختلافی و نزاعی در کار نیست.

زمانی که دل ها یکی باشد، اندوه دیگری اندوه او و شادی دیگری شادی او محسوب می شود و این نهایت تقرب بین دو انسان است. بنابراین زائر امام علیه السلام باید قلبش هماهنگ با قلب امامش باشد و هرگز میل به چیزی پیدا نکند، که امام علیه السلام میل به آن ندارد. اگر زائری میل به گناه داشته باشد، او در حقیقت قلبش تسلیم قلب امام علیه السلام نیست. و جمله امرم تابع امر شماست، اشاره به این است، که من نه تنها در باطن و در درون تسلیم شما هستم، بلکه در خارج هم تسلیم شما هستم. یعنی من هم در باطن با شما متحد هستم، و هم در خارج اراده و خواسته ای از خود ندارم، امر و فرمانی هم از خود ندارم، هر چه شما فرمان و دستور دهید، همان است و شیعه یعنی همین.

زائر امام علیه السلام اعلام می کند، که من پیوسته آماده ام برای یاری شما تا زمانی که خداوند به شما اذن جهاد و عمل کردن، دستوراتش را صادر کند، به محض صادر کردن اذن، من نهایت یاری خود را برای اجرایی کردن برنامه هایتان به کار می برم. این زائر است، که رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در حق او دعا

نمود: «اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ انْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ وَ اخْذِلْ مَنْ خَذَلَهُ» (۱)

(پروردگارا دوست بدار هر کس او را دوست بدارد و دشمن بدار هر کس او را دشمن بدارد و یاری کن هر کس او را یاری کند و خوار گردان هر کس او را خوار کند). یاری هر کدام ائمه اطهار علیهم السلام، یاری رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم است، و یاری رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم یاری خداست.

«مُعِيَدَه» از ماده «عِيَدَه» به معنی آماده کردن است و «مُعِيَدَه» اسم مفعول است به معنای مهیا شده، آماده شده. از این فراز زیارت استفاده می شود، که زائر باید منتظر و آماده برای ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و رجعت امامان علیهم السلام باشد و نباید فقط به صرف اعتقاد به رجعت ائمه اطهار علیهم السلام قناعت کند، بلکه باید از همین الآن آماده و مهیا برای یاری آنها باشد.

زائر امام علیه السلام با جمله «پس با شمایم، با شمایم همراه شمایم نه همراه دشمنان شما»، تأکید می کند، بر این که من فقط با شما هستم و همراه شما و کسانی که چنین باشند، اهل نجات هستند. در صلوات شعبانیه که از امام سجاد علیه السلام روایت شده آمده است: «الْمُتَقَدِّمُ لَهُمْ مَارِقٌ وَ الْمُتَأَخِّرُ عَنْهُمْ زَاهِقٌ وَ اللَّازِمُ لَهُمْ لَاحِقٌ» (هر کسی از آنان تقدم جوید، مرتد و کافر است، و هر کسی از آنان عقب بیفتد، نابود است، و هر کس ملازم با آنان باشد، پیوسته و ملحق به آنان است). امیرالمؤمنین علیه السلام بعد از بیان این که رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم کاملاً به وظیفه خود عمل نمود، می فرمایند: «وَ خَلَفَ فِينَا رَايَهُ الْحَقُّ مَنْ تَقَدَّمَ مَرَقَ وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا زَهَقَ وَ مَنْ لَزِمَهَا لَحِقَ» (۲)

(و بیرق حق را در میان ما گذاشت، کسی که از این بیرق پیشی گرفت از دین خارج شد، و هر که از آن عقب ماند هلاک گشت، و هر که ملتزم آن شد به حق پیوست).

مردم نسبت به امام علیه السلام خود به سه گروه تقسیم می شوند:

۱ گروهی که اهل افراط هستند، و از حق پیشی می گیرند. مانند خوارج و یا مانند کسانی که در عصر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم هنگامی که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در سفر روزه خود را افطار کردند، آنها گفتند: ما چنین نخواهیم کرد و احترام ماه رمضان را باید حفظ کنیم، که آنها به نام عُصَاه (۳)

نامیده شدند. این

ص: ۲۸۴

۱- . دعای ندبه.

۲- . نهج البلاغه، خطبه ۱۰۰.

۳- . گردنکشان.

دسته از گمراهان هستند.

۲ گروهی که تفریط کاران هستند، چند قدمی به دنبال امام علیه السلام می روند، ولی تنبلی و سستی و هواپرستی آنها را از ادامه پیروی از حق و امام خود، باز می دارد.

۳ گروهی که ملازم حق و امام خود هستند، که نه از امام خود در گفتار و سنت و عمل پیشی می گیرند و نه از امام خود عقب می مانند. بلکه همیشه در مسیر امام حرکت می کنند تا به سر منزل مقصود برسند. اینها شیعه واقعی و اهل نجات و سعادت هستند.

رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «إِنِّي وَأَهْلَ بَيْتِي مُطَهَّرُونَ فَلَا تَسْبِقُوهُمْ فَتَضِلُّوا وَلَمَّا تَتَخَلَّفُوا عَنْهُمْ فَتَرْكَبُوا وَلَا تُخَالِفُوهُمْ فَتَجْهَلُوا وَلَا تُعَلِّمُوهُمْ فَإِنَّهُمْ أَعْلَمُ مِنْكُمْ هُمْ أَعْلَمُ النَّاسِ كِبَارًا وَأَخْلَمُ النَّاسِ صِغَارًا فَاتَّبِعُوا الْحَقَّ وَأَهْلَهُ حَيْثُ كَانَ» (۱) (من و اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم از هر نظر پاک و پاکیزه ایم؛ بنابراین، بر آنها پیشی نگیرید، که گمراه می شوید! و از فرمان آنها تخلف نکنید، که لغزش خواهید داشت! و با آنها مخالفت نکنید، که گرفتار نادانی می شوید! و به آنها چیزی نیاموزید که آنها از شما داناترند! آنها در بزرگی از همه مردم عالم ترند و در کوچکی از همه عاقل تر! بنابراین، از حق و اهل حق پیروی کنید، هر جا که باشند). در زیارت جامعه هم زائر اقرار می کند: «فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ غَيْرِكُمْ» (پس با شمائیم، با شمائیم نه با دشمنان شما). چرا که راه نجات و سعادت چیزی جز این نیست.

ص: ۲۸۵

۴۲- فراز چهل و دوم: «صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَعَلَىٰ أَزْوَاجِكُمْ وَأَجْسَدِكُمْ وَشَاهِدِكُمْ وَغَائِبِكُمْ وَظَاهِرِكُمْ وَبَاطِنِكُمْ آمِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ»

اشاره

(درودهای خدا بر شما و بر پیکرها و روان‌های شما و بر حاضران و غائبان و بر باطن و بر ظاهران دعای ما را مستجاب کن، ای پروردگار جهانیان).

در آخرین فراز از زیارت، زائر حضرت علیه السلام محبتش را با تقاضای صلوات و درود از ناحیه پروردگار عالم بر ذوات مقدس ائمه اطهار صلی الله علیه و آله وسلم زیارت را به پایان می‌رساند، چرا که صلوات از ناحیه خداوند متعال از بالاترین و عظیم‌ترین ارزشها به حساب می‌آید، که حد و مرزی برای آن تصور نمی‌شود. صلوات و درود کاریست که خود خداوند و ملائکه و مؤمنین انجام می‌دهند، چنانچه خداوند در کتاب خود می‌فرماید: {إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا} (۱) «همانا خدا و فرشتگانش همواره بر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم درود می‌فرستند، ای کسانی که ایمان آورده اید بر او درود فرستید و سلام گوید، و کاملاً تسلیم فرمان او باشید». از لفظ «يُصَلُّونَ» که فعل مضارع است، استفاده می‌شود که این صلوات و درود باید پیوسته و همیشه باشد. در ضمن این صلوات باید کامل باشد نه ناقص. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «لَا تُصَلُّوا عَلَى الصَّلَاةِ الْبُتْرَاءِ، فَقَالُوا: وَمَا الصَّلَاةُ الْبُتْرَاءُ؟ قَالَ: تَقُولُونَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَتُمَسِّكُونَ يِلَّ قَوْلُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ» (۲) (هرگز بر من صلوات ناقص نفرستید! عرض کردند: صلوات ناقص چیست؟ فرمود: اینکه فقط بگوئید (اللهم صل على محمد صلی الله علیه و آله وسلم) و سکوت کنید و ادامه ندهید، بلکه بگوئید: اللهم صل على محمد صلی الله علیه و آله وسلم و آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم). بنابراین صلواتی که خداوند به آن امر فرموده است باید بر چهارده معصوم صلی الله علیه و آله وسلم باشد و اگر اینطور ادا نشود، امر خداوند به طور ناقص انجام شده است.

ص: ۲۸۶

۱- احزاب، ۵۶.

۲- مکاتیب الرسول صلی الله علیه و آله وسلم، ج ۱، ص ۵۵۵.

صلوات آن قدر مهم است که در تشهد نماز واجب است، و اگر گفته نشود، نماز باطل می شود. عایشه می گوید: «سَجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ إِلَّا بِطَهْوَرٍ وَبِالصَّلَاةِ عَلَيَّ» (۱)

(شنیدم که رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: نماز بدون طهارت و درود بر من قبول نخواهد شد). رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در روایت دیگری می فرماید: «مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يُصَلِّ فِيهَا عَلَيَّ وَ عَلَيَّ أَهْلِ بَيْتِي لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ» (۲)

(هر که نماز بخواند و در آن بر من و اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم صلوات نفرستد، نمازش پذیرفته نمی شود). طبق این دو روایت از علامت قبولی زیارت آن است که زائر در پایان زیارات اهل بیت صلی الله علیه و آله وسلم آن را با صلوات بر محمد صلی الله علیه و آله وسلم و آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم ختم کند. که در این زیارت زائر چنین می کند.

نکته مهمی که در این فراز پایانی زیارت اربعین آمده است، این است که زائر صلوات را محدود نکرده است، بلکه آن را وسیع قرار داده است و از خداوند تقاضا کرده، که این صلوات و درود شامل ارواح و اجسام و بدنهای مطهر آنها و شامل آن وقت و زمانی که در بین مردم حضور دارند و آن زمانی که به حسب ظاهر حضور ندارند و هم شامل باطن و ظاهر آنها بشود و بعد با گفتن لفظ آمین یا رب العالمین درخواست خود را کامل نموده است. (آمین یعنی مستجاب کن دعایم را ای پروردگار جهانیان).

اما چرا باید به اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم صلوات فرستاد؟ به چند دلیل:

۱ خواسته خداوند و نبی اکرم صلی الله علیه و آله وسلم و ائمه اطهار صلی الله علیه و آله وسلم است چنانچه در آیات و روایات قبل به آن اشاره شد.

۲ هماهنگ شدن با خداوند و ملائکه و مؤمنین.

۳ بخاطر اینکه آنها به گردن همه انسان ها حق دارند و برای رشد و هدایت انسانها زحمت کشیده و خون دلها خورده اند.

۴ در صلوات شعبانیه چنین آمده است: «چون آنها درخت نبوت و جایگاه رسالت و محل رفت و آمد فرشتگان و سرچشمه و معدن علم و دانش هستند و کشتی نجات در دریای عمیق و فریادرس بیچارگان می باشند».

ص: ۲۸۷

۱- بحار الأنوار، ج ۸۲، ص ۲۷۸.

۲- مستدرک الوسائل، ج ۵، ص ۱۵.

امام کاظم علیه السلام می فرماید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ أَتَمَّهُ الْهُدَى وَ مَصَابِيحِ الدُّجَى وَ أَمَنَّاكَ فِي خَلْقِكَ وَ أَصِفِيَّاكَ مِنْ عِبَادِكَ وَ حُجَّجِكَ فِي أَرْضِكَ» (۱)

(بار خدایا بر اهل بیت محمد صلی الله علیه و آله وسلم صلوات فرست، همانان که پیشوایان هدایتند و چراغهای فروزان در تاریکی‌ها و امنای تو و میان خلقت و بندگان برگزیده ات و حجت‌های تو در روی زمینت).

اما برکات و ثمرات صلوات بر محمد صلی الله علیه و آله وسلم و آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم .

در روایات برکات زیادی برای آن ذکر شده که ما به بعضی از آنها اشاره می کنیم:

۱- پاک شدن از گناه، امام رضا علیه السلام فرمودند: «مَنْ لَمْ يَقْمِدْ عَلَى مَا يُكَفِّرُ بِهِ ذُنُوبَهُ فَلْيُكْثِرْ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ فَإِنَّهَا تَهْدِمُ الذُّنُوبَ هَدْمًا» (۲) (هر که نمی تواند کاری کند، که به سبب آن گناهانش پاک شود، بر محمد صلی الله علیه و آله وسلم و خاندان او صلی الله علیه و آله وسلم بسیار درود فرستد، زیرا صلوات گناهان را ریشه کن می کند).

۲- اجابت دعا، امام صادق علیه السلام فرمودند: «لَا يَزَالُ الدُّعَاءُ مَحْجُوبًا حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ» (۳) (دعا پیوسته در حجاب است تا آن که بر محمد صلی الله علیه و آله وسلم و آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم صلوات فرستاده شود).

۳- باعث رفع و دوری از مرض خطرناک نفاق، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «الصَّلَاةُ عَلَى وَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِي تَذْهَبُ بِالنِّفَاقِ» (۴) (صلوات فرستادن بر من و اهل بیتم صلی الله علیه و آله وسلم نفاق را از بین می برد).

۴- باعث سلامتی و عافیت جسم و روح انسان، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ صَلَّى عَلَى مَرَّةٍ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابًا مِنَ الْعَافِيَةِ» (۵) (هر کسی یک بار بر من صلوات فرستد، خداوند دری از عافیت به رویش بگشاید).

۵- باعث سنگینی اعمال انسان در قیامت می شود، امام باقر علیه السلام یا امام صادق علیه السلام فرمودند:

ص: ۲۸۸

۱- . بحار الأنوار، ج ۸۸، ص ۱۹۷.

۲- . همان، ج ۹۱، ص ۴۷.

۳- . الکافی، ج ۲، ص ۴۹۱.

۴- . همان، ص ۴۹۲.

۵- . بحار الأنوار، ج ۹۱، ص ۶۳.

«أَثْقَلُ مَا يُوضَعُ فِي الْمِيزَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الصَّلَاةُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ» (۱)

(سنگین ترین عملی که در روز قیامت در ترازوی اعمال گذاشته می شود، درود بر محمد صلی الله علیه و آله وسلم و اهل بیت او صلی الله علیه و آله وسلم است). خداوند در کتاب خود می فرماید: {فَمَا مِّنْ ثَقَلَتٍ مَّوْازِينُهُ * فَهُوَ فِي عِيشِهِ رَاضِيهِ} (۲) «اما کسی که عمل های وزن شده اش سنگین و پراج باشد، پس او در یک زندگی رضایت بخش خواهد بود».

۶ باعث روشنایی در صراط است، رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «الصَّلَاةُ عَلَى نُورٍ عَلَى الصِّرَاطِ» (۳) (درود فرستادن بر من، نوری است بر روی صراط).

۷ باعث وسعت روزی و از بین رفتن فقر می باشد. شخص فقیری خدمت حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم رسید و اظهار پریشانی و تنگدستی نمود و عرض کرد: «من صاحب عیال بسیار و از مال دنیا تهی دست می باشم و از فقر به تنگ آمده ام. حضرت صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: صلوات بسیار بر من و آل من صلی الله علیه و آله وسلم بفرست تا خدا روزی تو را از آسمان برساند و تو را توانگر گرداند. آن مرد شب و روز مداومت بر ذکر صلوات نمود. پس روزی گذرش به ویرانه ای افتاد، پایش به سنگی خورد، آن سنگ کنار رفت و از زیر آن سبویی (ظرفی) پیدا شد. چون سر آن را گشود، دید پر از زر سرخ است، خواست آن را بردارد، به خود اندیشید که پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: روزی تو از طرف آسمان بیاید و مسلم است که آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم در کلام خود صادق می باشد، آن را به محل خود گذاشت و به خانه آمد. حکایت آن را با زن در میان نهاد: زن او را ملامت کرده، صدای آنها به مشاجره بلند شد. در همسایگی او فردی یهودی بود، کنیزان او بر بام آمده، این قصه عجیب را شنیدند و به خواجه خود خبر دادند. یهودی به آن خرابه آمد و آن سبو را یافته به خانه آورد. چون سر آن گشود دید پر از عقرب است، پیش خود گفت: این مرد با زن خود توطئه کرده که ما را به زحمت بیندازد. پس آن سبو را بر بام برد و در سوراخ خانه آن مرد سرنگون کرد. مرد فقیر دید که زر سرخ از هوا به خانه می ریزد، زبان به حمد خدا گشود و صلوات بر محمد و آل او صلی الله علیه و آله وسلم فرستاد و آن یهودی در تعجب مانده فریاد بر آورد که ای مسلمان این چه سزی است، که این سبو پر از عقرب بود و زر سرخ از آن به خانه شما

ص: ۲۸۹

۱- همان، ص ۴۹.

۲- قارعه، ص ۷۶.

۳- مستدرک الوسائل، ج ۵، ص ۳۳۵.

می ریزد. آن مرد قصه خود با یهودی باز گفت و اظهار نمود که در اثر این معجزه که مشاهده نمودی، مسلمان شو تا همین زر را با تو به تساوی تقسیم کنم، این کلام در یهودی تأثیر نموده، اسلام آورد و آن را قسمت نمودند» (۱).

در پایان، این نکته لازم به ذکر است، که انسان برای به دست آوردن هر نعمتی نیازمند به فضل و رحمت الهی است، و نیز برای بقا و ادامه آن نعمت نیاز به لطف و عنایت خدا دارد که آن نعمت سبب عجب و تکبر و معصیت او نشود، لذا هر انسانی لحظه به لحظه نیازمند به لطف و رحمت الهی است. چنانچه خداوند می فرماید: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ} (۲) «ای مردم شما (همگی) نیازمند به خدائید تنها خداوند است که بی نیاز و شایسته هر گونه حمد و ستایش است!». و حقیر با تمام وجود در پیشگاه خداوند متعال عرض می کنم: {الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ} (۳) «ستایش مخصوص خداوندی است که ما را به این (همه نعمت‌ها) هدایت کرد و اگر خدا ما را هدایت نکرده بود، ما (به اینها) راه نمی یافتیم!».

۲۷ رجب ۱۴۳۸ قمری مصادف با ۵ اردیبهشت ۱۳۹۶ شمسی

ص: ۲۹۰

۱- . وظائف الشیعه، ص ۳۴.

۲- . فاطر، ۱۵.

۳- . اعراف، ۴۳.

قرآن کریم

ابن أبی الحديد عبد الحمید بن هبه الله، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحديد، محقق: ابراهيم محمد ابوالفضل، ۱۰ جلد، مكتبه آيه الله المرعشي النجفي، قم، ۱۴۰۴ق.

ابن بابويه محمد بن علي (شيخ صدوق)، الامالي، كتابجي، تهران، ۱۳۷۶ش.

ابن بابويه محمد بن علي (شيخ صدوق)، خصال، محقق: غفاري علي اكبر، ۲ جلد، جامعه مدرسين، قم، ۱۳۶۲ش.

ابن بابويه محمد بن علي (شيخ صدوق)، كمال الدين و تمام النعمه، محقق: غفاري علي اكبر، ۲ جلد، اسلاميه، تهران، ۱۳۹۵ق.

ابن حيون نعمان بن محمد، شرح الأخبار في فضائل الأئمة الأطهار صلى الله عليه و آله وسلم، محقق: حسيني جلالی محمد حسين، ۳ جلد، جامعه مدرسين، قم، ۱۴۰۹ق.

ابن شعبه حراني حسن بن علي، تحف العقول عن آل الرسول، محقق: غفاري علي اكبر، جامعه مدرسين، قم، ۱۴۰۴ق / ۱۳۶۳ش.

ابن شهر آشوب مازندراني محمد بن علي، مناقب آل أبي طالب صلى الله عليه و آله وسلم، ۴ جلد، علامه، قم، ۱۳۷۹ق.

ابن طاووس علي بن موسى، اللهوف على قتلى الطفوف، ترجمه: فهری زنجانی احمد، جهان، تهران، ۱۳۴۸ش.

ابن طاووس علي بن موسى، اليقين باختصاص مولانا علي عليه السلام بإمره المؤمنين، محقق: انصاري زنجانی خوييني اسماعيل، دار الكتاب، قم، ۱۴۱۳ق.

ابن عساكر علي بن حسن، تاريخ مدينه دمشق، دارالفكر، بيروت، ۱۳۷۳ش.

ابن قولويه جعفر بن محمد، كامل الزيارات، محقق: اميني، عبد الحسين، دار المرتضويه، نجف اشرف، ۱۳۵۶ش.

ابن نما حلي جعفر بن محمد، مثير الأحران، مدرسه امام مهدي، قم، ۱۴۰۶ق.

ابو مخنف كوفي لوط بن يحيى، وقعه الطف، محقق: يوسفى غروى محمد هادى، جامعه مدرسين، قم، ۱۴۱۷ق.

ابن منظور محمد بن مكرم، لسان العرب، محقق: مير دامادى جمال الدين، ۱۵ جلد، دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع دار صادر، بيروت، ۱۴۱۴ق.

احمدى ميانجى على، مكاتيب الأئمة صلى الله عليه و آله وسلم، محقق: فرجى مجتبى، ۷ جلد، دار الحديث، قم، ۱۴۲۶ق.

احمدی میانجی علی، مکاتیب الرسول ۳، ۱، جلد، دار الحديث، قم، ۱۴۱۹ق.

ادیب عباسعلی (آیه الله)، وظائف شیعه، چاپ احمدی، ۱۴۱۶ق / ۱۳۷۴ش.

آیتی بیرجندی محمدباقر، کبریت احمر، نشر کتابفروشی اسلامیة، تهران، ۱۳۸۰ش.

باقری عبدالرسول، رشحات ولایت، انتشارات ایده گستر، قم، ۱۳۸۵ش.

بحرانی سید هاشم، البرهان فی تفسیر القرآن، ۵ جلد، بنیاد بعثت، تهران، ۱۴۱۶ق.

بروجردی آقا حسین (آیه الله)، جامع أحادیث الشیعه، ۳۱ جلد، انتشارات فرهنگ سبز، تهران، ۱۳۸۶ش.

بستانی فؤاد افرام، فرهنگ أبجدی عربیفارسی، مترجم: مهیار رضا، انتشارات اسلامی، تهران، ۱۳۷۵ش.

پاینده ابو القاسم، نهج الفصاحه، دنیای دانش، تهران، ۱۳۸۲ش.

تمیمی آمدی عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، محقق: رجائی سید مهدی، دار الکتاب الإسلامی، قم، ۱۴۱۰ق.

ثعلبی نیشابوری ابو اسحاق احمد بن ابراهیم، ۱۰ جلد، الکشف و البیان عن تفسیر القرآن، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ۱۴۲۲ق.

ثقفی ابراهیم بن محمد بن سعید بن هلال، الغارات، محقق: حسینی عبد الزهراء، ۲ جلد، دار الکتاب الإسلامی، قم، ۱۴۱۰ق.

جزائری، نعمت الله بن عبد الله، ریاض الأبرار فی مناقب الأئمة الأطهار، مؤسسه التاريخ العربی، بیروت، ۲۰۰۶م.

جمعی از نویسندگان، فرهنگ سخنان امام حسین، محقق: پژوهشگده باقرالعلوم علیه السلام، چاپ دانش، قم، ۱۳۸۱ش.

حائری مازندرانی مهدی، معالی السبطين، راه آسمان، تبریز، ۱۳۸۱ش.

حقی بروسوی اسماعیل، ۱۰ جلد، تفسیر روح البیان، دارالفکر، بیروت.

حلوانی حسین بن محمد بن حسن بن نصر، نزهه الناظر و تنبيه الخاطر، مدرسه الإمام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، قم، ۱۴۰۸ق.

حلی حسن بن سلیمان بن محمد، مختصر البصائر، محقق: مظفر مشتاق، مؤسسه النشر الإسلامی، قم، ۱۴۲۱ق.

حمیری عبدالله بن جعفر، قرب الاسناد، مؤسسه آل بیت صلی الله علیه و آله وسلم، قم، ۱۴۱۳ق.

دشتی محمد، پیامهای عاشورا، موسسه تحقیقاتی امیرالمومنین علیه السلام، قم، ۱۳۷۶ش.

دیلمی حسن بن محمد، إرشاد القلوب إلى الصواب، ۲ جلد، الشریف الرضی، قم، ۱۴۱۲ق.

راغب اصفهانی حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، دارالعلم الدار الشامیه، بیروت، ۱۴۱۲ق.

رسولی محمدعلی، وفای به عهد، نشرانصاریان، قم، ۱۳۸۷ش.

رسولی محلاتی هاشم، شرح زیارت امین الله، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران، ۱۳۷۸ش.

زمردیان احمد، مقام ولایت در شرح زیارت جامعه کبیره، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران، ۱۳۷۴ش.

زند کرمانی محمدباقر، اماره الولایه، نشر حجت، اصفهان، ۱۳۷۹ش.

سید رضی، نهج البلاغه، مترجم: دشتی، موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین علیه السلام، قم، ۱۳۷۹ش.

طباطبایی سید محمد حسین (علامه)، المیزان فی تفسیر القرآن، دفتر انتشارات اسلامی جامعه ی مدرسین حوزه علمیه قم، قم، ۱۴۱۷ق.

طبرسی احمد بن علی، الإحتجاج علی أهل اللجاج، محقق: خراسان محمد باقر، ۲ جلد نشر مرتضی، مشهد، ۱۴۰۳ق.

طبرسی علی بن حسن، مشکاه الأنوار فی غرر الأخبار، مکتبه الحیدریه، نجف، ۱۳۸۵ش.

صفار محمد بن حسن، بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد، محقق: کوچه باغی محسن بن عباسعلی، مکتبه آیه الله المرعشی النجفی، قم، ۱۴۰۴ق.

طوسی محمد بن الحسن، الأمالی، محقق: مؤسسه البعثه، دار الثقافه، قم، ۱۴۱۴ق.

طوسی محمد بن الحسن، تهذیب الأحکام، محقق: خراسان حسن الموسوی، ۱۰ جلد، دار الکتب الإسلامیه، تهران، ۱۴۰۷ق.

عاملی محمد بن حسن (شیخ حر عاملی)، الفصول المهمه فی أصول الأئمه، محقق: القائینی محمد بن محمد الحسین، ۳ جلد، موسسه معارف اسلامی امام رضا علیه السلام، قم، ۱۴۱۸ق / ۱۳۷۶ش.

عاملی محمد بن حسن، وسائل الشیعه، موسسه آل البيت صلی الله علیه و آله وسلم، قم، ۱۴۰۹ق.

علوی تراکمه ای سید مجتبی، شرح خطبه متقین در نهج البلاغه، بنیاد معارف اسلامی، قم، ۱۳۷۱ش.

علی بن الحسین علیه السلام (امام سجاد)، صحیفه سجادیه، دفتر نشر الهادی، قم، ۱۳۷۶ش.

عياشى محمد بن مسعود، تفسير العياشى، محقق: رسولى محلاتى هاشم، ٢ جلد، المطبعه العلميه، تهران، ١٣٨٠ ش.

قمى عباس (شيخ)، مفاتيح الجنان.

ص: ٢٩٣

قمی عباس (شیخ)، منتهی الآمال، ۲ جلد، انتشارت هجرت، قم، ۱۳۷۵ ش.

قمی علی بن ابراهیم، تفسیر قمی، ۲ جلد، دار الکتب، قم، ۱۳۶۷ ش.

کاشانی ملا فتح اله، منهج الصادقین، کتابفروشی محمدحسن علمی، تهران، ۱۳۳۶ ش.

کلینی محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافی، محقق: غفاری علی اکبر و آخوندی محمد، ۸ جلد، دار الکتب الإسلامیه، تهران، ۱۴۰۷ ق.

کلینی محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافی، ۱۵ جلد، دار الحديث، قم، ۱۴۲۹ ق.

لک علیرضا و عیوضی مجید، حی علی العزاء، صیام، ۱۳۸۷ ش.

لیثی واسطی علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ، محقق: حسنی بیرجندی حسین، دار الحديث، قم، ۱۳۷۶ ش.

المتقی الهندی علی بن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الأقوال والأفعال، ۱۶ جلد، مؤسسه الرساله، بیروت، ۱۹۸۹ م.

مجلسی محمد باقر، بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأطهار، ۱۱۰ جلد، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۳ ق.

محلاتی ذبیح الله، ریاحین الشریعه، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۴۹ ش.

محمدی اشتهااردی محمد، سوگنامه آل محمد، انتشارات ناصر، قم، ۱۳۷۵ ش.

محمدی اشتهااردی محمد، سیره چهارده معصوم صلی الله علیه و آله وسلم، نشر مطهر، تهران، ۱۳۸۱ ش.

محمدی ری شهری محمد، علم و حکمت در قرآن و حدیث، مترجم: عبدالهادی مسعودی، ۲ جلد، دار الحديث، قم، ۱۳۷۹ ش.

مرندی ابوالحسن، مجمع النورین و ملتقى البحرين، آل عبا، قم، ۱۳۸۱ ش.

مسعودی علی بن حسین، إثبات الوصیه للإمام علی بن أبی طالب C، انصاریان، قم، ۱۳۸۴ ش / ۱۴۲۶ ق.

مطهری مرتضی (شهید)، مجموعه آثار، انتشارات صدرا، قم، ۱۳۹۰ ش.

معهد تحقیقات باقر العلوم، کلمات الامام الحسین علیه السلام، الهادی، قم، ۱۳۷۳ ش.

مفید محمد بن محمد (شیخ مفید)، الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، محقق: مؤسسه آل البيت صلی الله علیه و آله وسلم، ۲ جلد، کنگره شیخ مفید، قم، ۱۴۱۳ ق.

مکارم شیرازی ناصر (آیت الله)، پیام امام امیرالمؤمنین، انتشارات امام علی بن ابی طالب C، قم، ۱۳۸۹.

مکارم شیرازی ناصر (آیه الله)، تفسیر نمونه، ۲۷ جلد، دار الکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۷۴ ش.

موسوی خوانساری محمدباقر، روضات الجنات، مکتبه اسماعیلیان، قم.

مولانا جلال الدین محمد بلخی (مولوی)، دور کامل، مثنوی معنوی، آبیاری، تهران، ۱۳۷۸ ش.

میر خلف زاده علی، کرامات الحسینیه، ۲ جلد، نشر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم، قم، ۱۳۸۳ ش.

نوری حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ۲۸ جلد، مؤسسه آل البيت صلی الله علیه و آله وسلم، قم، ۱۴۰۸ ق.

ورام بن ابی فراس، مسعود بن عیسی، مجموعه وزام، آداب و اخلاق در اسلام / ترجمه تنبیه الخواطر، مترجم: عطایی محمد رضا، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۹ ش.

هلالی سلیم بن قیس، کتاب سلیم بن قیس الهلالی، محقق: انصاری زنجانی خوئینی محمد، ۲ جلد، الهادی، قم، ۱۴۰۵ ق.

یزدی حائری محمدحسن، انوارالشهاده، نشر حق بین، قم، ۱۳۸۹ ش.